BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVI
C
17
NAPOLI

Digitized by Google

INSTITUTIONES
JURIS CANONICI

IN TRES PARTES,
AC IN SEX TOMOS DISTRIBUTAE

Quibus vetus & nova Eccleſiae diſciplina
& mutationum cauſſae enarrantur

A

DOMINICO CAVALLARIO

JURIS CANONICI ET CIVILIS PROFESSORE
CONSCRIPTAE

In hac nova Panormitana Editione
acceſſit

JUS SICULUM ECCLESIASTICUM

SINGULIS QUIBUSQUE JURIS CANONICI
TRACTATIBUS ADCOMMODATUM.

TOMUS III.

B. R. NEAPOLIS

PANORMI, TYPIS REGIIS, MDCCLXXXVII.

CUM APPROBAT.

SUMPTIBUS FRANCISCI, ET ROSARII ABBATE
FRATRUM.

Digitized by Google

In rebus eccleſiaſticis non ſpecimen eloquentiae, ſed canones apoſtolici requiruntur.

Julius papa epiſt. ad Orientales.

Digitized by Google

INDEX

CAPITUM, ET DOCTRINARUM SECUNDAE PARTIS.

De rebus eccleſiaſticis

CAP. I.

DE ſacramentis in communi. pag. 1.
Rei eccleſiaſticae notio.
Rerum eccleſiaſticarum ſpecies.
Notiones ſacramenti apud Latinos.
Variae ſignificationes ſacramenti apud chriſtianos.
Receptior ſacramenti notio.
Auctor ſacramentorum Deus.
Sacramenta conſtant rebus ſenſibilibus.
Et ad hominum ſpiritualem ſalutem tendunt.
Rationes inſtitutorum ſacramentorum.
Veteris legis ſacramenta.
Qui gentes olim ſalvari poterant.
Sacramenta vetera in morte Chriſti deſierunt.

Sacramenta novae legis Chriſtum natum exhibent .
Et ſeptem numero ſunt .
Signa ſacramentalia rebus & verbis conſtant .
Formulae ſcholaſticae de ſignis ſacramentalibus .
Signa ſacramentalia ſunt immutabilia .
Forma conditionalis ejuſque uſus .
Sacramenta ſigna ſunt .
Sacramenta novae legis conferunt gratiam .
Et quidem ex opere operato .
Quî ſacramenta vetera juſtificabant .
Quî chriſtiana ſacramenta gratiam conferunt .
Neceſſitas ſacramentorum novae legis .
Tria ſacramenta imprimunt characterem .
Syſtema haereticorum de charactere confutatur .
Natura ſacramentalis characteris .
Quî ſunt ſacramentorum miniſtri .
Quid agant miniſtri in ſacramentis adminiſtrandis .
Mali miniſtri non obſunt ſacramentis .
Sed ut digne miniſtrent , debent eſſe ſancti .
Intentio miniſtri ad vim ſacramentorum neceſſaria .
Intentionis variae ſpecies .
Quae intentio ſufficiat ad conficienda ſacramenta .

Mi-

Miniſtri non neceſſario finem ſacramenti debent intendere.
Miniſtri ſerio debent ſacramenta adminiſtrare.
Qui cum fructu ſacramenta recipiunt.
Ficti & minus credentes gratiam non recipiunt.
Ritus ſacramentales.
CAP. II. *De baptiſmi inſtitutione, ejuſque materia & forma.* 52.
baptiſmi definitio.
Uſus baptiſmorum apud Judeos & gentes
Baptiſmi chriſtianorum inſtitutio.
Baptiſmus Joannis.
Materia baptiſmi eſt aqua.
Aquarum benedictio.
Baptiſmi forma.
Invocatio perſonarum Trinitatis ad baptiſmum neceſſaria.
An valeat baptiſmus in nomine Chriſti.
Verba ego te baptizo *ſunt neceſſaria ad baptiſmum.*
CAP. III. *De baptiſmi miniſtro.* 67.
Baptiſmi princeps miniſter eſt epiſcopus.
Peaesbyteri & diaconi juſſu epiſcopi baptizabant.
Hodie parochi jure proprio baptizant.
Inſtante neceſſitate etiam laici baptizant.
Sententiae de baptiſmo haereticorum.
Baptiſma haereticorum recte datum eccleſia recepit.
Argumenta Cyprianica proponuntur, & ſolvuntur.

Vpud

Apud haereticos baptizati a canone alieni.
Etiam infideles poſſunt baptizare.
CAP. IV. *De ſuſcipientibus baptiſmum.* 82.
Mortui non baptizantur.
Baptiſmus pro mortuis.
Adulti ſponte baptizantur.
Adulti ante baptiſmum credere debent.
Et poenitentiam agere & peccata deteſtare.
Variae ſpecies de baptiſmo adultorum.
Infantes recte baptizari demonſtratur ex ſcripturis.
Et patrum auctoritate.
Praecipuum anabaptiſtarum argumentum diluitur.
Nondum nati non recte baptizantur.
Infantes infidelium utrum baptizandi?
CAP. V *De catechumenis eorumque inſtitutione.* 93.
Catechumeni qui, catecheſis origo & tempus.
Catechumenorum gradus.
Quo ritu catechumeni recipiebantur.
Catechiſtae *in privatis ſcholis catechumenos docebant.*
Arcani diſciplina.
Quo tempore arcani diſciplina invaluit.
Arcani diſciplina apud gentes.
Exactior catechumenorum inſtitutio.
Competentibus ſymbolum & oratio dominica tradebatur.
Catechumeni agebant poenitentiam.
Exorciſmis catechumeni expiabantur.

Ca-

Catechumenis ſal deguſtandum dabatur.
Qui vindicata peccata catechumenorum.
Catecheſis etiam hodie baptiſmo adultorum praemittenda.
CAP. VI. *De tempore & loco dandi baptiſmi* . 119.
Dandi baptiſmi tempora in Occidente paſcha & pentecoſte.
In Oriente etiam epiphania.
Baptiſmus ſollemnis nocte dabatur.
Infantes fere baptizati in ſollemnibus baptiſmi diebus.
Baptiſmi dilationes olim frequentes.
Ex nova diſciplina baptiſmus quovis die datur.
Baptiſteria erant ab eccleſis ſeparata.
Etiam parochiae habent baptiſteria.
CAP. VII. *De baptiſmi collatione, ubi de ſuſceptoribus*. 131.
Renuntiatio Satanae.
Promiſſio obſervantiae mandatorum Chriſti.
Fidei profeſſio.
Baptizandi ante baptiſmum oleo inuncti.
Baptiſmus olim per immerſionem datus.
Immerſio trina erat.
Validus fuit baptiſmus per effuſionem aut adſperſionem.
Baptiſmus hodie apud Latinos datur per effuſionem.
Nomina chriſtianis quando impoſita,
Qui ſuſceptores *& eorum origo.*
Suſceptorum officia.

Qui

Qui ſponſores in baptiſmo eſſe vetantur.
Parentes hodie vetantur filios ſuos baptiſmo offerre.
Suſceptorum numerus.
Munera & convivia baptiſmalia.
CAP. VIII. *De effectibus & neceſſitate baptiſmi.* 152.
Status hominis poſt peccatum.
Baptiſmus gratiam confert.
Et novam vitam & regenerationem tribuit.
Gentium & Judeorum regeneratio.
Baptiſmus omnia peccata remittit.
Sed non omnes poenas.
Baptiſmus etiam imprimit characterem.
Baptiſmus tantum recte diſpoſitos ſanctificat.
Baptiſmi effectus etiam cognatio ſpiritualis.
Chriſtianorum foederata diſciplina.
Baptiſmi neceſſitas.
Baptiſmi defectus martyrio ſuppletur.
Et baptiſmi deſiderio.
Quid ſentiendum de infantibus ſine baptiſmo denatis.
Baptiſmus non iteratur.
Iteratio baptiſmi ſummum ſcelus eſt.
Poenae contra iterantes baptiſmum.
CAP. IX. *De ritibus baptiſmum conſequentibus.* 175.
Neophyti albas veſtes & candelas accipiebant.
Et lac & mel deguſtabant.

Et

Et Orationem dominicam recitabant.
Quî neophyti ab eccleſia excepti.
Neophytorum caput chriſmate inunctum.
Alicubi pedes recens natorum lavabantur.
Quî celebrati ſeptem poſt baptiſmum dies.
Annua Baptiſmi ſollemnitas.
Omiſſae baptiſmi caerimoniae hodiae ſupplentur.
CAP. X. *De confirmatione.* 187.
Definitio confirmationis.
Unde conficitur chriſma.
Chriſmatis conſecratio.
Chriſmate ſub ſigno crucis unguntur confirmandi.
Qua formula unctio chriſmatis fiat.
Chriſmatis origo.
Unctiones apud gentes.
Manus impoſitio ſuper confirmandos.
Oratio manuum impoſitioni adhaeret.
Manuum impoſitionis origo.
An Graeci in confirmatione manus imponant?
Materia & formâ confirmationis.
Ordinarius confirmationis miniſter.
Olim apud Latinos presbyteri confirmabant.
Presbyteri Graeci ordinarii confirmationis miniſtri.
Confirmatio gratiam ad robur confert.
Olim confirmatio dabat dona miraculorum.
Effectus proprius chriſmatis.
Confirmatio etiam characterem imprimit.

Confirmatio eſt verum ſacramentum.
Subjectum confirmationis.
Olim ſtatim poſt baptiſmum data confirmatio.
Neceſſitas confirmationis.
Diſpoſitiones ad confirmationem.
Confirmationis ſponſores.
Ritus poſt confirmationem.
CAP. XI. *De inſtitutione & materia & forma Euchariſtiae.* 221.
Definitio, & inſtitutio Euchaſtiae.
Panis & vinum materia euchariſtiae.
Qualitas panis euchariſtici.
An apud Latinos azima ſemper uſurpata?
Figura panis euchariſtici.
Quot panes conſecrantur.
Vino aqua eſt admiſcenda.
Communior ſententia de forma euchariſtiae.
Sententia Petri le Brun de forma euchariſtiae.
Utriuſque ſententiae judicium.
Qui pronuntiantur verba conſecrationis.
Euchariſtia eſt Sacramentum.
Vera Chriſti praeſentia in euchariſtia.
Adoratio Euchariſtiae.
CAP. XII. *De miniſtro ſacramenti euchariſtiae.* 241
Solus ſacerdos miniſter conficiendae euchariſtiae.
Laicis jus non eſt conſecrandae euchariſtiae.

Olim

Olim diaconi euchariſtiam diſpenſabant.
Olim etiam laici Euchariſtiam diſtribuerunt.
Hodie ſoli praesbyteri euchariſtiam diſpenſant.
CAP. XIII. *De communicantibus.* 249.
Juſti omnes euchariſtiam ſumunt.
Infantes & amentes ad communionem admiſſi.
Infirmi euchariſtiam ſumunt.
Euchariſtia in eccleſiis conſervatur.
Occulti peccatores palam petentes ſumunt euchariſtiam.
Publici peccatores euchariſtia non donantur.
Energumeni olim non accipiebant euchariſtiam.
Communio olim ſub utraque ſpecie.
Tempus & ordo communionis.
Locus communionis.
Situs & modus communionis.
Euchariſtia in itinere delata.
Et cum mortuis conſepulta.
Reliquiae euchariſtiae.
CAP. XIV. *De effectibus euchariſtiae.* 266.
Euchariſtia chriſtianos Chriſto adunat.
Et gratiam roboris & nutritionis confert.
Euchariſtia per ſe juſtis gratiam confert.
Animae probatio euchariſtiae praemittenda.
Jejuni ſumunt euchariſtiam.
Et caſti, & puri corpore.

Euchariſtia prodeſt manducantibus.
Euchariſtia ſymbolum unitatis & communionis eccleſiaſticae.
CAP. XV. *De Euchariſtiae neceſſitate.* 276.
Euchariſtia non eſt neceſſitate medii neceſſaria.
Sed adultis eſt neceſſaria praecepto divino.
Vera Auguſtini ſententia de neceſſitate Euchariſtiae.
Praeceptum divinum non complectitur utramque ſpeciem.
Explicantur verba Gelaſii papae.
Quotidiana antiquornm communio.
Quando & qua ratione deſuevit.
Praeceptum eccleſiae de ſumenda euchariſtia.
Etiam hodie eccleſia inculcat frequentem communionem.
CAP. XVI. *De miſſarum celebratione:* 289.
Notio vocum miſſae λειτεργίας.
Liturgia primorum ſaeculorum ſimpliciſſima.
Variae eccleſiarum liturgiae.
Liturgia Romana in toto fere Occidente recepta.
Miſſa alia catechumenorum, alia fidelium.
Miſſa publica.
Miſſa privata.
Miſſa ſolitaria.
Miſſae concelebratio.
In miſſa verum ſacrificium offertur.

Eſ-

Eſſentia ſacrificii miſſae.
Miſſae ſacrificium tantum Deo offertur.
Virtus ſacrificii Miſſae.
Pro quibus poſſit offerri miſſae ſacrificium.
Panis & vini oblationes ad altare.
Lapſu temporis deſierunt.
Miſſae honorarium quo tempore receptum.
Miſſae pro ſingulis celebratae.
Miſſae honorarium eſt ſpontanea oblatio.
Tot miſſae celebrandae quot honoraria.
Cui miſſae & quando debeant fideles intereſſe.
An hodie etiam paroeciali miſſae oporteat intereſſe.
Quo modo chriſtiani debent miſſae intereſſe.
Quibus diebus miſſae celebrantur.
Qua hora miſſa celebratur.
Plures miſſae olim ab uno ſacerdote celebratae.
Locus celebrandae miſſae.
Chriſtianorum agapae.

CAP. XVII. *De ſacramento poenitentiae & primum de poteſtate a peccatis abſolvendi.* 330.

Notio vocis poenitentiae.
Virtus poenitentiae.
Definitio ſacramenti poenitentiae & ratio inſtitutionis.
Eccleſia remittendi peccata habet poteſtatem.

Claves eccleſiae .
Sacerdotes vere peccata dimittunt ;
Sed ex regulis a Chriſto datis .
Eccleſia omnia peccata dimittit .
Multis criminibus olim abſolutio denegata .

CAP. XVIII *De dolore ad ſacramentum poenitentiae neceſſario* . 34?
Sacramenti poenitentiae quaſi materia .
An tres actus poenitentis ſint vera materia poenitentiae .
An manuum impoſitio ſit vera poenitentiae materia ?
Definitio contritionis .
Contritio perfecta .
Non eſt neceſſaria ad ſacramentum poenitentiae .
Contritio imperfecta ſeu attritio .
Metus poenarum aeternarum timor utilis .
Attritio ſine Dei amore ad ſacramentum non ſufficit .

CAP. XIX. *De ſacramentali confeſſione* . 353.
Jure divino confeſſio inſtituta .
Sed ſufficit ut ſecreto fiat
Olim ut plurimum palam facta confeſſio .
Confeſſio debet eſſe integra .
Quando complices in confeſſione manifeſtari oportet .
Confeſſio ſpontanea eſſe debet .
Delatio criminum ad eccleſiam .
Conſcientiae examen .

Si-

Sigillum confeſſionis.
Quo corporis ſitu factae confeſſiones.
Locus excipiendae confeſſionis.
CAP. XX. *De ſatisfactionibus.* 368.
Quid ſatisfactiones, & quo jure inductae.
Opera in poenitentiam impoſita.
Poenitentia alia privata, alia publica.
Publicae poenitentiae ſtationes.
Quae peccata publicis poenitentiis vindicata.
Qualis publica poenitentia pro criminibus occultis.
Poenitentiae impoſitio.
Habitus publicae poenitentiae.
Exercitia poenitentium etiam poſt poenitentiam.
Explicatur vox exomologeſis.
Publica poenitentia ſemel dabatur.
Qui ſubjecti non erant publicae poenitentiae.
Poenitentiae debent eſſe congruae.
Et ſalutares.
Poenitentiae longae ſint oportet.
Unde exorti libri poenitentiales.
Poenitentiae ex canonibus impoſitae.
Publica poenitentia in Oriente abrogata.
Et inde etiam in Occidente.
Nova poenitentiarum genera.
Publici peccatores vi ad poenitentiam coacti.
Nova poenitentias computandi methodus.
Canonicae poenitentiae in Occidente deſuetae.

Poe.

Poenitentiae congruae & ſalutares etiam in nova diſciplina.
Diviſio publicae poenitentiae in ſollemnem & publicam.
CAP. XXI. *De indulgentiis.* 403.
Definitio & varia nomina indulgentiarum.
Conceſſio indulgentiarum eſt juris divini.
Miniſtri indulgentiarum.
Cauſſa princeps concedendae indulgentiae contritio eſt.
Altera cauſſa indulgentiarum erant martyrum libelli.
Novae indulgentiarum cauſſae.
Rationes novarum indulgentiarum.
Qui erant quaeſtores elemoſynarii.
Eccleſiae theſaurus.
Moderatus indulgentiarum uſus.
Ad lucrandas indulgentias etiam contritio neceſſaria eſt.
CAP. XXII. *De forma & effectu ſacramenti poenitentiae.* 417.
Abſolutio olim poſt poenitentiam data.
Pax data in morte liberabat a poenitentia.
Duplex olim data abſolutio.
Apud Latinos jamdiu ante poenitentiam datur abſolutio.
Abſolutio data per manus impoſitionem.
Formula abſolutionis.
Tempus dandae abſolutionis.
Abſolutio data inter miſſarum ſollemnia.
Qui recipiebantur haeretici.

Ra-

Sacramentum poenitentiae peccata dimittit.
Sed non omnem poenam peccatis debitam.
CAP. XXIII. *De miniſtro ſacramenti poenitentiae.* 433.
Miniſtri poenitentiae ſacerdotes.
Duplicis generis poenitentiae miniſtri.
Princeps poenitentiae miniſter epiſcopus.
Eccleſiae ſpirituale tribunal.
Jure proprio poenitentiarius *poenitentiam adminiſtrat.*
Parochi ordinarii poenitentiae miniſtri.
Qui jure delegato excipiunt confeſſiones.
Quo jure presbyteri regulares excipiunt confeſſiones.
Confeſſio fieri debet proprio ſacerdoti.
Sed id jus hodie vix ſervatur.
Peccata reſervata.
Diaconi a peccatis non abſolvunt.
Confeſſiones in neceſſitate olim laicis factae.
CAP. XXIV. *De ſubjecto & neceſſitate ſacramenti poenitentiae.* 451.
Chriſtiani peccatores ſacramenti poenitentiae capaces.
Abſolutio niſi preſenti non datur.
Qui mortui externae communioni reddebantur.
Sacramentum poenitentiae pluries accipitur.
Quibus denegatur abſolutio.
Jure divino ſacramentum poenitentiae abſolute neceſſarium.

Ju-

Jure eccleſiaſtico etiam ſacramentum poenitentiae neceſſarium.

CAP. XXV. *De ſacramento extremae unctionis.* 451.

Definitio & nomina extremae unctionis.
Extrema unctio eſt verum ſacramentum.
Materia extremae unctionis eſt oleum conſecratum.
Quaenam corporis partes ungantur.
Forma extremae unctionis.
Quibus verbis apud Latinos olim data unctio.
Miniſtri extremae unctionis presbyteri.
Plures presbyteri ad aegros ungendos adhibiti.
Miniſter extremae unctionis apud Latinos.
Infirmis datur extrema unctio.
Quibus non datur extrema unctio.
Effectus unctionis infirmorum.
Diſpoſitio ad extremam unctionem.
Extrema unctio complementum poenitentiae.
Extrema unctio olim data ante euchariſtiam.
Neceſſitas extremae unctionis
Unctio infirmorum repeti poteſt.
Locus dandae extremae unctionis.

Digitized by Google

Digitized by Google

INSTITUTIONES JURIS CANONICI.

PARS II.

De rebus eccleſiaſticis.

CAPUT I.

De Sacramentis in communi.

Rei eccleſiaſticae *notio*.

§. I. NOMINE *rei eccleſiaſticae* in hac cauſſa veniunt omnia, quae animi ſalutem homini procurant, & ad exercitium pietatis etiam remote tendunt, modo non ſint perſonae, neque eccleſiaſtica judicia. Scilicet generali rei eccleſiaſticae notione & clerici & ſacra judicia comprehenduntur; ſed quando *perſonae*, *res*, & *eccleſiaſtica judicia* veluti tria juris canonici objecta habentur: ubi de rebus ſpeciatim agitur, rei eccleſiaſticae nomine perſonae & judicia non intelliguntur. Etiam in jure Romano ubi ſpeciatim de rebus agitur, rei nomine intelligitur quidquid eſt in hominum patrimonio, vel extra patrimonium, modo nec perſona ſit, nec actio.

actio (*a*): at ubi generaliter res deſcribuntur, etiam perſonae & actiones veniunt (*b*).

Rerum eccleſiaſticarum ſpecies.

§. II. Sunt autem res eccleſiaſticae duplicis generis, *ſpirituales* nempe, & *corporales*. Spirituales ſunt, quae per ſe ad procurandam animi ſalutem ſunt comparatae, quales ſunt gratia ſanctificans, ſacramenta, preces, ritus ſacri, jejunia, & hujus generis alia. Et quamvis ſacramenta & ritus ſacri etiam externis ſymbolis & actionibus conſtent; non tamen propterea minus ſpiritualia ſunt, quando ex fine denominantur & deſcribuntur. Res corporales tendunt ad animi ſalutem, & ad religionis exercitium, non tamen per ſe in ſpiritualem ſalutem influunt: earumque tres ſpecies ſtatui poſſunt, *ſacrae* nempe, *religioſae*, & *temporales*. Res ſacrae Deo & religioni conſecratae ſunt, ut divinus cultus exerceatur, veluti vaſa ſacra, ornamenta ſacra, aedes ſacrae. Religioſae ſunt domus eccleſiaſtica auctoritate exſtructae, in quibus regulares & virgines Deo dicatae vitam ducunt, vel etiam pauperes & infirmi ſuſtinentur & curantur. Et demum temporales res ſunt, quae ad clericorum & pauperum ſuſtentationem, ad eccleſias extruendas & reparandas, ad vaſa ſacra & cetera, ſine quibus publicus cultus peragi nequit, ſunt deſtinatae, quales ſunt oblationes, decimae, & fundi eccleſiaſtici. Quod ſi eccleſiaſtica praedia aliquando

(a) *Vinnius in pr. tit. Inſt. de rer. div.* (b) *L. Rei V. de V. S.*

do *ſpiritualia* dicantur (*a*); id improprie fit, quod ſpiritualibus inſerviant, & eo referantur.

Notiones ſacramenti apud Latinos.

§. III. Vox *ſacramenti* eſt a *ſacer* vel *ſacro* derivata, ita nempe ut a ſacro fiat *ſacratum*, & inde productiore voce ſacramentum, quod Voſſius obſervat (*b*): ineptiuntque profecto, qui ſacramentum vocem eſſe compoſitam putant, quaſi a *ſacra mente*; duae enim hujus vocis poſtremae ſyllabae ſunt adjectiones ſenſu vacuae, non ſecus ac in vocibus *pavimentum*, *calceamentum*, *teſtamentum*. *Sacer* autem, auctore Julio Caeſare Scaligero, acceptum eſt a Tuſcis, qui ita quidquid ad religionem pertinebat, vocabant. Et hinc apud Latinos ſacramentum (I) ſignificat pecuniam, quam litigantes in loco ſacro, vel apud pontificem ea lege deponebant, ut qui cauſſa eſſet ſuperior, pecuniam ſuam auferret, qui vero inferior aerario relinqueret, quod Varro (*c*), & plenius Feſtus tradit. Unde ille loquendi modus apud Ciceronem (*d*), *Sacramento*, hoc eſt pecunia depoſita, *contendas mea non eſſe*. Significat etiam (II) ipſam controverſiam, pro qua pecunia deponebatur, idque facili translatione a pecunia depoſita ad controverſiam, pro qua depoſitum fiebat. Saepe (III) vero ſacramentum ſumitur pro juramento, vel pro eo quod juramento adfirmatum, aut factum eſt, aut pro obligatione contracta

 ex

(a) *Cap. II. ex. de judic* (b) *Voſſ. etymol. v.* ſacramenti. (c) *Var. Lib. IV. de L. L.* (d) *Cic. epiſt. ad Volumnium.*

ex juramento ; idque quia jurantes religionis vinculo ſe adſtringunt. Unde juramentum, quo milites imperatori ſuam fidem adſtringebant, *ſacramentum militare*, & milites ipſi ſacramento ligati dicebantur.

Variae ſignificationes ſacramenti *apud chriſtianos*.

§. IV. Ab ethnicis ſacramenti vocem acceperunt chriſtiani, quam vario ſenſu uſurpant. Et (I) quidem eo nomine deſignant rem arcanam & occultam, quam Graeci μυςήριον dicunt. Quo ſenſu ſecundum vulgatam verſionem ſacramentum divinae voluntatis dixit apoſtolus (*a*): & Ambroſius *de incarnationis ſacramento* librum ſcripſit. Significat quoque (II) vox ſacramenti apud chriſtianos ritum quemlibet ſacrum; & generatim (III) rem quamlibet, quae aliquid myſtici & ſpiritualem ſenſum in ſe continet. Et hoc poſteriori ſenſu occurrit in apocalypſi ſecundum vulgatam verſionem *ſacramentum ſeptem ſtellarum* (*b*), quo angeli ſeptem eccleſiarum deſignantur. Et Auguſtinus ſalem ante baptiſmum catechumenis dari conſuetum *ſacramentum catechumenorum* appellavit (*c*): quaſi ſale illo catechumeni in Chriſto condiantur, & veram ſapientiam guſtare incipiant. Interim caute de myſticis rerum ſacrarum ſignificationibus oportet pronuntiare, nec paſſim pro ingenio licet ex omnibus ſacris ritibus myſticos ſenſus exculpere: in quo peccarunt praeſertim mediae aetatis ſcri-

---

(a) *Ad Epheſ. I. 9.* (b) *Apocalyp. I. 20.* (c) *Aug. lib. II. de peccator. merit. cap. 26.*

ſcriptores, qui (quod de Origine teſtatur Hieronymus) ingenii ſui inventiones paſſim fecerunt eccleſiae ſacramenta.

Receptior ſacramenti *notio*.

§. V. Magis autem propria & uſu loquendi eccleſiaſtico acceptior ſacramenti ſignificatio eſt, qua ſacros ritus & externa ſymbola a Deo ad ſpiritualem hominum ſalutem inſtituta denotantur: in quem ſenſum Graeci etiam vocem μυστήριον uſurpant, quod Caſaubonus adnotavit (a). Unde ſic proprie dictum ſacramentum eſt ſignum rei ſacrae a Deo ad hominum ſanctificationem inſtitutum. Vel ut ſub nomine Auguſtini definit Gratianus, *eſt inviſibilis gratiae viſibilis forma* (b): quae definitio non exſtat quidem iiſdem verbis apud Auguſtinum; at ex ejus dictis facile colligi potuit, ut Romani correctores recte advertunt. In ſacris ſcripturis res hoc nomine expreſſa paſſim occurrit, ſed non ita nomen ipſum, quod ſemel catholica eccleſia interprete invenitur apud apoſtolum, ubi nempe ex vulgata verſione matrimonium *magnum ſacramentum* appellatur (c). Sed uſu eccleſiaſticorum ſcriptorum Tertulliani, Cypriani, Auguſtini aliorumque Latinorum patrum *ſacramenti* vox pro ſigno rei ſacrae, divina auctoritate ad hominum ſanctificationem inſtituto, jam conſecrata eſt: quod quidem omnino ſatis eſt, ut ſacramentum in hoc ſenſu accipiatur & uſurpetur: uſus enim eſt verborum inventor; uſu re-

ce-

(a) *Caſaubon exercit. XVI. in Baron.* (b) *Can. XXXII. de conſecr. D. 2.* (c) *Ad Epheſ. V. 32.*

cepta verba ad novas notiones transferuntur: penes uſum eſt jus & norma loquendi. Multa quoque alia eccleſiaſtica nomina in ſcripturis non occurrunt, veluti *Trinitas*, ὁμοούσιος, *Deipara*, aliaeque, quae tamen, quandq de re ipſa conſtat, non propterea licet repudiare. Et recte obſervavit Buddeus (*a*), Socinianis quibuſdam vocem ſacramenti potius diſplicere, quod rem ipſam eliminatam ab eccleſia velint, quam quod in ſcripturis non inveniantur.

Auctor ſacramentorum Deus.

§. VI. Tria itaque ſunt neceſſaria ad ſic proprie dictum ſacramentum conſtituendum; debet nempe (I) eſſe a Deo inſtitutum & praeceptum: conſtare debet (II) ſigno ſenſibili; & propterea (III) hominum ſanctificationem ſpectare; quorum ſi unum deficiat verum ſacramentum non eſt. Et ad primum quod ſpectat, cauſſa efficiens principalis ſacramentorum dubio procul ſolus Deus eſt. Qui enim hominibus gratiam & ſanctitatem poteſt procurare, is ſolus media dare poteſt, quibus eam conſequantur. Et re ipſa ſacramenta vetera Deus omnia dedit & inſtituit, novae vero legis Jeſus Chriſtus, qui utpote Deus ſimul & homo eadem, qua pater, donatus erat poteſtate. Inde recte Ambroſius, ſeu quiſquis ſit auctor libri *de ſacramentis* inquit: *Auctor ſacramentorum quis eſt, niſi Dominus Jeſus? De caelo iſta ſacramenta venerunt* (*b*). Et de Chriſti latere lancea perfoſ-

(a) *Bud. inſtit. theolog. dogm. lib. IV. cap.* 1. §. 16.
(d) *Ambroſ. lib. IV. de ſacram. cap.* 4.

foſſo adfirmat Auguſtinus (*a*): *Inde ſacramenta manarunt, quibus credentes initiantur*. Et quamvis non omnia & ſingula novae legis ſacramenta veluti a Chriſto inſtituta in ſcripturis memorentur; non propterea in chriſtiana religione ſunt aliqua ſacramenta, quae Chriſtus non inſtituit. Credere enim par eſt per illos dies quadraginta, quibus poſt reſurrectionem Chriſtus diſcipulis apparuit, & cum eis de regno Dei locutus eſt (*b*), ſacramenta illa tradidiſſe, quorum in ſcripturis inſtitutio non memoratur (*c*). Appoſite Leo M. (*d*). *Non ergo ii dies, qui inter reſurrectionem domini adſcenſionemque fluxerunt, otioſo tranſiere decurſu; ſed magna in his confirmata ſacramenta, magna ſunt revelata myſteria*. Unde errarunt Hugo a Sancto Victore & Petrus Lombardus, qui extremam unctionem ab Jacobo apoſtolo, de mandato tamen Chriſti, crediderunt inſtitutam: quam opinionem quamvis diſerte non damnarint Tridentini patres; tamen qui hodie ita ſentiret temeritatis notam non effugeret. Poterat quidem Chriſtus pro ſua auctoritate etiam aliis facere inſtituendorum ſacramentorum poteſtatem; at id minime fecit, ne in homine ſpem homines ponerent, & ne diverſa eſſent ſacramenta, unde in eccleſia diviſiones naſcerentur, quod Auguſtinus obſervat (*e*).

Sa-

(a) *Aug. lib. XV. de civit. Dei cap.* 16. (b) *Act. I.* 3. (c) *Confer. N. Alexander lib. II. theol. dogm. & moral. tract.* 1. *cap.* 6. (d) *Serm. I. de aſcenſ. domini*. (e) *Auguſt. tract. V. in Joan.*

Sacramenta conſtant rebus ſenſibilibus.

§. VII. Porro ad ſacramenti proprie dicti naturam pertinet, ut re quadam externa, ſeu externo quodam ſymbolo conſtet: quod docent omnes patres, qui in ſacramentis formam viſibilem adgnoſcunt & inculcant. Summa vero ſapientia ſigna ſenſibilia ſelegit Deus, ut veluti inſtrumenta & canales eſſent, quibus beneficia ſua elargiretur. Scilicet propter primi parentis labem homines a dignitate ſua dejecti, fere tantum rebus ſenſibilibus afficiuntur, & res ſpirituales & divinas, niſi ſenſuum externorum ope, non intelligunt. Itaque Deus pro nobis omnia veluti factus, humanae ſe aptavit imbecillitati, & gratiam ſuam ſub tegumento rerum corporalium voluit effundere, ut ita homines ad rerum divinarum intelligentiam attollerentur. Egregie Chryſoſtomus (a). *Nihil ſenſibile traditum nobis a Chriſto; ſed rebus quidem ſenſibilibus. Omnia vero, quae tradidit inſenſibilia ſunt .... Nam ſi tu incorporeus eſſes, nuda ipſa dona incorporea tradidiſſet tibi: quoniam vero corpori conjuncta eſt, anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur.* Eadem eſt ſententia Auguſtini (b), *Sacramenta exercitia ſunt, quae certiorem verbi Dei fidem nobis faciunt: & quia carnales ſumus, ſub rebus carnalibus exhibentur; ut pro tarditatis noſtrae captu nos erudiant, ac perinde ac pueros paedagogi manu ducant.*

Et

(a) *Hom. LXXXIII. in Matth.* (b) *Aug. hom. LXXXVI. in Joan.*

Et ad hominum ſpiritualem ſalutem tendunt.

§. VIII. Quod vero tertio loco ad proprie ſic dicti ſacramenti naturam conſtituendam cenſetur neceſſarium, eſt, ut ſymbola externa divina auctoritate inſtituta ad hominum ſanctificationem & Dei cultum pertineant. Etenim ea ratione Deus hominibus dedit ſacramenta, ut eorum uſu ſanctificarentur, & cultum neceſſarium Deo exhiberent. Ita baptiſmus verum ſacramentum eſt, quod non tantum externa caeremonia a Deo inſtituta conſtat, verum etiam homines ſanctificat, eoſque veros Dei cultores efficit. Ad rem Auguſtinus (a): *Sacramenta novi teſtamenti dant ſalutem, ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt ſalvatorem.* Et Chryſoſtomus ſacramenta σύμβολα τῆς σωτηρίας ἡμῶν, *ſalutis noſtrae ſymbola* appellat (b). Similiter Tridentini patres docent per ſacramenta eccleſiae omnem ſalutem incipere, vel coeptam augeri, vel amiſſam reparari (c). Unde ſi quae ſigna ſint, quae a Deo quidem inſtituta aliquid etiam myſtici continuant, non tamen ad homines ſanctificandos ſpectant; a cenſu verorum ſacramentorum excluduntur, tantumque lata ſignificatione ſacramenta ſunt: quo modo iris ſacramentum fuit, quod foederis Deum inter & homines initi ſignum erat, non quod homines ſanctificaret.

(a) *In pſal. LXVII.* (d) *Chriſoſt. hom. LXXXVI. in Joan.* (c) *Trid. init. ſeſſ. VII.*

Rationes inſtitutorum ſacramentorum.

§. IX. Pluribus vero rationibus Deus hominibus dedit ſacramenta. In primis (I) eorum inſtitutione neceſſariam in Jeſum Chriſtum fidem voluit ſuſtinere, & ob oculos ponere. Scilicet in Adamo perditum humanum genus pro bonitate & miſericordia ſua voluit reparare, & in jus amiſſae beatitatis reſtituere. Ita ſtatim ab ipſo primi hominis lapſu promiſit mediatorem, in cujus fide homines ſervarentur. Nec enim aliud ſub caeſo nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri (a). Unde principale Hebraicae religionis dogma fuit, venturum olim a Deo promiſſum reparatorem, qui homines redimeret, ejuſque fidem ad ſalutem eſſe neceſſariam. Quo vero fides mediatoris conſervaretur, & veluti factis ipſis exhiberetur, Deus ſacramenta inſtituit, quae vel venturum Meſſiam adumbrarent, vel jam natum exhiberent. Nec enim vel ante vel poſt Chriſti adventum diſertius fides in mediatorem excitari, & foveri potuit, quam externis ſymbolis, quibus homines utentes neceſſariam fidem teſtarentur. Et hinc elucet ſumma Dei miſericordia, qui eo ipſo quo per Jeſum Chriſtum voluit homines redimere, ſub externis ſymbolis eum veluti ob oculos continuo habendum exhibuit. Ipſa quoque (II) Deo debita religio ſacramenta poſtulabat, ut homines in veram religionem adunarentur, & cultum uni Deo debitum rite & recte ex-

(a) *Act. IV.* 12., 1. *ad Tim. II.* 5., 2. *ad Cor. V.* 19.

exhiberent: quemadmodum enim Auguſtinus obſervat, *in nullum nomen religionis ſeu verum ſeu falſum coadunari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum, vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur* (a).

Veteris legis ſacramenta.

§. X. Quando autem divina ſacramenta mediatorem, in quo omnes homines ſervantur, vel promittunt, vel exhibent; duplicis generis ſunt, *vetera* nempe, & *nova*, quorum illa ad tempus ſpectant, quo Meſſias exſpectabatur, haec vero ad tempus, quo promiſſus jam advenit. Et veteris quidem teſtamenti ſacramenta plura fuerunt, nempe *circumciſio*, *agni paſcalis in azymis comeſtio*, *ſacerdotum ordinatio*, *victimarum oblationes*, *eſus ſanctificatorum*, exceptis *panibus propoſitionis*, qui tantum in loco ſancto a ſacerdotibus edebantur, variae *purificationes*, & *expiatio* annua populi duobus hircis, de quibus omnibus late theologi, in primis Natalis Alexander (b). Omnia iſta ſacramenta, quibus Judaei utebantur, venturum Meſſiam pronuntiabant, & ejus fidem neceſſariam ſuſtinebant. *Sacramenta veteris teſtamenti*, inquit Auguſtinus (c), *promiſerunt ſalvatorem*. Erant vero ex divino praecepto ſolis Hebraeis, non item aliis gentibus neceſſaria, non tamen omnia ſingulis, ſed prout capaces erant, & indigebant. Sane Deus eorum uſum Hebraeis tantum prae-

(a) *Aug. lib. XXIX. contra Fauſtum cap. 21.*
(b) *Diſſ. III. in IV. mundi aetatem art. 4.* (c) *Aug. in pſal. LXVII.*

cepit: nec reliquae gentes, utpote incircumciſae, myſteriorum Judaicae gentis participes eſſe poterant (*a*). Et quamvis circumciſio ad ſolos Abrahami ex Iſaaco poſteros ſpectaſſe videatur, utpote quae ſignum erat Meſſiae ex Iſaaco naſcituri; non tamen reliqui ab Abrahamo oriundi ejuſque domeſtici a circumciſione excluſi ſunt (*b*): ſiquidem foedus a Deo cum Abrahamo percuſſum praeter promiſſionem Meſſiae ex Iſaaco naſcituri, ſpectavit etiam reparationem humani generis in Meſſia promiſſam; quo nomine ad omnes Abrahami poſteros circumciſio extenſa eſt, ut doctrina de Meſſia in ea inciſione expreſſa latius propagaretur, & ubi obſcurata erat, iterum vigeret. Quod ſi ex gentibus aliqui ad Judaeos tranſibant, tum Judaicis ſacramentis tenebantur (*c*), & proſelyti audiebant.

Qui gentes olim ſalvari poterant.

§. XI. Interim reliquae extra Judaiſmum gentes ante Chriſtum ſine externis ſignaculis aeternam ſalutem conſequi poterant, modo cum aliqua mediatoris fide, etiam obſcura, religionem naturalem obſervarent. Omnium hominum, qui in Adamo lapſi ſunt, miſertus eſt Deus (*d*). Et re vera exemplo Job probat Auguſtinus praeter Judaeos fuiſſe homines juſtos, qui non terrena, ſed ſpirituali ſocietate ad veros Iſraëlitas pertinebant: fuit enim ex ſententia Au-

(a) *Exod. XII.* 43. *ſeqq.* (b) *Confer. Buddeus lib. IV. inſtit. theolog. dogm. cap.* 1. §. 15. (c) *Exod. XII.* 48. (d) *Ad Rom. XI.* 32.

Auguſtini Job genere Idumaeus (*a*). Non tamen homines extra Judaiſmum ſola religionis naturalis obſervantia ſervari poterant, ſed aliqua mediatoris fides etiam erat neceſſaria, qua ad minimum crederent, Deum humanae ſalutis procuratorem per aliqua media mortales in vitam aeternam reparaturum (*b*). Sola enim naturalis religio, quamvis veriſſima, media non exhibet, quibus homines lapſos Deus ſervare ſtatuit (*c*). Notitia autem iſta mediatoris ad gentes primum ab ipſo Adamo, inde poſt diluvium a Noacho ejuſque filiis propagata eſt; quamvis in tot tantiſque humanae naturae tenebris plurimum obliterata fuerit, & tantum non deleta. Eo quoque ex divina providentia ſpectaſſe videntur variae gentis Judaicae vices; captivitates; & cum variis populis commercia; ut ita nempe opera Judaeorum inter alias gentes reparatoris memoria aut obſcurata, aut obliterata renovaretur (*d*). Et reipſa apud gentes, in primis Graecos, multi fuerunt, qui magiſtrum neceſſarium afferebant, qui homines errantes veluti manu duceret, & illuminaret: ad cujus magiſtri neceſſitatem reſpexiſſe videtur Ariſtoteles, qui hominibus deeſſe ſcientiam ſuperiorem, unde reliquarum principia pendent, to-

ties

(a) *Aug. lib. XVIII. de civ. Dei cap.* 47. (b) *Aug. ep. XLIX. quae eſt ad Deogratias, quaeſt.* 2. *Confer. Canus releċt. de ſacram. in genere par. II.* (c) *Buddeus lib. I. inſt. theol. dogm. cap.* 1. §. 16. *ſeqq.*
(d) *Confer. Buddeus lib. IV. inſt. theolog. dogm. cap.* 1. §. 13.

ties adgnoſcit; ut mittam quod paullo ante Chriſti adventum rumor per imperium Romanum increbuerat, Judaeos reparatorem expectare, cujus adventu univerſus orbis renovaretur (*a*). Omnino tamen ad notitiam mediatoris nec λόγος, nec decantatata Platonis trinitas pertinere videtur; qui enim penitus in platonicam triadem inquiſiverunt, obſervarunt, nomine τȣ λόγȣ Platonem duo intelligere, mentem nempe & divinam intelligentiam, quae mundum condidit, & mundum ipſum viſibilem, quem veluti Dei filium deſcribit (*b*). Et profecto minus recte veteris eccleſiae doctores, preſertim Clemens Alexandrinus & Euſebius Platonem in cauſſa trinitatis veluti χριστιανίζοντα repraeſentant, niſi hoc fecerint, ut tanti philoſophi auctoritate bonum nomen religioni conciliarent.

Sacramenta vetera in morte Chriſti deſierunt.

§. XII. Sacramenta autem iſta vetera & omnis legalis caeremoniarum apparatus in morte Chriſti obligare deſierunt. Ceſſare enim figuras oportebat illius, quem figurabant, adventu. Initio tamen chriſtianiſmi plerique ex Judaeis chriſtiani adhuc Moſaicos ritus veluti neceſſarios ſervarunt: cui opinioni propter reverentiam paternarum traditionum adhaerebant. Apoſtoli vero quamvis ſcirent, chriſtianos omnes a jugo legis caeremonialis ſolutos eſſe; per quam-

(a) *Confer. Deslandes hiſtoire critique de la philoſophie lib. VIII. cap.* 34. *num.* 2. (b) *Deslandes in opere cit. lib. IV. cap.* 20. *num.* 10. *ſeq.*

quamdam tamen συγκατάβασιν & ex libertate ſacramenta, Judaicae gentis & ritus uſurparunt, & fratres ex Judaeis eos uſurpantes ſuſtinuerunt, ad captum & infantiam eorum, quos Chriſto lucrari cupiebant. Et hinc teſtatur Apoſtolus, Judaeis ſe tamquam Judaeum geſſiſſe, cum gentibus vero tanquam qui legem Moſaicam non haberet (a). Et quamvis in concilio Hieroſolymitano apoſtoli & ſeniores particulam legis Moſaicae, abſtinentiam nempe ab immolatis ſacrificiorum, ſanguine & ſuffogato fratribus veluti neceſſariam impoſuerint (b); id tamen factum eſt ſapienti oeconomia, ne fratres ex Judaeis adhuc infirmos, qui contendebant, chriſtianos ex gentibus ad circumciſionem & legis obſervantiam adſtringi, deſpicere viderentur. Nam alias ſciebant apoſtoli, in Chriſto praeputium nihil valere, ſed novam creaturam (c). Sed inde amplius evangelii lumine diffuſo neceſſitatem legis caeremonialis ſine ulla exceptione in litteris ad Galatas apoſtolus profligavit contra alios falſos fratres, qui etiam contendebant, Moſaicos ritus ad ſalutem chriſtianis eſſe neceſſarios: docuitque chriſtianos non obſervantia legis, ſed fide in Chriſtum juſtificari. Qua doctrina neceſſitatem legis apoſtolus rejecit, non vero prohibuit, ne chriſtiani ex Judaeis interim ex libertate Moſaicos ritus uſurparent. Sed tandem poſtquam evangelium longe lateque promulgatum eſt, Moſaici ritus cum lio-

(a) 1. *ad Cor.* 20. *ſeq.* (b) *Act. XV.* 28. *ſeq.*
(c) *Ad Galat. VI.* 15.

honore ſepulti ſunt: & ſi qui ex iis ſuperfluerunt, potius ut chriſtiana, quam Judaica inſtituta debent reputari.

Sacramenta novae legis Chriſtum natum exhibent.

§. XIII. Judaicis ſacramentis in morte Chriſti abrogatis chriſtiana ſacramenta ſucceſſerunt; quae diverſam naturam habent. Etenim quemadmodum illa Chriſtum venturum demonſtrabant, ita haec illum pro nobis natum & mortuum exhibent. Scilicet quum per mediatorem Jeſum Chriſtum homines ſerventur; neceſſe omnino erat, diverſa omnino eſſe ſymbola Chriſti jam nati ab iis, quae eum venturum indicabant. Ita Chriſtus novis ſacramentis implevit potius, quam legem diſſoluit: etenim ſacramenta vetera in novis impleta ſunt omnia. Praeclare Auguſtinus (a). *Prima ſacramenta, quae obſervabantur, & celebrantur ex lege, praenuntiativa erant Chriſti venturi. Quae quum ſuo adventu Chriſtus implevisſet, ablata ſunt omnia, & ideo ablata, quia impleta: non enim venit ſolvere legem, ſed adimplere: & alia ſunt inſtituta virtute majora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.* Omnis itaque mutatio, quae in hac cauſſa facta eſt, in figuris fuit, non in fide, quae eadem eſt in novis ſacramentis, ſed expreſſior & clarior; nam quae fides antea umbris involvebatur, in novis ſacramentis clarior facta eſt, & veluti ſenſibus ſubjecta.

Et

(a) *Lib. XIX. contra Fauſtum cap. 13.*

Et ſeptem numero ſunt.

§. XIV. Sacramenta autem iſta novae legis ſeptem numero ſunt, baptiſmus nempe, confirmatio, euchariſtia, poenitentia, extrema unctio, ordinatio & matrimonium; quod dogma fidei eſt a patribus Tridentinis contra Lutheranos & Calvinianos definitum (*a*). Sane & ſacris ſcripturis & patrum traditione diſerte demonſtratur, eorum ſingula ex divina inſtitutione externis conſtare ſignis, quibus gratia adnexa eſt (*b*). Et quamvis nec in novo teſtamento, nec in patrum operibus diſerte dicatur, ſeptem eſſe chriſtiana ſacramenta; id tamen non efficit, quo minus ſeptem ſint, quando conſtat, eorum unumquodque verum eſſe ſacramentum. Numquam ſcriptura memorat, quatuor eſſe evangelia; an propterea licet quaternarium evangeliorum numerum in dubium revocare? Ideo vero patres videntur de ſacramentorum numero ſeptenario nihil dixiſſe, quia pro opportunitate de hoc, vel illo, non de omnibus ſimul egerunt, praeſertim quum nullus tum fuerit, qui de numero ſacramentorum lites excitaret. Primus, qui ſeptenarium ſacramentorum indicem confecit, Petrus Lombardus, ſaeculi XII. ſcriptor, fuiſſe videtur. Nihil vero myſtici in eo numero continetur: & male profecto theologi quidam in concilio Tridentino,

(a) *Trid. ſeſſ. VII. de ſacr. can.* 1 (b) *Confer. Nat. Alexand. lib. II. theol. dogm. & mor. tract.* 1. *cap.* 4. *Juenin. diſſ. I. de ſacram. q.* 2. *cap.* 4. *Drouven. de re ſacram. lib.* 1. *quaeſt.* 3. *cap.* 2.

(quaſi eſſent in ſcholis Pythagoricis eruditi), ad eum numerum adſtruendum varia myſteria, ſeu potius ineptias numeri ſeptenarii in medium protulerunt (*a*). Septem Chriſtus Eccleſiae ſuae ſacramenta dedit, quod pro ſapientia ſua ad ejus fundationem & ſtabilitatem ſeptem intellexit neceſſaria (*b*).

Signa ſacramentalia rebus & verbis conſtant.

§. XV. Jam vero duabus veluti partibus conſtant ſacramenta, ſacro nempe ritu, & re inviſibili, quae ſacrum ritum conſequitur. Et ad ſacrum ritum quod ſpectat, is rebus & verbis coaleſcit. Res, vel ut alio nomine patres dicunt, *elementa*, in hac cauſſa non ſolum ſunt res corporeae, verum etiam actiones ſenſibiles, veluti in confirmatione & ſacris ordinationibus manuum impoſitio. Unde invaluit apud patres doctrina, ſacramenta rebus, ſeu elementis, & verbis conſtare. Alio vocabulo res & verba antiqui patres dicebant *ſacramentum*: in qua ſignificatione nomen ſacramenti ſtricte accipiebant pro omni eo, quod in ſacramentis ſenſibus ſubjicitur. Et ita etiam docent in omni ſacramento duo reperiri, *ſacramentum* nempe, & *rem ſacramenti*, hoc eſt ſenſibilia ſigna & effectum inviſibilem. Tum vero ex rebus & verbis fiunt ſacramenta, quum ex ritu praeſcripto verba elementis accedunt: nam per ſe elementa a verbis ſeparata non conſtituunt ſacramenta. Sci-

(a) *Suavis iſtoria del concilio Tridentino lib. II num.* 85. (b) *Druven. loc. cit.* §. 3.

Scilicet res natura ſua ad plura indifferentes ſunt, & ita per verba in uſum a Deo praeſcriptum determinari debent. *Verbo*, inquit Auguſtinus (*a*), *baptiſmus conſecratur*. *Detrahe verbum*, *& quid eſt aqua niſi aqua*. *Accedit verbum ad elementum*, *& fit ſacramentum*. Unde in actione rebus & verbis ex divina auctoritate conſtante natura ſacramentorum conſiſtit. Et hanc integram actionem antiqui patres nomine *ſigni ſenſibilis*, vel *formae* (*b*) dicebant: quo ſpectat definitio illa, *ſacramentum eſt inviſibilis gratiae viſibilis forma* (*c*), ubi *formae viſibilis* nomine venit integer ſacer ritus rebus & verbis expreſſus.

Formulae ſcholaſticae de ſignis ſacramentalibus.

§. XVI. Atque hiſce loquendi formulis per XII. ferme ſaecula rem ſacramentariam eccleſia & eccleſiaſtici ſcriptores propoſuerunt; at inde rebus ipſis immutatis verborum conceptiones mutatae ſunt. Etenim res & verba ſacramentorum nominibus *materiae* & *formae* coeperunt deſignari: quae loquendi formulae ex ſinu peripateticae philoſophiae dimanarunt, iiſque, obſervante Morino (*d*), primus Guilelmus Antiſſiodorenſis, qui paullo poſt annum MCCXXV. ſcribebat, uſus eſt. Scilicet poſtquam ex Arabum faecibus coeperunt ſapere Occidentales, omnia

(a) *Tract. LXXX. in Joan.* (b) *Can. IX. & XXXVIII. D. 4. de conſec.* (c) *Can. XXXII. D. 2. de conſec.* (d) *Morin. de SS. ordinat. par. III. exer. 1. cap. 3. n. 6.*

etiam ſacra ex genio & formulis philoſophiae dominantis tractarunt. Itaque quod ſpectat ad ſacramenta, voces *materiae* & *formae* aptiſſimae viſae ſunt, quibus res & verba exprimerentur. Etenim quemadmodum in phyſicis materia ad omnia indifferens per formam ad certam ſpeciem ex placitis ſcholarum determinatur; ita res ſacramentorum ad plura indifferentes per verba ſacrum uſum accipiunt. Unde per quamdam analogiam in ſignis ſacramentalibus materiam, & formam ſcholaſtici invenerunt, & iiſdem nominibus coeperunt explicare. Et quoniam non tam res, quam rerum uſus ſacramenta conſtituit; hinc materiam in *remotam* & *proximam* tribuerunt: & illam quidem dicunt rem ipſam, quae eſt ad conficiendum ſacramentum adhibenda, qualis eſt aqua, oleum; hanc vero ipſum rei uſum, qualis eſt ablutio, unctio. Semel uſurpata vocabula magis magiſque invaleſcente ſcholaſtica philoſophia apud Latinos in uſum aſſiduum abierunt, hactenus ut ipſa eccleſia eadem ſua fecerit & adoptarit. Sed Graeci, ſi paucos excipias, qui Romae theologiae operam navarunt, quid ſibi velint voces *materiae* & *formae* in cauſſa ſacramentorum ignorant: quod Petrus Arcudius, Graecus theologus, theologiae & philoſophiae ſcholaſticae peritiſſimus teſtatur (*a*). Nos deinceps etiam *materiae* & *formae* vocibus utemur, ita tamen ut ſubinde patrum formulas praeferamus.

Si-

(a) *Arcud. lib. IV. concord. cap.* 3.

Signa ſacramentalia ſunt immutabilia.

§. XVII. Jam vero res & verba in omnibus novae legis ſacramentis ex Chriſti inſtitutione dependent: & partim in evangelio diſertis verbis reperiuntur, partim arcana traditione ad nos uſque pervenerunt. Diſciplina arcani, quae myſteria noſtra occultari praecipiebat, patribus impedimento fuit, ne receptas ſacramentorum formas ſcriptis conſignarent (a). Unde res & verba, quae in ſacramentis ſunt apoſtolicae traditionis, immutabilia ſunt, & in omnibus eccleſiis eadem ſemper fuerunt, & etiam nunc ſunt, non quidem per omnia, ſed quod attinet ad ſubſtantiam, quod re maturius diſcuſſa Morinus obſervavit (b). Ritus omnino varii & diverſi, quos in conficiendis ſacramentis eccleſiae uſurpant, non ſpectant ea, quae ſunt apoſtolicae traditionis, ſed tantum ea, quae lapſu temporis ad ſacramenti ſollemnitatem & ſignificationis ampliationem ab eccleſia addita ſunt. Quod ſi obſervaſſent Hallierius, Arcudius aliique viri docti, non tenuiſſent, aliquorum ſacramentorum materias & formas non a Chriſto, ſed ab eccleſia ex Chriſti auctoritate fuiſſe inſtitutas. Quae quum ſint, ſi miniſtri in conficiendis ſacramentis omittant, mutent, addant, quod materiae & formae tollit veritatem, ſacramenta irrita ſunt & inania: & ipſi miniſtri ſacrilegi ſunt, & rerum divinarum peſſimi temeratores. Verum ſi mutatio ſit accidentalis &

(a) *Innocent. I. ep. ad Decentium*. (b) *Morin. lib. VIII. de adminiſtr. ſacr. poenit. cap.* 18.

& contra formam ab eccleſia propria praeſcriptam, valent quidem ſacramenta, ſed graviter peccant miniſtri, qui ex contemptu, vel negligentia tales mutationes inducunt. Quod ſi miniſtri formulas ſacramentales in haereticum ſenſum intelligant, ſed in verbis haereſim non exprimant, valent ſacramenta, quod docet Auguſtinus (*a*). Significatio enim verborum non ex intentione proferentis, ſed ex verbis ipſis uſu communi ad ſignificandum adhibitis deſumitur. Unde olim ratum habuit eccleſia baptiſmum Arianorum, qui ex forma eccleſiae baptizabant, quamvis de filio non recte ſentirent (*b*).

Forma conditionalis ejuſque uſus.

§. XVIII. Forma vero ſacramentalis aut pura eſt, aut conditionalis: & pura quidem ſi abſolute pronuntietur, conditionalis vero ſi addatur conditio, veluti *ſi non es baptizatus, ego te baptizo*. Nullus olim fuit in ſacramentis conficiendis formae conditionalis uſus: etenim in quibus caſibus nunc eccleſia ſub conditione dat ſacramenta, quae non iterantur, ea antiqui patres abſolute conferebant: nec in crimen reiterationis credebant incurrere. Non videri iteratum ajebant, quod non certis argumentis rite peractum conſtabat, quam regulam Leo M. & Gregorius M. proponunt (*c*). Primum formu-

(a) *Can. XLVIII. D. 4. de conſecr.* (b) *Confer. N. Alexander lib. II. theol. dogm. & mor. tract. 1. cap. 3. & Juenin. diſſ. I. de ſacram. q. 3. cap. 6.* (c) *Can. CXII. de conſec. D. 4., Gregor. M. lib. XII. ep. 32. ad Felic.*

mula conditionalis nono ſaeculo in capitularibus Caroli M. praeſcripta eſt, quo caſu baptiſmum datum non conſtabat (*a*): at regula in capitularibus condita peculiaris fuit, nec poſt capitularia in tribus ſequentibus ſaeculis formae conditionalis in Occidente magnus uſus fuiſſe videtur. Tum ſaeculo XII. Alexander III. decretalem emiſit, qua in caſibus, quibus de baptiſmo dato dubitatur, dari ſub conditione *ſi non es baptizatus* baptiſmus praecipitur. Quam decretalem codici ſuo Gregorius IX. inſervit (*b*). Sed non ante publicatum codicem Gregorianum Latinae omnes eccleſiae ejus formae uſum receperunt, quod non ante Alexandri decretum ubique innotuiſſet. Quo factum, ut multi doctores in primis Petrus Cantor paullo ante Gregorium IX. formulam conditionalem rejecerint. Interim ſemel in ſacramentis admiſſa formula conditionalis tantum ex uſu eccleſiarum locum habet in ſacramentis, quae non iterantur, quo caſu ea collata fuiſſe, vel de eorum valore dubitatur: qui enim poſt Alexandrum III. uſque ad concilium Tridentinum ſcripſerunt doctores, tria tantum ſacramenta baptiſmum, confirmationem & ordinem meminerunt, ubi de formula conditionali agunt. At inde ex ſententia nonnullorum ſcholaſticorum etiam in abſolutione aliquis formulae conditionalis uſus eſſe coepit, quo caſu miniſter dubitet, an verba abſolutionis protulerit, vel etiam an ſubjectum abſolutionis capax ſit (*c*). Sa-

(a) *Capit. reg. Franc. lib. VI. cap.* 181. (b) *Cap. II. ex. de baptiſm.* (c) *Confer. Juenin. loc. cit. art.* 2.

Sacramenta ſigna ſunt.

§. XIX. Jam vero non tantum externa forma, ſeu rebus ſenſibilibus conſtant ſacramenta; verum etiam re inviſibili, quam externa forma ſignificat. Nec ſane alias eſſent ſacramenta, niſi occultam & reconditam ſignificationem haberent. In ſacramentis, inquit Auguſtinus (*a*), *aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur ſpeciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet ſpiritualem.* . Unde ſacramenta omnia vera ſigna ſunt; ſignum enim praeter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, in alterius rei cognitionem nos deducit: & ſacramenta ſub rerum ſenſibilium tegumento internam virtutem & Dei dona manifeſtant. Id tamen non vi propria, ſed ex Dei O. M. voluntate habent, ac proinde ex eo genere ſignorum ſunt, quae ab arbitrio pendent, non quae natura ſignificant. Quo vero homines divina beneficia clarius intelligerent, eas res externas Deus ſymbola ſacramentorum eſſe voluit, quae ſimilitudine quadam rebus ipſis reſpondent, quod Auguſtinus obſervavit (*b*). Ita baptiſmus animi ſordes eluit: ideoque in aqua exhibetur: euchariſtia animam nutrit, & ideo ſub panis & vini ſpecie continetur; & ita porro de aliis (*c*).

Sacramenta novae legis conferunt gratiam.

§. XX. Res inviſibiles, quas ſacramenta ſignificant, ſunt praecipue duo *gratia* & *character*. Et quod ſpectat ad primum, ſacramenta no-

(a) *Can. LVIII de conſecr. D. 2.* (b) *Aug. ep. XXIII. ad Bonif.* (c) *Confer. Canus in relect. de ſacram. in genere par. I.*

novae legis continent gratiam, quam ſignificant, eamque ſemper & omnibus, qui obicem non ponunt, elargiuntur. Sane dant novam vitam, remittunt peccata, dant ſpiritum ſanctum & vitam aeternam, quod luculentis ſcripturarum teſtimoniis demonſtratur (*a*). Unde errant quotquot ex haereticis tenent, ſacramenta mera eſſe ſigna juſtificationis per ſolam fidem receptae, aut noſtrae adverſus Deum pietatis teſtimonia. Non enim ſola fide homines juſtificantur, quando ita placuit Deo per media ſenſibilia ſalutem noſtram operari. Et merito Tridentini patres eos damnarunt, qui aſſerebant, ſacramenta novae legis gratiam, quam ſignificant, non continere (*b*). Gratia autem in ſacramentis collata non ſolum peccata remittit, verum etiam hominum cordibus inhaerens, eos interius renovat, & ex injuſtis juſtos & Dei amicos facit, eamque propterea theologi *ſanctificantem* appellant. Non tamen ſemper ſacramenta ſuſcipientes ſanctificant, ſed ſi nullum obicem ponant, hoc eſt, ſi ex fide & debitis diſpoſitionibus accedant. Interim gratia in ſacramentis collata non eodem modo in ſuſcipientibus ſanctitatem operatur: etenim baptiſmus & poenitentia amiſſam ſanctitatem reſtituunt: cetera vero per ſe juſtitiam augent & perficiunt: unde doctrina de *prima* & *ſecunda gratia* manavit. Utrum vero gratia, qua juſtificamur, qualitas quaedam ſit animae impreſſa, quae

(a) *Confer. Nat. Alexander. lib. II. theol. dogm. & moral. tract.* 1. *cap.* 5. *art.* 1. (b) *Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can.* 6.

quae ipſi praeſtet & eſſe & vivere, unde conſequantur virtutes quaedam tum theologicae, tum morales infuſae, per quas anima ſupernaturales actiones habeat, in ſcholis diſputatur, quod Melchior Canus tradit (a).

Et quidem ex opere operato.

§. XXI. Nec tantum chriſtiana ſacramenta ſanctificantem gratiam elargiuntur, verum etiam ipſam conferunt virtute operis externi a miniſtro rite peracti, non ex ſanctitate miniſtrorum & meritis ſuſcipientium, quae tamquam cauſſae effectrices & meritoriae concurrant. Atque hoc eſt quod barbara & demum aetate D. Thomae inventa formula dicitur, ſacramenta *ex opere operato* gratiam conferre, quod catholicae eccleſiae dogma eſt a patribus Tridentinis confirmatum (*b*). Sane ſcripturae & patres vi propria conſtare docent chriſtiana ſacramenta, non meritis dantium aut ſuſcipientium: ita nempe ut ſtatim ac miniſtrorum opera verba elementis accedant, gratia ex ſumma Dei benignitate tribuatur (*c*). Et reipſa infantes in baptiſmo gratiam vi operis externi, non ex propriis meritis accipiunt. Quo vero virtus operis externi in ſacramentis ſe exſerat, & gratiam effundat, ad eam ſuſcipiendam ſubjecta apta eſſe oportet. Nec enim dum docet eccleſia, chriſtiana ſacramenta *ex opere operato* gratiam elargiri, nullam in adultis ſuſcipientibus requirit di-

(a) *Melch. Canus lib. VII: de locis cap. 2.* (b) *Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can. 8.* (c) *Conferatur Drouven de re ſacram. lib. I. quaeſt. 4. cap. 1. §. 1.*

diſpoſitionem. Conferre gratiam *ex opere operato* dicuntur ſacramenta, quod ſint cauſſae per ſe operantes, non quod minus dignos etiam ſanctificent. Bona opera ſuſcipientium ſunt diſpoſitiones, ut virtus ſacramentorum operetur: ſe habent reſpectu gratiae producendae, ſicut ſiccitas in ligno reſpectu flammae, quae inde erumpit; nec enim quod ſine apta materia ignis non operatur, minus verum eſt, vi ſua ignem ardere. Et calumniantur profecto Lutherani & Calviniani, qui adfirmant, ſecundum patres Tridentinos ad gratiam in ſacramentis ſuſcipiendam non requiri fidem & bona ſuſcipientium opera, ſed tantum praeſentis ad peccandum affectus remotionem; quam eſſe apertam calumniam ipſi Tridentini patres aperuerunt (*a*). Atque ex his omnibus conſtat, chriſtiana ſacramenta eſſe ſigna ſecunda gratiae, non tantum eam ſignificare.

Qui ſacramenta vetera juſtificabant.

§. XXII. In hoc autem a novae legis ſacramentis vetera diſtabant, quae per ſe tantum Chriſtum venturum exhibebant, juſtitia vero, quae inde ſequebatur, potius ex fide ſuſcipientium vel parentum erat, quam ab ipſis ſacramentis; quod ſynodus Florentina definivit. Sane apoſtolus vetera ſacramenta *infirma & egena elementa* dicit (*b*), quod nempe propria vi gratiam non effunderent. Et alio loco ea dicit *umbram futurorum, corpus autem Chriſti* (*c*).

(a) *Trid. ſeſ. VI. cap. 6. & ſeſ. XIV. de neceſſ. & inſtit. ſacr. poenitent. cap.* 4. (b) *Ad Gal. IV.* 9. (c) *Ad Coloſ. II. v.* 17.

Et de circumciſione, quae ſacramentum initiationis erat, aperte docet, eam per ſe nihil valere, eamque propterea novae craeturae opponit (*a*). Quod vero rei caput eſt, idem apoſtolus docet, ex operibus legis, inter quae principem locum obtinebat circumciſio, hominem non juſtificari (*b*). Itaque vetera ſacramenta tantum mediatoris fidem ſuſtinebant, ſalus vero a fide proficiſcebatur. Adnotarunt hanc veterem & novorum ſacramentorum differentiam veteres patres, in primis Hieronymus (*c*), & Auguſtinus, cujus praeclarum illud *Sacramenta novi teſtamenti dant ſalutem, ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt ſalvatorem* (d). Et quamvis in ſcripturis ſaepe occurrat, peccata veteribus ſacrificiis fuiſſe expiata (*e*); tamen expiationes illae legales immunditias, quae homines a divino cultu veluti profanos arcebant, non ipſam peccatorum culpam ſpectabant (*f*).

Quî chriſtiana ſacramenta gratiam conferunt.

§. XXIII. Sed quo tandem modo ſacramenta novae legis gratiam effundant & operentur, de more ſcholaſtici quaeſiverunt: qui tamen ut in re difficili & ultra humanae mentis captum poſita ſolet evenire, in varias ſententias abjerunt,

(a) *Ad Galat.VI.*15. (b) *Ad Rom.III.* (c) *Com. in epiſt. ad Galat.* (d) *Auguſt. in pſal. LXVII.Confer. Melchior. Canus releſt. de ſacram. in genere par. IV.* (e) *Levit I.* 4. *& V.* 15. *ſeq.* (f) *Nat. Alexander theol. dogm. & moral. lib. II. tract.* 1. *cap.* 2. *prop.* 4.

runt, quas Canus enarrat (*a*). Earum ſententiarum duae in primis celebrantur. Etenim multi poſt B. Thomam docent, Deum ſacramentis ipſis gratiam indidiſſe, & hinc eam *phyſice* conferre, non ſecus ac ignis & ſol ignem & calorem producunt. Contra Franciſcani theologi tenent, chriſtiana ſacramenta eſſe cauſſas motivas divinae voluntatis; quibus rite adhibitis ad danda ſua beneficia Deus movetur, quem agendi modum paſſim *moralem* appellant. Quae ſententia divinis eloquiis & patrum ſententiis magis videtur conformis. Sane apoſtoli ſacramenta conferentes, Deum rogabant, ut ſpiritum ſanctum elargiretur. Et antiquae multorum ſacramentorum formulae deprecativae erant, non indicativae; id quod probat, ſacramenta non in ſe gratiam continere, ſed eſſe cauſſas motivas, quibus Deus ad eam conferendam movetur. Patres quoque in primis Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus aliique, quorum loca congeſſit Juenius (*b*), diſerte docent in ſacramentis gratiam opus ſpiritus ſancti eſſe, qui eam, dum verba elementis accedunt, liberaliter effundit. Sunt quidem patrum loca, quae ipſis elementis gratiam tribuunt, quod etiam facere videntur Tridentini patres, dum docent, ipſa ſacramenta gratiam continere, eamque *ex opere operato* conferre; verum haec omnia non ſunt ita urgenda, quaſi ſacramenta ipſa gratiam in ſe contineant, veluti crumena nummos continet;

(a) *Canus loc. cit.* (b) *Juenin. de ſacram. diſſ. I. quaeſt. 7. cap. 1. art. 2.*

net; recte enim dicuntur gratiam continere, eamque producere, etiam quando vi divinae promiſſionis, dum externa forma adhibetur; ἀμέσως a Deo producitur. Excipienda tamen eſt eucharistia, in qua quum ipſe gratiarum fons uberrimus Chriſtus contineatur, gratia ab ipſo ſacramento producitur, prorſus eodem modo, quo lumen a ſole dimanat.

Neceſſitas ſacramentorum novae legis.

§. XXIV. Jam vero novae legis ſacramenta omnibus ad ſalutem ſunt neceſſaria, non quidem omnia ſingulis, nec omnia pari neceſſitate (a). Ita nempe Deo placuit poſt Chriſti ſervatoris adventum ſacramentorum uſu, aut eorum ſaltem deſiderio ſpiritus ſancti gratiam elargiri, & in vitam aeternam homines revocare. Neceſſitas antem iſta, quae pendet a divina voluntate, alia *medii* eſt, alia *praecepti*, quemadmodum ſcholae loquuntur. Neceſſitas medii efficit, ut niſi re ipſa, aut ſaltem deſiderio ſuſceptis ſacramentis homines ſalvari nequeant: neceſſitas vero praecepti obligat quidem ad ſacramentorum ſuſceptionem, ſed ſi juſtae cauſſae impedimento ſint, quo minus ſuſcipiantur, non propterea aeternam ſalutem minus conſequi poſſumus. Medii neceſſitate neceſſaria ſunt baptiſmus, & poenitentia: & baptiſmus quidem omnibus, poenitentia vero iis, qui gratiam regenerationis in baptiſmo partam ſuis peccatis perdiderunt: reliqua vero ſacramenta tantum ex divino praecepto cenſentur neceſſaria: nec tamen

(a) *Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can.* 4.

men omnia ſingulis: non enim ſingulos homines ſacris ordinibus initiari, aut matrimonio jungi neceſſe eſt; quamvis univerſo eccleſiae corpori omnino neceſſaria ſint ordinis & matrimonii ſacramenta, & illud quidem ad ſacri miniſterii conſervationem, hoc vero ad hominum, qui chriſtiani fiant, propagationem.

Tria ſacramenta imprimunt characterem.

§. XXV. Praeter ſpiritus ſancti gratiam tria ex chriſtianis ſacramentis baptiſmus, confirmatio, & ordinatio ſpiritali & indelebili *charactere* animas obſignant, atque adeo ſemel ſuſcepta nequeunt iterari. Scilicet in baptiſmo, confirmatione & ordinatione chriſtiani conditionem induunt, quae poſt ſacramenta etiam perdurat, quaeque eos ad ſpecialem & perpetuum Dei cultum addicit: etenim in baptiſmo filii Dei, in confirmatione chriſtiani militis, in ordinatione chriſtiani ſacerdotis nomen & qualitatem accipiunt; quae qualitates numquam delentur, quaecumque fuerit chriſtiani, militis & ſacerdotis chriſtani culpa. Quare tria haec ſacramenta conſecratione quadam dantur, quae irrevocabilis eſt, & ſuſcipientes interius obſignant, & ideo nequeunt iterari: quo ſigno donati ab aliis, qui non eadem ſacramenta ſuſceperunt, diſtinguuntur. Haec eſt catholicae eccleſiae doctrina ab antiquis patribus tradita, & noviſſime a Tridentinis confirmata (*a*). Sane Baſilius chriſtianos in baptiſmo *myſticis ſignis* obſignari docet, quibus a profanis diſcerni poſſint (*b*). Cyrillus Hie-

(a) *Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can.* 9. (b) *Baſil. hom. XIII. de exhort. ad baptiſ.*

Hieroſolymitanus baptiſmum vocat *ſignaculum ſanctum & indelebile* (a). Et Auguſtinus pluribus in locis docet, baptiſmi & ordinationis ſacramenta ſemel recepta numquam deleri, quaecumque fuerit baptizati, & ordinati culpa: eaque ſigno publicis monetis impreſſo, & charactéri, qui olim militum corpori infigi ſolebat, aſſimilat (b). Et hinc non recte Scotus aſſerit, doctrinam de ſacrramentali charactere neque ſacris litteris, neque ex teſtimoniis patrum, nec ab ipſa ratione colligi poſſe, tantumque eccleſiae auctoritate niti (c): patres enim tantum non omnes adgnoſcunt in baptiſmo chriſtianos interius obſignari. Interim etſi character ſacramentalis natura ſua ſemper vigeat: eccleſiae tamen auctoritate comprimi & conſopiri poteſt: tanta enim eſt eccleſiae poteſtas, ut etiam nullas & inanes reddere poſſit, quae inde pendent, actiones.

Syſtema haereticorum de charactere confutatur.

§. XXVI. Ex adverſo catholicam de ſacramentali charactere doctrinam impugnant proteſtantes, eamque veluti novam & ab Innocentio III. inventam traducunt. Et quidem poſt alios contendit Binghamus (d), veteres patres nomine *ſigni*, & *indelebilis characteris* in baptiſmo, & ordinatione (confirmationem ex albo ſa-

---

(a) *Cyrill. Hieroſolym. praef. ad cateh.* (b) *Auguſt. lib. II. contra epiſt. Parmen. cap.* 13. (c) *Scotus in IV. ſentent. diſt. 6. quaeſt.* 9. (d) *Bingham. hiſtor. ſchol. de bapt. laic. par. II. cap.* 6.

ſacramentorum proteſtantes expungunt, & veluti baptiſmi ritum tenent) non internum quoddam ſignum indelebile intelligere, ſed potius externam ſacramenti adminiſtrationem, per quam baptizati ab infidelibus, ordinati vero a ceteris chriſtianis diſtinguantur; eamque eatenus indeſebilem reputaſſe, quod baptiſmi & ordinationis receptae ritus numquam poterat obliterari: quo fiebat, ut chriſtiano homini aut ſacerdoti, in crimina quantumvis enormia lapſo, non novo baptiſmo, aut ordinatione opus eſſet, ſed potius poenitentia, & cenſurarum relaxatione. Verum quidem eſt nomina *ſigni*, *ſignaculi*, *characteris*, σφραγίδος, *ſigilli* in eccleſiaſticis monumentis ſaepe ipſam externam ſacramentorum adminiſtrationem ſignificare; at id non eſt perpetuum; nam ſaepe etiam veteres patres docent, in baptiſmo interius animas ſignari, & quidem ita ut ſpiritus ſancti operatione receptum ſacramentum etiam interius perduret. Sane Cyrillus Hieroſolymitanus adfirmat ſpiritum in baptiſmo *obſignare animam, & dare ſignaculum, quod daemones tremore perfuſi perhorreſcunt, caeleſte quoddam & divinum* (a). Et Chriſoſtomus docet (b), chriſtianis notam ſpiritus imponi, ut militibus corporalis nota imprimebatur, eaque ſpiritali nota fieri, ut qui ordinem deferebat, omnibus perſpicuus fieret. Aliquid quoque amplius quam externam ſacramenti formam videntur patres intelligere, quando baptiſmum & or-

 di-

(a) *Cyrill. catech. XVII.* (b) *Chryſoſt. hom. III. in 2. ad Cor.*

Digitized by Google

dinationem comparant notis & ſignis, quae militum corporibus, & principum monetis imprimebantur: Itaque Binghamus aliique ſectarii characteris ſacramentalis vim ſummopere extenuant, quando eo nomine apud veteres patres externam ſacramenti formam ſemper interpretantur.

Natura ſacramentalis characteris.

§. XXVII. Quae vero ſit hujus characteris ſacramentalis interna conſtitutio, quouſque animi natura ignoratur, vix eſt ut poſſit internoſci. Eccleſia tantum docet eſſe ſignum ſpiritale & indelebile, quo animae obſignantur. Sed curioſi ſcholaſtici de more ſuo, in characteris naturam ſubtiliter & copioſe inquiſiverunt, ſuiſque diſputationibus, quod neceſſe erat, rem potius implicuerunt, quam explicarunt. Interim de natura characteris duae in primis celebrantur ſententiae. Alii enim, quos ſequitur Eſpenius (a), characterem veluti ens quoddam morale deſcribunt, non longe diſtans ab eo, quo donantur quotquot ad ſtabilem aliquam dignitatem veluti regiam & doctoralem elevantur. Sed ita ſacramentalis character exterior potius erit denominatio, & animam vix afficiet: quod recte Drouvenus obſervat (b), qui tamen eam doctrinam tamquam fidei contrariam non audet pronuntiare. Alii vero poſt S. Thomam docent, characterem eſſe quid phyſicum pertinens ad

(a) *Part. II. jur. eccleſ. tit.* 1. *cap.* 1. *n.* 11.

(b) *Drouven. de re ſacram. lib. I. quaeſt.* 5. *cap.* 2. §. 3.

ad genus ſpiritalium qualitatum, quae animae poſſunt inhaerere; quae doctrina verior eſt, accedit enim magis eccleſiae decretis, nec animarum naturae adverſatur; animae enim ſpirituales qualitates poſſunt inhaerere, quales gratia, ſpes, charitas, a quibus eo etiam nomine diſtat character, quod perpetuum animam occupat, quando illae natura ſua perpetuae non ſunt. Qua poſita doctrina per ſacramentalem characterem obſignatur, ſeu potius occupatur anima ſui generis qualitate: niſi placeat ſententia veterum patrum, qui non adeo abſtractas, ac recentes philoſophi, de animae natura opiniones fovebant, & ideo auctore Chardonio (*a*), macularum & ſignorum animas capaces credebant. Sed praeſtat fateri, characteris naturam ignorari, quod dum res ipſa probe tenetur, parum refert.

Qui ſunt ſacramentorum miniſtri.

§. XXVIII. Atque hactenus de externis ſymbolis, & rebus inviſibilibus, quae ſacramentorum partes ſunt; dicendum nunc de iis, qui ea conficiunt & diſpenſant, qui *ſacramentorum miniſtri* ſolent appellari. Soli homines non angeli ſacramentorum miniſtri ſunt (*b*); eccleſiae enim adminiſtrationem Deus hominibus non angelis demandavit. Non tamen omnes homines, aut promiſcue chriſtiani omnes ſacramenta conficiunt, ſed ii tantum, quibus id munus divina auctoritate competit. Et in veteri quidem

 te-

(a) *Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſection. I. par. 2. chap. 7.* (b) *Chryſoſt. lib. III. de ſaced.*

teſtamento quamvis initio ſinguli patresfamilias, qui jus ſacrorum habebant, ſacramenta adminiſtrarint; tamen ſacrorum miniſterio in tribum Levi translato, eorum adminiſtratio ſacerdotibus ceſſit, ita tamen ut urgente neceſſitate etiam feminae poſſent circumcidere (*a*). Similiter quod ſpectat ad chriſtiana ſacramenta, jure divino ſoli ſacerdotes eorum ordinarii miniſtri ſunt, non tamen omnes omnium, nec omnes pari libertate; ſtatutum enim eſt propter eccleſiae ordinem, ut inferiores ſacerdotes in omnibus a primariis antiſtitibus pendeant. Itaque jure proprio & ordinario epiſcopi ſacramenta omnia; paroeci vero, quibus cura animarum perpetuo commiſſa eſt, etiam jure proprio ſacramenta, praeter confirmationem & ordinationem, adminiſtrant: & reliqui inferiores ſacerdotes in caſibus ordinariis de praeſidentium poteſtate, in neceſſitate vero vi proprii ſacerdotii ſacramenta, exceptis itidem confirmatione & ordinatione, conficiunt & diſpenſant. Quod vero ſpectat ad laicos, ii excepto baptiſmo, quem inſtante neceſſitate, & clericis abſentibus, recte donant, nullam habent ſacramentorum conficiendorum poteſtatem; laicis enim competens ſacerdotium, utpote non verum & proprium, ultra baptiſmi dationem ſe non extendit. Et erravit profecto Lutherus, qui chriſtianos omnes ex aequo eſſe ſacerdotes, ac proinde eamdem omnes in verbi & ſacramentorum adminiſtratione habere poteſtatem pronuntiavit: quem errorem Tri-

(a) *Buddeus inſtit. theol. dogm. lib. IV. cap. 1. §. 15.*

Tridentini patres merito damnarunt (a).

Quid agant miniſtri in ſacramentis administrandis.

§. XXIX. In conficiendis chriſtianis ſacramentis miniſtri media tantum ſalutis tractant & exhibent; non aliquid in ipſam ſalutem influunt; virtus enim & efficacia ſacramentorum a Chriſto, qui ea inſtituit, & in eis operatur, dependet. Miniſtri plantant & rigant, Deus autem vitam dat & incrementum. Quocirca divina beneficia in ſacramentis conferuntur, non quod ab hoc vel ab illo miniſtro adminiſtrantur, ſed quod Deus externa haec media conſtituit, quibus beneficia ſua elargiretur. Et hinc ad vim & effectum ſacramentorum ex parte miniſtri tantum neceſſe eſt, ut rite & ſecundum Chriſti & eccleſiae mentem verba elementis accedant: quo facto ſacramenta ex neceſſitate divinae promiſſionis operantur. *Neque angelus, neque archangelus*, inquit egregie Chryſoſtomus (b), *quidquam in his, quae a Deo data ſunt, efficere poteſt; ſed pater, & filius, & ſpiritus ſanctus omnia facit. Sacerdos & linguam & manus praebet; neque enim juſtum eſt propter alterius malitiam ad ſalutis noſtrae ſymbola fide accedentes offendi.* Et alio loco idem Chryſoſtomus (c): *Nihil adfert ſacerdos ad ea, quae ſunt propoſita, ſed univerſum eſt opus Dei virtutis, & ille eſt, qui nobis exhibet myſteria.* Quo etiam Ambroſius ſpectat, dum adfirmat, non me-

(a) *Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can.* 10. (b) *Hom. LXXXV. in Joan.* (c) *Hom. VIII. in* 1. *ad Cor.*

merita perſonarum, ſed officia conſideranda eſſe ſacerdotum (a).

Mali miniſtri non obſunt ſacramentis.

§. XXX. Quae quum ita ſint: ſacramentorum chriſtianorum vis & efficacia a fide & probitate miniſtrorum non dependet, & valida profecto ſunt, etiamſi ab haereticis, ſchiſmaticis & ſceleratis hominibus adminiſtrentur. Et errarunt certe Donatiſtae, & inde Waldenſes, Huſſitae & Wicleſiſtae, qui ad vim ſacramentorum etiam requirebant, ut miniſtri ſancti & juſti eſſent. Confundebant externum ſacramenti opus humanum cum interno effectu divino; quaſi non minus externum ſacramenti opus, quam divina beneficia a miniſtris promanarent: in quo turpiter errabant. Miniſtri enim in conficiendis ſacramentis tantum linguam & manus praebent; divina autem beneficia Deus per ſacramenta elargitur; quo fit, ut etiamſi miniſtri improbi ſint, non tamen chriſtiana ſacramenta minus operentur: prorſus eodem modo quo ingenitam ſeminum fecunditatem, quoties idoneae terrae committuntur, agricolae ſuis ſceleribus non impediunt. *Baptiſmus Chriſti*, inquit Auguſtinus (b), *verbis evangelicis conſecratus, & per adulteros, & in adulteris ſanctus eſt, quamvis illi ſunt impudici & immundi.* Et Chryſoſtomus (c). *Etiam per indignos Deus ſolet operari, neque baptiſmatis gratia quidquam laeditur a vi-*

(a) *Ambroſ. de his qui myſteriis initiantur cap.* 5.
(b) *Lib. III. de bapt. contra Donatiſtas cap.* 19.
(c) *Hom. VIII. in* 1. *ad Cor.*

a vita ſacerdotis. Similiter Iſidorus Peluſiota (a). *Incontaminata myſteria non conſpurcantur, etiamſi ſacerdos omnes mortales improbitate ſuperet*. Conceptis quoque verbis patres Conſtantienſes & Tridentini damnarunt Wicleſiſtas & alios haereticos, qui docebant, miniſtros peccatis mortalibus conſpurcatos ſacramenta non conficere; quamvis alias omnia neceſſaria ſecundum eccleſiae ritum adhiberent (b). Quod ſi eccleſia ad vim alicujus ſacramenti diſerte requirat, ut miniſtri catholici & in unitate eccleſiae ſint; tum ſacramentum illud ab haeretico, vel excommunicato celebratum nullum eſt; convenit enim inter theologos poſſe eccleſiam conditiones aliquas ſacramentis addere, quibus non ſervatis non valeant: quo nomine in multis eccleſiis olim nullae fuerunt ordinationes, quas haeretici, ſchiſmatici & excommunicati epiſcopi celebrabant.

Sed ut digne miniſtrent, debent eſſe ſancti.

§. XXXI. Quo vero ſacramenta digne adminiſtrentur, nec dantibus perniciem afferant, integri vitae ſcelerisque puri miniſtri eſſe debent. Sancta ſancte tractanda ſunt. Et miniſtri quoque, quatenus fieri poteſt, conformari debent domino; qui ea inſtituit, & eccleſiae, cujus miniſtri ſunt. *Et ego*, inquit Auguſtinus (c), *& omnes dicimus, quia juſtos eſſe oportet tanti judicis miniſtros*. Similiter per-

(a) *Lib. III. ep.* 340. (b) *Trid. ſeſſ. VII. de ſacram. can.* 12. (c) *Tract. V. in Joan.*

perſonatus Dionyſius (*a*). *Malis non eſt fas nec tangere ſymbola*, ideſt ſacramentalia ſigna. Itaque miniſtri antequam ad tractanda & conficienda ſacramenta accedunt, ſeipſos ad pietatem & juſtitiam componere debent, ut ejus veri miniſtri ſint, cujus dona procurant. Quod ſi in peccatis noſtrae ſalutis ſignacula tractant, perfidi & ſacrilegi ſunt, & eo ipſo, quo aliis proſunt, ſeipſos damnant. *Sacramenta*, inquit Auguſtinus (*b*), *quum obſint indigne tractantibus, proſunt tamen per eos digne ſumentibus*. Quare ad officium chriſtianorum pertinet, ut a malis miniſtris, quos tales eſſe ſciunt, ſacramenta non petant, niſi parati ſint ad ea adminiſtranda, aut neceſſitas urgeat; id enim poſtulat regula caritatis, ut aliis peccandi occaſionem non praebeamus (*c*).

Intentio miniſtri ad vim ſacramentorum neceſſaria.

§. XXXII. Quamvis autem malis miniſtrorum moribus ſacramenta non irritentur: tamen eorum intentio eſt neceſſaria, ut vere & valide conficiantur. Nempe aliter ſacramenta non ſunt, niſi ea ex animi deliberatione miniſtri tractent, & adminiſtrent, quod Eugenius IV. & inde Tridentini patres contra Lutheranos decreverunt (*d*). Et vero ſacramentorum miniſtri in iis

(a) *Lib. de eccleſ. hierarch. cap. I.* (b) *Lib. II. contra epiſt. Parmeniani cap.* 10. (c) *Confer. Nat. Alexander lib. II. theol. dogm. & mor. tract.* 1. *cap.* 7. *art.* 2. (d) *Eugenius IV. in decreto pro Armenis*, *Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can.* 11.

iis conficiendis vice Chriſti funguntur (*a*). Qua propter humano modo, & tantis myſteriis convenienter debent operari, ut eum, cujus myſteria tractant, repraeſentent. Humana autem actio non eſt, niſi ex animi ſententia proficiſcatur. Et ridiculum omnino videri debet, ceteras hominum actiones, niſi ſint humanae, in rebus moralibus nihil quidquam operari; in ſacramentis vero conficiendis animi conſilium & deliberationem non requiri. Quo fit, ut miniſtrorum intentio veluti pars integrans ſacramentorum habenda ſit, quod neceſſario requiratur, ut verba elementis addita operentur. Et quamvis ſacramenta Dei non hominum opera ſint, tamen qui ea tractant, non veluti inſtrumenta inanima concurrere debent, ſed humano modo, ut decet eos, qui Chriſtum repraeſentant.

Intentionis variae ſpecies.

§. XXXIII. Intentio autem eſt deliberata voluntas id, quod agitur, conficiendi: eamque vulgo ſcholaſtici triplicem faciunt, *actualem*, *virtualem*, & *habitualem*. Actualis eſt praeſens animi deliberatio ad opus, quod facimus. Virtualis eſt praevia mentis deliberatio non revocata, nec interrupta, quae moraliter durat in ipſa actus explicatione, ſed dum opus ipſum conficimus, expreſſa animi deliberatione non attendimus. Et demum appellant habitualem intentionem facilitatem operandi ex actibus repetitis adquiſitam, qua etiam operari poſſumus

 ſine

(a) 1. *Cor. IV.* 1.

ſine praevia mentis deliberatione, ut videre eſt in dormientibus, & amentibus, qui ſaepe ea agunt, quae vigilantes, & uſu rationis utentes faciebant. Sic explicata habitualis intentio B. Thomae ignota fuit, nec recte intentionis nomine venire poteſt, quod ei nulla ineſt animi deliberatio: & fortaſſe primus Scotus facilitatem operandi ex repetitis actibus quaeſitam intentionis habitualis nomine donavit (a). Et quamvis B. Thomas etiam *habitualem* intentionem memoret (b), tamen eo nomine virtualem intelligit; quod ex ipſius angelici verbis Jueninus obſervat (c).

Quae intentio ſufficiat ad conficienda ſacramenta.

§. XXXIV. Certi vero juris eſt, actualem intentionem in conficiendis ſacramentis eſſe efficaciſſimam, ac ſemper optandam, non tamen neceſſariam. Sane incerta omnino eſſent ſacramenta, ſi ad ea conficienda actualis intentio eſſet neceſſaria: humana enim conditione fit, ut dum magis intenti eſſe velimus, inviti ad alia opera diſtrahamur. *Nec enim eſt in noſtra poteſtate*, inquit Auguſtinus, *quin viſis tangamur*. Virtualis vero intentio omnium conſenſu ſufficit: quod qui ea operantur, humano modo cenſentur agere; & moraliter ipſa actualis intentio in operis explicatione videtur perſeverare. Sed habitualis intentio ad ſacramenta conficienda

---

(a) *Juenin. de ſacram diſſ. I. quaeſt. 5. cap. 2.*
(b) *S. Thom. part. III. quaeſt. 64. art. 8.* (c) *Juen. loc. cit.*

da non ſufficit, quod qui per habitum adquiſitum operantur, nec ex animi ſententia, nec humano modo operari intelliguntur: & ſacramentorum adminiſtrationem inter actus ex voluntatis deliberatione procedentes eccleſia recenſet. Quare recte tamquam irritam & vanam etiam eo nomine Novatiani ordinationem eccleſia traduxit, quod eam tres epiſcopi temulenti & crapula oppreſſi celebraverint (a). Ratum quidem habuit Auguſtinus baptiſmum ab *ebrioſo* collatum (b): at inde non ſequitur, probaſſe Auguſtinum baptiſmum ex habitu collatum. Etenim Auguſtinus ex proprietate latini ſermonis *ebrioſi* nomine non eum intelligit, qui actu ebrius eſt, ſed potius eum, qui ſolet inebriari, quamvis actu ebrius non ſit. *Plurimum intereſt*, inquit Seneca (c). *inter ebrium, & ebrioſum: poteſt & qui ebrius eſt, tunc primum eſſe, nec habere hoc vitium, & qui ebrioſus eſt, ſaepe extra ebrietatem eſſe*.

Miniſtri non neceſſario finem ſacramenti debent intendere.

§. XXXV. Iam vero in adminiſtrandis ſacramentis miniſtrorum intentio non neceſſario ſpectare debet eorum effectum; ſed ſatis eſt, ut ipſum externum ritum ſecundum eccleſiaſticas regulas facere intendant. Sane Eugenius IV. & Tridentini patres edicunt, intentionem in miniſtris neceſſariam eſſe, ut ſaltem facere inten-

 dant,

(a) *Cornel. papa ep.* ad *Fab. Antiochen. ap. Euſeb. lib. VI. cap.* 43. (b) *Auguſt. tract. V. in Joan. ap. Grat. can. XXVI. de conſec. D.* 4. (c) *Ep. LXXXIII*,

dant, quod facit eccleſia (*a*): quo eccleſiae nomine venit vera eccleſia, quaecumque tandem eſſe putetur. In conficiendis autem ſacramentis eccleſia tantum ritus a Deo praeſcriptos adhibet (*b*), nec aliquid in effectum ipſum ſacramentorum, qui a Deo unice pendet, influit. Quare quamvis recte facerent miniſtri, ſi in conficiendis ſacramentis etiam finem ipſum ſacramentorum intenderent, non tamen id eſt neceſſarium, ſufficitque, ut ritus ſecundum praeſcriptas regulas intendant exhibere. Virtus ſcilicet ſacramentorum a Chriſto ſacramentis ipſis attexta eſt: & miniſtri tantum mera inſtrumenta ſunt, qui ſigna ſenſibilia ex Chriſti inſtitutione tractant. Quo fit, ut quamvis miniſtri effectum ſacramentorum dare non intendant, aut iis in perverſum finem abutantur (pura ſi oblatos ſibi ad baptiſmum pueros diabolo intendant devovere); non tamen propterea minus operenter Chriſti ſacramenta, modo miniſtri ipſos externos ritus intendant exhibere. *Sacerdos*, inquit appoſite Chryſoſtomus (*c*), *& linguam & manus praebet; neque enim juſtum eſt propter alterius malitiam ad ſalutis noſtrae ſymbola fide accedentes offendi*. Nempe ut paſſim poſt D. Thomam obſervant theologi, mala intentio opus operantis, non opus alterius invertit:

(a) *Eugen. IV. in decreto. Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can.* 11. (b) *Druven. de re ſacrament. lib. I. quaeſt.* 7. *cap.* 13. *ſect.* 2. *§.* 1. (c) *Hom. LXXXV. in Joan.*

tit (*a*): & ita vim verborum evangelicorum ſuis perverſis conſiliis miniſtri fruſtrari non valent. Et hinc olim eccleſia Pelagianorum baptiſmum admiſit, qui tamen baptiſmo ſuo delere peccatum originale, quod negabant, non intendebant: nunc vero ratum habet baptiſmum Lutheranorum & Calvinianorum, quamvis per baptiſmum characterem imprimi non credant. Utrum vero intentio miniſtrorum in conficiendis ſacramentis etiam debeat eſſe interna, qua ea veluti ſacros ritus vere intendant exhibere, an vero ſufficiat externa, qua ſerio omnia externe agant, apud ſe tamen nec dare ſacramenta velint, nec ea veluti ſacros ritus habeant, magna inter noſtros quaeſtio eſt, de qua aliquid commentari inſtituti noſtri ratio non permittit.

Miniſtri ſerio debent ſacramenta adminiſtrare.

§. XXXVI. Nec tantum in adminiſtrandis ſacramentis, quod facit eccleſia, miniſtri debent intendere; verum etiam neceſſe eſt, ut externa ſymbola ſerio tractent, quod ita decet ſacrarum rerum majeſtatem, hactenus ut ſacramenta per jocum & ludibrium & dicis cauſſa adminiſtrata omnino nulla ſint & invalida. Et in veteri diſciplina non adhuc multorum dogmatum noſtrorum diſcuſſa & eliquata veritate dubium incertumque fuit, num ſacramenta per jocum collata vi ſua conſtarent. Auguſtinus certe in eam

(a) *S. Thom. par. III. quaeſt. 64. art. 10. Confer. N. Alexander lib. II. theolog. dogm. & moral. tract. 1. cap. 7. art. 3.*

eam ſententiam inclinavit, valere baptiſmum mimice & per jocum collatum, modo ſic loti ſine ſua ſimulatione & cum aliqua fide accederent: qui tamen nihil adfirmare auſus eſt, ubi extra omnem eccleſiaſticam ſocietatem & baptizans & accipiens mimice & jočulariter agerent: ſatiſque duxit in hac ſpecie judicium divinum in aliquo concilio expectandum, quam aliquid temere adfirmare (*a*). Tamquam mera inſtrumenta exhibendorum ſacramentorum aliqui veterum miniſtros habuerunt: & hinc dum elementis evangelica verba accederent, non adeo neceſſarium videbatur, quo animo & corporis compoſitione miniſtri ſacramenta conficerent. Quo fundamento ratum habere potuit Alexander Alexandrinus epiſcopus baptiſmum, quem Athanaſius adhuc puer pueris cum eo ludentibus dedit: quod nempe putabat Alexander, baptiſmum opus Dei eſſe, nec intereſſe num ſerio, an jočulariter adminiſtraretur: modo Ruffinus, Socrates & Sozomenus (*b*), qui hiſtoriam illam narrant, vera dicant: nam quod tenera aetas Athanaſii vix convenire poteſt cum epiſcopatu Alexandri, viris doctis in primis Caveo & Dupinio veluti ex integro conficta ea narratio videtur. Sed temporis lapſu re mature diſcuſſa contra Lutheranos & Calvinianos definierunt Tridentini patres, nulla omnino eſſe ſacramenta non ſerio & per jocum adminiſtrata (*c*). Sane

ne

(a) *Auguſt. lib. VII. de bapt. cap.* 53. (b) *Socr. lib. I. cap.* 14. *Sozomen. lib. II. cap.* 17. (c) *Trid. ſeſ. XIV. de neceſ. & inſtit. ſacram. poenit. cap.* 6.

ne ſi ſacramentalia ſigna per jocum, & dicis cauſſa a miniſtris adhibentur, non videntur ad uſum a Deo praeſcriptum adminiſtrari. Non pendent quidem a perverſis miniſtrorum moribus ſacramenta, nec manibus ſceleratorum profanantur: at pro certo tenendum, quando non in uſum a Deo praeſcriptum adhibentur, quod fit ſi per jocum ea miniſtri conficiant & tractent, ſigna ſacramentalia rerum divinarum naturam amittere.

Qui cum fructu ſacramenta recipiunt.

§. XXXVII. A ſacramentorum miniſtris ad ſuſcipientes tranſeundum. Soli homines, qui adhuc in vivis ſunt, ſecundum inſtitutionis oeconomiam ſacramentorum capaces ſunt. Ut vero vivi homines valide & cum fructu ſacramenta ſuſcipiant, rite & recte diſpoſiti accedere debent. In primis (I) neceſſaria eſt bona voluntas, qua ſacramenta petant, & ſuſcipere intendant. Sunt enim ſacramenta maxima Dei beneficia, ac propterea invitis non ſunt conferenda. Bona autem voluntas in adultis ratione utentibus debet eſſe actualis, aut ſaltem virtualis, in infantibus ſufficit praeſumata ſuae aeternae ſaluti velle conſulere, & praeterea offerentium fidem & voluntatem eis eccleſia pia mater accommodat (*a*). Adultis vero ſubita infirmitate obmuteſcentibus dantur ſacramenta ex praecedenti voluntate, qua conteſtati ſunt, ſe velle ſacramentis conſecrari, idque praeſentium te-

(a) *Can. VII. & ſeqq. de conſecr. D. 4. S. Thomas par. III. quaeſt. 68. art. 9.*

teſtimonio miniſtris conſtet, quod de baptiſmo & poenitentia ſynodus Carthaginenſis III. & Aracuſicana ſtatuerunt (*a*). Et in hoc diſtant in re ſacramentali a ſuſcipientibus miniſtri; iſti enim, quo valeant ſacramenta, omnino aut actu, aut virtute eorum confectionem intendere debent, illi vero valide & cum fructu ſacramentis ex praeſumta & habituali voluntate donari poſſunt. Scilicet in miniſtris ſacramentorum adminiſtratio ſemper eſt actus humanus, at non ſemper in ſuſcipientibus. Porro (II) quo ſacramenta valeant, & effectum producant ſuum, rectam fidem ſuſcipientes tenere oportet: nec enim qui non recte credunt, per ſacramenta ſanctificantur. Praeter fidem (III) in baptiſmo & poenitentia neceſſaria eſt in adultis cathecumenis, & poenitentibus praeteritorum delictorum efficax deteſtatio, ſpes, & inchoata ſaltem dilectio; nemo enim ex adultis ſive in ſacramentis ſive extra juſtificari poteſt, niſi per aliquos pios motus fidei, ſpei, caritatis, ſpiritu ſancto excitante, conceptos ſe diſponat, & divinae gratiae elargiendae obicem removeat (*b*). Et (IV) quae ſacramenta ad robur & gratiam augendam ſunt comparata ſuſcipientes jam ſanctificatos ſupponunt.

Fi-

(a) *Conc. Charthag. III. can. XXXIV. ap. Grat. can. LXXV. de conſec. D. 4. & conc. Arauſic. can. III. ap. Grat. can. VII. C. 26. q. 6.* (b) *Trid. ſeſ. VI. de juſtif. cap. 6.*

Ficti & minus credentes gratiam non recipiunt.

§. XXXVIII. Atque hae ſunt generales conditiones, quae in ſuſcipientibus ſacramenta requiruntur ad validam & fructuoſam eorum ſuſceptionem. Ceterum ſacramenta, quae animam obſignant, etiam ficta & coacta voluntate & ſine recta fide ſuſcepta valent; & ita characterem imprimunt; ſed ſuſcipientes quouſque in fictione & erroribus perſiſtant, non ſanctificant. Sane ex praeteritis majorum inſtitutis docet Auguſtinus, valere baptiſmum in eccleſiae unitate fallaciter & ſimulato animo ſuſceptum (*a*). Et Toletani patres & Innocentius III ratum habuerunt baptiſmum, ad quem metu tormentorum ſuſcipientes conſenſerant (*b*), quamvis Toletani patres edicant, deinceps neminem ad Chriſtum cogi debere. Tantum omnino inviti & qui externis actibus etiam reluctant, ſacramenta non recipiunt, nec in anima obſignantur, *quia plus eſt*, inquit Innocentius III. (*c*), *expreſſe contradicere*, *quam minime conſentire*: modo tamen reſiſtentia ex ſumma animi humilitate non dependeat: nam qui ex humilitate ſacramentis recipiendis adverſantur, potius ſe impares ad tanta beneficia exiſtimant, quam vere inviti cenſeri debent. Et hinc olim chriſtianos pietate conſpicuos, etiam externis actibus relu-

(a) *Auguſt. lib. VII. de baptiſ. contra Donatiſt. cap.* 53. *ap. Grat. can. XXXI. de conſec. D.* 4.
(b) *Conc. Tolet. IV. can.* 56., *cap.* majores *III. ex. de bapt.* (c) *Cit. cap. III.*

ſtantes, eccleſia ſacris ordinibus donare conſuevit (a). Porro haereticis ex evangelica tamen forma datum baptiſma ratum habuit eccleſia: quod argumento eſt, ad vim baptiſmi fidem in recipiente non eſſe neceſſariam. Non tamen ſimul cum ſacramentis ſimulati, coacti, vel in fide errantes ſuſceptores ſanctificantem gratiam etiam conſequuntur, quae tum demum virtute impreſſi characteris producitur, quum ſimulatio illa, coactus animus, aut errores veraci confeſſione receſſerint: quod in ſpecie fallacis ſuſceptoris Auguſtinus docet (b).

Ritus ſacramentales.

§. XXXIX. Quo vero hanc de ſacramentis in communi tractationem abſolvamus, aliquid de ritibus, qui ipſam ſacramentorum confectionem vel antecedunt, vel comitantur, vel ſequuntur, monendum ſupereſt. Sunt quidem ipſa ſacramenta ſacrae quaedam caerimoniae ad chriſtianae religionis exercitium ſpectantes; at in iis conficiendis apoſtolica & eccleſiaſtica auctoritate plures alii ritus acceſſerunt. Eccleſiae nempe Chriſtus dedit, ut ſacra omnia ad fidelium ſalutem & rectum religionis uſum ordinaret & diſponeret (c). Conciliant autem caerimoniae iſtae majorem ſacramentis reverentiam, ordinem neceſſarium in eccleſia ſuſtentant, praeparant ad co-

(a) *Confer. Thomaſſ. de benef par. II. lib. 2. cap. 2.*
(b) *Aug. lib. I. de bapt. contra Donatiſt. cap. 12., can. XLI & ſeq. de conſec. D. 4.* (c) *Trid. ſeſ. XXI. cap. 2. Confer. Drouvenus de re ſacrament. lib. I. quaeſt. 8.*

eorum ſuſceptionem, magis eorum effectus declarant, & mentes ad rerum ſpiritualium contemplationem excitant (a). Et quoniam extrinſecus ſacramentis acceſſerunt, natura ſua mutabiles ſunt, nec generaliter omnes per univerſam eccleſiam ſervantur, nec ad ſacramentorum internam conſtitutionem pertinent. Quo fit, ut ſalvis ſacramentis omitti poſſint, niſi eccleſiae auctoritate ad valorem eorum requirantur. Scilicet ſemper ratum firmumque fuit. poſſe eccleſiam conditiones aliquas veluti partes integrantes ſacramentis addere, quibus non ſervatis ſacramenta non valeant (b). Quod dum eccleſia facit, non ſibi in res divinas uſurpat auctoritatem, ſed potius pro poteſtate ſua definit, qua ratione chriſtiana ſymbola tractari debeant, ut in rei chriſtianae utilitatem cedant. Interim ſi quidam chriſtiani ritus vel caerimoniis Iudaicis, vel ethnicis conveniant; non propterea contemni debent: ſiquidem totus caerimoniarum apparatus a religionis, in qua uſurpantur, veritate aeſtimandus eſt (c): quo fit, ut iidem ritus apud chriſtianos ſancti ſint, apud gentes vero ſuperſtitioſi. Quoniam vero in qualibet eccleſia omnia debent conſentire, quilibet in conficiendis ſacramentis debet ab eccleſia ſua ritus praeſcriptos adhibere: & gravi profecto crimine ſe obſtringeret, qui praeter neceſſitatem praeſcriptos

(a) *Catechiſ. conc. Trid. de ſacram. in genere* §. *XVIII.* (b) *Juenin. de ſacram. diſſ. VI. quaeſt.* 7. *cap.* 2. *art.* 2. §. 2. (c) *Nat. Alexander lib. II. theol. dogm. & moral. tract.* 1. *cap.* 1. 8. *prop.* 2.

ptos ab eccleſiā ſua ritus omitteret, vel pro arbitrio mutaret, quod Tridentini patres ſtatuerunt (a): immo ſacramenta nulla ſunt, ſi omittatur ritus, qui ad vim ſacramenti auctoritate eccleſiaſtica pertineat.

CAPUT II.

De baptiſmi inſtitutione, ejuſque materia & forma.

Baptiſmi definitio.

§. I. INter chriſtiana ſacramenta, quod primum ſuſcipitur, baptiſmus eſt. Per baptiſmum enim chriſtiana religione homines initiantur, ſeu, quemadmodum loquitur Cyprianus, *Inde incipit omnis fidei origo, & ad ſpem vitae aeternae ſalutaris ingreſſio*. Eſt autem Graeca vox baptiſmus ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν, quod mergere, lavare ſignificat. Quare omne ablutionis genus baptiſmi nomine venit in ſcripturis (b): & quandoque etiam translata ſignificatione martyrum paſſiones baptiſmi nomine deſignantur, fortaſſe ex eo, quod proprio ſanguine martyres tinguntur. Quo ſenſu Chriſtus dixit, ſe alio baptiſmo debere baptizari (c): id enim patres de Chriſti paſſione interpretantur. Verum frequen-

(a) *Trid. ſeſ. VII. de ſacram. can.* 13. (b) *Marc. VII.* 3. *ad Hebr. IX.* 10. (c) *Marc. X.* 38. *Luc. XII.* 50.

quentiori ſcriptorum eccleſiaſticorum uſu non quaevis lotio baptiſmi nomine venit, ſed tantum ſacramentalis. Itaque baptiſmus *ſacramentum novae legis eſt, quo ſub diſtinta trium perſonarum Trinitatis invocatione per aquam homines regenerantur*. Scilicet non ipſa aqua ſacramentum eſt, ſed tum ſacramenti naturam induit, quum verbis a Chriſto inſtitutis deducitur in uſum.

Uſus baptiſmorum apud Indaeos & gentes.

§. II. Ex antiquis inſtitutis receptiſſimae fuerunt & apud Iudaeos & apud gentes religioſae per aquam lotiones, quod Huetius pluribus demonſtrat (*a*). Et Judaei quidem praeter varias & multas totius corporis ejuſque partium & veſtium lotiones, quibus legales ſordes abſtergebant & animi puritatem indicabant, & ad ſacra facienda, ad diſcubitum, aliudve magnum opus ſe accingebant; proſelytorum baptiſmum, quo ethnici ad Iſraëlitas tranſibant, uſurpabant. Et quamvis non conveniat inter doctos, quae ſit prima apud Judaeos baptiſmi proſelytorum inſtitutio (*b*); dubitandum tamen non eſt, eum longe ante Chriſtum invaluiſſe. Baptiſmo in maſculis ſubinde addebatur circumciſio: quo utroque ritu initiati, ſi vera obſervat Grotius (*c*), integro legis caeremonialis jugo tenebantur, quando ſolo baptiſmo proſelyti ſolas leges univerſo generi humano a Deo datas ſervare debebant. Similiter gentes tantum non om-

(a) *Huetius Alnet. lib. II. cap. 20. n. 2.* (b) *Buddeus inſt. theol. dogm. lib. V. cap. 1. §. 2.* (c) *Grot. in Matth. cap. III. v. 6.*

omnes, quae religionis cultum habuernnt, variis religioſis lotionibus utebantur, quibus contractas ſordes eluebant, & ſcelera omnia purgabant, adeo ut parricidia Oedipi, Alcmaeonis, Oreſtis aliorumque aquis purgata poëtae canant. Tanta virtus aquis ineſſe credebatur. Qui novis praeterea religionibus conſacrabantur, per baptiſmum ſolebant initiari, quaſi animo & corpore purgarentur. In minoribus myſteriis Iliſſo flumine mos lavari erat Athenienſibus: & eos, qui Cotyttia ſacra ſuſcipiebant, calida perfundebant Baptae, quibus & inde nomen. Et apud Aegyptios ſacris Iſidis, apud Perſas ſacris Mithrae per aquam homines conſecrabantur. *Sed & viduis aquis*, inquit Tertullianus (a), *ſibi gentes mentiuntur: nam & ſacris quibuſdam per lavacrum initiantur, Iſidis alicujus, aut Mithrae*. Generatim autem de lotionibus obſervat Grotius (b), eas fuiſſe ex antiquis ritibus poſt diluvium inſtitutis ad conſervandam memoriam purgationis mundi, quae per aquas diluvii facta eſt: ac inde dictum illud Graecorum, *θάλασσα κλύζει πάντα ἀνθρώπου κακα*, *mare omnium hominum mala abſtergit*.

Baptiſmi chriſtianorum inſtitutio.

§. III. Receptis Judaeorum & gentium moribus Chriſtus inſtituens baptiſmum, aliquid videtur tribuiſſe, a qua ſententia non eſt alienus Huetius (c), dum ſcribit lotionem infantium a partu recentium, qua ad abluendas ſordes, & cor-

(a) *De bapt. cap. V.* (b) *Grot. loc. cit.* (c) *In Alnet. lib. II. cap. 20. n. 1.*

& corpora duranda plures gentes uſae ſunt, Deum ad purgandas & roborandas animas elegiſſe. Viduas igitur aquas Jeſus Chriſtus ſanctificavit, ut Judaei & gentes ad veram religionem facilius excitarentur. Et quamvis non conveniat inter theologos, quando & ubi Chriſtus baptiſmum inſtituit; verior tamen ſententia eſt, Chriſtum baptiſmum conſecraſſe in Jordane, quando mundiſſimus ipſe a Joanne tinctus eſt, & Trinitatis myſterium coepit revelari: quod B. Thomas, Natalis Alexander, Drouvenus aliique affirmant (*a*). Sane Gregorius Nazianzenus, Ambroſius & alii veteres docent (*b*), Chriſtum baptiſmo ſuo aquas ſanctificaſſe, ut ad abluendum vim haberent. Et quod caput rei eſt, dum Chriſtus praedicabat multos ſuorum diſcipulorum miniſterio baptizavit (*c*): nec veri ſpeciem ullam habet, apoſtolos, qui vice Chriſti tingebant, Joannis non Chriſti baptiſmum contuliſſe (*d*). Sed obligatio ad baptiſmum non niſi poſt Chriſti mortem & reſurrectionem coepit: etenim in morte Chriſti veteris teſtamenti ſacramenta impleta ſunt omnia & ablata; per baptiſmum homines morti & reſurrectioni Chriſti conformantur, quatenus peccatis mortui in novam vitam renaſcuntur; & demum poſt evangelii

(a) *S. Th III. par. quaeſt. 66. art. 2. Nat. Alexander lib. II. theol. dogm. & mor. tract. 2. cap. 3. Drouven de re ſacrom. lib. II. quaeſt. 7. §. 1.* (b) *Nazian. orat. XXXVIII. in nativit. Chriſti, Ambroſ. lib. II. in Lucam.* (c) *Joan. III. 22. ſeqq.* (d) *Aug. tract. V. in Joan.*

gelii promulgationem baptiſmi neceſſitas omnibus innotuit (*a*).

Baptiſmus Joannis.

§. IV. Jam vero Jeſu Chriſti baptiſmum Joannis baptiſmus anteceſſit. Scilicet quo Judaei ad Chriſti doctrinam eſſent aptiores, Deus Ioannem miſit, qui jam adventantem reparatorem indiceret, & Judaeos ad eum adgnoſcendum exci-taret. Itaque Joannes baptiſmum in poenitentiam inſtituit (*b*), quo Judaei ad efficaciorem baptiſmum praepararentur. Quare Auguſtinus *praecurſorium ſacramentum* baptiſmi Chriſti Joannis baptiſmum appellavit (*c*). Multum vero interfuit inter Joannis & Chriſti baptiſmum: quae eſt catholicae eccleſiae ſententia tanto conſenſu ab antiquis patribus tradita (*d*), ut mirum ſit Lutheranos & Calvinianos docere, eamdem utriuſque baptiſmi fuiſſe virtutem. Sane (I) Joannis baptiſmus in poenitentiam fuit, Chriſti vero in ſpiritu ſancto (*e*). Porro (II) a Joanne baptizatos Chriſti baptiſmo apoſtoli tinxerunt (*f*): quod dubio procul non feciſſent, ſi praecurſorium ſacramentum ejuſdem cum Chriſti baptiſmo virtutis fuiſſet. Nec (III) per Joannem loti renaſcebantur, quando Chriſti baptiſma novam elargitur. *Non renaſcebantur*, inquit Auguſtinus (*g*), *qui baptiſmo Joannis baptizabantur*; *ſed*

in

(a) *Confer. Drouven. loc.cit.*§.2. (b) *Marc.I.*4.
(c) *Aug. lib. II. contra litteras Petiliani cap.* 56.
(d) *Confer. Drouven de re ſacram. lib.II. quaeſt.*5. *cap.* 1. (e) *Matt. III.* 11. (f) *Act. XIX.* 3.*ſeqq.*
(g) *In enchiridio cap. XLIX.*

in Chriſto, in quo ſolo renaſci poterant, *parabantur*. Baptiſmus demum (IV) Joannis vi propria peccata non dimittebat, ſed potius ob ei adjunctam poenitentiam, quod Tertullianus, Hieronymus, Auguſtinus, Chryſoſtomus aliique veteres docent (*a*), quamvis non deſint patres (*b*), qui praecurſorio ſacramento virtutem dimittendorum peccatorum tribuant; qui nihilo ſecius adgnoſcunt majoris virtutis & efficaciae fuiſſe Chriſti baptiſmum.

Materia baptiſmi eſt aqua.

§. V. Elementum vero viſibile, unde conficitur Chriſti baptiſmus, aqua eſt. Chriſtus enim per aquam omnes baptizari juſſit (*c*), & apoſtoli in aqua baptizarunt (*d*). Aquae vero nomine vera & naturalis aqua intelligitur, quod conſtanti traditione docuit eccleſia: nec ubi de ſacramentis & legibus agitur a propria vocabulorum ſignificatione ſine neceſſitate diſcedere umquam licet. Inſcite igitur Calvinus aquae nomine poenitentiam intelligit: magis vero olim errarunt Manichaei, qui in aqua baptiſmum omni effectu vacuum reputarunt, nec proſelytos ſuos aqua tingebant, quod tradit Auguſtinus (*e*): fortaſſe ex ſectae ſuae principiis, quibus res materiales tamquam Dei mali opera, adeo-

(a) *Ap. Nat. Alexandr. loc. cit. cap.* 2. (b) *Baſil. de bapt. lib. I. cap.* 11. *Cyrill. Hieroſolymit. catech. myſtag. II. Ambroſ. de ſpir. ſancto lib.* 1. *cap.* 3.

(c) *Joan. III.* 5. (d) *Actor. VIII.* 36. *ſeq. & X.* 47. *& alibi paſſim*. (e) *Auguſt. de haereſib. cap. XLVI.*

adeoque veluti pollutas & deteſtandas habebant. Quod ſi Joannes Chriſti baptiſma ſpiritu ſancto & igne conſtare praedixit (*a*); id potius de effectibus baptiſmi per Chriſtum inſtituti, quam de externo elemento plures patres acceperunt. Et hinc male Seleuciani & Hermiani auctoritate Joannis abuſi, lavacrum in aqua repudiarunt, ejuſque loco baptiſmum ignis ſubſtituerunt (*b*), quamvis nullus veterum narrat, quo tandem modo ignis baptiſmus exhiberetur. Quando igitur aquae nomine naturalis tantum aqua venit, nulla alia fluida materia etiam in neceſſitate veluti baptiſmi elementum rite & cum fructu uſurpatur. Et recte Innocentius III. reſpondit, baptizatos non cenſeri pueros, quos propter aquae penuriam, & abſentiam ſacerdotis viri quidam ſimplices ſaliva illiverant (*c*). Quae quum ita ſint, merito veluti ſpurium reiicit Harduinus (*d*) reſcriptum ſive Siricii, ſive Stephani II., ſive Stephani III. (non enim antiqui MSS. de auctore conveniunt), quo baptiſmus puero periclitanti, quod aqua deeſſet, in vino datus probatur & admittitur. Quî enim in re tritiſſima contra evangelicam veritatem pontifices Romani reſpondere potuiſſent?

Aquarum benedictio.

§. VI. Ipſa aqua ſub invocatione ſacroſanctae Trinitatis ad abluendum uſurpata, ſalutem ope-

(a) *Matth. III.* 11. (b) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib.* XI. *cap.* 2. §. 3. (c) *Cap. V. ex. de baptiſ.*
(d) *Harduinus diſſert.* de baptiſmo in vino *in operibus ejus ſelectis*.

operatur, nec aliquo alio indiget adminiculo. Verum doctrinae & myſterii cauſſa, & ad conciliandam tanto ſacramento reverentiam, aqua ante benedicitur, quam in uſum adhibeatur, idque ex antiquiſſima eccleſiae diſciplina, quam Baſilius ab ipſis apoſtolis derivat (a). Atque hoc eſt, quod ad baptiſmum *aquas ſanctificari & conſecrari* veteres paſſim dicunt (b). Duobus tantum diebus apud Latinos ex antiqua diſciplina aquae ad baptiſmum conſecrantur, ſabbato nempe ſancto & pentecoſtes, quibus ſollemnis baptiſmus dabatur: at apud Graecos in ſingulis baptiſmis aquae benedicuntur. Fiebant autem primis ſaeculis fontium benedictiones precibus quibus rogabatur Deus, ut vim regenerandi aquis impertiret, & ſigno crucis in aquam impreſſo (c); ſed lapſu temporis plures alii ritus acceſſerunt, veluti exſufflationes, chriſmatis cum aqua permiſtio & cerei ardentis in aquam immerſio (d). Interim benedictione vim divinam aquis ad animas abluendas infundi patres docent, in primis Tertullianus, Cyprianus, Ambroſius & Cyrillus Hieroſolimitanus. Eo quoque ſpectat Optatus dum ſcribit, Chriſtus, quem nomine technico ἰχθὺν *piſcem* appellat, in baptiſmate per invocationem ſontalibus undis inſeri (e). Sed in com-

H 2 per-

(a) *Baſil. de ſpiritu ſancto ap. XXVII.* (b) *Tertull. de bapt. cap. IV. Cyprian. ep. LXX. ad Januar. Ambroſ. de Spir. S. lib. I. cap. 7.* (c) *Bingh. orig. eccleſ. lib. XI. cap. 10. §. 1. ſeqq.* (d) *Confer. Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect. 2. chap. 4.*
(e) *Optat. lib. III. contra Parmen.*

pertis eſt, aquarum benedictiones ad baptiſmi vim non pertinere; & patres, qui tantopere eas extollunt, id ea ratione feciſſe videntur, ut catechumenos ad venerationem excitarent, & Chriſti fecundas aquas a viduis aquis ethnicae religionis ſecernerent Aquae ad baptiſmum conſecratae etiam alii uſus fuerunt: eam ſane chriſtiani in vaſis domum referebant, quod tamen poſt infuſum chriſma alicubi fieri non poterat, eaque domos adſpergebant (qui uſus adhuc in pleriſque locis viget), & contra turbines utebantur.

Baptiſmi forma.

§. VII. Aquae elementum ad naturam ſacramenti determinatur per verba inſtitutionis, quibus ad baptizandum Chriſtus apoſtolos mittens, praecepit, ut in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti darent baptiſmum. Etſi enim *in nomine alicujus baptizare*, idem ſit ac juſſu & mandato ejus baptizare; intelligi tamen non poteſt, juſſu ac auctoritate patris, & filii, & ſpiritus ſancti baptiſmum adminiſtrari, niſi ſimul in baptiſmi collatione ea verba pronuntientur. Quocirca conſtans eſt eccleſiae ſententia in Chriſti verbis apoſtolos ad baptizandum mittentis formulam baptiſmi contineri. Ergo Latini hac formula baptizant: *Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti*: Graeci vero, *Baptizatur ſervus*, vel *ſerva Dei* N. *in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti* (a).

Et

(a) *Jean Moſchus in prato ſpirituali cap.CLXXVI. euchologia Graecorum ap. Goar.*

Et certe S. Thomam aliosque ſcholaſticos germana Graecorum baptizandi formula latuit, dum aſſerunt, eos verbo *baptizetur* uti ad baptizandum (a). Videntur Graeci ferme mille & trecentis abhinc annis eam formulam uſurpaſſe, ut occurrerent iis, qui putabant eo meliorem eſſe baptiſmum, quo a meliori miniſtro dabatur, vel Novatianis, quorum error late in Oriente manaverat, ad vim ſacramenti miniſtri fide opus eſſe (b). Utrovis modo verba proferantur, nulla ſenſus inducitur mutatio, & ſua vis ſacramento conſtat. Et certe Graeci odio potius Latinorum, quam ex veritate demum docuerunt, baptiſmum Latinorum nullum eſſe: ex qua doctrina a Latinis baptizatos iterum tingebant: quo nomine Innocentius III. eos acerbe perſtringit (c).

Invocatio perſonarum Trinitatis ad baptiſmum neceſſaria.

§. VIII. Itaque & expreſſam trium perſonarum Trinitatis invocationem & actum ipſum baptizandi formula baptiſmi continet. Et quod ſpectat ad invocationem Trinitatis, ea dubio procul eſt divinae inſtitutionis, neceſſario ad ſacramenti valorem adhibenda. Sane patres veluti ſtabilem legem a Chriſto datam inculcant, baptiſmum in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti debere conferri. *Lex tingendi*, inquit Tertullianus (d), *impoſita eſt*, & *forma* *prae-*

(a) *Juenin. de ſacram. diſſ. II. quaeſt.* 4. *cap.* 2.
(b) *Drouven. de re ſacram. lib. II. quaeſt* 3. *cap.* 3. §. 2. (c) *Cap. ult. ex. de bapt.* (d) *De bapt. cap. XIII.*

praeſcripta. *Ite*, *inquit*, *docete nationes*, *tingentes eas in nomine patris*, *& filii*, *& ſpiritus ſancti*. Cyprianus contra eos diſputans, qui in ſolius Jeſu Chriſti nomine tingebant, hac utitur praeſcriptione, Chriſtum *in plena & adunata Trinitate* gentes baptizari juſſiſſe (*a*). Et ut alios mittam, Auguſtinus veluti rem omnibus cognitam proponit, nullum eſſe baptiſmum, *ſi verba evangelica*, *quibus ſymbolum conſtat*, *illic defuerint* (*b*). Quapropter qui aliquid de Trinitate detrahit, vel ſingulis perſonis, vel toti Trinitati aliquid aliud ſubſtituit, quod olim haereticorum multi faciebant, fruſtra tingit, quemadmodum Athanaſius, Didymus Alexandrinus & Baſilius diſerte docent. Et eccleſia ſemper eos rebaptizavit, qui in ſectis ſuis non in plena & adunata Trinitate tincti erant. Ne vero impune eſſet miniſtris contra legitimam formulam baptiſmum dare, canones apoſtolici miniſtros deponunt, qui in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti non baptizant (*c*), Vigilius vero papa communione privat (*d*). Quod ſi in Trinitate baptizantes, non recte de ejus perſonis ſentiant, non propterea ſua vis non conſtat ſacramento: verba & elementa in ſacramentis vi ſua operantur, & miniſtri in iis tractandis tantum linguam & manus praeſtant. Quocirca Arianorum & Macedonianorum, qui legitima forma tingebant, baptiſmum ratum habuit

buit

(a) *Cypr. ep. LXXIII. ad Jubajan.* (b) *Auguſt. de bapt. lib. VI. cap.* 25. (c) *Can. apoſt. XLIX.* (d) *Vigil. ep. II. ad Euther. cap.* 6.

buit eccleſia, quamvis illi Chriſti, iſti ſpiritus ſancti negarent divinitatem.

An valeat baptiſmus in nomine Chriſti.

§ IX. Interim non levis hic occurrit difficultas utrum aliquando valuerit & nunc etiam valeat baptiſmus in ſolius Chriſti nomine collatus. Etenim in ſcripturis ſanctis pluries adfirmatur, apoſtolos in ſolius Chriſti nomine tinxiſſe (*a*). Ex antiquis Ambroſius ſentire videtur, ratum eſſe baptiſmum, ubi una Trinitatis perſona invocetur (*b*). Certe vero Nicolaus I. & ſcripturarum & Ambroſii auctoritate ductus valide eſſe baptizatos reſpondit, qui in ſolius Chriſti nomine tincti eſſent (*c*). Ex ſcholaſticis multi tenuerunt, initio naſcentis eccleſiae ex ſpeciali privilegio apoſtolos in ſolius Chriſti nomine baptizaſſe, ut Chriſti nomen Judaeis & gentibus odioſum evaderet venerabilius: quam etiam fuiſſe D. Thomae ſententiam Orſius adfirmat, eamque peculiari opere confirmare adgreſſus eſt. Pluribus quoque veterum patrum & ſcholaſticorum collatis teſtimoniis Voſſius (*d*) contendit, valere baptiſma ſive in Dei, ſive in Chriſti nomine conferatur: baptizari enim in alterius nomine idem eſſe cenſet ac in ipſius religionem per lavacrum conſecrari: & hinc qui in religionem chriſtianam conſecrantur, ſive in Dei nomine, ſive Jeſu Chriſti, ſive alterius perſo-

(a) *Act. II.* 38. *& X.* 47. *ſeq. & XIX.* 5. (b) *Ambroſ. de ſpiritu S. lib. I. cap.* 3. (c) *Can. XXIV. D.* 24. *de conſec.* (d) *Voſſius de baptiſmo diſp. II. theſiſ.*

ſonae Trinitatis, ſive in aliud nomen ἰσοδυναμῶν recte baptizari, praeſertim quando ex Voſſii ſententia Christus certam baptiſmi formulam non edidit. At magis eſſe videtur, nec umquam valuiſſe, nec nunc valere baptiſmum in ſolius Chriſti aut alterius perſonae Trinitatis nomine collatum. Nempe verba Chriſti ad baptizandum apoſtolos mittentis diſerte continent formulam, qua baptiſmum oportet adminiſtrari: & ſi Ambroſium paucoſque alios excipias, veteres patres conſtanter tenuerunt, non valere baptiſmum, niſi in plena & adunata Trinitate. Et injuria Orſius multos ex veteribus trahit ad dicendam ſententiam pro vi baptiſmi, quem ex ſpeciali privilegio apoſtoli in ſolius Chriſti nomine dederint, praeſertim quando ex veteribus nemo de tanto privilegio aliquid habet, quod multis Drouvenus demonſtrat (a). Loca vero ſcripturae de baptiſmo in ſolius Chriſti nomine collato, non eo valent, quaſi apoſtoli baptizantes aliquando ſolius Chriſti mentionem fecerint; ſed hanc habent ſententiam, apoſtolos baptiſmo per Chriſtum inſtituto baptizaſſe; ſic enim in ſcripturis *nomen* aliquando uſurpatur (b), ac propterea ſingulis Trinitatis perſonis diſerte invocatis: quod Cyprianus, Baſilius, Innocentius I., Auguſtinus, Theodoretus aliique interpretantur. Sufficiat referre verba Eulogii apud Photium (c): *In Chriſto baptizari ſignificat ſecun-*

(a) *Append. adverſus Orſium poſt lib. II. de re ſacramentaria.* (b) *Pſal. XLIII. 6. Act. III. 6. & IV. 7.* (c) *Ap. Phot. cod. CCLXXX.*

cundum praeceptum & traditionem Chriſti baptizari, hoc eſt in patre, filio & ſpiritu ſancto. Et profecto, ut recte Buddeus obſervat (*a*), alia ratio eſt eorum locorum, quibus narratur, aliquos eſſe baptizatos, alia eorum ubi baptiſmus inſtitutus deſcribitur: in illis ſenſus eſt, baptizatos Chriſti lavacro chriſtianam religionem ſuſcepiſſe; in his vero lex datur, quî debeat baptiſmus adminiſtrari, a qua lege qui Chriſti baptiſmo tingebant, diſcedere non poterant. Quod ſi Nicolaus papa baptiſmum in nomine Chriſti adminiſtratum valere reſpondit, non ex propoſito id docuit; ſed quum Bulgaros baptiſmi miniſtrum docere vellet, ἐν παρόδῳ ipſi de ſuo excidit, valere baptiſmum in ſolius Chriſti nomine conſecratum (*b*).

Verba ego te baptizo *ſunt neceſſaria ad baptiſmum*.

§. X. Praeter plenam & adunatam Trinitatem continet baptiſmi formula ipſam baptizandi actionem, quam Latini verbis *ego te baptizo*, Graeci verbis *baptizatur ſervus Dei* ſolent exprimere. Antiqui patres ad baptiſmi vim trium perſonarum Trinitatis invocationem neceſſariam inculcant: nec quidquam habent, quo conſtet etiam ipſam baptizandi actionem verbis exprimendam, quod Morinus obſervat (*c*). Ea de re primum ſcholaſtici quaeſivere, eorumque an-

(a) *Buddeus inſtit. theol. dogm. lib. V. cap.* 1. §. 5.
(b) *Canus de loc. lib. VI. cap.* 8. *Eſtius in IV. ſentent. diſt.* 3. §. 5. (c) *Morin. de adminiſtr. poenit. lib. VIII. cap.* 16. *n.* 17.

tiquiores Petrus Cantor, Praepoſitiuus, Petrus Lombardus aliique docent, ad vim baptiſmi non pertinere, ut actus baptizandi etiam verbis pronuntietur. In primis vero de vi eorum verborum ſolliciti fuerunt Stephanus epiſcopus Tornacenſis & Mauritius epiſcopus Pariſienſis, quos Pontius Claromontanus conſuluerat de puero, quem abſente ſacerdote pater de malo patriae more omiſſis verbis *ego te baptizo* in aquam merſerat: Et Mauritius reſpondit nullum eſſe baptiſmum, quod ſcripturarum auctoritate & patrum teſtimonio traditum erat, ad vim baptiſmi etiam pertinere verba, quae exprimerent actionem. Videtur Mauritius verba Chriſti *baptizantes eos in nomine patris* cet. ſic accepiſſe, quaſi Chriſtus etiam praeceperit, ut actus baptizandi verbis exprimeretur. Contra Stephanus quamvis nefas eſſe judicaret, ſi verba illa omitterentur; baptiſmum tamen validum reputabat; idque quia patres ad vim baptiſmi ſolam Trinitatis invocationem inculcarunt: & quod dum actus ipſe impletur, ſuperfluum videri debeat verba addere, quibus id, quod actu fit, contineatur: praeſertim quando evangelium non praecipiat, ut baptizantes dicant *ego te baptizo* ſed tantum vult, ut doceant, & baptizent. Rationes Stephani probabiles viris doctis, in primis Morino, viſae ſunt, ac ideo opinantur olim valuiſſe baptiſmum actu baptizandi verbis non expreſſo (a). Sed Alexander III. decretalem edidit, qua nullum eſſe baptiſmum edi-

ci-

(a) *Morin. loc. cit. n.* 21.

citur, ubi verba *ego te baptizo* omittantur (*a*). Una cum codice Gregoriano, cui inſerta erat, decretalis Alexandri eccleſiis videtur innotuiſſe: & hinc nihil mirum ſi Stephanus, Alexandro coaevus, & alii poſteriores ſcholaſtici contra ſentire potuerint. Et ita a publicatis Gregorii IX. decretalibus coepit omnium concors ſententia, ad vim baptiſmi etiam pertinere, ut actus baptizandi verbis exprimatur. Quod ſi Alexander VIII. hanc proſcripſit propoſitionem, valuiſſe aliquando baptiſmum, in quo verba *ego te baptizo* omiſſa fuerint; id tantum ad ea loca reſtringi debet, in quibus canones verba illa veluti neceſſaria propoſuerant.

CAPUT III.

De baptiſmi miniſtro.

Baptiſmi princeps miniſter eſt epiſcopus.

§. I. CErti juris eſt primigeniam & ordinariam dandi baptiſmi poteſtatem eſſe penes ſolos epiſcopos. Una cum verbi miniſterio baptizandi pontificium a Chriſto apoſtoli acceperunt (*b*). Et epiſcopi in eccleſia gubernanda & divinis myſteriis diſpenſandis apoſtolis ſuccedunt. Totius quoque eccleſiae ſalus in ſummi ſacerdotis dignitate & veneratione conſiſtit (*c*): nefaſque profecto eſt inferioribus mi-

(a) *Cap. I. ex. de baptiſ.* (b) *Matth. XXVIII.* 19. (c) *Hieronym. dial. cum Lucif. cap. IV.*

niſtris praeter ejus auctoritatem aliquod in eccleſia munus uſurpare, in primis baptiſmum (*a*), cujus dationem epiſcopi ſibi fere reſervabant. Ex qua re factum eſt, ut Hilarius baptiſmum *miniſterium apoſtolici officii* appellet (*b*). Conſtat etiam in pluribus dioeceſibus unum in eccleſia cathedrali olim fuiſſe baptiſterium, ad quod pro ſuſcipiendo baptiſmo omnes ex tota paroecia confluebant. Et ſi in diebus ſollemni baptiſmo dictis epiſcopus abeſſet, baptiſmus uſque ad ejus adventum ſaepe dilatus eſt (*c*), hactenus ut propter epiſcopi abſentiam infantes aliquando ſine baptiſmo morerentur (*d*).

Presbyteri & diaconi juſſu epiſcopi baptizabant.

§. II. Ab epiſcopis baptizandi facultas in presbyteros & diaconos derivabatur, qui de licentia epiſcopi etiam in caſibus ordinariis baptizabant. *Dandi* baptiſmi *jus*, inquit Tertullianus (*e*), *habet ſummus ſacerdos, qui eſt epiſcopus; dehinc presbyteri & diaconi, non tamen ſine epiſcopi auctoritate*. Et Hieronymus (*f*): *Sine juſſione epiſcopi, neque presbyter, neque diaconus jus habent baptizandi*. Sed quod ſpectat ad diaconos, multarum eccleſiarum diſciplina eos ad dandum baptiſmum in caſibus ordi-

(*a*) *Ignat. Martyr. ep. ad Smyrn. n. VIII. Tertull. de bapt. cap. XVII.* (b) *Hilar. comment. in pſal. LXVII.* (c) *Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect. 1. par. 2. cap. 9.* (d) *Greg. M. lib. I. ep. 32.* (e) *Tertull. de bapt. cap. XVII.* (f) *Dial. cum Lucifer. cap. IV.*

dinariis nec de epiſcopi licentia permittebat. Certe canones apoſtolici & conſtitutiones itidem apoſtolicae baptiſmi miniſtros ſolos episcopos & presbyteros faciunt (*a*). Et Chryſoſtomus (*b*) tantum urgente neceſſitate diaconos baptizare permittit (*c*). Interim & presbyteri & in eccleſiis, ubi baptizabant, diaconi in ſingulis vicibus delegatione epiſcopi indigebant, qua neglecta alieni officii uſurpatio cenſebatur. Et in hoc eccleſiae honor conſiſtebat, ut omnia in ſubjectione epiſcopi & de ejus venia inferiores miniſtri factitarent.

Hodie parochi jure proprio baptizant.

§. III. Sed haec diſciplina lapſu temporis mutata eſt: etenim epiſcopi fere non amplius baptiſma conferunt, & proprii presbyteri, hoc eſt parochi baptiſmi & reliquarum ſacrarum functionum ordinarii miniſtri tandem evaſerunt; non quod in ſacris myſteriis diſpenſandis ab epiſcopis non pendeant, ſed quod ſemel cum univerſa animarum cura liberam dandi baptiſmi accipiunt poteſtatem. Senſim poſt inſtitutas paroecias haec diſciplina invaluit, & initio quidem in villis, inde ad eccleſias civitatum extenſa eſt. Et certe quarto ſaeculo in villis & remotioribus a civitate locis presbyteri & diaconi, veluti ordinarii miniſtri, baptiſmum conferebant: quae diſciplina in Hiſpania & in Palaeſtina & aliis Orien-

(a) *Can apoſt. XLVI. ſeq. & can. XLIX. ſeq. Conſt. apoſt. lib. III. cap.* 11. (b) *Chryſ. de ſacerd. lib. III. cap.* 5. (c) *Confer. Bingham. hiſtor. eccleſ. bapt. laic. par. I. cap.* 1. §. 5.

Orientalibus eccleſiis obtinebat (*a*). Sed ſynodus Vernenſis octavo ſaeculo omnes paroeciae presbyteros ſub epiſcopi poteſtate eſſe jubet, nec eorum quemquam ſine juſſione epiſcopi baptizare vel miſſas celebrare permittit. Itaque noni ſaeculi initio generalis videtur coepiſſe diſciplina, ut ſine epiſcopi juſſione paroeci baptizarent, etiamſi epiſcopus adeſſet, quod conſtat ex Theodulpho Aurelianenſi (*b*). Quo etiam tempore epiſcopi baptizare deſierunt: & hoc grande myſterium ad ſecundi ordinis ſacerdotes tranſiit. Id factum nonnulli putant, quod jam adultorum baptiſmus fere deſierat, & ita res non magni momenti videbatur infantes baptizare. Sed magis eſt, epiſcopos baptizare deſiiſſe, quod jam negotiis temporalibus impliciti ſpiritualia negligebant. Itaque ex praeſenti diſciplina paroeci jure proprio, diaconi vero de epiſcopi vel parochorum venia baptizant, quamvis ſi contingat, ut adultus aliquis ad Chriſtum tranſeat, ab epiſcopis ſoleat baptizari.

Inſtante neceſſitate etiam laici baptizant.

§. IV. Atque haec omnia locum habent in caſibus ordinariis, nam inſtante neceſſitate quilibet chriſtianus dandi baptiſmi habet poteſtatem: in quo ſumma Dei elucet miſericordia, qui eo ipſo quo neminem ſine baptiſmo in regnum caelorum ingredi decrevit, omnes chriſtia-

---

(a) *Conc. Illiberit. can. LXXVII. Cyril. Hieroſolym. catech. XVII.*, *Hieronym. dial. cum Lucifer. cap. IV.*

(b) *Lib. de ordine bapt. cap. XVII.*

ſtianos, ubi neceſſitas urgeat, baptiſmi miniſtros conſtitnit. Certe Tertullianus adfirmat (*a*), ex aequo chriſtianos omnes baptizandi accepiſſe poteſtatem, ſed ad ordinem ſervandum & chiſmata tollenda plebis jus in neceſſitatibus reſtingi, *ſufficit ſcilicet in neceſſitatibus ut utaris*: quamvis in eo quod dicit, jus dandi baptiſmi ex aequo chriſtianos omnes habere, rem alioquin veram exaggeraſſe videatur. Et Hieronymus: Baptizare *ſi neceſſitas cogat, ſcimus etiam licere laicis* (*b*). Et in hoc praecipue conſiſtebat laicorum ſacerdotium, quod in baptiſmo per chriſmatis unctionem accipere credebantur, ut nempe quem acceperant, baptiſmum aliquando dare poſſent. Ex laicis tamen praeſentibus eum tantum inſtante neceſſitate Illiberitani patres baptizare permittunt (*c*), *qui lavacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus*, hoc eſt qui poſt acceptum baptiſmum peccato gravi ſeipſum non maculavit, nec plures uxores acceperat, ut ita is ad baptiſmum praeferretur, qui magis ad ſacerdotalem diſciplinam accedebat. Sed non omnes eccleſiae praeſertim apud Graecos olim ratum videntur habuiſſe a laicis chriſtianis, dum inſtaret neceſſitas, collatum baptiſmum: quod ſcite Tillemontius obſervavit (*d*). Et quî quaeſo in naufragii praeſenti periculo conſtitutus Gregorius Nazianzenus adhuc cathecumenus de ſalute ae-

(a) *Tertull. de bapt. cap. XVII.* (b) *Hieronym. dial. cum Lucifer. cap. IV.* (c) *Conc. Illiber. can. XXXVIII.* (d) *Tillemont. memoires pour ſervir a l' hiſtoire eccleſiaſt. tom. IX. p. 326. ſeq.*

aeterna omnino deſperaſſet, ſi laici dare baptiſmum potuiſſent? Praeſentes laici una cum eo Chriſtum invocabant, ac proinde ſaltem eorum aliqui chriſtiani erant, & tamen nec Nanzianzenus ab eis baptiſmum petiit, nec illi ad eum baptizandum ſe obtulerunt. Baſilius quoque baptiſmum laicorum ejuſdem poteſtatis habuit ac baptiſmum ab haereticis datum, invalidum nempe (*a*). Sed temporis lapſu catholica ſententia magis ſe explicuit, certumque apud omnes eſſe coepit, in neceſſitatis caſibus chriſtianos omnes tingendi jus habere.

Sententiae de baptiſmo haereticorum.

§. V. Jam vero utrum haeretici & ſchiſmatici vero baptiſmo utantur, acriter olim in eccleſia diſputatum eſt. In Africa primus Agrippinus Carthaginenſis ſecundo exeunte ſaeculo coacta epiſcoporum ſynodo vanum & omnino nullum baptiſma ab haereticis datum pronuntiavit (*b*): quam ſententiam hac ipſa aetate Tertullianus propoſuit (*c*). Inde quum ea de re in Africa aliqui dubitarent, Cyprianus & Africani epiſcopi tribus celebratis conciliis baptiſma haereticorum rejecerunt. Vigebat quoque ea doctrina in Aſia minore aliiſque frequentiſſimis Orientalibus eccleſiis, eamque concilia apud Iconium & Synnada confirmaverant (*d*): unde canones apoſtolici, qui haereticorum baptiſma-

(a) *Baſil. ep. ad Amphil. can. I.* (b) *Cypr. ep. LXXIII. ad Jubajan.* (c) *Tertull. de bapt. cap. XV.* (d) *Dionyſ. Alexandrin. ap. Euſeb. lib. VII. cap. 7.*

reiiciunt, deſumti videntur (a). Ergo Cypriano adhaeſerunt multae Orientales eccleſiae, in primis Firmilianus Caeſareae in Cappodocia epiſcopus, qui contra vim baptiſmi haereticorum pugnat etiam antiqua conſuetudine, quam a Chriſto & apoſtolis derivat (b). Contra Stephanus papa audita Africanorum ſententia excanduit, & cum multis aliis coëpiſcopis ab haereticis datum baptiſma valere profeſſus eſt: quam ſententiam antiquae conſuetudinis auctoritate ſuſtinebat: *Si quis*, inquiebat (c), *a quacumque haereſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur in poenitentiam*. Ex quibus verbis non recte Voſſius, Blondellus, Pearſonius, & ex catholicis Launojus & Dupinius opinantur, Stephanum aeſtu diſputationis abreptum in contrarium errorrem abiiſſe, ac omnium haereticorum baptiſmos, qua demum cumque formula datos, probaſſe: conſtat enim ex Firmiliano, pontificem pro eo tantum haereticorum baptiſmo decertaſſe, *qui invocata trinitate nominum patris, & filii & ſpiritus ſancti* dabatur (d). Ac ita Stephani locutiones quae plus continere videntur ex Firmiliano ad rectam ſententiam ſunt flectendae, quod vel ipſe Binghamus adgnoſcit (e).

(a) *Can.apoſt.XLV.ſeq.* (b) *Firmilian.ep.XLV. inter Cyprian.* (c) *Steph. ap. Cypr. ep. LXXIV. ad Pompejum.* (d) *Firmil. ep.LXXV.inter Cypr.Confer. Pagius critic. in Baron. an. CCLVI. n.* 4. *& N. Alexander diſſ. XIV. in* 3 *ſaecul.* (e) *Bingh. hiſtor. ſchol. de bapt. laicor. par. I. cap.* 1. §. 20.

Salva fide, qua chriſtiani ſumus, ea de re Cyprianus diſputari poſſe ſentiebat, quaſi de diſciplina potius quam de fide tractaretur (a). Sed Stephanus majoris momenti cauſſam eſſe ratus, & Cypriani legatos excepit aſpere, & Afros ab eccleſiae unitate ſeparare comminatus eſt. Ergo Cyprianus excandeſcere, Stephano tyrannicum dominatum obiicere, imperitiam & contumaciam imputare: in quo vir magnus modum exceſſit, vereque obſervavit Auguſtinus; Cyprianum humanae infirmitatis erratum caritatis ubertate & martyrii ſanguine laviſſe (b). Eliquata veritas tum non eluxit, ſed patres in ſua ſententia videntur perſtitiſſe (c). Paullo poſt Donatiſtae Cyprianicam doctrinam renovarunt, eamque latius produxerunt; generatim enim ſacramenta a malis miniſtris adminiſtrata nulla eſſe docebant & inania: qua in re gloriabantur quidem ſe B. Cypriano conſentire, ſed tamen ab ejus caritate longiſſime diſtabant.

Baptiſma haereticorum recte datum eccleſia recepit.

§ VI. Sed temporis lapſu ab haereticis & ſchiſmaticis in legitima forma datum baptiſma univerſa eccleſia recepit, poſtquam in pluribus conciliis ea de re tractatum eſt, & veritas eluxit. Et primum quidem Arelatenſe totius Occidentis plenarium concilium ann. CCCXIV. celebratum decrevit, ut a Donatiſtis baptizati ver-

(a) *Nat. Alexander. diſſ. XII. in 3. ſaecul. art. 4.*
(b) *Aug. lib. I. cap. 18.* (c) *Juenin. de ſacram. diſſ. II. quaeſt. 6. cap. 2 art. 3. §. 2.*

verbis evangelicis ad eccleſiam venientes per ſolam manus impoſitionem accipiantur (*a*). Inde magna ſynodus Nicaena duos in eandem rem canones edidit, quorum primo (*b*) Novatianos clericos ad eccleſiam catholicam venientes in proprio gradu ſola manus impoſitione; altero (*c*) Paulianiſtas novo baptiſmo recipiendos edixit. Itaque Nicaeni patres in Novatianis baptiſmum ſchiſmaticorum probarunt; & dum ex haereticis ſolos Paulianiſtas per baptiſmum recipiendos ſtatuunt, reliquorum haereticorum in legitima forma datos baptiſmos admiſerunt. Quodnam vero ex his duobus conciliis Areletanſi & Nicaeno Auguſtinus nomine *plenarii concilii* intelligat, quo cauſſam rebaptizationis aſſerit definitam (*d*), inter eruditos non convenit. Magis tamen eſt, ut Nicaenum intellexerit; illud enim *plenarium totius orbis* (*e*), & cui ipſe Cyprianus cederet (*f*), Auguſtinus appellat; quae duo concilio Nicaeno potius conveniunt (*g*). Interim etiam poſt concilium Nicaenum multi patres praeſertim in Oriente baptiſmos haereticorum & ſchiſmaticorum reprobarunt. Equidem Athanaſius Arianorum baptiſma omnino rejecit (*h*), quod crederet neceſſarium, ut mi-

K 2 ni-

(a) *Conc. Arelat. I. can. VIII.* (b) *Conc. Nicaen. can. VIII.* (c) *Conc. Nicaen. can. XIX.* (d) *Lib. II. de bapt. cap.* 4. (e) *Auguſt. lib. I. de bapt. cap.* 7. (f) *Aug. lib. II. de bapt. cap.* 4. (g) *Confer. N. Alexander diſſ. XXIV. in* 3. *ſaecul. Juvenin. de ſacram. diſſ. II. quaeſt.* 6. *cap.* 2. *art.* 2. §. 5. (h) *Athanaſ. orat. III. contra Arianos.*

niſtri baptizantes plenam & adunatam Trinitatem invocarent, & de Trinitate recte ſentirent. Sed Baſilius (a) & Cyrillus Hieroſolymitanus (b) generatim omnium haereticorum baptiſma rejecerunt: & pro ſchiſmaticis Baſilius mores provinciarum ſervandos proponit: ſchiſmaticos autem eſſe ait, qui propter eccleſiaſticas, ſed medicabiles cauſſas diſſident. Similiter Optatus ſchiſmaticorum baptiſmum ratum habet, non vero haereticorum, quorum baptiſmos tamquam nullos traducit (c). Hujus autem rei cauſſa videtur fuiſſe, quod decreta Nicaena peculiaria fuerunt, & praeterea quod Paulianiſtae multis, in primis Athanaſio, cui canones Nicaeni & eorum ſententia ignoti eſſe non poterant, potius damnati credebantur, quod doctrinam de Trinitate reſpuebant, quam quod evangelicis verbis non tingebant. Quidquid vero de hac re ſit, poſt Nicaenum concilia omnia, & ceteri fere patres generatim baptiſma omnium haereticorum legitima forma datum probarunt, quaecumque demum eſſent fidei capita, de quibus non recte ſentirent. Et haec eſt ſententia concilii Laodiceni, Conſtantinopolitani, Capuani, Trullani aliorumque (d): quam demum Tridentini patres confirmarunt.

Ar-

(a) *Baſil. ep. ad Amphil. can. I.* (b) *Cyrill. praef. ad catech.* (c) *Optat. contra Parmen. lib. I.* (d) *Confer. Bingh. hiſtor. ſchol. bapt. laicor. par. I. cap. 1. §. 20. & N. Alexander diſſ. XXIII. in 3. ſaecul.*

Argumenta Cyprianica proponuntur, & ſoluuntur.

§. VII. Jam vero Cyprianus ejuſque ſectatores & majorum auctoritate & rationum pondere rebaptizationes tuebantur. Et quod ſpectat ad rationes, tres praecipuae videntur fuiſſe, unde reliquae dependent. Prima, baptiſmus unus eſt, quemadmodum unus Deus, una fides, una eccleſia: haeretici autem ſunt extra eccleſiam; itaque verum, quod dare poſſint, baptiſma non habent (a). Altera, baptizati Chriſtum induunt, & ſpiritu ſancto replentur: apud haereticos vero tincti nec Chriſtum induunt, multo minus ſpiritum ſanctum, quem Chriſtus miſit, accipiunt: ergo nec ipſum baptiſmum recipere videntur (b). Tertia, martyrium in haereſi toleratum ad ſalutem nullam vim habet: cumque baptiſmi virtus martyrio major non ſit; nec haereticorum baptiſma alicujus efficaciae eſſe poteſt. Tempore Cypriani nullus, quod ſciamus, has aliaſque inde pendentes rationes diſſolvit. Sed inde occaſione haereſis Donatiſtarum aliorumque haereticorum, qui ſacramenta ab impiis miniſtris data nulla eſſe contendebant, in vim ſacramentorum ab impiis miniſtris collatorum patres, in primis Auguſtinus, inquiſiverunt, & ita obſervatum rationes Cyprianicas minime concludere, praeſertim quando catholica eccleſia baptiſma haereticorum verbis evangelicis conſecratum admiſe-

(a) *Tertull. de bapt. cap. XV. Cypr. ep. LXXIV. ad Pompejum*. (b) *Cyprian. cit. LXXIV.*

miſerat. Veriſſimum quidem eſt, unum eſſe Chriſti baptiſma, unam eccleſiam, haereticos extra domum eſſe; at non propterea unum & verum Chriſti baptiſma haeretici non habent. Scilicet Chriſti baptiſma in manibus haereticorum non profanatur; miniſtri enim in dandis ſacramentis manus tantum & linguam praeſtant, atque adeo quamvis haeretici ſint extra eccleſiam, verum tamen baptiſmum poſſunt procurare (a). Deinde non ex eo quod ab haereticis tincti non ſanctificantur, omnino nullus eſt baptiſmus; nam ſi acceptum ſacramentum tum non prodeſt ad animae ſanctificationem, prodeſt tamen ad eam obſignandam. Etiam in eccleſia qui ſimulato animo baptizantur, ſpiritu ſancto non replentur, & nihilominus verum ſacramentum accipere extra dubium eſt (b). Nec ſacramenta adminiſtrata ab haereticis gratia ſanctificante deſtituuntur, quod in manibus impiorum profanantur; ſed potius quod ſuſcipientes perverſitate ſua recipiendis divinis beneficiis indigni ſunt: quod adeo verum eſt, ut infantes ab haereticis baptizati, & adulti, qui fide bona, aut in neceſſitate ſacramentis extra unitatem eccleſiae donantur, & ſacramentum & rem ſacramenti accipiant. Vere itaque obſervatum Auguſtino, Cypriani errorem inde manaſſe, quod *ſacramentum ab effectu vel uſu ſacramenti* beatus martyr non diſtingueret (c). Et demum, non

(a) *Aug. de bapt. lib. III. cap.* 15. (b) *Auguſt. ibid. lib. I. cap.* 12. & *lib. VII. cap.* 53. (c) *Aug. ibid. lib. VI. cap.* 1.

non recte a martyrio ad baptiſmum concluditur. Martyrii enim opus totum caritate conſtat: & hinc etiam qui caritate deſtituti in eccleſia ſanguinem fundunt, non coronantur. Contra baptiſmus vim omnem habet a Chriſto, atque ideo etiam extra eccleſiam accipi poteſt, modo forma evangelica adminiſtretur.

Apud haereticos baptizati a canone alieni.

§. VIII. Verum enimvero quamvis eccleſia baptiſma verbis evangelicis ab haereticis conſecratum tamquam validum admiſerit; non tamen in haereſi baptizatos ad fidem vel eccleſiae unitatem venientes ad clerum promovit, quin potius in praeteritum ordinatos depoſuit (a). Indignum videbatur, ut qui falſam doctrinam profeſſi erant, honoribus eccleſiaſticis donarentur. Interim non adeo ſtricte huic regulae adhaeſit eccleſia, ut eam aliquando non relaxarit. Sane patres Africani Donatiſtas, Nicaena ſynodus Novatianos, & ſeptima ſynodus monothelitas in ſuis gradibus receperunt. Ea vero cum haereticis & ſchiſmaticis indulgentia ſubinde uſa eſt eccleſia ob utilitatem, quae inde redundabat: ita nempe haereſes infringebantur, & pax eccleſiae reſtituebatur. Salus eccleſiae eſt ſumma lex eccleſiaſtica, *Hoc non fieret*, hoc eſt Donatiſtae in ſuis gradibus non reciperentur, inquit Auguſtinus (b), *quoniam re vera fieri non deberet, niſi pacis ipſius compenſatione ſanaretur*. Moribus praeſentibus hujus irregularita-

---

(a) *Conc. Illiber. can. LI. Innocent. I. ep. XXII.*
(b) *Auguſt. ep. L.*

ritatis vis latius extenditur ; nam etiam beneficiis cenſentur incapaces, quorum pater vel mater avuſque in haereſi mortui ſunt (*a*).

Etiam infideles poſſunt baptizare.

§. IX. Nec tantum haeretici, verum etiam infideles ſub forma recte baptizant: quod inde a multis ſaeculis tenet eccleſia Latina, quamvis olim in utraque eccleſia contrarium receptum fuiſſe videatur. Equidem Tertullianus & Illiberitani patres eos tantum baptiſmos validos reputabant, quos chriſtiani adminiſtraſſent (*b*). Et Hieronymus *novam rem* a Luciferiano quodam ſe audire profeſſus eſt, ut chriſtianus fieret ab eo, qui chriſtianus non eſſet (*c*). Videbatur omnino alienum, ut qui baptiſmum non habebat, illum dare poſſet. Primus Auguſtinus ea de re dubitavit, nec tamen quidquam auſus eſt pronuntiare ſine tanti concilii auctoritate, quantum intricatae rei ſufficeret (*d*); in quo vir magnus a noſtrorum caſuiſtarum facilitate longe aberat, qui in rebus moralibus dedefiniendis omnino faciles ſunt, nec alias curant ex legibus ſuas proferre ſententias. Summa modeſtia ab Auguſtino propoſitam doctrinam non ſtatim eccleſia Occidentalis recepit; etenim ſequentibus ſaeculis ab infidelibus tinctos iterum ba-

(a) *Cap. XV. de haeret. in 6. Confer. Ivenin. diſſ. XII. de cenſur. quaeſt. 6. cap. 2. art. 1.* (b) *Tertull. de bapt. cap. XVII. conc. Illiber, can. XXXVIII.*
(c) *Hieronym. dial. adverſ. Lucifer. cap. V.*
(d) *Aug. Lib. II. contra Parmenian, cap. 13.*

baptizandos plerique docuerunt (*a*). Nono ſaeculo loco concilii, quod Auguſtinus deſiderabat eccleſia Romana ſuam auctoritatem interpoſuit. Ad Bulgaros nempe reſcripſit Nicolaus I. valere baptiſma a Judaeo vel pagano ſub invocatione Chriſti, vel Trinitatis adminiſtratum (*b*). Et ſane Chriſti ſacramenta a profanis adminiſtrata non polluuntur, quippe quae a Chriſto non a miniſtris vim mutuantur ſuam. Itaque poſt Nicolaum eccleſia omnis Occidentalis baptiſmum, etiam ab infidelibus datum veluti verum ſacramentum adgnovit, modo in plena & adunata Trinitate conferatur. Nam quod addit Nicolaus, baptiſmum in nomine Chriſti datum valere, veluti ab apoſtolica veritate alienum, & a Nicolao incidenter dictum, eccleſia Latina numquam probavit. Sed eccleſia Orientalis adhuc in antiqua ſententia perſeverat, & tamquam nullum reiicit a paganis datum baptiſmum; in canonibus enim Nicephori patriarchae apud Leunclavium (*c*) ſtatuitur, eum non poſſe baptizare, qui ipſe baptiſmi ſacris initiatus non eſt,

(a) *Can. LII. de conſec. D. 4. Capitul. reg. Franc. lib. VII. cap.* 401. (b) *Can. XXIV. eod.* (c) *Ap. Leunclau. jur. Gr. Rom, lib. III. p.* 169.

CAPUT IV.

De ſuſcipientibus baptiſmum.

Mortui non baptizantur.

§. I. SUſcipiendo baptiſmo apti ſunt homines omnes nati & in carne adhuc poſiti; qui enim e vivis exceſſerunt, non recte baptizantur. Tantum vivis, actu ea ſuſcipientibus, proſunt Chriſti ſacramenta. Et tamen ut mittam Cataphryges, qui mortuos tingebant, teſte Philaſtrio (a), in Africa nonnulli ſimplices chriſtiani baptiſmum etiam mortuis dare conſueverant: quam perverſam praxim Africani patres prudenter emendari voluerunt. *Cavendum*, inquit ſynodus III. Carthaginenſis (b), *ne mortuos baptizari poſſe fratrum ſimplicitas credat*. Similiter in Oriente etiam mortui videntur baptizati: quo ſpectat Gregorius Nazianzenus, dum ſenes baptiſmum differentes ita caſtigat (c): *An tu etiam expectas, dum mortuus abluaris, non jam miſericordiam tui magis, quam odium movens?* Summa baptiſmi ad ſalutem neceſſitas videtur effeciſſe, ut qui vivi baptizati non erant, ſaltem mortui tingerentur.

Baptiſmus pro mortuis.

§. II. Parum a baptiſmo mortuis dato diſtat baptiſmus pro mortuis a vivis in eorum nomen ſu-

(a) *Philaſtr. de Hereſ. cap. II.* (b) *Cod. eccleſ. Afric. can. XVIII.* (c) *Nazianz. orat. XL. de bapt.*

ſuſceptus, quam baptiſmi ſpeciem *baptiſma vicarium* Tertullianus appellavit (*a*). Ipſa apoſtolorum aetate vicarium baptiſma a quibuſdam haereticis invectum multi adfirmant, in primis Suicerus & Pfaffius (*b*): eoque ſpectaſſe apoſtolum ajunt, non quidem probando, ſed referendo, quando etiam hoc argumentum contra eos uſurpat, qui mortuos reſurgere negabant (*c*), *ſi non eſt reſurrectio, cur baptizaris pro mortuis*? Certe vero iiſdem apoſtoli verbis abuſi Marcionitae, baptiſmum pro mortuis uſurpabant, & hinc ſub mortui lecto vivum abſcondebant, mortuumque rogabant, an vellet baptizari, quo non reſpondente, vivus qui ſub lecto erat, reſpondebat, & ejus nomine tingebatur: quod Chryſoſtomus tradit (*d*). Sed exploratum omnino eſt, vicarium baptiſma oeconomiae chriſtianae religionis repugnare, & potius ex male intellectis Pauli verbis coepiſſe, quam ad eam ſcenicam conſuetudinem apoſtolum ſpectaſſe. Sane inutilis eſſet lex de neceſſitate baptiſmi, ſi pro mortuis vivi poſſent baptizari, nam ſi non proprio ſaltem vicario baptiſmo quilibet vitam aeternam conſequeretur: & deinde ſi pro mortuis baptiſmus eſſet, opus certe non foret fide & aſſenſu ejus, qui baptizatur, quod baptiſmi adverſatur inſtitutioni: quae duo Marcionitis Chryſoſtomus merito objecit. Senſus ergo verborum apoſtoli

(a) *Tertull. de reſurrect. carnis cap. XLVIII.*
(b) *Pfaffius origin. eccleſ. cap. II. ad art. 2.*
(c) 1. *Cor. XV.* 29. (d) *Chryſoſt. hom. LX. in* 1. *Cor.*

eſt, ſi non eſt reſurrectio, fruſtra in fidem reſurrectionis mortuorum baptizamur, ut recte Chryſoſtomus interpretatur, *ſi non eſt, inquiens, reſurrectio, cur baptizaris pro mortuis? Propter hoc enim baptizaris, mortui corporis credens reſurrectionem, nempe quod non maneat mortuum* (*a*). Scilicet apoſtoli aetate catechumeni inter reliqua fidei capita ante baptiſmum profeſſi fuiſſe videntur mortuorum reſurrectionem, ex qua fidei profeſſione carnis reſurrectionem apoſtolus confirmat. Ut adeo baptizari pro mortuis locutio elliptica eſſe videatur, pro baptizari in fidem reſurrectionis mortuorum. Quem ſenſum plerique patres, & ex recentioribus Patricius & Hammondus (*b*), tamquam natium & genuinum verbis apoſtoli tribuerunt.

Adulti ſponte baptizantur.

§. III. Jam vero dum adhuc vivunt homines ſive mares, ſive feminae, ſive adulti, ſive infantes recte baptiſmo donantur. Et quod ſpectat ad adultos, certi juris eſt, eos recte baptizari. Sed ante omnia ſponte ſua debent baptiſmum petere; per baptiſmum enim in chriſtianam religionem conſecrantur; religio autem ab animi interna perſuaſione pendet, & coactioni non ſubjacet. *Non eſt*, inquit Tertullianus, *religionis cogere religionem*. Et hinc recte patres concilii Toletani IV, tractantes de Judaeis, qui tempore regis Siſebuti baptiſmum coacti receperant, ſtatuerunt, *nemini deinceps ad credendum vim in-*

(a) *Chriſoſt. loc. cit.* (b) *Patrick aqua genitalis, Hammond. in* 1. *Cor. XV.* 29.

inferri (*a*). Et lex Viſigotorum, quae Judaeos, ad ſe ſuóſque filios & ſervos baptizandos, flagellorum, exilii & publicationis bonorum poena cogebat, ingenio chriſtianae religionis adverſatur: mirumque profecto eſt; talem coactionem patres concilii Toletani XII. & XIII. probare potuiſſe (*b*), niſi quod utile epiſcopi Hiſpani duxerint, ad regum ſuorum leges inflectere eccleſiae diſciplinam. Animadvertit etiam Juſtinianus publicationis bonorum poena in gentiles, qui baptiſmum quidem ſuſcipiebant, ſed interim de filiis, uxore & ſervis illuminandis non curabant (*c*); ſed lex iſta potius tendit ad fraudes evitandas, quam ad baptiſmum invitis obtrudendum. Equidem ſaepe gentiles baptizari ſimulabant, quo civiles dignitates obtinerent, non ſincero in veritatem amore: quo caſu filios, uxorem & ſervos in erroribus relinquebant. Sed ſi contra religionis ingenium aliqui ad baptiſmum cogantur, & metu tormentorum conſentiant, ſuſcipiunt quidem ſacramentum (*d*), voluntas enim coacta voluntas eſt; ſed eo non ſanctificantur: contra vero ſi omnino inviti baptizantur, nec ſacramentum recipiunt (*e*).

Adulti ante baptiſmum credere debent.

§. IV. Una cum ſpontanea baptiſmi voluntate neceſſaria eſt in adultis baptizandis fides, quam quatenus poſſunt, per ſe ante baptiſmum de-

(a) *Conc. Tolet. IV. can. LVI.* (b) *Conc. Tolet. XII. can IX. conc. Tolet. XIII. can. IX.* (c) *L. X. C. de paganis* (d) *Conc. Tolet. IV. can. LVI.* (e) *Cap. III. ex. de bapt.*

debent profiteri. Non aliis quam credentibus Chriſtus edixit baptiſmum adminiſtrari (*a*). Deinde ad Deum accedentes ante omnia credere oportet, quando fieri non poteſt, ut ei ſine fide placeamus (*b*). Et ſane convenit naturali rationi, ut antequam ſacris alicujus religionis initiemur, ejus imbuamur inſtitutis, eaque ex recepto more profiteamur. Itaque recte eccleſia inſtituit catecheſim, qua adulti baptizandi in fide & bonis operibus inſtituebantur; nec ante admittebantur ad baptiſmum, quam ſollemni ratione fidem redderent; & vitam ſecundum Chriſti praecepta inſtituendam promitterent. Ad rem ſynodus Laodicena (*c*): *Baptizandos oportet ſymbolum diſcere, & quinta feria ultimae ſeptimanae vel epiſcopo vel presbyteris reddere*. Et B. Proſper Aquitanus in ſententiis ex Auguſtino delibatis, ſeu quiſquis ſub eo nomine latet: *Verus baptiſmus conſtat non tam ablutione corporis, quam fide cordis: quemadmodum apoſtolica doctrina tradidit, dicens, fide mundans corda eorum* (*d*). Quod ſi quis non recte credens baptizetur, ſacramentum, non gratiam ſacramenti ſuſcipit: quod Auguſtinus & paſſim theologi omnes docent (*e*). Chriſtiana nempe ſacramenta per ſe operantur, atque adeo eos effectus producunt-

(a) *Marc. XVI.* 16. (b) *Ad Hebr. XI.6. Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract.* 2. *cap.* 7. *propoſ.* 7. (c) *Conc. Laodic. can. XLVI.*

(d) *Can. CL. D.*4. *de conſecr.* (e) *Aug. de bapt. lib. III. cap.* 14. *& can. XLVIII. eod. S. Thom. part. III. quaeſt.* 68. *art.* 8.

ducunt, quibus ſuſcipientes apti & idonei ſunt. Et hinc ſaepe baptiſmus ſuſcipientes tantum obſignat, non vero ſanctificat. Nempe ad animae obſignationem tantum requiritur qualiſcumque voluntas, ſed ſpiritus ſancti gratia non effunditur, niſi obices omnes removeantur.

Et poenitentiam agere & peccata deteſtari.

§. V. Ad baptiſmum quoque accedentes adulti & peccatorum praeteritorum poenitentiam agere & ſerium mutandae in melius vitae propoſitum fovere debent. Certe princeps apoſtolorum Petrus ad hominum turbam, qui corde dolentes quid ſibi faciendum eſſe, quaeſiverant, reſpondit, *Poenitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum* (a). Et alio loco (b): *Poenitemini & convertimini, ut deleantur peccata veſtra.* Ex qua doctrina profluxit eccleſiae praxis, quae catechumenos chriſtianis moribus inſtituebat, eoſque peccatorum admiſſorum poenitere praecipiebat: non quod per baptiſmum peccata omnia non delerentur, ſed quod ante conſtare oporteret, num qui baptizari cupiebant, ex animo Chriſtum induerent. Et ſane quum baptizati novam vitam a mundi illecebris alienam ducere debeant; profecto novae vitae initium a vera poenitentia & ſollemni peccatorum deteſtatione eſſe oportet. Quî enim ſerio novam vitam poteſt exordiri, qui adhuc in peccatis perſeverat, nec ea deteſtatur? Et merito auctoritate ſcripturarum & eccleſiae praxi eos confutavit Auguſtinus, qui tantum fidem

(a) *Act. II.* 38. (b) *Act. III.* 19.

dem ad baptiſmum reputabant neceſſariam, atque adeo praepoſterum eſſe dictitabant, prius docere quemadmodum vivere debeat chriſtianus, & deinde baptizari: qua occaſione ſcripſit excellens opus *de fide & operibus*, ubi diſertiſſime demonſtrat, peccatis prius adultos debere renuntiare, quam ad baptiſmum admitti. Quae quum ita ſint, ſemper eccleſia a baptiſmo excluſit peccatores, qui in peccatis perſeverant, eoſque omnes, qui artem chriſtiano nomini indignam & aliquid idololatriae ſapientem exercebant, veluti idolorum confectores, comoedos, gladiatores, aſtrologos alioſque hujus furfuris homines, quos auctor conſtitutionum apoſtolicarum recenſet (*a*): nec hodie ad baptiſmum admittuntur adulti, niſi prius peccatis renuntient (*b*).

Variae ſpecies de baptiſmo adultorum.

§. VI. Interim ex adultis etiam eos baptizandos eccleſia decrevit, qui quovis modo baptiſmum petiiſſent; qua de re antiqui patres, frequenti tum adultorum baptiſmo, multas ſpecies tractarunt & definierunt. Et in primis (I) adfirmant patres, gratia baptiſmi donari cathecumenos, qui ante impletum inſtitutionis tempus ſubita infirmitate obmuteſcunt & ſenſu carent (*c*): ſufficit eis ſemel baptiſmum petiiſſe. Quin

(a) *Conſtit. apoſtol. lib. VIII. cap.* 32. *Confer. Bingh. oriq. eccleſ. lib. XI. cap.*5. §.6.*ſeqq.* (b) *Trid. ſeſ. VI. cap.* 6. *Confer. S. Thomas part. III. quaeſt.* 67. *art.* 4. (c) *Cypr. ep. XIII. Auguſt. de adulter. conjugiis ad Pollentium lib.I. cap.* 26.

Quin (II) iis cathecumenis dandus baptiſmus videtur Auguſtino (*a*), qui ſceleratam vitam duxerant, inde ſubito morbo correpti novum baptiſmi deſiderium & perditae vitae deteſtationem edere non valent; quod praeſumatur ſine viatico neceſſario nolle diſcedere (quod idem Illiberitanis patribus (*b*) ante videtur placuiſſe): quamvis Auguſtinus hac ſua opinione nihil aliis detractum voluit, qui in hac ſpecie non adeo humaniter ſentientes, baptiſmum denegabant. Porro (III) etiam ethnicos homines, qui in mortis lecto decumbentes, vel per ſe, vel aliorum teſtimonio baptiſmum petebant, eccleſia baptizandos ſtatuit (*c*). Sed in eo a catechumenis diſtabant gentiles, quod ii etiamſi propter morbum in morte nullum ederent baptiſmi deſiderium, ſolebant baptizari; iſti vero tum demum abluebantur, quum de eorum ſacramenti ſuſcipiendi deſiderio conſtabat. Quamvis ſi non adeo periculoſo morbo ethnici laborarent, non ſtatim baptiſmum ſuſcipiebant, ſed impoſitis manibus inter catechumenos redigebantur, quod ex ſententia Valeſii ſynodus Illiberitana & Arelatenſis I. ſtatuerunt (*d*). Et demum (IV) energumeni, quo uſque durabat vexatio, docebantur quidem pietatem, ſed non admittebantur ad baptiſmum, extra quam ſi in mor-

(a) *Aug. loc. cit.* (b) *Conc. Illib. can. XLV.*
(c) *Conc. Cartag. III. can.* 34. *in eod. Afric. can. XLV. Siricius papa ep. I. ad Himer. Terrac.* (d) *Conc. Illiber. can. XXXIX. conc. Arelat. I. can. VI. Valeſ. not. in Euſeb. de vita Conſtant. lib. IV. cap.* 61.

tis periculo eſſent conſtituti (*a*): quamvis in aliquibus eccleſiis in infirmitatis remiſſione baptizabantur (*b*).

Infantes recte baptizari demonſtratur ex ſcripturis:

§. VII. Alterum genus hominum, quibus recte baptiſmus datur, ſunt infantes: quod eſt fidei dogma, in eccleſia ſemper receptum, & in concilio Milevitano & noviſſime in Tridentino confirmatum (*c*). Et ſane (I) generali illa Chriſti ſententia, qua apoſtolis praecepit, ut omnes gentes docerent & baptizarent (*d*), etiam infantes comprehenduntur: Deus enim vult omnes homines, etiam infantes, ſalvos fieri (*e*), & niſi per aquam nemo ſalvatur (*f*). Nec aliter Chriſti ſententiam capere poterant apoſtoli, quam ex uſu gentis Judaicae, in qua proſelyti omnes adulti & infantes baptizabantur. Verbum *docete*, qua verſio vulgata utitur, excludere videtur infantes; ſed textus habet μαθητεύσατε, quod verbum rectius transfunditur *diſcipulos facite*, atque ideo infantes etiam comprehendit, qui per ſolum baptiſmum diſcipuli fiunt. Porro (II) baptiſmus in locum circumciſionis ſucceſſit (*g*): cumque apud Judaeos pueri octavo a nativitatis die inciderentur; nulla profecto ratio eſt, quae pueros lavari vetat. Operabatur vero circumciſio etiam juſtitiam & myſti-

cam

(a) *Conc. Illiber. can. XXXVII. Conſt. apoſt. lib. VIII. cap.* 32. (b) *Conc. Arauſic. I. can. XV.*
(c) *Trid. ſeſ. VII. de bapt. can.* 13. (d) *Matth. XXVIII.* 19. (e) 1. *ad Timoth. II.* 4. (f) *Joan. III.* 5. (g) *Ad Coloſ. II.* 11. *ſeq.*

cam regenerationem; ut hinc pateat, non recte Antonium van Dale (a) negare, baptiſmum, qui in novam creaturam regenerat, in locum circumciſionis ſucceſſiſſe. Pueros quoque (III) ad ſe adlatos Chriſtus ulnis excipiebat, eiſque impoſitis manibus benedicebat, addens eorum, qui tamquam parvuli efficiuntur, eſſe regnum caelorum (b). Quis ergo credat, Chriſtum qui adeo bene affectus adverſus teneram aetatem erat, infantes a baptiſmo, atque adeo a regno caelorum excluſiſſe? Integras demum (IV) familias apoſtoli baptizarunt (c), in quibus infantes fuiſſe non videtur poſſe negari;

Et patrum auctoritate.

§. VIII. Sed eſto haec omnia nihil concludant, certe totius chriſtianae antiquitatis conſenſus paedobaptiſmum ita aſſerit, ut mirum ſit ea de re umquam dubitari potuiſſe. Ampliſſimus hic campus eſt, in quo ingenia ſua magno eruditionis apparatu exercuerunt viri doctiſſimi, Voſſius, Hammondus, Walkerus, Binghamus, in primis vero Vallus (d), qui loca omnia veterum de paedobaptiſmo excitavit, & integris commentariis illuſtravit. Inſtituti noſtri ratio non permittit, ea de re fuſe commentari, ſed pauca tantum obſervamus, quae paedobaptiſmum inde uſque ab initio chriſtia-

M 2 niſmi

(a) *Ant. Wan. Dale hiſtor. baptiſmor. diſſertationi ſuper Ariſtea addita.* (b) *Matth. XIX.* 13. *ſeq. Marc. X.* 13. *ſeq. Luc. XVIII.* 15. *ſeq.* (c) *Actor. XVI.* 15. 33. & *XVII.* 8., 1. *ad Cor. I.* 16. (d) *Wallus hiſtoria baptiſmi infantium Anglice ſcripta.*

CAPUT IV.

De ſuſcipientibus baptiſmum.

Mortui non baptizantur.

§. I. Suſcipiendo baptiſmo apti ſunt homines omnes nati & in carne adhuc poſiti; qui enim e vivis exceſſerunt, non recte baptizantur. Tantum vivis, actu ea ſuſcipientibus, proſunt Chriſti ſacramenta. Et tamen ut mittam Cataphryges, qui mortuos tingebant, teſte Philaſtrio (*a*), in Africa nonnulli ſimplices chriſtiani baptiſmum etiam mortuis dare conſueverant: quam perverſam praxim Africani patres prudenter emendari voluerunt. *Cavendum*, inquit ſynodus III. Carthaginenſis (*b*), *ne mortuos baptizari poſſe fratrum ſimplicitas credat*. Similiter in Oriente etiam mortui videntur baptizati: quo ſpectat Gregorius Nazianzenus, dum ſenes baptiſmum differentes ita caſtigat (*c*): *An tu etiam expectas, dum mortuus abluaris, non jam miſericordiam tui magis, quam odium movens*? Summa baptiſmi ad ſalutem neceſſitas videtur effeciſſe, ut qui vivi baptizati non erant, ſaltem mortui tingerentur.

Baptiſmus pro mortuis.

§. II. Parum a baptiſmo mortuis dato diſtat baptiſmus pro mortuis a vivis in eorum nomen ſu-

(a) *Philaſtr. de Thereſ. cap. II.* (b) *Cod. ecclef. Afric. can. XVIII.* (c) *Nazianz. orat. XL. de bapt.*

ſuſceptus, quam baptiſmi ſpeciem *baptiſma vicarium* Tertullianus appellavit (*a*). Ipſa apoſtolorum aetate vicarium baptiſma a quibuſdam haereticis invectum multi adfirmant, in primis Suicerus & Pfaffius (*b*): eoque ſpectaſſe apoſtolum ajunt, non quidem probando, ſed referendo, quando etiam hoc argumentum contra eos uſurpat, qui mortuos reſurgere negabant (*c*), *ſi non eſt reſurrectio, cur baptizaris pro mortuis?* Certe vero iiſdem apoſtoli verbis abuſi Marcionitae, baptiſmum pro mortuis uſurpabant, & hinc ſub mortui lecto vivum abſcondebant, mortuumque rogabant, an vellet baptizari, quo non reſpondente, vivus qui ſub lecto erat, reſpondebat, & ejus nomine tingebatur: quod Chryſoſtomus tradit (*d*). Sed exploratum omnino eſt, vicarium baptiſma oeconomiae chriſtianae religionis repugnare, & potius ex male intellectis Pauli verbis coepiſſe, quam ad eam ſcenicam conſuetudinem apoſtolum ſpectaſſe. Sane inutilis eſſet lex de neceſſitate baptiſmi, ſi pro mortuis vivi poſſent baptizari, nam ſi non proprio ſaltem vicario baptiſmo quilibet vitam aeternam conſequeretur: & deinde ſi pro mortuis baptiſmus eſſet, opus certe non foret fide & aſſenſu ejus, qui baptizatur, quod baptiſmi adverſatur inſtitutioni: quae duo Marcionitis Chryſoſtomus merito objecit. Senſus ergo verborum apoſtoli

(a) *Tertull. de reſurrect. carnis cap. XLVIII.*
(b) *Pfaffius origin. eccleſ. cap. II. ad art. 2.*
(c) 1. *Cor. XV.* 29. (d) *Chryſoſt. hom. LX. in* 1. *Cor.*

eſt, ſi non eſt reſurrectio, fruſtra in fidem reſurrectionis mortuorum baptizamur, ut recte Chryſoſtomus interpretatur, *ſi non eſt*, inquiens, *reſurrectio, cur baptizaris pro mortuis? Propter hoc enim baptizaris, mortui corporis credens reſurrectionem, nempe quod non maneat mortuum* (*a*). Scilicet apoſtoli aetate catechumeni inter reliqua fidei capita ante baptiſmum profeſſi fuiſſe videntur mortuorum reſurrectionem, ex qua fidei profeſſione carnis reſurrectionem apoſtolus confirmat. Ut adeo baptizari pro mortuis locutio elliptica eſſe videatur, pro baptizari in fidem reſurrectionis mortuorum. Quem ſenſum plerique patres, & ex recentioribus Patricius & Hammondus (*b*), tamquam natium & genuinum verbis apoſtoli tribuerunt.

Adulti ſponte baptizantur.

§. III. Jam vero dum adhuc vivunt homines ſive mares, ſive feminae, ſive adulti, ſive infantes recte baptiſmo donantur. Et quod ſpectat ad adultos, certi juris eſt, eos recte baptizari. Sed ante omnia ſponte ſua debent baptiſmum petere; per baptiſmum enim in chriſtianam religionem conſecrantur; religio autem ab animi interna perſuaſione pendet, & coactioni non ſubjacet. *Non eſt*, inquit Tertullianus, *religionis cogere religionem*. Et hinc recte patres concilii Toletani IV, tractantes de Judaeis, qui tempore regis Siſebuti baptiſmum coacti receperant, ſtatuerunt, *nemini deinceps ad credendum vim in-*

(a) *Chriſoſt. loc. cit.* (b) *Patrick aqua genitalis, Hammond. in 1. Cor. XV. 29.*

inferri (*a*). Et lex Viſigotorum, quae Judaeos, ad ſe ſuoſque filios & ſervos baptizandos, flagellorum, exilii & publicationis bonorum poena cogebat, ingenio chriſtianae religionis adverſatur: mirumque profecto eſt, talem coactionem patres concilii Toletani XII. & XIII. probare potuiſſe (*b*), niſi quod utile epiſcopi Hiſpani duxerint, ad regum ſuorum leges inflectere eccleſiae diſciplinam. Animadvertit etiam Juſtinianus publicationis bonorum poena in gentiles, qui baptiſmum quidem ſuſcipiebant, ſed interim de filiis, uxore & ſervis illuminandis non curabant (*c*); ſed lex iſta potius tendit ad fraudes evitandas, quam ad baptiſmum invitis obtrudendum. Equidem ſaepe gentiles baptizari ſimulabant, quo civiles dignitates obtinerent, non ſincero in veritatem amore: quo caſu filios, uxorem & ſervos in erroribus relinquebant. Sed ſi contra religionis ingenium aliqui ad baptiſmum cogantur, & metu tormentorum conſentiant, ſuſcipiunt quidem ſacramentum (*d*), voluntas enim coacta voluntas eſt; ſed eo non ſanctificantur: contra vero ſi omnino inviti baptizantur, nec ſacramentum recipiunt (*e*).

Adulti ante baptiſmum credere debent.

§. IV. Una cum ſpontanea baptiſmi voluntate neceſſaria eſt in adultis baptizandis fides, quam quatenus poſſunt, per ſe ante baptiſmum de-

(a) *Conc. Tolet. IV. can. LVI.* (b) *Conc. Tolet. XII. can. IX. conc. Tolet. XIII. can. IX.* (c) *L. X. C. de paganis* (d) *Conc. Tolet. IV. can. LVI.* (e) *Cap. III. ex. de bapt.*

debent profiteri. Non aliis quam credentibus Chriſtus edixit baptiſmum adminiſtrari (*a*). Deinde ad Deum accedentes ante omnia credere oportet, quando fieri non poteſt, ut ei ſine fide placeamus (*b*). Et ſane convenit naturali rationi, ut antequam ſacris alicujus religionis initiemur, ejus imbuamur inſtitutis, eaque ex recepto more profiteamur. Itaque recte eccleſia inſtituit catecheſim, qua adulti baptizandi in fide & bonis operibus inſtituebantur; nec ante admittebantur ad baptiſmum, quam ſollemni ratione fidem redderent; & vitam ſecundum Chriſti praecepta inſtituendam promitterent. Ad rem ſynodus Laodicena (*c*): *Baptizandos oportet ſymbolum diſcere, & quinta feria ultimae ſeptimanae vel epiſcopo vel presbyteris reddere*. Et B. Proſper Aquitanus in ſententiis ex Auguſtino delibatis, ſeu quiſquis ſub eo nomine latet: *Verus baptiſmus conſtat non tam ablutione corporis, quam fide cordis: quemadmodum apoſtolica doctrina tradidit, dicens, fide mundans corda eorum* (*d*). Quod ſi quis non recte credens baptizetur, ſacramentum, non gratiam ſacramenti ſuſcipit: quod Auguſtinus & paſſim theologi omnes docent (*e*). Chriſtiana nempe ſacramenta per ſe operantur, atque adeo eos effectus producantur

(a) *Marc. XVI.* 16. (b) *Ad Hebr. XI.6. Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract.* 2. *cap.* 7. *propoſ.* 7. (c) *Conc. Laodic. can. XLVI.*

(d) *Can. CL. D.*4. *de conſecr.* (e) *Aug. de bapt. lib. III. cap.* 14. *& can. XLVIII. eod. S. Thom. part. III. quaeſt.* 68. *art.* 8.

ducunt, quibus ſuſcipientes apti & idonei ſunt. Et hinc ſaepe baptiſmus ſuſcipientes tantum obſignat, non vero ſanctificat. Nempe ad animae obſignationem tantum requiritur qualiſcumque voluntas, ſed ſpiritus ſancti gratia non effunditur, niſi obices omnes removeantur.

Et poenitentiam agere & peccata deteſtari.

§. V. Ad baptiſmum quoque accedentes adulti & peccatorum praeteritorum poenitentiam agere & ſerium mutandae in melius vitae propoſitum fovere debent. Certe princeps apoſtolorum Petrus ad hominum turbam, qui corde dolentes quid ſibi faciendum eſſe, quaeſiverant, reſpondit, *Poenitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum* (a). Et alio loco (b): *Poenitemini & convertimini, ut deleantur peccata veſtra.* Ex qua doctrina profluxit eccleſiae praxis, quae catechumenos chriſtianis moribus inſtituebat, eoſque peccatorum admiſſorum poenitere praecipiebat: non quod per baptiſmum peccata omnia non delerentur, ſed quod ante conſtare oporteret, num qui baptizari cupiebant, ex animo Chriſtum induerent. Et ſane quum baptizati novam vitam a mundi illecebris alienam ducere debeant; profecto novae vitae initium a vera poenitentia & ſollemni peccatorum deteſtatione eſſe oportet. Quî enim ſerio novam vitam poteſt exordiri, qui adhuc in peccatis perſeverat, nec ea deteſtatur? Et merito auctoritate ſcripturarum & eccleſiae praxi eos confutavit Auguſtinus, qui tantum fidem

(a) *Act. II.* 38. (b) *Act. III.* 19.

dem ad baptiſmum reputabant neceſſariam, atque adeo praepoſterum eſſe dictitabant, prius docere quemadmodum vivere debeat chriſtianus, & deinde baptizari: qua occaſione ſcripſit excellens opus *de fide & operibus*, ubi diſertiſſime demonſtrat, peccatis prius adultos debere renuntiare, quam ad baptiſmum admitti. Quae quum ita ſint, ſemper eccleſia a baptiſmo excluſit peccatores, qui in peccatis perſeverant, eoſque omnes, qui artem chriſtiano nomini indignam & aliquid idololatriae ſapientem exercebant, veluti idolorum confectores, comoedos, gladiatores, aſtrologos alioſque hujus furfuris homines, quos auctor conſtitutionum apoſtolicarum recenſet (*a*): nec hodie ad baptiſmum admittuntur adulti, niſi prius peccatis renuntient (*b*).

Variae ſpecies de baptiſmo adultorum.

§. VI. Interim ex adultis etiam eos baptizandos eccleſia decrevit, qui quovis modo baptiſmum petiiſſent: qua de re antiqui patres, frequenti tum adultorum baptiſmo, multas ſpecies tractarunt & definierunt. Et in primis (I) adfirmant patres, gratia baptiſmi donari cathecumenos, qui ante impletum inſtitutionis tempus ſubita infirmitate obmuteſcunt & ſenſu carent (*c*): ſufficit eis ſemel baptiſmum petiiſſe. Quin

(a) *Conſtit. apoſtol. lib. VIII. cap.* 32. *Confer. Bingh. oriq. eccleſ. lib. XI. cap.*5. §.6.*ſeqq.* (b) *Trid. ſeſ. VI. cap.* 6. *Confer. S. Thomas part. III. quaeſt.* 67. *art.* 4. (c) *Cypr. ep. XIII. Auguſt. de adulter. conjugiis ad Pollentium lib.I. cap.* 26.

Quin (II) iis cathecumenis dandus baptiſmus videtur Auguſtino (*a*), qui ſceleratam vitam duxerant, inde ſubito morbo correpti novum baptiſmi deſiderium & perditae vitae deteſtationem edere non valent; quod praeſumatur ſine viatico neceſſario nolle diſcedere (quod idem Illiberitanis patribus (*b*) ante videtur placuiſſe): quamvis Auguſtinus hac ſua opinione nihil aliis detractum voluit, qui in hac ſpecie non adeo humaniter ſentientes, baptiſmum denegabant. Porro (III) etiam ethnicos homines, qui in mortis lecto decumbentes, vel per ſe, vel aliorum teſtimonio baptiſmum petebant, eccleſia baptizandos ſtatuit (*c*). Sed in eo a catechumenis diſtabant gentiles, quod ii etiamſi propter morbum in morte nullum ederent baptiſmi deſiderium, ſolebant baptizari; iſti vero tum demum abluebantur, quum de eorum ſacramenti ſuſcipiendi deſiderio conſtabat. Quamvis ſi non adeo periculoſo morbo ethnici laborarent, non ſtatim baptiſmum ſuſcipiebant, ſed impoſitis manibus inter catechumenos redigebantur, quod ex ſententia Valeſii ſynodus Illiberitana & Arelatenſis I. ſtatuerunt (*d*). Et demum (IV) energumeni, quo uſque durabat vexatio, docebantur quidem pietatem, ſed non admittebantur ad baptiſmum, extra quam ſi in mortis

(a) *Aug. loc. cit.* (b) *Conc. Illib. can. XLV.* (c) *Conc. Cartag. III. can.* 34. *in eod. Afric. can. XLV. Siricius papa ep. I. ad Himer. Terrac.* (d) *Conc. Illiber. can. XXXIX. conc. Arelat. I. can. VI. Valeſ. not. in Euſeb. de vita Conſtant. lib. IV. cap.* 61.

tis periculo eſſent conſtituti (a): quamvis in aliquibus eccleſiis in infirmitatis remiſſione baptizabantur (b).

Infantes recte baptizari demonſtratur ex ſcripturis:

§. VII. Alterum genus hominum, quibus recte baptiſmus datur, ſunt infantes: quod eſt fidei dogma in eccleſia ſemper receptum, & in concilio Milevitano & noviſſime in Tridentino confirmatum (c). Et ſane (I) generali illa Chriſti ſententia, qua apoſtolis praecepit, ut omnes gentes docerent & baptizarent (d), etiam infantes comprehenduntur: Deus enim vult omnes homines, etiam infantes, ſalvos fieri (e), & niſi per aquam nemo ſalvatur (f). Nec aliter Chriſti ſententiam capere poterant apoſtoli, quam ex uſu gentis Judaicae, in qua proſelyti omnes adulti & infantes baptizabantur. Verbum *docete*, qua verſio vulgata utitur, excludere videtur infantes; ſed textus habet μαθητεύσατε, quod verbum rectius transfunditur *diſcipulos facite*, atque ideo infantes etiam comprehendit, qui per ſolum baptiſmum diſcipuli fiunt. Porro (II) baptiſmus in locum circumciſionis ſucceſſit (g): cumque apud Judaeos pueri octavo a nativitatis die inciderentur; nulla profecto ratio eſt, quae pueros lavari vetat. Operabatur vero circumciſio etiam juſtitiam & myſticam

cam

(a) *Conc. Illiber. can. XXXVII. Conſt. apoſt. lib. VIII. cap.* 32. (b) *Conc. Arauſic. I. can. XV.* (c) *Trid. ſeſ. VII. de bapt. can.* 13. (d) *Matth. XXVIII.* 19. (e) 1. *ad Timoth. II.* 4. (f) *Joan. III.* 5. (g) *Ad Coloſ. II.* 11.*ſeq.*

cam regenerationem; ut hinc pateat, non recte Antonium van Dale (*a*) negare, baptiſmum, qui in novam creaturam regenerat, in locum circumciſionis ſucceſſiſſe. Pueros quoque (III) ad ſe adlatos Chriſtus ulnis excipiebat, eiſque impoſitis manibus benedicebat, addens eorum, qui tamquam parvuli efficiuntur, eſſe regnum caelorum (*b*). Quis ergo credat, Chriſtum qui adeo bene affectus adverſus teneram aetatem erat, infantes a baptiſmo, atque adeo a regno caelorum excluſiſſe? Integras demum (IV) familias apoſtoli baptizarunt (*c*), in quibus infantes fuiſſe non videtur poſſe negari.

Et patrum auctoritate.

§. VIII. Sed eſto haec omnia nihil concludant, certe totius chriſtianae antiquitatis conſenſus paedobaptiſmum ita afferit, ut mirum fit ea de re umquam dubitari potuiſſe. Ampliſſimus hic campus eſt, in quo ingenia ſua magno eruditionis apparatu exercuerunt viri doctiſſimi, Voſſius, Hammondus, Walkerus, Binghamus, in primis vero Vallus (*d*), qui loca omnia veterum de paedobaptiſmo excitavit, & integris commentariis illuſtravit. Inſtituti noſtri ratio non permittit, ea de re fuſe commentari, ſed pauca tantum obſervamus, quae paedobaptiſmum inde uſque ab initio chriſtia-

M 2 niſmi

(a) *Ant. Wan. Dale hiſtor. baptiſmor. diſſertationi ſuper Ariſtea addita.* (b) *Matth. XIX. 13. ſeq. Marc. X. 13. ſeq. Luc. XVIII. 15. ſeq.* (c) *Actor. XVI. 15. 33. & XVII. 8., 1. ad Cor. I. 16.* (d) *Wallus hiſtoria baptiſmi infantium Anglice ſcripta.*

niſmi receptum demonſtrant. Principio (I) aetate ipſa apoſtolorum infantes baptizari conſueviſſe Iuſtini martyris teſtimonium extra dubium ponit. *Permulti*, ſunt Iuſtini verba, *ſexus utriuſque & ſaxaginta & ſeptuaginta nati annos* (apud nos), *qui a pueris diſciplinam Chriſti ſunt adſectati* (οἱ ἐκ παίδων ἐμαθητεύθησαν τῷ Χριςῷ, *qui a pueris Chriſti diſcipuli facti ſunt*), *incorrupti & caelibes perdurant*. Scripſit Iuſtinus apologiam ſecundam, ubi haec verba habentur, medio ſaeculo ſecundo: adeoque ii qui ante ſexaginta aut ſeptuaginta annos ab infantia baptiſmo donati erant, adhuc quibuſdam apoſtolis viventibus baptizati ſunt. Porro (II) primorum ſaeculorum ſcriptores in primis Clemens Romanus, Hermas, Iuſtinus Martyr, auctor recognitionum ſub nomine Clementis Romani, Irenaeus, Tertullianus, Origenes & Cyprianus, quorum verba Binghamus refert (a), omnes etiam infantes in peccatis naſci adfirmant, & baptiſmum ad ea expianda faciunt neceſſarium: atque adeo una opera vel diſerte vel per neceſſariam conſequentiam docent, infantes, ut a peccato originis liberentur, debere baptizari. Et demum (III) ex patribus primorum ſaeculorum aliqui diſerte docent, paedobaptiſmum ab apoſtolica ttaditione derivarè. *Eccleſia*, inquit Origenes (b), *ab apoſtolis traditionem accepit etiam parvulis baptiſmum dare*.

Prae-

(a) *Bingh. orig. eccleſ. lib. XI. cap.* 4. §. 6. *ſeqq.*
(b) *Origen. ad Roman. lib. V. cap.* 6.

Praecipuum anabaptiſtarum argumentum diluitur.

§. IX. Interim haec omnia parum curantes Waldenſes, Anabaptiſtae & Sociniani pueris dari poſſe baptiſmum pernegarunt, atque adeo infantes a chriſtianis tinctos iterum baptizant, unde factum *anabaptiſtae* nomen. Ex recentioribus eruditis plures aperte & magnis in ſpeciem argumentis ſtant adverſus paedobaptiſmum, in primis Antonius van Dale; alii vero anabaptiſtis ſuffuderunt frigidam, dum docent, paedobaptiſmum non quidem a Chriſto & apoſtolis praeceptum, ſed exemplo circumciſionis & baptiſmi apud Iudaeos uſurpati. ſive primo, ſive ſecundo eccleſiae ſaeculo, ſive tardius introductum, quod Ludovicus Vives, Salmaſius, Iac. Baſnagius, Thomaſius, Curcellaeus aliique opinantur. Fundus autem praecipuus anabaptiſtarum eſt, quod ex Chriſti edictis baptiſmo fidem praecedere oportet, *qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit* (a): infantes autem credere nequeunt, atque adeo ipſius Chriſti praecepto a baptiſmo excluduntur. Argumentum hoc adeo magni ponderis viſum eſt Auguſtino, ut conſuetudinem baptizandi infantes minime credendam ſcripſerit, *niſi apoſtolica eſſet traditio* (b). Verum quamvis re ipſa infantes ante baptiſmum fidem profiteri nequeant; credunt tamen opera eccleſiae & ſuſceptorum, qui eis fidem accommodant ſuam, quod alienum a ratione non

(a) *Marc. XVI. 16.* (b) *Aug. lib. X. de gen. cap. 23.*

non eſt: *nam decet, ut ad aliena verba ſanentur, qui ad factum alienum vulnerantur*, inquit graviter Auguſtinus (*a*). Et certe Chriſti edictum de fide baptiſmo praemittenda adultos tantum ſpectare poteſt, qui fidei capaces ſunt, non infantes, niſi dicas in ſumma baptiſmi neceſſitate Chriſtum a regno caelorum infantes excludere voluiſſe. Succeſſit quoque baptiſmus circumciſioni; cumque apud Iudaeos infantes ex fide parentum inciderentur, & ea fides ad ſalutem eorum proficeret; mirum videri non debet, ſi in nova oeconomia etiam aliena fides infantibus baptizandis accomodetur.

Nondum nati non recte baptizantur.

§. X. Quo vero baptiſmo infantium ſua vis conſtet, neceſſe eſt, ut ii ſecundum carnem nati ſint, hoc eſt ex utero matris in lucem editi, quae eſt carnalis nativitas, quam baptiſmus ſupponit. Scilicet baptiſmus regeneratio eſt (*b*); atque adeo qui nati non ſunt, non poſſunt regenerari. Itaque qui adhuc utero matris involvuntur, baptiſmo non donantur: quae eſt Auguſtini, Iſidori, D. Thomae & ſaniorum theologorum doctrina (*c*) ſacris eloquiis, quin & ipſius baptiſmi naturae conformis; equidem qui adhuc materno corpore omnino conteguntur, aquis perfundi nequeunt, nec materni corporis ablutio infanti in ventre poſito impu-

(a) *Serm. XIV. de verbis apoſtoli cap.* 7. (b) *Ad Tit. III.* 5. (c) *Aug. ep. CLXXXVII. ad Dardanum, can. CXV. de conſec. D.* 4. *S. Thomas par. III. quaeſt.* 68. *art.* 11.

putatur (a). Et pie potius, quam vere aliqui tenent, adhuc utero conteſtos poſſe baptizari ſaltem ſub conditione *ſi capax es*, quo caſu in uterum matris aqua ſic iniici poſſit, ut ad fetum uſque pertingat. In utero quidem concepti aliquando *nati* in ſcripturis dicuntur; at, quod recte obſervat Auguſtinus, nativitas, quam Chriſti baptiſmus ſupponit, eſt, *quae ſit matre pariente, non concipiente, neque praegnante; quae ſit ex ea, non quae in ea* (b). Id tamen verum eſt, ad regenerationem quamcumque nativitatem ſufficere, adeo ut recte baptizentur caeſones, qui inſtituta matris mortuae ſectione in lucem educuntur. Immo pertinet ad chriſtianorum officium celeri praegnantis mortuae ſectione fetus extrahere, eoſque, ſi vivi reperiantur, baptizare. Sane ſi ob *ſpem animantis* ante praegnantis mortuae humationem partus exſcindi Romanae leges voluerunt (c), id potiori jure poſtulat chriſtiana religio, ut infelices illi homunculi ſpiritu ſerventur, ſi corpore nequeant. Et recte ad officium parochorum praeſertim ruralium ſpectare Eſpenius adfirmat, ut uteri aperiendi & extrahendi infantis diſcant rationem, qua, ubi deſint chirurgi, ſubinde utantur (d). Quin poſtquam a ſaeculo XVII. ars medica docuit, vivis & ſalvis praegnantibus, quae maturum edere partum deſperaverint, partus

(a) *Auguſt. contra Julian. lib. VI. cap. 5.* (b) *Auguſt. cit. ep. CLXXXVII.* (c) *L. II. D. de mortuo inferendo.* (d) *Eſpen. jur. eccleſ. par. II. tit. 2. cap. 4. num. 25.*

tus exſcindi; theologi recentiores tenent *(a)*, debere praegnantes ſectionem ventris perferre ſibi & proli profuturam, quo caſu nec ſpeculo matricis adhibito parere poſſint; contra quam ſentiebant S. Thomas & reliqui antiquiores theologi, quibus ignotae erant ſectiones, quae & matribus & fetibus ſalutem procurabant. Quamquam in tanta mentis trepidatione, ancipiti ſectionis periculo, natura mulierum imbecilli, & non ſemper probata medicorum peritia quis damnare audeat praegnantem, quae ſectionem pati detrectet? Quod ſi adhuc plene infans ex utero editus non ſit, ſed tantum caput emerſerit, mortis periculo inſtante, in capite baptizabitur, nec poſtea ſi totus emerſerit, videtur rebaptizandus, quod pars hominis princeps abluta eſt. Sed ſi manûs, vel pes emerſerit, qui vitalem motum indicet, etiam in edito membro baptiſmus datur, qui tamen inde vivo edito infante, ſub conditione *ſi non es baptizatus* iteratur *(b)*.

Infantes infidelium utrum baptizandi?

§. XI. Non tamen nati omnes infantes debent baptizari, ſed ii quorum ſpes eſt, fore, ut adulta aetate in ſuſcepta fide perſeverent, cujus generis infantes dubio procul ſunt filii chriſtianorum, qui a parentibus in ſancta religio-

(a) *Theoph. Raynaud. tit. I. de ortu infant. per ſection. caeſar. cap. 6. n. 22. ſeq. Gobat append. III. ad tract. 2. de bapt. n. 24. Cangiamila de embriologia ſacra.* (b) *Rit. Roman. de ſacramento baptiſmi rite adminiſtrando.*

gione inſtituuntur. Sed filii infidelium parentibus invitis non debent baptizari etiamſi civili chriſtianorum principum imperio parentes ſubſint, quae conſtans ſemper fuit eccleſiae diſciplina; injuria enim parentibus fieret, quibus ipſa natura filios uſu rationis carentes commiſit, ſi ipſis invitis infantes ad baptiſmum rapiantur; & fides in diſcrimen venerit, ſi poſt baptiſmum parentibus relinquantur (*a*). Chriſtianae enim religionis odio baptizatos infirma aetate filios ita parentes inſtituerent, ut vel ante ipſam adultam rationem Chriſtum derelinquerent. Quod ſi infidelium infantes in poteſtatem & dominium chriſtianorum quocumque modo veniant, eos conſuevit eccleſia baptizare, quod jam poſſeſſio chriſtianorum facti ſint, nec fides in periculum veniet. *Aliquando filiis infidelium*, inquit Auguſtinus (*b*), *praeſtatur haec gratia, ut baptizentur, quum occulta Dei providentia in manus piorum quomodocumque perveniunt*. Quin ſi parentum alter eſſet chriſtianus, alter Judaeus, ſive ethnicus (inter variae religionis homines olim conſiſtebat matrimonium), filius infans jure partis chriſtianae ad baptiſmum admittebatur, quod concilii Toletani IV. patres decreverunt (*c*). Quod ſi contingat, infidelium infantes parentibus invitis baptizari, valet quidem baptiſmus; ſed a parentibus debent ſeparari & tradi monaſteriis, aut chriſtianis hominibus, ut in recta

(a) *Confer. S. Thom. 2. 2. quaeſt. 10. art. 12.*
(b) *Auguſt. de gratia & libero arbitrio cap. XXII.*
(c) *Conc. Tolet. IV. can. LXIII.*

fide inſtituantur (*a*); quae ſeparatio & traditio auctoritate principum chriſtianorum omnino facienda eſt, qua in re chriſtiani principes quatenus principes, prout debent, Deo ſerviunt.

CAPUT V.

De catechumenis eorumque inſtitutione.

Catechumeni qui, catecheſis origo & tempus.

§. I. QUi in Chriſti fide inſtituuntur, & paullatim ad baptiſmum praeparantur, *catechumeni* in chriſtianis monumentis audiunt, a vocibus Graecis κατηχέω & κατήχησις, quae inſtitutionem in elementis artium & ſcientiarum ſignificant. Et hinc etiam *novitioli* Tertulliano (*b*) & *tirones Dei* Auguſtino (*c*) dicti ſunt; quandoque etiam, quod fidei doctrinam audirent, *audientes* nuncupantur (*d*), quamvis hoc nomine plerumque infimus catechumenorum ordo veniat, quibus tantum ſermones audire, non vero alicujus generis precibus licebat intereſſe. Inſtitutionis baptiſmo praemittendae origo eſt a fide, quae baptiſmum praecedere debet. Scilicet credentibus adminiſtrari baptiſmum Chriſtus edixit (*e*): quod ſane juſtum & naturale erat: qui enim myſteriis alicujus religionis initiantur, ejus

(a) *Conc. Tolet. IV. can. LX.* (b) *Tertull. de poenit. cap. LIII.* (c) *Auguſt. de ſymb. fid. ad catech. lib. II. cap. 1.* (d) *Confer. Hugo Menard. not. in ſacrament. S. Gregor.* (e) *Marc. ult. 16.*

ejus dogmata prius tenere debent. Et hinc apud gentes myſteriorum initiationes nonniſi praemiſſa inſtitutione & magno caerimoniarum apparatu fiebant. Non tamen initio apud chriſtianos catecheſis adeo ſollemnis fuit, nec longo tempore duravit; ſed ſtatim ac quis credere profitebatur, baptiſmum ſuſcipiebat, quod infans eccleſiae aetas & converſorum zelus poſtulabat. Sed tum aucto chriſtianorum numero, quod experientia conſtabat, multos tanti nominis menſuram non implere, alios vero Chriſtum tempore perſecutionis abnegaſſe, varia experimenta inſtitutioni adjecit eccleſia, eamque longo tempore prorogavit. Ita patres Illiberitani (a) catechumenos *ſi bonae fuerint converſationis, intra biennium ad baptiſmi gratiam* admittunt: conſtitutiones apoſtolicae inſtitutionis terminum ad tres annos producunt (b): & in eccleſiis Gallicanis octo menſes Judaeis ad fidem inſtituendis erant praeſtituti (c). Quodcumque vero tempus catechumenis inſtituendis canones dixerant, epiſcopi ſpectatis perſonarum qualitatibus illud pro prudentia ſua contrahebant, vel producebant.

Catechumenorum gradus.

§. II. Quo vero rectius catecheſes procederent, in varios gradus eccleſia catechumenos partita eſt. Non convenit inter eruditos, quot catechumenorum gradus fuerint: interim majoris diſtinctionis gratia poſt Morinum, Chardo-

N 2 nium

(a) *Conc. Illib. can. XLII.* (b) *Conſt. apoſt. lib. VIII. cap.* 32. (c) *Conc. Agath. can. XXXIV.*

nium alioſque (*a*) in tres ordines, ſeu gradus catechumenos diſtinguemus ἀκροωμένους, γονυκλίνοντας, & συναιτοῦντας, *audientes* nempe, *genuflectentes*, ſeu *ſubſtratos*, & *competentes*, ſeu *electos*. *Audientes* in ſpecie ſic dicti erant, qui religionem chriſtianam amplecti velle prae ſe ferebant, atque ideo ſynaxes frequentabant, ſcripturas & praedicationes audiebant, quibus finitis clamante diacono, *ne quis audientium, ne quis infidelium*, eccleſia exibant. *Genuflectentes* poſt egreſſos audientes in eccleſia remanebant, ubi in genua provoluti manuum impoſitionem ſub certis precibus ab epiſcopo accipiebant: & inde clamante diacono, *quicumque catechumeni diſcedite*, eccleſia egrediebantur. Atque hi in antiquis monumentis, generali nomine in peculiarem notionem reſtricto, appellantur *catechumeni* (*b*). *Competentes* ſollemni baptiſmi die appropinquante, baptizari petebant, & praevio examine ad baptiſmum proxime accipiendum eligebantur. Quocirca vario reſpectu *competentes* & *electi* dicti ſunt: nec recte cardinalis Bona, Thierſius & Martene ex competentibus & electis duos catechumenorum gradus effecerunt (*c*): antiqui enim patres indiſcriminatim competentium & electorum nomine eos dicunt, qui impleto tempo-

(a) *Morin. de adminiſtr. poenit. lib. VI. cap.* 1. *n.* 15. *Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect.* 1. *cap.* 2.

(b) *Conc. Nicaen. can. XIV.* (c) *Bona de reb. liturg. lib. I. cap.* 16. *n.* 4. *Thierſius de l'expoſition du S. Sacram. chap. VIII. Marten. de antiq. eccleſ. ritib. tom. I. cap.* 6.

pore, quo ſubſtrati eſſe debebant, ad baptiſmum proxime ſuſcipiendum praeparabantur. Non tamen omnes hos gradus catechumeni ſemper percurrebant, ſed ſaepe omiſſa auditione, catecheſis a ſecundo gradu exordiebatur, prout perſonarum ſtatus poſtulabat, & pro prudentia ſua epiſcopi in eccleſiae utilitatem id cedere videbant.

Quo ritu catechumeni recipiebantur.

§. III. Jam vero qui converſionis ſuae edebant deſiderium, nullis adhibitis caerimoniis inter audientes recepti videntur: & ita gentilium loco erant, nullis chriſtianorum praerogativis donati, quod recte Caveus opinatur (*a*). Sed catechumeni in ſpecie ſic dicti manibus impoſitis, ſigno crucis in fronte impreſſo & precibus in rem praeſentem accommodatis creabantur, quod non obſcure Auguſtinus tradit (*b*). Nec recte ſentire videtur Binghamus (*c*), qui in ipſo primo ingreſſu audientes ſollemni manuum impoſitione admiſſos adfirmat. Hac autem ſollemni admiſſione ſuo modo ſanctificabantur catechumeni, & generale *chriſtiani* nomen conſequebantur, adeo ut in antiquis monumentis *facere chriſtianum* tantumdem ſonet ac facere *catechumenum* (*d*). Ex qua obſervatione recte Valeſius & Baſnagius (*e*) interpretati ſunt cano-

(a) *Cave primit. chriſt. lib. I. cap. 8.* (b) *Auguſt. de peccator. merit. lib. II. cap. 26. & lib. de catechiz. rudib. cap. XXVI.* (c) *Bingh. orig. eccleſ. lib. X. cap. 1. §. 2.* (d) *Sulpit. Severus vit. Martin. dial. II. cap. 5.* (e) *Valeſ. not. in Euſeb. de vit. Conſtant. lib. IV. cap. 61. Baſnag. critic. in Baron. an. XLIV.*

nonem quemdam concilii Illiberitani (a), quo placuit, gentilibus, qui in infirmitate deſiderant ſibi manum imponi, ſi fuerit eorum ex aliqua parte vita honeſta, *manum imponi & fieri chriſtianos*, hoc eſt, per manus impoſitionem fieri catechumenos: idque conſtat ex eo quod patres de gentibus loquuntur, qui infirmi quidem erant, ſed praeſenti mortis periculo non urgebantur. Eadem eſt ſententia concilii Arelatenſis I. ubi *de his, qui in infirmitate credere volunt, placuit debere eis manum imponi* (b). Ethnici autem infirmi hac manus impoſitione inter ſubſtratos catechumenos relati videntur; in hac enim ſpecie juſta videbatur eſſe cauſſa, ut catecheſis ab altero gradu inciperet, praeſertim quando cognitum erat, petentium ex parte honeſtam fuiſſe vitam. Itaque ab impoſitis manibus catechumeni ad eccleſiae corpus quodammodo pertinebant, hactenus ut Euſebius & Hieronymus (c) inter chriſtianorum ordines catechumenos recenſeant. Non tamen adhuc erant *fideles* & *illuminati*, quod demum ſalutari lavacro conſequebantur. Quocirca olim duo fuerunt chriſtianorum genera, alii nempe *chriſtiani ac fideles*, alii *chriſtiani & catechumeni tantum*, ut eos Theodoſius magnus diſtinguit (d).

ni

(a) *Conc. Illib. can. XXXIX.* (b) *Conc. Arelat. I. can. VI.* (c) *Euſeb. demonſtr. Evang. lib. VII. cap. 2. Hieronym. in Jeſ. XIX.* (d) *L. II. C. Theod. de apoſtat.*

Catechiſtae *in privatis ſcholis catechumenos docebant*,

§. IV. Statim ac inter audientes catechumeni relati erant, incipiebant catecheſes, quibus in fide & bonis moribus inſtituebantur: quod munus in primis ad epiſcopos ſpectabat; ſed in multis eccleſiis ad inſtituendos catechumenos proprii miniſtri deputabantur, qui paſſim *catetechiſtae*, & a Cypriano *audientium doctores* dicuntur (a). Pro arbitrio epiſcopi catecheſis clerico ſive minori mandabatur (b). Et aliquando ex ipſis laicis ſeligebantur catechiſtae; ut exemplo eſſe poſſunt Pantaenus & Origenes, qui adhuc laici Alexandriae doctores audientium fuiſſe videntur (c). Quoniam vero catechiſtae cum viris profanae litteraturae peritiſſimis tractare debebant, optimos quoſque clericos, & aliquando etiam laicos ad habendas catecheſes epiſcopi deputabant. Quin in eccleſia Alexandrina peculiaris erat *ſchola catechetica*, quam a Marco evangeliſta inſtitutam Hieronymus tradit (d). Docuerunt in ea ſchola viri eruditione celeberrimi, in primis Pantaenus, Clemens Alexandrinus, Origines, Heraclas, Dionyſius aliique. Praeſertim vero ſchola Alexandrina floruit ſub Origene, cujus viri ſumma eruditione adeo inclaruit, ut eo e longinquis regionibus homines concurrerent. Docebant vero cate-

chi-

(a) *Cyprian. ep. XXIV. al. XXIX.* (b) *Bingh. orig. eccleſ. lib. III. cap.* 10. §. 1. *& ſeq.* (c) *Thomaſ. par. II. lib.* 1. *cap.* 92. *n.* 12. (d) *Hieronym. de ſcriptor eccleſ. cap. XXXVI.*

chiſtae non tempore ſacri conventus in eccleſia, ſed in privatis auditoriis, quae in multis locis propria erant aedificia eccleſiis conjuncta, quaeque Graeci κατηχούμενα dicere ſolebant (a). Interim in aliquibus eccleſiis non fuerunt catechiſtae, ſed omnes fideles pro pietate & prudentia ſua, in primis vero ſuſceptores, privatim videntur catechumenos docuiſſe, quod Chardonius obſervat (b).

Arcani diſciplina.

§. V. Summa vero prudentia & judicio catechumeni inſtituebantur, quaſi qui primum lacte, tum ſolidiori cibo indigerent. Ante omnia inquirebatur, num ſincero affectu ad Chriſtum tranſirent; tum uſque ad nominum dationem veritates practicas & ſimplices, ac vitae chriſtianae officia edocebantur, de myſteriis vero religionis & ritibus ſacramentalibus vix quidquam audiebant: qua in re catechumeni pares erant ceteris profanis, quibus myſteria noſtra celabantur. Atque haec celebris eſt *arcani diſciplina* apud chriſtianos olim receptiſſima: quam peculiari diſſertatione Scheleſtratus illuſtravit. Et male profecto Samuel Baſnagius (c), & Joannes Clericus (d) eam ad quoſdam ritus reſtringunt, quando etiam religionis myſteria celabantur, quod etiam Boehmerus (e) animadvertit.

(a) *Novel. LXXIII. imperat. Leonis*. (b) *Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect. 1. chap. 3.* (c) *Baſnag. diſſert. de catechum. tom. II. annal. §. VII.* (d) *Cleric. hiſt. eccleſ. duor. primor. ſaecul. ad an. CXVIII.* (e) *Boehm. jur. eccleſ. lib. III. tit. 42. §. 14.*

tit. Sane ſui temporis haereticos Tertullianus infectatur, quod nullam reticentiae myſteriorum rationem haberent, nec initiatos a catechumenis & ethnicis diſcernerent. *Quis catechumenus*, inquit (*a*), *quis fedelis incertum eſt: pariter audiunt, pariter orant. Etiam ethnici ſi ſupervenerint, ſanctum canibus, & porcis margaritas, licet non veras, jactabunt*. Ex quibus verbis conſtat, eccleſiam diſcimen inter fideles & catechumenos feciſſe, nec catechumenis myſteria revelaſſe. Et alio loco idem Tertullianus (*b*): *Omnibus myſteriis ſilentii fides adhibetur*. Paſſim quoque teſtantur patres, in primis Cyrillus Hieroſolimitanus & Theodoretus (*c*), praxim chriſtianorum fuiſſe obtecte loqui de myſteriis apud catechumenos, ita nempe ut qui rem tenebant, intelligerent, ceteri vero non laederentur. Itaque in publicis patrum ſermonibus frequentes occurrunt apoſiopeſes, ubi potiſſimum de ſacramentis tractant, & ſubinde addunt formulam, qua reticentiae initiatos admonerent: ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *norunt initiati*, ſeu *norunt fideles, quod dicitur*. Quam formulam ad minus quinquagies apud Chryſoſtomum occurrere Caſaubonus obſervat (*d*). Tenebantur vero reticentiae lege non tantum altaris miniſtri & catechiſtae, ſed etiam fideles omnes (*e*);

(a) *Tertull. de praeſcript. cap. XLI.* (b) *Tertull. apologet. cap. VII.* (c) *Cyril. Hieroſolym. catech. VI. n. 16. Theodoret. quaeſt. XV. in Numer.* (d) *Caſaub. exercit. XVI. in Baron.* (e) *Nazianz. orat. XL. de bapt.*

non ſecus ac apud gentes quotquot myſteriis Deorum erant initiati, ſilentio obſtringebantur. Tanto autem ſilentio myſteriis reverentia conciliabatur, ad properandum incitabantur catechumeni, & ſimplicitas rituum noſtrorum ab ethnicorum irriſionibus tuta erat. Toto quinto ſaeculo & aliquanto poſt ſtetit arcani diſciplina: ſed inde quum fere integrae gentes Chriſto nomen dediſſent, & rarior eſſet adultorum baptiſmus, veluti ſponte ſua deſiit: jamque ſaeculo ſexto nulla erat apud chriſtianos myſteriorum reticentia; quod Pagius obſervavit (a).

Quo tempore arcani diſciplina invaluit.

§. VI. Quo tempore invaluerit inter chriſtianos arcani diſciplina, non una eſt omnium ſententia, Dallaeus, Tentzelius, Binghamus (b) aliique, quibus ex noſtris praejuit Albaſpinaeus (c), tenent initio chriſtianos res ſuas omnes libenter evulgaſſe, tum poſt ſecundi ſaeculi medium, aut etiam tardius reticentiam induxiſſe: idque praeſertim probant ex Juſtini martyris, Tatiani & Athenagorae apologiis, in quibus abdita quaedam religionis exponuntur. Contra Scheleſtratus & Pagius verius ab ipſo Chriſto & apoſtolis reticentiam contendunt derivatam. Sane Chriſtus in parabolis Judaeos adloquebatur, nec ante

(a) *Pagius crit. in Baron. ad an. CXVIII. n. 9.*

(b) *Dallaeus de ſcript. Ignatii lib. I. cap. 22. Tentzelius de diſciplina arcani, Clericus hiſt. eccleſiaſt. duor. primor. ſaeculor. ad an. CXVIII. n. 3. Bingh. orig. eccleſ. lib. X. cap. 5. §. 3.* (c) *Albaſpin. lib. I. obſervat. cap. 13.*

te ſpiritus ſancti illapſum apoſtolis aperuit omnia, quod nondum tenere poterant. Apoſtolos quoque Chriſti exemplo myſteriis ſilentii fidem adhibuiſſe probant eorum ad populum conciones, in quibus de myſteriis altum ſilentium. Ex patribus Clemens Alexandrinus obſervat (a), Paulum reticentiae rationem habuiſſe, idque ex ejus dictis adſtruit, *ut aliquid impertiar vobis gratiae ſpiritualis*, &c., *ſapientiam Dei loquimur inter perfectos*.. Idem generatim de omnibus apoſtolis Baſilius (b) adfirmat; *Qui in primordiis eccleſiae certos ritus praeſcripſerunt apoſtoli & patres,.. in occulto ſilentioque myſteriis ſuam ſervavere dignitatem*. Quod vero praecipue probat initio chriſtianiſmi arcani fidem coepiſſe, ſunt coenae Thyeſtaeae & concubitus incerti, quorum nomine chriſtiani conventus apud gentes ipſo primo ſaeculo diffamabantur; non enim tam falſae calumniae incruſtari potuiſſent, ſi chriſtiani conventus ſuos palam haberent, & de euchariſtia aperte loquerentur. Et miror profecto Boehmerum, eas criminationes inde natas opinari, quod chriſtiani ad agapas ſuas omnes admitterent (c). Quod vero Juſtinus martyr aliique chriſtiani nominis apologiſtae abdita quaedam religionis recludunt, id factum eſt praeter legem, quod ita ſalus religionis, quae ſuprema lex eſt, poſtulare videbatur: id ſcilicet fecerunt, ut calumnias de atheïſmo, coenis Thyeſtaeis & vago concu-

(a) *Clemens Alexandr. ſtromat. lib. V.* (b) *Baſil. de ſpir. S. cap. XXVII.* (c) *Boehm. diſſ. IV. ad Plinium & Tertull.* §. 2.

bitu retunderent: non enim melius injectae criminationes refellebantur, quam doctrina & ritibus chriſtianae religionis ſimpliciter expoſitis.

Arcani diſciplina apud gentes.

§. VII. In hac autem arcanorum reticentia nihil novum invexerunt chriſtiani, quando ſollemnis & antiquus apud gentes mos fuit, non tantum myſteria Deorum, verum etiam ſublimes philoſophiae doctrinas reticeri. Et ſane vulgatum eſt, myſteria religionum tantum initiatis patuiſſe. *Samothracia & Eleuſinia reticentur*, inquit Tertullianus (*a*). Quocirca viri religionum ſciendarum cupidi, variis Deorum ſodalitatiis ſe adſcribebant, ut exemplo eſſe poteſt Apulejus, qui ad internoſcendas religionum praxes, ſacris Iſidis, Aeſculapii & Oſiridis ſe initiandum curavit. Et quoniam *ſancta ſilentii fide*, ut idem Apulejus loquitur (*b*), myſteriis initiati adſtringebantur; non omnes promiſcue, ſed qui diu probati erant, recipiebantur inter ſodales, qui in ipſa initiatione videntur ſigna quaedam & monumenta deorum, ſanctae deinceps ſervanda, accepiſſe. Summum vero nefas erat, ſilentii fidem frangere, & myſteria evulgare, hactenus ut profani myſteriorum violatores ab aliorum commercio excluderentur. Ad rem Horatius lib. III. Od. II., *Eſt & fidei tuta ſilentio*

Merces. Vetabo, qui Cereris ſacrum
Vulgarit arcanae, ſub iiſdem

Sit

(a) *Apolog. cap. VIII.* (b) *Apul. lib. III. metamorph.*

Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaſelum:

Nempe commercia cum profanis evitabant gentes, quod crederent, Deos iratos etiam innocentes cum ſacrilegis communicantes punire (*a*). Nec minus philoſophi arcani legem ſervarunt, qui non cum omnibus de iiſdem rebus eodem modo loquebantur, ſed ſublimes doctrinas tantum ſuae ſectae addictis aperiebant. Sane Pythagoras myſtico ſermone etiam practicas veritates inculcavit. Et Plato ſtilo obſcuro & aenigmatico ſcribit ad Dionyſium, ne ſi litterae in aliorum manus inciderent, vulgarentur. Commentationes quoque philoſophorum duplicis erant generis *acroamaticae*, quae paucis & occulto ſtilo pro amicis & diſcipulis ſcribebantur: & *exotericae*, quae omnibus innoteſcebant: cujus duplicis generis Ariſtotelis libros fuiſſe Gellius adnotavit (*b*).

Exactior catechumenorum inſtitutio.

§. VIII. Poſtquam ſatis inter ſubſtratos catechumeni probati erant, baptiſmum petebant, & inter competentes relati, exactiorem ſubibant diſciplinam, qua in multis abſtruſioribus fidei capitibus inſtituebantur, & variis exercitiis ad baptiſmum reddebantur aptiores. Baptiſmum vero petebant datis nominibus, quae una cum nominibus ſuſceptorum libris eccleſiae, quos *diptycha viventium* dicebant, inſerebantur (*c*). In

(a) *Confer. Dacier: not. in Horat. verba* Saepe Dieſpiter *loc. cit.* (b) *Gell. lib. XX. cap. 4.* (c) *Auctor eccleſiaſt. hierar. cap. II.*

In pleriſque eccleſiis praeſertim Hieroſolymitana, Romana tempore Siricii, & Africana initio quadrageſimae nomina dabantur. Quo ſpectare videtur Cyrillus Hieroſolymitanus (a), non ad integrum catecheſis tempus, quod ab auditione incipiebat, & in baptiſmo terminabatur: *tot annorum circulos tranſegiſti, mundo fruſtra operam navans, & quadraginta diebus non vacabis pro anima tua*? Ergo quadraginta dierum ſpatio durabat exactior catechumenorum inſtitutio, in qua varia ſcrutinia ad perſcrutandos eorum mores, eoſque ad baptiſmum praeparandos eccleſia non ſine ſollemnitate celebrabat. Erant vero ſcrutinia ſacri conventus, in quibus eccleſia catechumenos purgabat, & eorum corda ſcrutabatur, videbatque *quanta vigilantia convenirent, quo ſtudio ferverent, qua cura penderent*, quod Auguſtinus adfirmat (b).

Competentibus ſymbolum & oratio dominica tradebatur.

§. IX. In primis durante tempore diligentioris examinis in multis abſtruſioribus fidei capitibus competentes inſtituebantur, ut credentibus baptiſmus dari poſſet. Ergo verba ſymboli non ſine adiecta explicatione accipiebant, id quod *ſymbolum tradere* dicebatur. Ipſi antiſtites ſymbolum tradebant, nec niſi ex gravibus cauſſis tantam provinciam presbyteris demandabant. *Dimiſſis catechumenis*, inquit Ambroſius (c), *ſymbolum aliquibus competentibus tra-*

(a) *Cyrill. catech. I. n. 5.* (b) *Aug. de fide & operib. cap. VI.* (c) *Ambr. ep. XXXIII. ad Marcellin. ſoror.*

tradebam in baptiſteriis baſilicae. Nec aliud quam ſymboli traditionem Hieronymus videtur intelligere nomine *ſanctae & adorandae Trinitatis*, quam in eccleſia Bethlemitica per quadraginta dies baptizandis publice tradi conſueviſſe adfirmat (*a*). Voce autem ſymbolum tradebatur, nec permittebatur a catechumenis adiuvandae memoriae cauſſa deſcribi (*b*). Simul cum ſymboli verbis orationem dominicam competentes accipiebant, quam mox ſuſcepto baptiſmo recitabant; non enim iis, qui nondum chriſtiani erant, Deum patrem appellare permittebatur. In eccleſia Hieroſolymitana omnibus diebus quadrageſimae ſymbolum tradebatur, in eccleſia Romana feria quarta hebdomadis quartae quadrageſimae, in eccleſia Mediolanenſi & Gallicana dominica palmarum. Sed fortaſſe quae monumenta uno tantum die ſymbolum traditum adfirmant, intelligi debent de publica traditione in eccleſiis vel baptiſteriis facta, quae non excludit privatam inſtitutionem in ſcholis catecheticis; vix enim una ſola traditione ſymbolum & orationem dominicam ita memoriae mandare poterant competentes, ut inde ex formula ea publice reddere valerent. Quo ſpectat ſynodus Agathenſis (*c*), dum ſtatuit, ut ſymbolum dominica palmarum *publice in eccleſia competentibus* tradatur. Ut vero ad doctrinam evange-licam

(a) *Hieronym. ep. LXI. ad Pammach. cap. 4.*

(b) *Hieronym. ep. cit. Confer. Chriſt. Lupus diſſ. de ſymbolo Nicaeno cap. II. tom. I. oper. E. V.* (c) *Conc. Agath. can. XIII.*

licam & veram ſapientiam intelligendam catechumeni eſſent aptiores, caerimonia aperiendarum aurium praemitti ſolebat (a), iiſque *ephphata*, quod eſt *aperire*, dicebatur. Et ita remittebatur arcani diſciplina, non tamen per omnia, nam in ſacramentorum ritibus demum poſt baptiſmum fideles inſtituebantur. Tradita ſymboli verba memoriae mandabant catechumeni, ut inde ante baptiſmum recitarent: quod *fidei redditio* dicebatur.

Catechumeni agebant poenitentiam.

§. X. A datis quoque nominibus duriora exercitia ſubibant catechumeni, quae eos a contractis ſordibus expiabant, & paratiores ad baptiſmi gratiam recipiendam reddebant. Ergo catechumeni agebant poenitentiam, qua uſque ad baptiſmum orationibus, abſtinentia vini & carnium uſuſque coniugii, aliiſque poenitentiis corpus macerabant (b). *Baptizandi nomen ſuum dent*, inquit concilium Carthaginienſe IV. (c), *& diu ſub abſtinentia vini & carnium ac manuum impoſitione crebra examinati baptiſmum recipiant.* Una cum ipſo baptiſmo coepit catechumenorum poenitentia; quo enim adulti juſtificentur, neceſſe eſt, ut de peccatis admiſſis doleant, & ad divinam gratiam ſuſcipiendam per bona opera ſe diſponant. Atque haec erat *prima* in eccleſia *poenitentia*, ut vocant antiqui patres, quae in eo diſtabat a ſecunda poſt baptiſmum pecca-

(a) *Petrus Chryſolog. ſerm. LII.* (b) *Auguſt. de fide & operib. cap. VI.* (c) *Conc. Carthag. IV. can. LXXXIV.*

catoribus neceſſaria, quod nec auctoritate clavium imponebatur, nec adeo longa erat (ad ſummum enim durabat quadraginta dies), nec ſollemni tot ſtationum numero peragebatur, quo ſenſu occulta non publica erat, ut Albaſpinaeus (*a*) animadvertit. Non tamen abſoluto exteriorem poenitentiae apparatum ſubire catechumenos oportebat; ad gratiam enim in baptiſmo ſuſcipiendam ſatis erat interna peccatorum deteſtatio & ſincera ad Chriſtum converſio ſine externis afflictionibus. Et hinc Ambroſius & Cyrillus Hieroſolymitanus ad baptiſmum non gemitus & poenitentiam requiri adfirmant; non quod poenitentiam baptiſmo praemitti ignorarent, ſed quod ſufficere credebant internam converſionem. Sua ſimul peccata durante poenitentia catechumeni confitebantur, quod Tertullianus & Nazianzenus (*b*) adfirmant. Confeſſio autem iſta non erat ſacramentalis, nec ſoli Deo, ſed baptiſmi miniſtris ſecreto fiebat (*c*): quo diſtabant noſtri catechumeni, auctore Tertulliano, a baptizatis a Joanne, qui palam ſua peccata aperiebant. Quo vero conſcientiam ſuam melius catechumeni adgnoſcerent, poenitentiae & confeſſioni praemittebatur caerimonia luto eorum oculos illiniendi exemplo caeci nati, quem ſervator ſanavit luto, quem ex ſputo fecit, ejus oculos inungens (*d*).

(a) *Albaſpinaeus obſervat. lib.II. cap.*1. (b) *Tertull. de bapt. cap. XX. Nazian. orat. LX. de bapt.*
(c) *Albaſpin. loc. cit.* (d) *Ambroſ. de ſacram. lib. III. cap.* 27.

Exorciſmis catechumeni expiabantur.

§. XI Porro ad expiandos catechumenos exorciſmi adhibebantur, hoc eſt certae preces ex ſcripturis collectae, quibus rogabatur Deus, ut Satanae poteſtatem frangeret, eoſque ab animi ſordibus purgaret. Exorciſmi antea in baptiſmo ignoti aetate Cypriani inter baptiſmi ritus jam recepti erant (a). Opinatur Antonius van Dale (b), exorciſmum baptiſmo praemiſſum propter perverſam veterum chriſtianorum ſententiam, qua nullum paene hominem daemonio carere ſentiebant: quae doctrina, quamvis ethnica, tempore ſaltem Tertulliani inter multos chriſtianos jam recepta erat. Et re ipſa patres exorciſmis inimicum daemonem a catechumenis fugari ſubinde adfirmant. Sed magis eſt, exorciſmos baptiſmo praemiſſos, quod homines naſcuntur natura *filii irae* (c), adeoque poteſtati diaboli obnoxii, qui vim ſuam in iis, qui non credunt, magis demonſtrat. Ergo adhibiti fuerunt exorciſmi ante baptiſmum ad Satanae poteſtatem frangendam, & ad animas a contractis ſordibus expiandas. Tanta vero vis exorciſmorum credebatur, ut veteres eos *ignem* appellent (d), quo animae a contractis ſordibus purgantur, non ſecus ac aurum in igne impuras commiſtiones deponit. Exorciſmi igne ardente catechumenis exorciſtae manus imponebant,

(a) *Conc. Carthag. ap Cyprian.* (b) *Anton. van Dale diſſ. de divinationib. idolatr. ſub veter. teſtam. cap. VII.* (c) *Ad Eph. II.* 3. (d) *Aug. in pſal. LXV.*

bant, exſufflabant, eoſque ſigno crucis ſignabant (*a*): quibus omnibus ignis exorciſmi excitabatur, & fortius agebat. Et quoniam etjam infantes in peccatis naſcuntur, hinc etiam ii exorciſmis percellebantur (*b*). Facie velati, pedibus nudi, & unica veſte cooperti adulti catechumeni ad exorciſmum accedebant, ut attentiores eſſent, & animi humilitatem indicarent (*c*). Durante exactioris exercitii tempore exorciſmi ſaepe repetebantur; quo ſpectant patres concilii Carthaginienſis IV., dum afferunt, baptizandos datis nominibus diu abſtinentia vini & carnium & *manuum impoſitione crebra* examinari.

Catechumenis ſal deguſtandum dabatur.

§. XII. Parum quoque ſalis benedicti catechumenis dabatur deguſtandum, quod concilium III. Carthaginienſe, Auguſtinus & Iſidorus (*d*) teſtantur. Atque hunc ſalem alibi Auguſtinus (*e*) appellat *ſacramentum catechumenorum*, lata notione accepta voce ſacramenti, quatenus aliquid myſtici ſignificat, quod cardinalis Bona, Baſnagius (*f*) aliique recte intelligunt, & non obſcure ſubindicant patres concilii III. Cartha-

 gi-

(a) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib.* X. *cap.* 2. §. 8.
(b) *Gennad. de dogmat. eccleſ. cap. XXXI*
(c) *Conf. Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect.* 1. *chap.* 7. (d) *Conc. Carthag. III. can. V. Aug. confeſ. lib. I. cap.* 11. *Iſidor. lib. II. de eccleſ. offic. cap.* 20. (e) *Aug. de peccat. merit. lib. II. cap.* 26.
(f) *Bona de reb. liturg. lib. I. cap.* 16, *n.* 3. *Baſnag. exercit. crit. in Baron.*

ginienſis (*a*), cui ipſe Auguſtinus interfuit, quando ſtatuunt, *ut per ſollemniſſimos paſchales dies ſacramentum catechumenis non detur, niſi ſolum ſal*. Quocirca minus recte Baronius, Albaſpinaeus, Petavius, Beveregius nomine *ſacramenti catechumenorum* Auguſtinum eulogias ſeu panem benedictum intellexiſſe ſcribunt, eumque catechumenis loco ſacramentorum datum opinantur. Salis autem deguſtatione ſignificabatur puritatis & verae ſapientiae participes fieri catechumenos; vel potius ſapientiae ſale catechumenos condiri, ut foetore careant iniquitatis, neque a vermibus peccatorum ultra putreſcant, ut Rabanus opinatur (*b*).

Qui vindicata peccata catechumenorum.

§. XIII. Si durante adhuc catecheſi graviter peccarent catechumeni, non ordinariis poenitentiae legibus (quod non adhuc erant eccleſiae membra) puniebantur, ſed de ſuperiore gradu in inferiorem recidebant, in quo inferiore gradu poſiti diu probabantur, quam diſciplinam Nicaeni & Neocaeſarienſes canones proponunt (*c*). Ita ſi genuflectentes peccarent, audiebant; ſi audientes, eccleſia expellebantur, eaque communionis eccleſiaſticae ſpecie, qua propter admiſſam catecheſim utebantur, excidebant. Sed ſynodus Illiberitana (*d*) nulla facta degradationis mentione pro ſcelerum varietate baptiſmum

(a) *Conc. Carthag. III. can. V.* (b) *Can. LXIV. D. 4. de conſecr.* (c) *Conc. Nicaen. can. XIV.*, *Neocaeſar. can. V.* (d) *Conc. Illib. can. IV. X. XI. LXVIII.*

mum catechumenorum ad tres, aut quinque annos, & aliquando etiam per totam vitam differt. Quodcumque vero crimen catecheſis tempore admiſſum eſſet, numquam in fine vitae baptiſmus negatus fuit: in quo baptiſmus a poenitentia diſtabat: etenim ob quaedam crimina etiam in fine vitae chriſtianis denegabatur abſolutio. Quin patres Illiberitani, qui in cauſſa abſolutionis ſeveriſſimi ſunt, de catechumeno, qui per infinita tempora ad eccleſiam numquam acceſſit, ſtatuunt, ut in ipſa mortis hora, ſi non prius, baptizetur, ſi de clero quiſquam, aut aliqui fideles cognoverint, eum eſſe chriſtianum, hoc eſt catechumenum, eo quod in veterem hominem deliquiſſe videatur (a).

Catecheſis etiam hodie baptiſmo adultorum praemittenda.

§. XIV. Atque hi ferme fuerunt ritus in catechumenorum inſtitutione ab eccleſia adhibiti, quorum plerique veluti manus impoſitio, preces, traditio ſymboli, exorciſmi, exſufflationes ſaepe repetebantur. Sed lapſu temporis ſollemnis catecheſis ceſſavit, & qui ritus vario tempore adhibebantur, ipſo baptiſmi tempore uſurpantur omnes. Coepit mutatio diſciplinae ſaeculo ſexto, quo adultorum baptiſmus rarior eſſe coepit; infantes enim quamvis ſcrutinio indigerent, non videbantur exactiori diſciplina ad baptiſmum perducendi, atque adeo ſenſim invaluit, ut ſine praecedentibus ſcrutiniis infantes ſtatim a nativitate baptizarentur, quae diſci-

(a) *Conc. Illib. can. LXV.*

ſciplina ſaeculi XII. initio in pluribus eccleſiis obtinebat, quamvis obſervante Chardonio (a) etiam hoc tempore alicubi aliquis eſt uſus ſcrutiniorum. Verum etſi a multis ſaeculis deſiit ſollemnis baptizandorum catecheſis, non tamen nulla praemiſſa inſtitutione & in moribus probatione adulti hac aetate ad baptiſmum admitti debent. Etiam hodie verum eſt, quod habent Nicaeni patres, *catechumenis tempore opus eſſe* (b), ut ſcilicet audiant, quae fides & qualis vita debeat eſſe chriſtianis, *ut cum ſe ipſos probaverint, tunc de menſa domini manducent, & de calice bibant*, inquit Auguſtinus (c). Nempe fides, peccatorum omnium deteſtatio, & novae vitae ſecundum Chriſti praecepta inſtituendae propoſitum jure divino baptiſmo praemitti debent. Et experientia docuit male nomini chriſtiano conſuluiſſe, qui poſteriori aetate Chriſtum apud gentes annuntiarunt, dum magis de multiplicanda gente, quam de ejus inſtitutione fuerunt ſolliciti (d). Nec inutile etiam erit in baptizandis adultis ritus baptiſmo praemitti ſolitos ſeparatis diebus adhibere, ut ita baptizandi intelligant tanti myſterii celſitudinem, & magis in fide & ſtudio pietatis confirmentur.

CA-

(a) *Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect. 1. chap. 7.* (b) *Conc. Nicaen. can. II.* (c) *Auguſt. de fide & operib. cap. VI.* (d) *Confer. Drovuen de re ſacram. lib. II. quaeſt. 5. cap. 4. §. un.*

CAPUT VI.

De tempore & loco dandi baptiſmi.

Dandi baptiſmi tempora in Occidente paſcha & pentecoſte.

§. I. INitio chriſtianae religionis nulla fuerunt ſtata tempora baptiſmo dando dicta, ſed prout res & occaſio poſtulabat, apoſtoli baptizarunt. Ardens primorum chriſtianorum ſtudium baptiſmi dilationem non admittebat (*a*). Sed inde ſollemni & longa inſtituta catecheſi, etiam certi dies baptiſmo conferendo ſtatuti ſunt, extra quam ſi inſtans neceſſitas ad tempus legitimum dilationem baptiſmi non pateretur. Eccleſiae Occidentales duobus fere diebus paſchate nempe & pentecoſte ſollemnem baptiſmum dabant: quae diſciplina ſecundo ſaeculo exeunte jam erat inducta. *Diem baptiſmo ſollemniorem paſcha praeſtat*, inquit Tertullianus (*b*), *quum & paſſio domini, in qua tingimur, jam impleta eſt . . . Exinde pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt.* Nec ſane alia tempora tanto myſterio celebrando erant aptiora: etenim baptiſmus mortem & reſurrectionem Chriſti, quae in paſchate recoluntur, refert; & pentecoſte propter ſpiritus ſancti illapſum myſteria baptiſmi uberiora facere videbatur. Saeculo

(a) *Bingh. orig. eccleſ. lib. XI. cap. 6. §. 9.* (b) *Tertull. de bapt. cap. XIX.*

culo quarto & ſequentibus plures eccleſiae Occidentales novitia uſurpatione etiam in natalitiis ſeu apparitione Chriſti, feſtivitatibus Apoſtolorum & martyrum, & nativitate Joannis Baptiſtae ſollemnia baptiſmi tribuerunt; ſed ſummi pontifices Siricius (*a*), Leo M. (*b*) & Gelaſius (*c*), & concilia Matiſconenſe II. in Gallia, & Gerundenſe in Hiſpania (*d*) novitios mores caſtigarunt, & antiquam reſtituerunt diſciplinam. Interim concilia Matiſconenſe II. & Antiſſiodorenſe (*e*) tantum in paſchate baptiſmum dari permittunt: atque ideo nova iſta decreta aut antiquam diſciplinam mutarunt, aut, quod verius puto, paſchae nomine integrum paſchale tempus uſque ad pentecoſten intelligunt (*f*).

In Oriente etiam epiphania.

§. II. Sed in eccleſiis Orientalibus praeter paſcha & pentecoſten etiam dies epiphaniae baptiſmo ſacra erat. Id aperte ſupponit Nazianzenus (*g*), qui ita loquentes homines, qui baptiſmum differebant, inducit: *Luminum diem*, ideſt epiphaniam, *exſpecto, paſchatis feſtum pluris facio, pentecoſten exſpectabo*. Praeſertim in epiphania baptiſmum dabat eccleſia Hieroſolymitana, quod eo die ibi Chriſtus in Jordane tin-

(a) *Siric. ep. ad Himer. Terracon. cap. II.* (b) *Leo M. ep. II. ad epiſc. Siculos, & ep. LXXX. ad epiſc. Camp.* (c) *Gelaſ. ep. IX. ad epiſc. Lucan.* (d) *Conc. Matiſcon. II. can. VI. conc. Gerund. can. IV.* (e) *Conc. Antiſſiod. can. XVIII.* (f) *Habert. archierat. part. VIII. obſerv. 4.* (g) *Gregor. Nazianz. orat. XI. de bapt.*

tinctus erat. Scribit Chryſoſtomus, Chriſtum in epiphania aquas ſanctificaſſe, & omnes ſub media ejus nocte aquas hauſtas accipere, eaſque domum delatas biennio aut triennio incorruptas ſervari (a). Hieroſolymis quoque dabatur ſollemnis baptiſmus in anniverſariis encaeniis eccleſiae S. Anaſtaſiae, quam Conſtantinus M. ſuper ſervatoris ſepulcrum aedificavit (b): quae ſollemnitas die XIII. Septembris recurrebat, ut Valeſius demonſtrat (c). Interim ſtati dies baptiſmo conferendo apud Orientales dicti eos videntur ſpectaſſe, qui adhuc inſtitutione indigebant: nam qui ſatis erant inſtituti quolibet feſto die poterant baptizari. Sane Baſilius omne tempus ad baptiſmum ſuſcipiendum opportunum inculcat (d): & Chryſoſtomus recte praeparatos prima quadam opportunitate ad lavacrum ſuſcipiendum adhortatur, nec patitur diem paſchae exſpectari (e). Veri ſpeciem habet, Graecos patres quovis die feſto baptizaſſe, ut dilationem baptiſmi ſaeculis quarto & quinto frequentiſſimam abolerent, & rationem differendi ad ſtatas ſollemnitates, qua multi a ſuſcipiendo baptiſmo ſe excuſabant, prorſus excluderent.

Baptiſmus ſollemnis nocte dabatur.

§. III. Jam vero in ipſis legitimis baptiſmi temporibus noctis potius tempore, quam claro

(a) *Chryſoſt. orat. de bapt. Chriſti.* (b) *Sozom. lib. II. cap. 26.* (c) *Valeſ. diſſ. de Anaſtaſ. ad calcem Euſebii.* (d) *Baſil. hom. XIII. exhort. ad bapt.* (e) *Chryſoſt. hom. I. in act.*

die baptiſmus dabatur, incipiebatque ſancta caerimonia a veſpera ſabbati, & ad multam noctem producebatur. Sane auctor apoſtolicarum conſtitutionum a veſpera ſabbati ſancti uſque ad galli cantum baptiſmum jubet celebrari (a): conjuratque Chryſoſtomus (b), qui baptiſmi caerimoniam ad veſperam ſabbati magni coepiſſe ſignificat. Similiter Latini paſſim tradunt, intempeſtae noctis ſilentio baptiſmum dari conſueviſſe. Et Paſchaſinus Lilybaetanus ad Leonem M. ſcribit, eccleſiam quamdam in praeruptis montibus eſſe, ubi paſchatis nocte ſponte ſua ſacri fontes aquis implentur, quamvis eo loci nec canales, nec aquae exſiſtant ullae, aquas vero evaneſcere poſtquam pauci illi, qui adſunt, conſecrati ſunt (c). Fortaſſe nocte paſchatis baptiſmus collatus eſt, ut baptizati cum Chriſto in novam vitam reſurgerent. Jejuni quoque baptiſtae jejunis dare baptiſmum debebant: & hinc veri ſpeciem habet, nocte ſabbatum ſequente datum fuiſſe baptiſma, ne jejunii continuatio dantes & accipientes baptiſmum ſummopere defatigaret. Etenim jejunium a veſpera incipiebat: atque ideo a veſpera feriae ſextae jejunos baptiſtas & baptizandos eſſe oportebat: quin a feria quinta majoris hebdomadis ſacerrimum jejunium incipiebat, quod chriſtiani ad uſque dominicae mane prorogabant. Sed deinceps mutata eſt diſciplina; apud Graecos enim

(a) *Conſtit. apoſt. lib. V. cap. 19.* (b) *Chryſoſt. ep. I. ad Innocent.* (c) *Epiſt. Paſchaſ. inter epiſt. S. Leonis poſt II. E. Q.*

enim Petrus Gnaphaeus Antiochenus patriarcha *aquarum in theophaniis orationem veſpere fieri conſtituit*, quod Theodorus Lector teſtatur: & in eccleſia Latina ſaeculo octavo hora nona ſabbati ſancti myſteria baptiſmi, Alcuino teſte, dabantur. Sed moribus praeſentibus in eccleſia Latina totum noctis paſchatis officium mane ſabbati ſancti celebratur, eoque mane aquae conſecrantur.

Infantes fere baptizati in ſollemnibus baptiſmi diebus.

§. IV. Ubi integra ſtetit diſciplina, quae certis tantum diebus baptiſma dari praecipiebat, nemo extra legitima tempora baptizabatur, praeter quam ſi neceſſitas urgeret, quo caſu nulla dierum habita ratione baptiſmus ſtatim miniſtrabatur (*a*). Hinc olim ſtatis baptiſmi ſollemnitatibus recurrentibus copioſus erat baptizandorum numerus, praeſertim ubi in ſola eccleſia cathedrali erat baptiſterium. Etenim non tantum adultorum, verum etiam infantium baptiſmus ad legitimos dies differebatur. Quamvis enim eccleſia Romana ſaeculo quarto infantes tingebat, quocumque die eos parentes obtuliſſent (*b*) (quae eadem tum temporis videtur fuiſſe aliarum eccleſiarum Latinarum diſciplina); tamen paullo poſt in univerſo Occidente paedobaptiſmus ad ſollemnes dies dilatus eſt, quod ex Ambroſio, Auguſtino, concilio Antiſſiodorenſi

Q 2

(a) *Siric. epiſt. ad Himer. Terrac. cap. II., conc. Antiſſiod. can. XVIII., conc. Matiſcon. II. can. III.*
(b) *Siric. ep. cit.*

renſi & Bracarenſi conſtat (*a*). Verum ad ſollemnes dies dilato puerorum baptiſmo, numquam probavit eccleſia Tertulliani & Gregorii Nazianzeni ſententias (*b*), quorum ille ad aetatem, qua pueri recta a pravis diſcernere valerent, hic ad tertium aetatis annum, quo aliquod myſtici audire & reſpondere poſſent, paedobaptiſmum cenſuit differendum. Quin parentes filiorum baptiſmum differentes cogunt capitularia regum Francorum, ut infra annum a nativitate eos baptiſmo offerant, quod Chardonius (*c*) obſervat.

Baptiſmi dilationes olim frequentes.

§. V Statas baptiſmi ſollemnitates etiam finita catecheſi multi olim elabi ſinebant, & baptiſmum in aliud tempus, aut ad mortem uſque differebant, idque ex variis rationibus, quas Walkerus (*d*) recenſet. Multi nempe paratiores ad baptiſmum accedere cupiebant, & hinc non contenti conſueta catecheſi, in aliud tempus regenerari ſtatuebant. Contra alii diutius hujus ſaeculi voluptatibus, quibus in baptiſmo ſollemniter oportebat renuntiare, frui volebant (*e*): nec baptiſmi dilationem veluti praepoſteram repu-

---

(a) *Ambroſ. de myſterio paſchae cap. V.*, *Aug. ſerm. CLX. de temp.*, *conc. Antiſſiod. can. XVIII.*, *conc. Bracar. II. al. III. can. IX.* (b) *Tertull de bapt. cap. XVIII.*, *Gregor. Nazianz. orat. XL. de bapt.*

(c) *Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect. 1. part. 2. cap. 6.* (d) *Walker. libro de paedobaptiſmo in praefat.* (e) *Greg. Nazianz. orat. XL. de bapt.*, ***Baſil. hom. XIII. exhort. ad bapt.***

putabant, quando in vinea domini aequa conditione excepti ſunt etiam, qui poſtremi ad laborandum perveniſſent. Alii principiis Novatianis imbuti, veniam peccatis, quae poſt baptiſmum admittere poterant, deſperabant. Multos a baptiſmo deterrebant longae & ſeverae poenitentiae, quibus fidelium peccata eccleſia expiabat. Nec deerant, qui a miniſtro extraordinariis donis ornato volebant baptizari quaſi baptiſmi gratia a miniſtri ſanctitate penderet (a). Exemplum Chriſti alios commovebat, & hinc niſi anno aetatis ſuae triceſimo (b), vel in Jordane nolebant baptizari. His aliiſque rationibus ingens fuit eorum numerus, qui in aliud tempus, vel ad finem vitae baptiſmum differebant, eorumque multos pudebat veras rationes effari, quorum numero fuiſſe videtur Conſtantinus M., qui baptiſmum ad mortem uſque diſtulerat, & tamen ſe in Jordane tingi velle ſimulabat: nec interim quoad vixit, ad illas aquas ire cogitavit. Frequens itaque fuit olim baptiſmus clinicorum; ſed multos ſera capiebat poenitentia, quod ubi copia baptiſmi non eſſet, ſibi mori contingeret, ut exemplo eſſe poſſunt Gregorius Nazianzenus & Saturus Ambroſii frater, qui in ſumma maris tempeſtate tantum non obruti, vicem indolebant ſuam, quod ſine baptiſmo morerentur. Interim patres ſolidiſſimis rationibus dilationis baptiſmi praetextus exagitabant, quo nomine celebres ſunt Baſilius, ambo Gregorii Nazianzenus & Nyſſenus, Auguſtinus & Chryſoſtomus; ſed

(a) *Greg. Naz. loc. cit.* (b) *Idem loc. cit.*

ſed quo uſque adulta aetate, homines baptizati ſunt, non defuerunt, qui baptiſmum in aliud tempus differrent, quamvis interim pietatem edocerentur.

Ex nova diſciplina baptiſmus quovis die datur.

§. VI. Per plura ſaecula ſtetit diſciplina, quae certis tantum ſollemnibus diebus baptiſmum dari praecipiebat; ſed tandem & apud Graecos & apud Latinos deſuevit. Saeculo XI. concilium Rothomagenſe generalem baptiſmum in ſabbatis paſchae & pentecoſtes ſtatuit celebrandum, exceptis tamen infantibus, quibus quocumque die baptiſmum dari voluit propter periculum, cui obnoxii continue cenſebantur (*a*). Et ita magis adultorum baptiſmo facto rariore, veluti ſponte ſua deſierunt baptiſmi in paſchate & pentecoſte adminiſtrari: quae diſciplina ſaeculo XII. jam recepta erat, ut ejus aetatis ſcriptor Rupertus abbas teſtatur (*b*). Quin ſaeculo XIII. alicubi in Anglia opinio invaluerat, rem periculi plenam & ominoſam eſſe ſabbatis paſchae & pentecoſtes baptizari. Interim eccleſia antiquos ritus non omnino deletos ſupponit. Etenim adhuc hodie in paſchate & pentecoſte pro recens natis preces fundit; & rituale Romanum, quatenus fieri poſſit, nec periculum urgeat, in iis feſtis diebus adultos baptizandos admonet, praeſertim in metropolitanis & cathedralibus eccleſiis. In Anglia priſtini ritus deſiderio patres con-

(a) *Conc. Rothomag. an. CIↃLXXII. can. XXIV.*
(b) *Rupert. de divin. offic. lib. IV. cap. 18.*

concilii Redingenſis an. CIƆCCLXXIX. voluerunt, ut infantes octo diebus ante paſcha & pentecoſtes nati ad eas ſollemnitates baptizandi reſervarentur. Utinam vero epiſcopi & parochi ita cogitarent! Sollemnior eſſet in eccleſiis fontium conſecratio, & fruſtraneae non viderentur preces, quas etiam hodie in hebdomadis paſchali & pentecoſtali pro recens natis fundit eccleſia. Itaque hodie in eccleſia apud Latinos uno aut altero a nativitate die, apud Graecos vero octavo die infantes baptizantur.

Baptiſteria erant ab eccleſiis ſeparata.

§. VII. Venio nunc ad locum, ubi baptiſmus conferri debet. Primis duobus ferme eccleſiae ſaeculis nulla fuerunt certa loca dando baptiſmo addicta, ſed vel domi quiſque ſuae, vel in fluminibus & ſtagnis, vel alio quovis loco, prout ferebat occaſio, baptizabatur (*a*). Verum deinceps praeſertim ubi eccleſia ſub imperatoribus chriſtianis pro libertate ſua ad ſacros conventus loca auguſtiora coepit aedificare, etiam certa loca ad dandum baptiſmum conſtituit, nec extra ea, niſi urgeret neceſſitas, baptizare permiſſum fuit (*b*). Loca iſta ad dandum baptiſmum deſtinata dicta ſunt *baptiſteria*, & a Graecis φωτιςήρια, *loca illuminationis* (*c*), hoc eſt baptiſmi, qui ab antiquis ſcriptoribus ſaepe *illuminatio* dicitur. Erant ve-

(a) *Tertull. de bapt. cap. IV.*, *Clemens Romanus recognit. lib. IV. cap.* 32. (b) *Novel. Juſtin. LVIII.*, *conc. Trull. can. LIX.* (c) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. VIII. cap.* 7. §. 3.

vero baptiſteria aedificia ab eccleſiis diſtincta eiſque contigua, unumque inter exedras aedificium conſtituebant. Quoniam vero ſtata baptiſmi tempora raro recurrebant, ac propterea magnus erat baptizandorum numerus; olim baptiſteria ſatis ampla erant, adeo ut in iis concilia fuerint celebrata (*a*). Fortaſſe in aliquibus baptiſteriis duo erant conclavia, in quorum uno mares, altero feminae baptizabantur: quo ſpectare videtur Ambroſius, quando adfirmat, ſe aliquibus competentibus *in baptiſteriis baſilicae* ſymbolum tradidiſſe (*b*). In medio baptiſterio fons erat, ſeu aquarum receptaculum figurae plerumque rotundae, in quo baptizandi mergebantur. Fontem Latini *piſcinam* ſaepe dicunt, Graeci vero κολυμβήθραν. Aqua in piſcinam per canales deducebatur: & in aliquibus baptiſteriis cervi aut leones ex ſolida materia erant, qui aquam effunderent. Diu extra eccleſiam ſteterunt baptiſteria, at inde a ſaeculo ſexto in eccleſia coeperunt collocari (*c*). Et deſueſcente deinceps ritu immerſionis novam formam a veteri multum diverſam induerunt. Quin in multis locis antiqua baptiſteria ad latus eccleſiarum cathedralium extructa in eccleſias parochiales abierunt, quae S. Joannis Baptiſtae nomine plerumque donantur (*d*).

Etiam

(a) *Confer. Du Freſn. in Paul. Silentiar. & Svicer. theſaur. eccleſ. v.* φωτιστήριον. (b) *Ambroſ. ep. XXXIII.* (c) *Confer. Bingham. origin. eccleſ. lib. VIII. cap. 7. §. 6.* (d) *Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect. 1. par. 2. chap. 2.*

Etiam parochiae habent baptiſteria.

§. VIII. Quemadmodum vero primis ſaeculis baptiſmi adminiſtratio epiſcopalis officii miniſterium cenſebatur; ita etiam ea aetate unum in integra dioeceſi plerumque erat baptiſterium ſecus eccleſiam cathedralem conſtitutum, in quo ſtatis ſollemnitatibus epiſcopus dabat baptiſmum (*a*). Et haec cauſſa fuit, quamobrem olim in paſchate & pentecoſte homines magno numero ad baptiſmum ſuſcipiendum ex univerſa paroecia in civitatem confluerent. Inde etiam eccleſiae cathedrales olim eccleſiae *matres* & *matrices* dictae ſunt, quaſi quae totius paroeciae filios per baptiſmum generarent. Verum lapſu temporis fere omnibus paroeciis in dioeceſi conſtitutis baptiſteria communicata ſunt; nec enim ad baptiſmum accipiendum ad eccleſiam cathedralem confluere facile omnes poterant, praeſertim in amplis dioeceſibus, & ubi adultorum baptiſmus rarior evaſerat: quae diſciplina ſenſim invaluit. In Hiſpania initio quarti ſaeculi aliquae eccleſiae inferiores videntur habuiſſe baptiſteria; Illiberitani enim patres de diaconis, qui regebant plebes, & ſine epiſcopo & presbytero baptizabant, canonem habent (*b*). Hieronymus quoque loquitur de presbyteris & diaconis, qui in oppidis & villis baptizabant (*c*). Sed quo tempore haec diſciplina invaleſcebat, non paſſim omnes paroeciae baptiſteriis donabantur, ſed una veluti major eccleſia conſtituebatur, in

(a) *Bingh. loc. cit.* §. 1. (b) *Conc. Illiber. can. LXXVII.* (c) *Hieronym. dial. adverſ. Lucifer.*

qua erat baptiſterium, quaeque a ſe pendentes multas habebat eccleſias inferiores. Eccleſiae, quae baptiſteriis donabantur, *Baptiſmales* & *plebes* a populi multitudine ad baptiſmum confluente, & *matrices*: quae vero baptiſteriis, *tituli minores* & *capellae* dicebantur (*a*). Plebibus praeficiebantur rurales archipresbyteri, alias *decani* dicti, qui etiam presbyterorum minorum titulorum habere debebant curam. Ubi conſtituebantur baptiſteria, id epiſcopali auctoritate fiebat: & fideles minorum titulorum ter in anno ad eccleſiam matrem confluere debebant. Sed adhuc in multis Italiae civitatibus antiquae diſciplinae veſtigia ſuperſunt: Bononiae enim, Piſis, Parmae, Florentiae quamvis multae exiſtant eccleſiae parochiales, unicum tamen eſt baptiſterium, in quo cives omnes baptizantur (*b*). Quando igitur parochiae ferme omnes proprio donantur baptiſterio, ibi parochiani omnes in Chriſto regenerari debent, praeter quam quod ſi urgens neceſſitas cogat alibi baptiſmum accipere. Et vetant profecto canones in privatis facellis, aut minoribus titulis, ubi non ſunt fontes, aut in privatis domibus baptiſmum adminiſtrari, ibique data baptiſmata ſub appellatione παραβαπτισμάτων improbant & traducunt (*c*).

CA-

(a) *Confer.Chardon.loc.cit.* (b) *Durant. de ritib. eccleſ. lib. I. cap.* 19. *n.* 3., *Vicecomes de ritib. bapt. lib I. cap.* 8. (c) *Concil. Conſtantinop. ſub Menna act. I., novel, Juſtin. XLII. cap.* 3.

CAPUT VII.

De baptiſmi collatione, ubi de ſuſceptoribus.

Renuntiatio Satanae.

§. I. TEmpore baptiſmi adveniente, recte inſtitutos & probatos catechumenos eccleſia baptizavit. Sed ante baptiſmum tria catechumeni ſollemniter praeſtabant, renuntiabant nempe diabolo, Chriſto ſe deinceps deſervire promittebant, & fidem profitebantur: quae tria ſuſceptorum vicaria opera infantes praeſtabant. Sic fortius intelligebant illuminandi novae vitae obligationem, & diſertis promiſſionibus ſe in chriſtianam ſocietatem foederabant. Nec noſtra hac aetate diverſa obtinet diſciplina: tantum non adeo ſollemni ritu, qui adulti baptizantur, diabolo & mundo renuntiant, & fidem profitentur. Ut a primo exordiamur, aquam adituri catechumeni in baptiſterii veſtibulo Satanae, mundo ejuſque pompis conceptis verbis & coram eccleſia ex antiquiſſima diſciplina renuntiabant. *Aquam adituri*, inquit Tertullianus (a), *ibidem, ſed aliquanto prius in eccleſia, ſub antiſtitis manu conteſtamur, nos renuntiare diabolo & pompae & angelis ejus.* Renun-

(a) *Tertull. de coron. milit. cap. II. Confer. Ambroſ. de initiat. cap. III. & Hieronym. com. in Matth. cap. XXV. 26.*

nuntiabant autem ſtantes, nudi, calceis etiam detractis, & in Occidentem verſi, terque renuntiationem repetebant (*a*). Occidentem verſus fiebat renuntiatio, quod ſolis occaſus, utpote apparentium tenebrarum locus, ſymbolum Satanae, qui princeps dicitur tenebrarum, referebat (*b*). Verba renuntiationis geſtus & habitus indignantis comitabantur: nam dum Satanae catechumeni renuntiabant, manus in Occidentem extendebant, ſaepe etiam collidebant, & in Satanam veluti praeſentem exſufflabant, exſpuebant, aliaque adverſantis animi edebant ſigna (*c*). Ter vero Satanae renuntiatum crederem, non ob aliquod ſacramentum, quod arbitratur Vicecomes (*d*), ſed ut fortius renuntiatio animis adhaereret, & melius de ſeria baptizandorum voluntate conſtaret. Illud vero in compertis eſt, in Satanae renuntiatione catechumenos peccatis omnibus, theatris, ſpectaculis mundique illecebris renuntiaſſe, quod ex renuntiandi formulis conſtat, & patres adnoſcunt.

Promiſſio obſervantiae mandatorum Chriſti.

§. II. Peracta renuntiatione, illuminandi ſe vertebant ad Orientem, & mandatorum Chriſti promittebant obſervantiam: id quod Graeci συντάσσεσθαι Χριστῷ, *Chriſto adſcribi*; Latini vero *pactum*, *promiſſum*, *votum* dicunt. Et conſequens omnino erat, ut qui diabolo & mundo re-

(a) *Cyrill. Hieroſolym. catech. myſtag. I. n.* 2., *Auctor. eccleſiaſt. hierarch. cap. III.* (b) *Cyril. loc. cit.* (c) *Auctor. eccleſ. hierarch. loc. cit.* (d) *De ritib. bapt. lib. II. cap.* 20.

renuntiaverant, deinceps ſe victuros ſecundum Chriſti praecepta promitterent. Qui diabolo & mundo renuntiaverant, neceſſario novam vitam inſtituere debebant. Et profecto Chriſti baptiſmo indigni erant, qui aetate Auguſtini parati quidem erant ad fidem profitendam, ſed legis obſervantiam promittere detrectabant, & nihiloſecius baptiſmum petere non erubeſcebant. Quos pro merito confutavit Auguſtinus edito excellenti libro *de fide & operibus*; fides enim ab operibus ſejuncta nihil quidquam operatur, nec verum chriſtianum efficit. Laeti & ad Orientem verſi illuminandi Chriſto ſe adſcribebant, quia oriens ſymbolum erat ſolis juſtitiae, ad quem Satanae rejectis operibus, ſe convertebant. Praeclare Hieronymus (a), *in myſteriis primum renuntiamus ei, qui in Occidente eſt, & ſic verſi in Orientem, pactum inimus cum ſole juſtitiae, & ei ſerviturus nos eſſe promittimus*. Sed Cyrillus Hieroſolymitanus ideo ad Orientem pactum initum adfirmat, quod in Oriente ſitus erat paradiſus, unde propter mandati violationem primus homo ejectus fuit, eumque receſſis cum diabolo pactionibus aperiri adfirmat (b). Una cum Satanae abrenuntiatione coepit obedientiae pactum; tradit enim Juſtinus martyr, tum demum homines baptizari, quum crediderint, vera eſſe, quae eccleſia docebat, *ac vivere ſe ita poſſe receperint* (c).

Fi-

(a) *Hieronym. com. in Amos VI.* 14. (b) *Cyrill. catech. myſtag. I. n.* 6. (c) *Juſtin. martyr. apol. II.*

Fidei profeſſio.

§. III. Porro proxime ante baptiſmum catechumeni fidem ſollemniter profitebantur, cui uſui compoſuit eccleſia certam formulam, quae *ſymbolum fidei* dicta, potiora noſtrae doctrinae capita comprehendit, ſecundum quam ſe credere illuminandi teſtabantur. In ſcrutiniis ſymbolum competentes accipiebant, illudque memoriae mandabant, & in ſcrutiniis reddebant; ſed ſollemnis fidei profeſſio inſtante baptiſmo fieri ſolebat, apud Graecos nempe feria quinta majoris hebdomadis (*a*), in eccleſia Romana & Africana ipſo ſabbato magno (*b*), alibi vero momento ipſo baptiſmi poſt Satanae abrenuntiationem: idque faciebant coram multis teſtibus, vel continua oratione, vel ad ſingula fidei capita interrogati reſpondentes, prout eccleſiarum ferebat diſciplina: quin Romae locum adſcendebant eminentiorem, niſi profitentis obſtaret vereeundia, quod tradit Auguſtinus (*c*). Quo vero ipſi actioni corporis habitus reſponderet, electi fidem profitentes, manus in caelum attollebant, quaſi ad Chriſtum avolaturi (*d*). Et quemadmodum ter Satanae abrenuntiabant, ita in multis eccleſiis ter fidem profitebantur (*e*). Editam fidem multae eccleſiae in tabulas videntur retuliſſe, quibus ipſi profitentes manu ſua, ſi

(a) *Conc. Laodic. can. XLVI.* (b) *Auguſt. hom. XLII. inter quinquaginta*. (c) *Lib VIII. confeſſ. cap. 2.* (d) *Auctor. de eccleſiaſt. hierarch. cap. II.*
(e) *Cyril. Alexandr. lib. XII. in Joan. XXI., Ambroſ. de ſpir. ſancto lib. II. cap.* 11.

ſi ſcribere noſſent, ſubſcribebant, ut ſi qui a ſuſcepta religione deficere cogitaſſet, pudore datae fidei & ſuae confeſſionis teſtimonio impediretur (*a*).

Baptizandi ante baptiſmum oleo inuncti.

§. IV. Antequam vero aquis luſtralibus illuminandi abluantur, oleo ſub certa verborum formula & ſigno crucis inunguntur. Oleum iſtud *myſticum* ab antiquis dictum, hodie *oleum catechumenorum* dicitur: & ſollemni benedictione ab epiſcopo, non ſecus ac chriſma & oleum infirmorum, ex antiqua diſciplina conſecratur: qua conſecratione ſupernaturalem efficaciam adquirere veteres patres tenebant (*b*). Totum corpus ante immerſionem apud Graecos inunctum eſt (*c*), ſed non adeo certum eſt, num in eccleſia Latina idem obtinuerit, certe vero poſteriori aetate tantum pectus & ſcapulae inuncta ſunt. Unctio haec olei conſecrati baptiſmum antecedens quarto ſaeculo videtur inducta: nulla enim in antiquioribus monumentis unctionis baptiſmo antegreſſae mentio occurrit. Interim olei unctione ad baptiſmum illuminandos praeparari Ambroſius, ſeu quiſquis ſit auctor libri *de Sacramentis*, & Chryſoſtomus adfirmant, ut tamquam veri athletae deinceps chriſtiani cum diaboli & mundi pompis fortiter luctari poſſent (*d*). At contra Cyrillus Hieroſolymi-

ta-

(a) *Confer. Vicecomes de ritib. bapt. lib. II. cap* 27. (b) *Conſt. apoſt. lib. VII. cap.* 42. (c) *Auctor eccleſ. hierarch. cap. II.* (d) *Ambroſ. de ſacram. lib. I. cap.* 2., *Chryſoſt. hom. VI. in Coloſs.*

tanus (a) olei unctionem ſymbolum eſſe dicit pinguedinis Chriſti catechumenis communicatae, & quod veſtigium omne diabolicae operationis in iis delètum eſt'. Alii alias. Sed notum eſt, ex eccleſiae caerimoniis pro vario ingenio ſcriptores eccleſiaſticos varia exſculpere ſacramenta.

Baptiſmus olim per immerſionem datus.

§. V. Jam vero triplici ritu poteſt aqua ad baptiſmum adhiberi, immerſione nempe, effuſione & adſperſione. In veteri diſciplina, quae ab apoſtolis profecta eſt, per univerſam eccleſiam in caſibus ordinariis per immerſionem baptiſmus collatus eſt (b): qua baptizandi omnes maſculi, feminae, adulti, pueri veſtibus exuti & omnino nudi in aquam mergebantur (c), & inde educebantur. Repraeſentabat autem in aquam immerſio & ſubſequens eductio Chriſti ſepulturam & reſurrectionem, nec non mortem baptizatorum, qua peccatis moriuntur, & eorumdem in novam vitam reſurrectionem. Hanc baptizandi conſuetudinem certe ſpectat multis in locis apoſtolus, quibus aſſerit, fideles conſepultos eſſe Chriſto per baptiſmum in mortem; & ejus reſurrectionis virtute in novam vitam reſurgere (d). Quo vero honeſtati & pudicitiae conſuleretur, viri & mulieres diverſo ba-

(a) *Catech. myſtag. II. n.* 3. (b) *Tertull de bapt. cap. II., Cyril. catech. XVII. Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. XI. cap.* 11. (c) *Ambroſ. ſerm. XX., Cyril catech. myſtag. II., Chryſoſt. ep. I. ad Innocent.*
(d) *Ad Rom. VI. 4., ad Coloſ. II. 12.*

baptiſterii conclavi, vel ſi unum eſſet aquarum receptaculum, diverſo tempore baptizabantur (*a*). Conſulebant quoque baptiſmo feminarum diaconiſſae, quae earum baptiſmo praeſentes curabant, ut univerſus actus cum decentia tanto myſterio debita celebraretur. Quare feminas ſpoliabant, oleo ungebant, ab aquis exeuntes ſuſcipiebant, abſtergebant, veſtiebant. Ipſi haeretici, qui baptiſmum retinuerunt, fere etiam per immerſionem baptizarunt: nec enim alias mortis & reſurrectionis Chriſti ſacramentum poterat exhiberi. Soli Eunomiani, Arianorum propago, mutatae immerſionis ab antiquis accuſantur: quod enim partes humani corporis infra pectus tamquam exſecrabiles haberent, aqua caput & pectus, non vero reliquas partes abluebant (*b*); & hinc capite demerſo & pedibus in altum ſuſpenſis baptizabant, ut Epiphanius teſtatur (*c*): quod genus homines *hiſtopedes*, hoc eſt *pederecti* vocantur. Hinc eleganti conjectura in lege quadam Theodoſii M. (*d*), ubi legitur *Eunomiani ſpadones*, Jac. Gothofredus *Eunomiani hiſtopedes* legendum cenſet (*e*).

Immerſio trina erat.

§. VI In aquam autem ſemel iterum atque tertio immergi toto corpore oportebat baptizandos, quot nempe perſonae erant ſanctae Trinitatis, cujus invocatione baptiſmus conſecratur.

(a) *Confer. Bingh. loc. cit.* §. 3, *Voſſius de bapt. diſp. I.* (b) *Theodoret. haeret. fabul. lib. IV. cap.* 3. (c) *Epiph. haer. LXXVI.* (d) *L. XVII. C. Th. de haereticis.* (e) *Gothofr. not. in cit. loc.*

Non ſemel, inquit Tertullianus (a), *ſed ter*, *ad ſingula nomina*, *in perſonas ſingulas tingimur*. Quod idem Baſilius, Hieronymus aliique veteres teſtantur, in primis Ambroſius, ſeu quiſquis auctor eſt libri *de ſacramentis* (b), qui trinae immerſionis ritum accurate deſcribit. Trina autem haec immerſio ſacramentum erat triduanae Chriſti ſepulturae (c), aut fidei profeſſionem in ſacroſanctam Trinitatem indicabat (d). Una cum immerſione ab ipſis chriſtianiſmi initiis coepit ter immergendi conſuetudo, & reipſa eam veluti ab apoſtolis traditam Tertullianus, Baſilius & Hieronymus repraeſentant. Ex haereticis Eunomius unica merſione coepit baptizare: quod non in ſanctam Trinitatem, ſed in Chriſti mortem tingebat (e). Propterea videtur prodiiſſe canon apoſtolicus, quo deponuntur epiſcopi & presbyteri, qui unica merſione in Chriſti mortem baptizabant (f). Sub finem ſaeculi ſexti in Hiſpania trina merſio in unam mutari coepit; quidam enim epiſcopi, quo ſe opponerent Arianis, ex triplici menſione triplicem in Trinitate ſubſtantiam arguentibus, unica merſione uti e re eccleſiaſtica eſſe duxerunt: quam mutationem Gregorius M. probavit, *quod in una fide nihil officit ſanctae eccleſiae conſuetudo diverſa*, praeſertim quando unica merſione ſacra-

men-

(a) *Tertull. contra Prax. cap. XXVI.* (b) *Ambroſ. de ſacram. lib. II. cap.* 7. (c) *Greg. Nyſſen. de bapt Chriſti*, *Cyril Hieroſolym. catech. myſtag. II.* (d) *Can. LXXVIII. de conſec. D.* 4. (e) *Theodoret. loc. cit.* (f) *Can. apoſt. XLIX. al. L.*

mentum unius divinitatis exprimatur (*a*). Sed nec conſenſum cum Arianis, nec Gregorii auctoritatem morati multi Hiſpani epiſcopi triplicem immerſionem retinuerunt, donec concilium Toletanum IV. ut pacem & ritus unitatem per omnes Hiſpaniae eccleſias induceret, unam merſionem adhibendam decrevit, quod unica merſione & unitas divinitatis & mors & reſurrectio Chriſti deſignaretur (*b*). Nec erat, cur Strabo patribus Toletanis crimini verteret (*c*), quod ex tam levi argumento immergendi conſuetudinem deſeruerint; quando ter mergendi ritus, quamvis apoſtolicus, ad vim baptiſmi non pertinet, & pro eccleſiae auctoritate mutari poteſt.

Validus fuit baptiſmus per effuſionem, aut adſperſionem.

§. VII. Generalis quidem olim mos obtinuit dandi baptiſmi per immerſionem; at non propterea tanquam vanos & nullos baptiſmos effuſione aut adſperſione datos eccleſia rejecit. Ut enim recte obſervat Cyprianus (*d*), non *ſic in ſacramento ſalutari delictorum contagia, ut in lavacro carnali & ſaeculari ſordes cutis & corporis abluuntur*. Quapropter modo corpus abluatur, quo ritu lotio fiat, parum referre videtur. Repraeſentat quidem immerſio Chriſti mortem & ſepulturam; at ſacramentum hoc profecto tantum non eſt, ut, niſi eo expreſſo, baptiſ-

(a) *Greg. M. lib. I. ep. 41. ad Leandrum.* (b) *Conc. Tolet. IV. can. V.* (c) *Strabo de offic. eccleſ. cap. XXVI.* (d) *Cypr. ep. LXXVI. ad Magnum.*

ptiſmus nullus babeatur, praeſertim quando effuſio aut adſperſio ῥαντισμὸν ſanguinis Chriſti demonſtrat. Et re ipſa in caſibus extraordinariis, ubi immerſio non poterat uſurpari, eccleſia baptiſmum effuſione datum ſemper admiſit. Ita carcere detentus Laurentius martyr, aqua in caput effuſa, militem quemdam Romanum & Lucillum, quos Chriſto lucratus fuerat, baptizavit (a). Et in mortis lecto decumbentes per effuſionem Chriſto initiabantur, qui erat *baptiſmus clinicorum*, a loco ubi dabatur, ita dictus: nec unquam eccleſia de vi baptiſmi in lecto dati dubitavit. Sane ſynodus Laodicena in morbo baptizatos, ſi convaluerint, fidem ediſcere jubet, at rebaptizandos non decernit (b). Et quamvis medio ſaeculo tertio Magnus epiſcopus de vi baptiſmi aegrotis dati dubitarit, eo quod ii *aqua ſalutari non loti ſint, ſed perfuſi*; Cyprianus tamen multis probavit valere baptiſmum in lecto collatum, & praeſertim ex eo quod non eodem modo corporis & animi ſordes abluantur. Illud interim verum eſt, clinicos, quod potius ex neceſſitate, quam ex fide tingebantur, a canone alienos fuiſſe, niſi in hominum raritate eorum eximia virtus eſſet (c).

Baptiſmus hodie apud Latinos datur per effuſionem.

§. VIII. Jam vero diſciplina dandi baptiſmi per immerſionem tandem mutata eſt, & effuſio ordinaria baptizandi methodus evaſit. Sae-

(a) *Acta Laurentii ap. Surium. tom. IV.* (b) *Conc. Laodic. can XLVII.* (c) *Conc. Neocaeſar. can. XII.*

Saeculo XIII. adhuc aſſiduo uſu ſtabat immerſio, quamvis nonnulli effuſione uti inciperent, quod teſtatur S. Thomas, qui tamen *tutius eſſe*, ait, *baptizare per modum immerſionis, quia hoc habet communior uſus* (a). Inde in Occidente ſenſim immerſio deſuevit, & ſub finem ſaeculi XIV. in aſſiduam conſuetudinem abjerat effuſio: qui enim ea aetate prodierunt rituales, effuſionem plerumque praeſcribunt, quod Jueninus teſtatur (b). Sed Graeci adhuc tingunt per immerſionem; eorumque aliqui poſt ſynodum Florentinam vitio verterunt Latinis, quod effuſione baptizarent: quo eodem immerſionis ritu baptizant Aethiopes, teſte Ludolpho (c). Et quamvis Graeci ſaepe etiam adhibeant effuſionem; eam tamen tanta aquarum copia celebrant, ut immerſionem imitetur, quod Goarius obſervat (d). Tantae autem mutationis cauſſam apud Latinos paſſim repetunt a periculo, cui infantes in aquam immerſi, obiiciebantur: quum enim a multis retro ſaeculis raro contingeret, adultos baptizari, vixque alii praeter infantes ad ſacrum fontem deducerentur; viſum eſt eccleſiae Latinae non immerſione, ſed effuſione pueros Chriſto initiari, ut ita etiam eorum corporali ſaluti conſuleretur (e). Interim quaecumque fuerit mutationis cauſſa, ut ratum per ef-
ſu-

(a) *S. Thomas par. III. quaeſt. 66. art. 7.* (b) *Juenin. de ſacram. diſſ. II. quaeſt. 3. cap. 2. art.* §. 1.
(c) *Hiſtor. Aethip. lib. III. cap. 6. n. 33.* (d) *Goar. not. ad rit. Graecor.* (e) *Confer. Drouuenus de re ſacram. lib. II. quaeſt. 2. cap. 2.* §. 3.

fuſionem baptiſma ſit, tanta aquarum copia debet effundi, ut baptizatus ex communi hominum ſenſu vere lotus dici poſſit: quod tum fieri intelligitur, quum notabili aquae copia pars corporis etiam notabilis abluitur. Et quemadmodum immerſionis adhuc vigente ritu in ſingulas Trinitatis perſonas homines plerumque mergebantur, ita hodie dum miniſtri baptizant, ter aquam effundant oportet, ſemel nempe in ſingulas Trinitatis perſonas.

Nomina chriſtianis quando impoſita.

§. IX. Jam vero ex receptis a pluribus ſaeculis eccleſiae Latinae moribus in baptiſmo nomen baptizando datur, a parentibus & aliquando a baptiſta, vel ſponſoribus electum, quo baptizandus, an velit baptizari, interrogatur. Romanorum mos fuit, nono a nativitate die maribus, femellis vero octavo nomen imponere (a), quod idem, Heſychio teſte, decimo a nativitate die, ſeptimo ſecundum Ariſtotelem Graeci faciebant. Et veteres Franci nono die infantibus nomina dare conſueverant. Receptum inter gentes de dandis ſtato die nominibus morem etiam chriſtiani ſervaſſe videntur, praeſertim ubi non ſtatim a nativitate baptiſmo infantes offerrent (b). Inditum vero infantibus apud ethnicos ſtato die nomen, qui adulti ad Chriſtum tranſibant, in baptiſmo pro arbitrio mutaſſe, vel retinuiſſe videntur: eccleſiaſticae enim anti-

(a) *Macrob. lib. I. ſaturnal. cap.* 16. (b) *Confer. Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect.* 1. *par.* 2. *chap.* 6.

antiquitates & marmora exhibent multa eorum exempla, qui in chriſtiana religione profanis nominibus, etiam a diis ſumtis, nominabantur. Itaque in veteri diſciplina qui competentium numero inferi cupiebat, ſibi ante inditum, aut quod de novo ſumebat, nomen dabat, albo eccleſiaſtico inſcribendum. Nomina vero, quae filiis ſuis infantibus dabant chriſtiani, aut quae adulti ad fidem converſi de novo accipiebant, vel ab apoſtolis & illuſtribus chriſtianis, vel a brutis animantibus, vel a myſteriis, quae in natali infantis eccleſia celebrabat, deſumebantur. Sed nomina gentium, quae in Occidente nova regna conſtituerunt, barbara omnino ſunt, quae licet in baptiſmo ſaepe deponerentur, de novo tamen ſumta etiam barbariem ſonabant. Sub exitum ſaeculi XII. generatim nomina ſanctorum in baptiſmo, qui tum ſtatim a nativitate dabantur, imponi coeperunt, quod Chardonius obſervat (*a*). Monent interim recentiores canones, ſanctorum nomina chriſtianis dari, ut quivis exempli ſimilitudine ad ſanctitatis & virtutis imitationem excitetur. Non deſunt tamen qui adhuc nominibus profanis delectantur. Sed Graeci hodie nomen infantibus non imponunt, niſi octavo ab eorum nativitate die, ut ex euchologio conſtat.

Qui ſuſceptores & eorum origo.

§. X. Praeter baptiſtam tempore baptiſmi adſunt *patrini*, qui baptizandos miniſtris offerunt, eoſ-

(a) *Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect. 1. par. 2. chap. 6.*

eoſque ex ſacro fonte ſuſcipiunt, & in pietate & bonis moribus inſtituunt. In antiquis monumentis ſaepe dicuntur *ſuſceptores*, quod ex aqua prodeuntes ſuſciperent: & *ſponſores* & *fidejuſſores*, quod pro iis, quos baptiſmo offerebant, ſuam interponerent fidem, ſponderentque, ſe eorum curam ſuſcepturos: quamvis infantium ſuſceptores ſpeciatim *ſponſores* dicti ſint. Quae prima fuerit in baptiſmo ſuſceptorum origo, & qua cauſſà primum inducti ſint, inter doctos nihil convenit: nec enim in evangelio precipitur, ut illuminandi ad baptiſmum ab aliis offerantur. Eſpenius ſponſores derivat a catechiſtis, quaſi qui illuminandos in fide inſtituerent, eoſdem ad baptiſmum offerrent, & ab aquis ſuſciperent (*a*): Boëhmerus vero a teſtibus, quos exemplo Judaeorum chriſtianos in baptiſmo adhibuiſſe opinatur (*b*). Nec deſunt (*c*), qui ab Hygino papa baptiſmi ſuſceptores inſtitutos affirmant, decepti decretali (*d*), quam ei Iſidorus Mercator ſuppoſuit. Sed magis eſt, in baptiſmo infantium primum adhibitos ſponſores, ut eos ad baptiſmum offerrent, eorum nomine fidem profiterentur & Satanae abrenuntiarent: id quod aetate Tertulliani jam receptum erat (*e*). Semel recepti ſponſores in baptiſmo infantium, ſtatim admiſſi videntur ad ſuſcipiendos adultos: nec enim probo quod Gerhar-

(a) *Eſpen. par. II. tit.* 2. *cap.* 4. (b) *Boëhmer. jur. eccleſ. lib. III tit.* 42. §. 35. (c) *Polydor. Virg. de invent. rer. lib. IV. cap.* 4. (d) *Can. C. D.* 4. *de conſecr.* (e) *Tertull. de bapt. cap. XVIII.*

rhardus von Maſtricht (*a*) aſſerit, demum quarto ſaeculo adultorum baptiſmo ſponſores acceſſiſſe. Natura enim baptiſmi, tum per immerſionem collati, videtur poſtulaſſe, ut eſſent, qui prodeuntes ex aqua ſuſciperent, abſtergerent, veſtirent. Quo ſpectare videtur Tertullianus (*b*), qui de chriſtianis tum baptizatis infit, *inde*, hoc eſt, ex aquis, *ſuſcepti lactis & mellis concordiam praeguſtamus*. Et praeterea tempore perſecutionum non videtur eccleſia ad baptiſmum admiſiſſe, niſi eſſent, qui bonum teſtimonium de illuminandis ferrent, & eorum curam ſpecialem ſuſciperent . .

Suſceptorum officia.

§. XI. Jam vero ſuſceptorum officia multa ſunt. In primis (I) baptizandos miniſtris offerunt, eoſque de ſacro fonte levant. Suſceptores autem quo tempore baptiſmus per immerſionem dabatur, ex aqua prodeuntes baptizatos linteis excipiebant, quae *ſabana* vocabantur, quod docet Suicerus (*c*). In baptiſmo (II) quoque infantium & eorum, qui infantium loco ſunt, quales muti & qui ſubita infirmitate obmuteſcunt, ſponſores eorum vice ad omnes baptiſtae interrogationes reſpondent, fidem profitentur, & Satanae abrenuntiant (*d*): ſed in ba-

(a) *Maſtricht ſchediaſm. de ſuſceptorib.* (b) *Tertull. de coron. mil. cap. III.* (c) *Suicer. theſaur. eccleſiaſt. v.* Σάβανος. *Cangius in gloſſar. v.* ſabanum.

(d) *Tertull. de bapt. cap. XVIII.* *Auguſt. ep. XXIII. ad Bonif.*, *Cyrill. Alexandr. comment. in Joan. XI.* 26.

baptiſmo adultorum ſponſores baptiſtae interroganti non reſpondent, quod congruum eſt, ut qui poſſunt, a ſe loquantur, fidem reddant, & Satanae renuntient *(a)*. Tantum adultos a ſe baptiſmo offerendos ſuſceptores docere debebant, quatenus ad baptiſtae interrogationes oportebat reſpondere *(b)*. Praecipuum vero (III) ſuſceptorum officium eſt, a ſe ad baptiſmum oblatorum ſpiritualem curam habere, eoſque propterea dum adoleſcunt, vel ſtatim poſt baptiſmum erudire, quatenus in Chriſto vivere debent *(c)*: a qua ſpirituali cura ſuſceptores etiam *compatres*, *patres ſpirituales* & *patrini* in antiquis monumentis appellantur. Sane eo ipſo quo illuminandos ad baptiſmum offerrent, ſe eorum fidei fidejuſſores conſtituebant. Facientes autem ſponſores id, quod facere poſſunt, ad rectam fidem & bonos mores inſtillandos, fidem ſuam liberant, nec quod proventu malae indolis eorum cura nihil proficiat, id ſponſoribus imputabitur. Sponſores enim potius curare, quam facere intelliguntur. Praeſertim vero vigere debet ſponſorum ad inſtituendos baptizatos vigilantia, ubi imminet perſecutio, vel ſi infantes parentibus deſtituuntur, vel ubi parochi parum curant de chriſtianis in fide & bonis moribus inſtituendis.

Qui

(a) *Augug. de bapt. lib. IV. cap.* 24. (b) *Conc. Carthag. IV. can. XII.* (c) *Can. CV. D.* 4. *de conſacr.*, *Auctor eccleſ. hierarch.. cap. II. & VI.*; *conc. Pariſ. VI. can.* 19.

Qui ſponſores in baptiſmo eſſe vetantur.

§. XII. Quoniam vero praecipuum ſponſorum officium in ſpirituali filiorum ſuorum cura conſiſtit; hinc non paſſim omnes tanto officio fungi poſſunt, ſed ii tantum, de quibus ſpes affulget, recte filios ſuos in religione inſtituturos. Ergo ſeligi debet homo bene moratus, qui & dogmata & morum praecepta chriſtianae religionis calleat. Ex veteri diſciplina aliquando ſacrae eccleſiae virgines (*a*), praecipue vero diaconi & diaconiſſae ſuſceptoris officio fungebantur: *Virum*, inquiunt apoſtolicae conſtitutiones (*b*), *ſuſcipiat diaconus*, *mulierem vero diaconiſſa*. Et auctor eccleſiaſticae hierarchiae veluti ab apoſtolis inſtitutum tradit, ut parentes naturales pueros ſuos cuidam docto in divinis paedagogo tradant, a quo ad baptiſmum offerantur, & reliquum tempus ſub ipſo veluti divino patre & ſalvationis ſanctae ſuſceptore agant (*c*). Quin mediis ſaeculisipſi baptiſtae a ſe baptizatos inde ex ſacro fonte ſuſceperunt, quod pluribus Grancolaſius adſtruit (*d*). Ergo ſuſceptoris officio prohibentur haeretici, excommunicati, publici criminis rei, infames, poenitentes, peregrini, non confirmati & aetate minores (*e*). Vetant quoque ſynodus Antiſſiodorenſis & regum Fancorum capitularia,

T 2 mo-

(a) *Auguſt. ep. XXIII. ad Bonif.* (b) *Conſt. apoſt. lib. III. cap.* 16. (c) *Dionyſ. de eccleſ. hierarch. cap. VII.* (d) *Grancolas tom. III. pag.* 21. (e) *Conf. Nat. Alexander. theol. dogm. & mor. lib. II tract.* 2. *chap.* 6.

monachos eſſe ſuſceptores (*a*), idque quia ſolitudini addicti debitam ſuſceptorum curam habere nequeunt. Et ſynodus Aquenſis an. CIↃIↃLXXXV, & Remenſis an. CIↃIↃLXXXIII & S. Carolus etiam vetant, clericos ſacris ordinibus initiatos, vel beneficium eccleſiaſticum habentes, ſuſceptoris officio fungi.

Parentes hodie vetantur filios ſuos baptiſmo offerre.

§. XIII. Porro veteri ſtante diſciplina ordinarii filiorum infantium ſuſceptores in Occidente erant parentes ipſi. Et cui melius quam parentibus ſpiritualis filiorum cura poterat demandari? *Quid eſt illud*, inquit Auguſtinus (*b*), *quod quando ad baptiſmnm offeruntur parvuli, parentes pro eis tamquam fidedictores reſpondent*. Et Caeſarius Arelatenſis (*c*): *Quod quia infantes per ſe minime profiteri poſſunt, parentes ipſorum pro eis fidejuſſores exiſtunt* Tantum in caſibus extraordinariis ab extraneis infantes baptiſmo offerebantur, veluti ſi parentes mortui eſſent, vel ignorarentur, aut quando ſervuli a dominis ſuſciperentur; quod idem Auguſtinus teſtatur. Contraria tamen in Oriente videtur obtinuiſſe diſciplina; tradit enim auctor eccleſiaſticae hierarchiae, parentes conſueviſſe pueros ſuos docto cuidam in divinis paedagogo tradere, a quo ad baptiſmum offerantur, & in pietate inſtituantur (*d*). Sed lapſu temporis in Oc-

---

(a) *Can. CIII. ſeq. de conſec. D. 4.* (b) *Auguſt. ep. XXIII. ad Bonif.* (c) *S. Caeſarius hom. XII.* (d) *Dionyſ. hierarch. eccleſ. cap. VII.*

Occidente vetiti ſunt parentes filios ſuos de baptiſmo ſuſcipere: quae diſciplina ſaeculo octavo jam erat inducta. *Nullus*, inquit concilium Moguntinum an 1)CCCXIII (*a*), *proprium filium, aut filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiat*. Interdictionis cauſſa videtur fuiſſe cognatio ſpiritualis, quae ex baptiſmo orta, ſaeculo ſeptimo nuptiis etiam inter ſuſcipientem & ſuſcepti parentes coeperat obſtare (*b*): nec recte Vicecomes adfirmat (*c*), vetitos fuiſſe parentes a filiis ſuis e ſacro fonte levandis, vel ut fideles temporalem a ſpirituali educatione diſtare intelligerent, vel ut myſteriorum rei chriſtianae peritioribus ſpiritualis filiorum inſtitutio mandaretur.

Suſceptorum numerus.

§. XIV. Veteri ſtante diſciplina unus tantum ſponſor in cujuſque baptiſmo admittebatur (*d*). Unus ad fidem pro infante profitendam, & generatim ad ſuſcipiendum ex aqua prodeuntem ſufficiebat. Sponſor autem pro infantibus promiſcue ſive mas, ſive femina eſſe poterat; ſed in baptiſmo adultorum mas marem, femina feminam, quod decori ratio (tum baptiſmus per immerſionem celebrabatur) poſtulabat (*e*). Verum temporis lapſu plures ſponſores unius baptiſmo acceſſerunt, & promiſcue mares & feminae ad levandos adultos admiſſi ſunt;

(a) *Conc. Mogunt. can. LV.* (b) *Eſpen. par. II. tit. 2. cap. 4. n. 18.* (c) *Vicecomes de ritib. bapt. lib. I. cap. 33.* (d) *Auctor eccleſ. hierarch. cap. II. & VII., can. CI. D. 4. de conſec.* (e) *Conſt. apoſt. lib. III. cap. 16.*

ſunt; poſtquam enim baptiſmus per immerſionem deſuevit, decori ratio impedimento non fuit, ut viri feminas, feminae viros ſuſciperent. Saeculo decimo in unius baptiſmo ſex ſponſores aliquando adhibiti, tres nempe mares & totidem feminae, quod Martenius obſervat. Et hinc multorum locorum canones ſaeculo XII. & ſequenti ad tres ſponſorum numerum redegerunt, ita nempe ut marem duo mares & una femina, feminam vero duae feminae & unus mas de ſacro fonte levarent (*a*). Sed Tridentini patres ex forma antiquorum canonum decreverunt, ut unus tantum ſive vir, ſive mulier, aut ad ſummum unus & una baptizatum de ſacro fonte ſuſcipant (*b*): idque ne inter plures cognatio ſpiritualis, quae nuptias impediebat, ſpargeretur.

Munera & convivia baptiſmalia.

§. XV. Jam vero ſollemnis & antiquus mos eſt, ut ſuſceptores filiis ſuis munera mittant: quae conſuetudo a moribus gentium videtur repetenda. Scilicet obtinuit apud gentes, praeſertim Romanos, ut in diebus ſollemnibus & laetis, quos inter natales dies & luſtrici cenſebantur, amici ſibi mutuo ſollemnia munera mitterent (*c*). Hinc quando dies illuminationis hilares & ſollemnes recens natis erant, apud chriſtianos invaluit, ut ſuſceptores, qui tamquam pa-

(a) *Conc. Eboracenſe an. CIↃCXCV. can. IV.*, *Colonienſe an. CIↃCCLXXX. can. IV.* (b) *Trid. ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap. 2.* (c) *Confer. Boehm. jur. eccleſ. lib. III. tit. 42. §. 44.*

patres habebantur, ſollemnia munera neophytis darent. Mediis ſaeculis munera iſta *filiolatus*, *filiolagium* & *filiaticum* dicebantur, quod pluribus Cangius demonſtrat. Contra neophyti convivia celebrarunt, iiſque baptiſtam & ſuſceptores excipiebant. Quarto ſaeculo in Oriente adeo ſollemnia & uſitata erant baptiſmalia convivia, ut multi inde differendi baptiſmi ſumerent occaſionem, quod unde initiatores ſuos procurarent, non habebant. *Ubi ea*, inquit Gregorius Nazianzenus ex ſententia eorum, qui baptiſmum prolatabant (a), *quae ad initiatores meos excipiendos requiruntur*, *ut in his quoque rebus nominis celebritatem conſequar*? Initio convivia iſta admodum ſobria videntur fuiſſe (b) & agapas repraeſentaſſe; ſed inde in magnum abuſum, quem Stuckius depingit (c), degnerarunt. Quo factum, ut in deſuetudinem abierint, praeſertim poſtquam fere deſiit baptiſmus adultorum. Interim etiam hodie in pleriſque locis mos viget, ut ſuſceptores filiis ſuis ſpiritualibus ſtatim a baptiſmo munera mittant, & invicem accipiant. Certe vero conſultius facerent parentes, ſi eos in ſponſores filiis ſeligant, qui ſpirituali potius ſaluti, quam corpori eſſe poſſint adiumento. Nullum autem jus eſſe patri cenſent Carpzovius & Stryk (d) in munera fili-

(a) *Nazianz. orat. LX. de bapt.* (b) *Conc. Carthag. IV. can.* 86. (c) *Stuckius in antiq. convin. lib. I. cap* 16. (d) *Carpzov. lib. II. juriſpr. coniſtor. def.* 272. *n.* 3. *ſeq.*, *Stryk not. in Brunnem. jur. eccleſ. lib. II. cap.* 1.

filiis a ſuſceptoribus data, quod ea videtur fuiſſe mens dantium; ut pleniſſimo jure filiis cederent.

CAPUT VIII.

De effectibus & neceſſitate baptiſmi.

Status hominis poſt peccatum.

§. I. QUamquam primi homines in ſtatu integritatis & perfectionis creati ſint, atque ideo omnino juſti & Deo amici, intellectu & voluntate perfecti, & omnium malorum & dolorum corporis expertes; tamen in hoc ſtatu non diu perſtiterunt; per peccatum enim ſibi & humano generi ruinam quaeſiverunt. Ergo naſcimur natura filii irae, & ſervi peccato facti, integritatis praerogativas & amicitiam cum Deo amiſimus, dum primi parentis peccatum deſcendentibus omnibus imputatum eſt. Inde mors corporalis, morborum & calamitatum integra cohors, rationis obſcuratio, concupiſcentiae dominium, ſumma hominum ad mala quaevis propenſio & totius humanae naturae depravatio. Ipſi gentium philoſophi tantam humanae naturae labem adgnoverunt, ſed ejus cauſſam non ſunt adſecuti. Videbant in homine divinae particulam aurae, qua praeſentia cernit, praeteritorum recordatur, futura praenoſcit: quod tamen cum ſumma miſeria, qua eum aſſidue agitari experiebantur, non bene convenire judicabant. Hinc alii, in primis Tullius (*a*), na-

(a) *Ap. Auguſt. lib. IV. contra Julian. cap.* 12.

naturam veluti novercam accuſarunt: alii ad inepta quaevis & impia de malorum origine prolapſi, Deum malum, unde mala omnia dimanarent, commenti ſunt. Et alii hominem inſontem eſſe non judicaruut, quem tot aerumnis videbant obnoxium: atque hinc porro collegerunt, animas ante peccaſſe, quam corpora ſubirent. Idcirco tam longe lateque propagata eſt opinio de animarum προϋπάρξει, ſtolidumque illud tranſmigrationis animarum dogma paſſim obtinuit, quod Huetius (*a*) obſervavit.

Baptiſmus gratiam confert.

§. II. A tot tantiſque malis, quibus homines propter primi parentis labem naſcuntur obnoxii, beneficio baptiſmi ſublevantur, & amiſſas praerogativas ex parte recuperant. Sane in baptiſmo ſpiritus ſancti gratia homines implentur, per quam ſanctificantur, & amicitiam cum Deo iterum adquirunt. Nempe quando Deo placuit, per aquam ſalutem noſtram operari, tanta vi baptiſmum donavit, ut eo baptizati ſancti & juſti redderentur (*b*). Spiritus vero ſanctus, qui per aquam effunditur, hominum cordibus inhaeret, & in eis inhabitat: quo fit, ut baptizati Chriſtum induant (*c*), & viva Dei templa cenſeantur (*d*). Nec tantum adulti, verum etiam infantes in baptiſmo ſpiritus ſancti gratia replentur; non enim ex meritis noſtris, ſed divina virtute ſacramenta gratiam effundunt.

(a) *Huetius in Alnet. lib. II. cap.* 9. (b) 1. *ad Cor. VI.*11. (c) *Ad Galat. III.* 27. (d) 1. *ad Cor. III.* 16.

Et hinc Auguſtinus ſcribit, Chriſtum dare fidelibus *occultiſſimam ſpiritus ſancti gratiam, quam latenter infundit & parvulis* (a). Ex qua perſuaſione Origenis filii adhuc infantis pectus pater exoſculari conſueverat, utpote quod ſpiritus ſancti templum illud reputaret.

Et novam vitam & regenerationem tribuit.

§. III. Sed ſpiritus ſancti gratia modo prorſus mirabili per baptiſmum operatur: etenim eo ipſo quo hominem ſanctificat, eum in novam & ſpiritualem vitam regenerat. Per peccatum nempe primi parentis homines carnales evaſerant, nec propterea ad amiſſam beatitudinem poterant contendere: quocirca ſumma ſapientia Deus baptiſmum tanta vi donavit, quae poſſet homines regenerare & luteam partem abſtergere. Sic vero per baptiſmum regenerati, quamvis provecta aetate, habentur veluti *modo geniti infantes* (b): quo factum, ut eccleſia ad infantiae ſignificationem olim recens baptizatis lactis & mellis particulam daret deguſtandam (c). Et ſumma profecto ratione veteres baptiſmum ipſum παλιγγενεσίαν ψυχῆς, *animae regenerationem*, appellarunt (d). Cumque regeneratio iſta per immerſionem in aquam fieret, eleganter Tertullianus chriſtianos *piſciculos* appellat, quaſi qui per aquam in Chriſto renaſcantur: *Nos piſciculi ſecundum* ἰχθύν *noſtrum ſe-*

(a) *Aug. de peccator. merit. cap. IX.* (b) 1. *Petri II.* 2. (c) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. XII. cap.* 4. §. 6. (d) *Cyrill. Hieroſolym. catech. praefat. n. X.*

Jeſum Chriſtum in aqua naſcimur (*a*). Nomen ἰχθὺς compoſitum eſt ex initialibus litteris Graecorum Chriſti nominum Ἰησοῦς, Χριστὸς, Θεοῦ υἱός, σωτὴρ, ſignificatque piſcem. Et ita elegantiſſimo dicendi genere Tertullianus ſignificat, chriſtianos veluti piſciculos in Chriſto ex aquis oriri. Regenerati autem in aquis homines ſtatim in adoptionem filiorum Dei recipiuntur, ejuſque fiunt heredes, coheredes autem Chriſti, & jus beatitatis recuperant (*b*). Eleganter Optatus (*c*): *Dum Trinitas cum fide concordat, qui natus fuerat ſaeculo, renaſcitur ſpiritualiter Deo: ſic fit hominum pater Deus, ſancta ſic fit mater eccleſia*. Porro in baptiſmo regenerati admirabilis Dei luminis participes efficiuntur, quo deinceps divina intelligant, & quae recta ſunt, ſapiant. Et hinc neophyti *illuminati*, & baptiſmus φώτισμα *illuminatio* in antiquis monumentis ſaepe appellantur (*d*): quibus verbis patres ſupernaturale lumen, quo mentes in baptiſmo illuſtrantur, aut potius antecedentem baptiſmo inſtitutionem & ſequentem totius religionis cognitionem videntur intellexiſſe.

Gentium & Judeorum regeneratio.

§. IV. Jam vero regeneratio per aquam etiam gentibus & Judaeis nota erat, eamque magni faciebant. Et gentes quidem in ludis Apollinaribus & Eleuſinis *in regenerationem &* im-

V 2

(a) *Tertull. de bapt. cap. I.* (b) *Ad Rom. VIII. 16. ſeq.* (c) *Optat. lib. II.* (d) *Clemens Alexandr. paedagog. lib. I. cap. 6.*, *Nazianz. orat. XL. de bapt. Chryſoſtom. hom. XIII. in Hebraeos*.

impunitatem perjuriorum tingebantur, quod Tertullianus teſtatur. Immo credebant ethnici, crimina omnia aquis elui, adeo ut parricidia, Oedipi, Alcemaeonis, Oreſtis aquis purgata poetae canant (*a*). Praeſertim vero nova vita, receptiſſima erat apud Judaeos, qui proſelytos ſuos per baptiſmum & circumciſionem iterum naſci credebant, quod Seldenus (*b*) obſervat. Sane proſelyti juribus Hebraeorum donabantur, & in foedus cum Deo tranſibant: quo fiebat, ut tum veluti denuo naſcerentur. Et hinc Hebraei a parentibus Hebraeis & ſimplicis Hebraei diſtinctio invaluit (*c*). Adeo vero regenerationem iſtam extendebant Judaei; ut proſelyti tum primum e matris utero naſci cenſerentur; nec ulla eis ſupererat priſtina cognatio, adeo ut nec patrem, nec matrem, nec filios ante genitos cognatos judicarent. Ipſo Chriſti tempore regeneratio iſta, quamvis fortaſſe non omnibus praerogativis inſtructa, apud Judaeos jam recepta erat: nec audiendus Calmetus (*d*) adfirmans, plura ea de re Hebraeos ex novi teſtamenti libris ſuffuratos. Sane admiranti Nicodemo, quî Chriſtus dixiſſet, neminem niſi denuo natum ingredi in regnum caelorum, Chriſtus repoſuit: *Tu es magiſter in Iſrael, & haec ignoras* (*e*). Quae verba manifeſto demonſtrant, regenerationem proſely-

(a) *Confer. Huetius in Alnet. lib. II. cap.* 20.
(b) *Selden. de jur. nat. & gent. ſecund. diſcip. Hebraeor. lib. II. cap.* 4. (c) *Ad Philip. III.* 5. (d) *Calmet. diſſ. de circumciſ. effect. praemiſſa ad epiſt. ad Roman.* (e) *Joan. III.* 10.

ſelytorum tum temporis apud Hebraeos obtinuiſſe, utpote quae jam nota magiſtris eſſe debebat. Interim veriſſimum eſt, Hebraeorum regenerationem (ut nihil dicam de vanis & mentitis gentium regenerationibus) a chriſtianorum regeneratione longe diſtare; non ſecus ac circumciſio & proſelytorum baptiſmus a Chriſti baptiſmo longe diſtabant. Chriſtianorum enim regeneratio tota ſpiritualis eſt, nec civitatem, multo minus cognationem aufert. Et ſi apud Judaeos proſelyti in baptiſmo cognationem & civitatem amittebant, id potius ex odio, quo adverſus alias gentes Judaei erant affecti, quam ex veritate videtur inductum.

Baptiſmus omnia peccata remittit.

§. V. Porro ſpiritus ſancti gratia, quae in baptiſmo homines in novam creaturam regenerat, una opera peccata omnia originale & actualia eluit, & omnino dimittit. Et quî alias chriſtiani vere regenerati per aquas dici poſſent? Sane princeps apoſtolorum Petrus diſerte adfirmat, baptiſmum *in remiſſionem peccatorum* dari (a). Et apoſtolus docet (b), Chriſtum aquae lavacro ſibi in verbo vitae eccleſiam mundare. Cui apoſtolicae doctrinae adhaerentes patres, in primis Hieronymus, Auguſtinus & Gregorius M. conceptis verbis inculcant, per baptiſmum peccata omnia remitti (c). Erat autem haec doctrina adeo primis ſaeculis pervulgata, ut ethnici dictitarent, apud chriſtianos impia ſcelera ſo-

(a) *Actor. II.* 38. (b) *Ad Epheſ. V.* 26. (c) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſer. II. quaeſt.* 8. *cap.* 1.

foveri, quod balneum proprium haberent & jactarent, quo omnia omnino flagitia abolerentur. Quocirca factum eſt, ut veteres paſſim *indulgentiam*, ſive *abſolutionem* & *remiſſionem peccatorum* baptiſmum dicant (*a*). In aquis autem radicitus peccata & eorum maculae abſterguntur, quod apoſtolus apertiſſime docet (*b*). Et jure meritoque Tridentini patres eos veluti haereticos damnarunt, qui dono baptiſmi reatum peccati originalis remitti negant; aut docent, peccatum non tolli, ſed tantum abradi, ſeu non imputari (*c*). Quin aquis ſalutaribus non tantum peccatorum culpa, verum iis debitae poenae remittuntur, adeo ut baptizatis ad delictorum expiationem nullae iniungantur poenitentiae, & ſi continuo poſt lavacrum moriantur, ſtatim regni caelorum participes fiant (*d*). Quod ſi a datis nominibus rigidam poenitentiam ſubirent competentes, id potius rectam ad baptiſmum praeparationem, quam peccatorum vindictam ſpectabat: abutiturque profecto Tertullianus verbo *ſatisfactionis*, dum poenalia cathecumenorum opera recenſet (*e*).

Sed non omnes poenas.

§. VI. Verum enimvero remiſſio poenarum peccatis tam originali quam actualibus debitarum tantum judicium futurum & alteram vitam ſpectat,

---

(a) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. XI. cap. 1. §. 2.*
(b) 1. *ad Cor. VI.* 11., *ad Coloſ. II.* 11. *ſeqq.*
(c) *Trid. ſeſ. V. can.* 5. (d) *Confer. Juenin. loc. cit. ar.* 2. *& Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect.* 1. *par.* 2. *chap.* 7. (e) *Tertull. de bapt. cap. XX.*

ſtat. Et ita magis tendit ad ſpem futurorum, quam ad praeſentium bonorum adquiſitionem (a). Quapropter non omnes poenas, quibus propter peccata homines cruciantur, baptiſmus dimittit; ſed tantum eas, quae alioquin culpa dimiſſa, peccatis in altera vita deberentur. Poſt baptiſmum ergo remanent mors, morbi, corporis infirmitas, concupiſcentia aliaque mala, quae originale peccatum in humanum genus effudit (b). Minus utile hominibus pro ſapientia ſua Deus eſſe praevidit, ut regenerati originalem primaevi hominis integritatem per omnia recuperarent. Id autem tribus rationibus a Deo factum Auguſtinus arbitratur (c): noluit nempe Deus, reſtituta hominibus primaeva integritate, fidem evacuari, quae tum eſt fides, quando exſpectatur in ſpe, quod in re nondum habetur. Et deinde, ne ad Chriſtum homines currerent, potius pro obtinenda vitae praeſentis integritate, quam ipſius Dei amore. Demum, ut homines in vitae calamitatibus virtutis exercendae occaſionem haberent. Itaque quouſque homines hanc vitam vivunt, in vitam perfectam non reſtituuntur, quae tum demum virtute baptiſmi olim recepti feliciter advenit, quum mortale hoc corpus induet immortalitatem, & mors inimica deſtruetur.

gra-

(a) *Auguſt. in enchirid cap. LXVI.* (b) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract. 2. cap. 8. prop. 3.* (c) *Auguſt. de civ. Dei lib. XIII. cap. 4.*

Baptiſmus etiam impimit characterem.

§. VII. Praeter peccatorum remiſſionem & gratiam, qua homines regenerantur, baptiſmus peculiari nota & charactere animam obſignat, qui perpetuus & indelebilis eſt: quam eccleſiae catholicae doctrinam Florentini & Tridentini patres confirmarunt. Sane veteres patres ſaepe ejuſmodi notae, qua in baptiſmo chriſtiani obſignantur, meminerunt, eamque veluti animae adhaerentem deſcribunt. Cyrillus Hieroſolymitanus adfirmat (*a*), ſpiritum ſanctum in baptiſmo *obſiqnare animam, & dare ſignaculum, quod daemones tremore perfuſi perhorreſcunt, caeleſtae quoddam & divinum*. Et Baſilius aſſerit (*b*), *myſticis ſignis* chriſtianos in baptiſmo obſignari, quibus a profanis diſcernuntur. Chryſoſtomus (*c*) quoque docet, fidelibus notam ſpiritualem imponi, quemadmodum militibus nota corporas lis: eaque fieri, ut ſi ordinem deſeramus, omnibus perſpicui ſimus. Multis quoque locis adfirmat Auguſtinus, in baptiſmo fideles nota quadam obſignari, eamque *characterem dominicum* & *characterem regium* appellat, comparatque ſignis in monetis inculptis & notis, quae militibus inſcribi ſolebant (*d*). Qui haec & ſimilia patrum loca recte expendit, facile animadvertit adgnoviſſe veteres, aquis baptiſmi fideles interius obſignari, quo interiori ſigillo ſuſcepto eos ab

(a) *Cyrill. catech. XVII.* (b) *Baſil. hom. XIII. de exhort. ad bapt.* (c) *Chryſoſt. hom. III. in 2. ad Cor.* (d) *Auguſt. lib. II. contra epiſt. Parmenian. cap.* 13.

ad Chriſtum pertinere indicabantur. Et quamvis ſaepe veteres, dum de baptiſmo verba faciunt, nomine *ſigni*, *ſigilli*, τῦ σφραγῖδος ipſam externam ſacramenti adminiſtrationem intelligant; tamen dum notas veluti in anima inſculptas eique adhaerentes deſcribunt, ſigilla interna dubio procul adgnoſcunt.

Baptiſmus tantum recte diſpoſitos ſanctificat.

§. VIII. Quo vero baptiſmus hominem regeneret, & peccata dimittat, neceſſe eſt, ut baptizandi ſponte accedant, in Chriſtum credant, & cordis converſionem profiteantur. Ad gratiam enim & peccatorum remiſſionem in baptiſmo recipiendam neceſſe eſt, ut ſuſcipientes ex forma divinorum mandatorum ſe diſponant. Et quamvis gratia ipſius ſacramenti virtute, non ex operibus noſtris conferatur; tamen ubi ſubjecta ad eam recipiendam apta non ſunt, vis ſacramenti non operatur. Et qui quaeſo gratia conferri & peccata remitti poſſunt, ubi caritas non eſt? Itaque ſi ficte baptiſmus ſuſcipiatur, nec ad peccatorum remiſſionem, nec ad regenerationem prodeſt (*a*). Fictionis nomine in hac cauſſa intelligunt fidei & poenitentiae ſimulationem, quamvis exterius ſuſcipiens rite & recte accedere videatur. Hinc docet Auguſtinus (*b*), baptiſmum extra eccleſiam datum, vel in eccleſia quidem, ſed fidem & poenitentiam ſimulanti, mortem potius quam ſalutem operari. Interim ficte ſuſceptus baptiſmus valet, & no-

(a) *Auguſt. de bapt. lib. I. cap.* 12. (b) *Auguſt. loc. cit. cap.* 11.

tam ſpiritus ſuſcipienti imponit ; ad characterem enim ſuſcipiendum tantum neceſſe eſt, ut ſuſcipientes omnino inviti non ſint. Itaque gratia & regeneratione deſtitutus baptiſmus obicibus remotis & accedente caritate reviviſcit virtute ſigilli, in anima adhaerentis, & veluti ad tempus ſuſceptionis retrahitur. Quo fit, ut tantum peccata ante ſuſceptionem admiſſa remittat, non vero quae poſtea admiſſa ſunt. Nec enim reviviſcens baptiſmus poſt tempus ſuſceptionis operatur (*a*).

Baptiſmi effectus etiam cognatio ſpiritualis.

§. IX. Porro inter baptiſmi effectus cenſetur etiam ſpiritualis cognatio, quae in praeſenti diſciplina inter baptizantem & baptizatum ejuſque patrem & matrem, & inter ſuſcipientem & ſuſceptum ejuſque patrem & matrem contrahitur (*b*). Inde uſque a primis ſaeculis ex ſpirituali cura, quam baptiſtas & ſuſceptores a ſe tinctorum & ſuſceptorum habere oportebat, paterna quaedam cognatio & affectio naſci viſa eſt, quod qui ab aliquo in Chriſto regeneratur, vel in pietate inſtituitur, ab eo quodammodo figuratur, & in novam vitam deducitur. *Veriſſimus pater eſt*, inquit Baſilius (*c*), *primus quidem, qui communis omnium pater eſt; ſecundus vero poſt illum, penes quem moderatio ſpiritualis vivendi rationis.* Ipſi apoſtoli filios nominarunt, quos ad fidem chriſtianam nova veluti generatio-

(a) *Juenin. de ſacram. diſſ. II. quaeſt. 8. cap. 5.*

(b) *Trid. ſeſ. XXVI. de ref. matrim. cap. 2.* (c) *Conſtit. Monaſt. c. XX.*

tione deduxerant (a). Saeculo ſecundo inter baptiſtam & baptizatum cognatio quaedam jam recepta erat, quae major certe erat cognatione illa, qua chriſtiani omnes fratres ſumus (b). Et hinc in antiquis monumentis ſuſceptores ſaepe *patres ſpirituales*, ſuſcepti vero *filii ſpirituales* appellantur. Non tamen per baptiſmum parta cognatio tanta erat, ut nuptias impediret: quod adeo verum eſt, ut ipſi parentes ſine conjugii detrimento filios infantes in baptiſmo ſuſciperent (c). Sed temporis lapſu per baptiſmum contracta cognatio, nuptias coepit impedire, quod impedimentum a Juſtiniano primum inductum (d), inde latius extenſum eſt, quade re in tractatu de matrimonio. Quo vero ſpiritualis cognatio contrahatur, ſuſceptores baptizatum de ſacro fonte levare debent, vel ipſum ad baptiſmum tenere. Sed jam receptior eſt ſententia, eum etiam ſpiritualem contrahere cognationem, qui vicaria alterius opera ſuſceptorem agit, quamvis ipſe vere non ſuſcipiat (e). Et in hac ſpecie olim ſuſceptoribus abſentibus linteum, quo baptizatus ex aquis exceptus erat, tranſmitti ſolebat, ut praeſentes eum ſuſcepiſſe viderentur.

Chriſtianorum foederata diſciplina.

§. X. Sic itaque per baptiſmum in novam vitam chriſtiani regenerati membra eccleſiae fiunt,

(a) 1. *ad Cor.* IV. 15. (b) *Origen. ad Rom.* XVI. (c) *Auguſt. epiſt.* XXIII. *ad Bonifac.* (d) *L.* XXVI. *C. de nuptiis*. (e) *Eſpen. par.* II. *cap* 6. *n.* 20.

ſunt, ejuſque leges ſervare tenentur. Et hinc ante baptiſmum, quo magis ad Chriſti praecepta ſervanda ſe obligatos adgnoſcerent, Satanae ejuſque pompis ſollemniter renuntiabant, & cum ſole juſtitiae de recte vita inſtituenda pactum inibant. Quo olim ſpectabat *confoederata diſciplina*, hoc eſt mutua conventio ad legem chriſtianam rite ſancteque ſervandam. Nempe in tot tantiſque tempeſtatibus, quae in chriſtianos primis ſaeculis irruebant, neceſſarium fore duxit eccleſia, ut illi mutuo ſanctoque foedere ad juſtitiam & virtutes exercendas ſe adligarent. Et hinc non alii ad baptiſmum admittebantur, quam qui expreſſe chriſtianae pietatis obſervantiam promittebant, quod Juſtinus Martyr, Tertullianus (*a*) aliique veteres patres paſſim teſtantur. Tempore Trajani jam recepta erat haec inter chriſtianos foederata diſciplina: etenim Plinius II. inquiſitione de chriſtianis facta ad Trajanum refert (*b*), chriſtianos in antelucanis coetibus *ſe ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent*. Nec ultra ſe extendebat foederata chriſtianorum diſciplina, quam ad expreſſam promiſſionem obſervantiae mandatorum, quae alioquin a chriſtianis propter admiſſam fidem obſervari debebant. Et certe odio potius eccleſiae Romanae, quam ex ve-

(a) *Juſtin. martyr. apol. II.*, *Tertull. de coron. cap. III.* (b) *Plinius II. lib. X. ep.* 97.

veritatis amore Boehmerus (*a*) ſic confoederatam exornavit diſciplinam, ut hierarchiam eccleſiaſticam & potiora juris canonici capita conculcarit: inde enim poenitentiam, excommunicationem & peccatorum abſolutionem repetit, nec divinam auctoritatem in his omnibus adgnoſcit.

Baptiſmi neceſſitas.

§. XI. Venio nunc ad baptiſmi neceſſitatem, quae profecto tanta eſt, ut ſine eo nemo vitam aeternam conſequatur: atque hoc eſt, quod ſcholae dicunt, baptiſmum *medii neceſſitate* ad ſalutem requiri. Sane Chriſtus aperte edixit, neminem niſi ex aqua & ſpiritu ſancto renatum in Dei regnum introire: idque *quod natum ex carne caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt* (*b*). Scilicet homines propter primigeniam labem carnales evaſerunt, ac natura filii irae, & propterea extra ſpem regni caelorum projecti. Quocirca Deus humanum genus miſeratus, tandem baptiſmum ſanctificavit, quo veluti medio carnis ſordes deponentes, in novam vitam renaſcantur, & jus ad beatitudinem recuperent. Ita fit, ut omnibus etiam infantibus baptiſmus ad ſalutem ſit neceſſarius: non minus enim infantes, quam adulti ex carne ſunt, ac natura filii irae. Haec eſt catholicae eccleſiae fides, quam inde uſque ab apoſtolis ſemper patres praedicarunt. Equidem Hermas, Juſtinus martyr, auctor recognitionum, Ori-

(a) *Boëhmer. diſſ. III. ad PliniumII. & Tertullian.*
(b) *Joan. III. 5. ſeq.*

Origenes, Tertullianus & deinceps alii ex verbis Chriſti omnibus, etiam infantibus, baptiſmum afferunt neceſſarium, idque quia omnes in peccatis naſcuntur (*a*). Quapropter ignorantiam antiquitatis praeſeferunt, qui opinionem de neceſſitate baptiſmi demum poſt ſecundum ſaeculum inductam aſſerunt, praeſertim vero auctoritate Auguſtini, qui diſputans contra Pelagianos baptiſmi neceſſitatem invexit.

Baptiſmi defectus martyrio ſuppletur.

§. XII. Quaecumque vero ſit baptiſmi in aqua neceſſitas, dantur quidam extraordinarii caſus, in quibus inviſibili ſpiritus ſancti gratia baptiſmus in aqua non ſuſceptus ſuppletur, veluti ſi quis non baptizatus martyrium pro Chriſto patiatur, vel in diſcrimine vitae poſitus, ubi baptiſmi copia non eſt, de peccatis doleat & baptiſmum deſideret. Et ad primum quod ſpectat, conſtans eſt catholicae eccleſiae ſententia, ſanguine pro Chriſti nomine effuſo baptiſmi vicem ſuppleri (*b*). Ille ipſe, qui ad regnum caelorum, niſi per aquam, aditum patere noluit, expreſſe etiam iis ſalutem promiſit, qui pro ſe ſanguinem effunderent (*c*). Et hinc veteres patres martyrium appellant *baptiſmum ſanguinis* (*d*), quod qui illud pro Chriſto patiuntur, per inviſibilem ſpiritus ſancti gratiam ſine aquae elemento, regni caelorum participes fiant.

(a) *Ap. Bingh. orig. eccleſ. lib. XI. cap.* 4. (b) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract.* 2. *cap.* 4. *prop.* 3. (c) *Matth. XVI.* 25. (d) *Cyprian. ep. LXXIII. ad Jubajan.*

ſiant. Adeo vero vel ipſo ſecundo ſaeculo communis erat de efficacia martyrii doctrina apud chriſtianos, ut ethnici, quos alioquin myſteria noſtra latebant, ejus notitiam habuerint: quod conſtat ex actis martyrii SS. Perpetuae & Felicitatis, ubi de Saturo quodam catechumeno, qui Leopardo projectus fuerat, refertur, *quod uno morſu tanto perfuſus fuit ſanguine, ut populus revertenti illi ſecundi baptiſmi teſtimonium reclamaverit: ſalvum lotum! ſalvum lotum!* Quod profecto ethnici ad deridendam chriſtianorum de baptiſmo doctrinam dixerunt, ut ipſe actorum ſcriptor his verbis adnotavit, *Plane utique ſalvus erat, qui hoc modo laverat* (*b*). Et ſi baptiſmus aquae repraeſentat Chriſti mortem, ſanguis pro Chriſto effuſus erit ſincerior baptiſmus, nam qui pro Chriſto ſanguinem fundunt, re vera cum eo commoriuntur, in aqua vero baptizati tantum figura, quod auctor conſtitutionum (*b*) recte obſervat. Interim non omnes, qui pro Chriſto ſanguinem effundunt, ſalvantur, ſed tantum qui ſunt in eccleſiae unitate; haeretici enim & ſchiſmatici, utpote caritate deſtituti, per martyrium non coronantur, ſed eis potius ſanguis effuſus in perfidiae poenam imputabitur: quae eſt Cypriani doctrina

Et baptiſmi deſiderio.

§. XIII. Porro ſine aqua homines ſalvari poſſunt per fidem ſacramenti & cordis contritionem,

(a) *Acta Perpetuae & Felicitatis ad calc. Lactantii de mortib. perſecutor.* (b) *Conſt. apoſt. lib. V. cap. 6.*

nem, ſi nempe qui actu baptiſma ſuſcipere non poſſunt, in cordis converſione & baptiſmi deſiderio ex hac vita diſcedant, quod *flaminis* & *deſiderii* baptiſmum appellant. Non eſt quidem aperte in ſcripturis expreſſum baptiſmi deſiderio, ubi verus baptiſmus deſit, vitam aeternam homines conſequi; at nullo negotio inde colligitur: in ſcripturis enim Deus ſaepe poenitentiam agentibus, credentibus & nomen domini invocantibus ſalutem pollicetur. Ex patribus Ambroſius (*a*) nihil dubitavit de ſalute Valentiniani junioris, qui ante baptiſmum nefario ſcelere vita privatus eſt: ſua enim pietate & voluntate eum adfirmat ablutum, non ſecus ac martyres proprio ſanguine lavantur. Et Auguſtinus exemplo latronis cum Chriſto crucifixi & ad Chriſtum converſi obſervat, fidem & deſiderium baptiſmi in neceſſitate baptiſmum aquae ſupplere (*b*). Interim non omnes veteres in hanc doctrinam conſentiebant. Certe Gregorius Nazianzenus baptiſmi deſiderio ſalutem obtineri poſſe negabat, alias non erat, cur in naufragii periculo conſtitutus, de aeterna ſalute omnino deſperaret. Et Fulgentius & Gennadius (*c*) ad ſalutem omnino aquam aut ſanguinem requirunt, denatosque ſine baptiſmo catechumenos extra regnum caelorum proiiciunt. Quin eccleſia Romana quarto & quinto ſaeculo pro

(a) *Ambroſ. orat de obitu Valentiniani*. (b) *Auguſt. de bapt lib. IV. cap. 22. ap. Grat. can. XXXIV. de conſec. D. 4.* (c) *Fulgent. de fide ad Petrum cap. XXX.*, *Gennad. de eccleſ. dogmat. cap. LXXIV.*

pro catechumenis ante baptiſmum mortuis oblationes non recipiebat, nec precabatur, eorumque ſalutem Dei judicio committebat, quaſi quae de eorum ſalute deſperaret. Fuerunt hae privatorum, non totius eccleſiae ſententiae, quas, nondum omnium dogmatum noſtrorum detecta veritate, impune tum ſequi licebat. Sed deinceps re melius expenſa, ab omnibus receptum baptiſmi fidem in neceſſitate eſſe pro ſacramento: quam doctrinam Tridentini patres confirmarunt (*a*). Verum qui baptiſmum in neceſſitate exoptant, ſi periculum evaneſcat, & baptiſmi copia fiat, in aquis debent regenerari, quae eſt eccleſiae doctrina.

Quid ſentiendum de infantibus ſine baptiſmo denatis.

§. XIV. Quando autem extra aquam, aut ſanguinem, aut baptiſmi deſiderium in regnum caelorum aditus non patet; etiam infantes, qui ſine baptiſmo moriuntur, extra ſpem ſunt aeternae ſalutis: naſcuntur enim natura filii irae, nec niſi per baptiſmum in vitam aeternam regenerantur. Interim quod infantes peccatis actualibus non adſtringuntur, non videntur aequa cum damnatis poena poſſe puniri. Pelagiani, qui peccatum originale, atque ita baptiſmi neceſſitatem ad ejus culpam eluendam pernegabant; infantes ſine baptiſmo denatos a regno caelorum excludebant, ſed in vita aeterna collocabant. Dicebant regnum caelorum locum beatorum cum Deo regnantium; vitam ve-

(a) *Trid. ſeſ. VI. de juſtif. cap.* 4.

vero aeternam locum quietis & pacis extra ſanctorum communionem. Sed Auguſtinus hanc Pelagianorum vitam aeternam, quae ex rejecto peccato originali conſequebatur, omnino rejecit, & infantes ſine baptiſmo obeuntes propter primi hominis labem *morti aeternae* & *aeterno igni* addicit (*a*). Quam eamdem doctrinam Avitus Viennenſis, Fulgentius, Gregorius M., Iſidorus Hiſpalenſis, Prudentius Tracenſis aliique aperte proponunt, & veluti chriſtianam doctrinam inculcant. Eorum loca N. Alexander (*b*) congeſſit. Verum S. Thomas & S. Bonaventura adfirmant (*c*), Auguſtinum aeſtu diſputationis contra Pelagianos abreptum, ad fortius peccatum originale adſtruendum, in contrarium extremum non ſine emphaſi & immitioribus verbis iviſſe. Et vero Auguſtinus, qui alias infantes ſine baptiſmo denatos morti aeternae immiſericorditer addicit, qua poena plectendi ſunt infantes, non audet adfirmare (*d*); vult in eos ſententiam inter beatos & damnatos mediam proferendam (*e*); & eorum damnationem omnium eſſe leviſſimam (*f*). Ergo auctore ipſo Auguſtino videntur emollienda omnia ejus dicta, quae

(a) *Aug. ep. CCXVII. ad Vital., ſermon. XIV. de verbis apoſtoli, & lib. I. de peccator. merit. cap.* 28.

(b) *N. Alexandr. ſaec. V. H. E. cap.* 4. *art.* 3. §. 10.

(c) *S. Th. quaeſt. V. de Mal. art.* 2. *ad* 1., *S. Bonavent. in* 2. *diſt.* 33. *art.* 3. *q.* 1. (d) *Auguſt. ep. CLXVI. ad Hieronym.* (e) *Auguſt. lib. III. de liber. arbitrio cap.* 23. (f) *Auguſt. lib. I. contra Julian. cap.* 8.

quae aeterno igni infantes addicunt, ita nempe ut eatenus morti aeternae dicantur addicti, quatenus a viſione Dei perpetuum excluſi ſunt, non quod poena ſenſus etiam torqueantur. Itaque Auguſtinus ad mediam ſententiam redactus, nec in infantes immiſericors eſt, & contraria ſentit Pelagianis, qui infantes non lotos extra regnum Dei in vita beata collocabant. Qui enim viſione Dei perpetuum excluduntur, beati eſſe non poſſunt. Quod ſatis eſt ad peccatum originale adſtruendum: nam ſine actualibus peccatis infantes ſine baptiſmo aeterno igni torquendos obiicere, ſumma immanitas videtur, bonitati Dei parum conſentanea. Et re ipſa Gregorius Nazianzenus nulla ſenſus poena infantes ſine baptiſmo denatos torqueri docet (a). Et Severus eccleſiae Antiochenae antiſtes eorum ſtatum veluti medium inter beatorum gloriam & damnatorum poenam deſignat, *medium quemdam ordinem ſubibunt* (b).

Baptiſmus non iteratur.

§. XV. Quamvis autem tanta ſit baptiſmi neceſſitas, ut ſine eo in regnum caelorum non ingrediamur; tamen ſemel valide ſuſceptus non poteſt iterari; unus enim eſt Chriſti baptiſmus, atque adeo ſemel loti, quo demum cumque ſcelere irretiantur, iterum baptizari nequeunt. Sane per baptiſmum homines in chriſtianam religionem initiantur: & qui in Dei foedus ſemel receptus eſt, ut in illud iterum recipiatur, mi-

(a) *Nazianz. orat. XL.* (b) *Severus Catena in Job. III.*

minime indiget; foedus enim ex Dei parte numquam abrumpitur (a). Etiam circumciſio, qua in Dei foedus Judaei recipiebantur, una in ſingulis erat, nec poterat iterari. Et quemadmodum circumciſio ſtigmate quodam corpus inurebat, quo aeterna eſſet foederis cum Deo icti memoria; ita a Chriſto inſtitutum initiationis ſacramentum, perpetuo charactere animam obſignat; quo fit, ut ſemel ſuſceptum baptiſma iterari interdicatur (b). Quapropter peccatis deperditam baptiſmalem innocentiam non aquae, ſed lacrimarum baptiſmo chriſtiani recuperant. Quo ex receptiori patrum ſententia ſpectant apoſtoli verba, *impoſſibile eſt, eos qui ſemel ſunt illuminati . . . & prolapſi ſunt, rurſus renovari ad paenitentiam* (c). Nempe ἀδύνατον dixit apoſtolus, chriſtianos ſemel lapſos novo baptiſmo renovari: nec recte faciunt, qui inde negant pro lapſis poſt baptiſmum in eccleſia ullum eſſe remedium. Veteres patres omnes conſentiunt, non eſſe baptiſmi iterationem; & quamvis, judice Voſſio (d), rationes, quibus id adfirmant, non recte concludant, conſtantem tamen eccleſiae doctrinam de non iterando baptiſmo patefaciunt.

Iteratio baptiſmi ſummum ſcelus eſt.

§. XVI. Jam vero iteratio baptiſmi nefaria prorſus eſt, & inter magna crimina ab eccleſia cenſetur. Baptiſmi enim iteratione iterum Chri- ſtus

---

(a) 2. *ad Timoth. II. v.* 13. (b) *Trid. ſeſſ. VII. de ſacram. can.* 9. (c) *Ad Ebr. VI. v.* 4. & 6. (d) *Voſſius de bapt. diſp. XVII.*

ſtus crucifigitur, & Deo infertur injuria, quaſi qui non ſit in promiſſis fidelis. Hinc recte Auguſtinus *immaniſſimum ſcelus* (a) & Leo M. *inexpiabile facinus* (b) dixerunt catholici hominis rebaptizationem. Sed hoc immane ſcelus nihil morati Marcionitae, tria baptiſmata accipiebant, quod ab eorum principe Marcione ad infamiae ſuae remedium Epiphanius tradit excogitatum (c). Etiam Novatiani, Donatiſtae aliique haeretici ad ſe ab aliis ſectis etiam a catholicis venientes iterum tingebant, verum id non ſecundum baptiſma reputabant, ſed quod catholicos haereticos eorumque baptiſma nullum eſſe credebant. Donatiſtae nempe ab haereticis & impiis hominibus data ſacramenta nulla eſſe profitebantur: cumque apud ſe eſſe veram eccleſiam & catholicos haereticos reputarent, manifeſtum eſt, ex ſuae ſectae principiis baptiſma catholicorum ut nullum rejeciſſe. Itaque in fide errantes baptiſmum repetebant: in quem eumdem errorem lapſi ſunt Anabaptiſtae, qui, quod nullum infantibus datum baptiſma teneant, infantes ſacro baptiſmo initiatos aetate adulta iterum tingunt. Sunt & alii, qui non in fide errantes baptiſma iterarunt, ſed vel quaeſtus vel lucri cauſſa, vel cauſſa ſortilegii ad corporis ſanitatem recuperandam: quo ſpectat ſpecies Alexandro III. propoſita de eo, qui longa aegritudine confectus mulierculis ſortilegis credens,

(a) *Can CVIII. de conſecr. D. 4.* (b) *Can. CXII. eod.* (c) *Epiph. haereſ. XLII.*

dens, per iterationem injuriam intulit baptiſmi ſacramento (a).

Poenae contra iterantes baptiſmum.

§. XVII. Tantum facinus non minus eccleſia, quam chriſtiani principes graviſſimis poenis vindicarunt. Et quod ſpectat ad poenas eccleſiaſticas, antiqui canones deponunt eccleſiae miniſtros, qui baptizatos iterum tingunt (*b*), & ipſos rebaptizatos ſeverae & publicae poenitentiae ſubiiciunt (*c*). Quapropter. rebaptizantes & rebaptizati facti ſunt a canone alieni (*d*), quaſi qui grandia crimina admiſiſſent, & publicae poenitentiae nota commaculati eſſent. Immo Alexander III. a ſacris ordinibus etiam eos arcet, qui rebaptizationi adſiſtunt, & miniſterium reſpondentes baptiſtae praeſtant, modo publicum ſcelus ſit; tantumque indulgentiam concedit, ſi ad religionem convertantur (*e*). Nec minus leges civiles contra baptiſmi iterationem ſeverae ſunt: imperatores enim Honorius & Theodoſius junior bona eorum publicari juſſerunt, qui orthodoxorum ritu initiatos iterum tingerent (*f*). Inde poenam intendiſſe videtur Juſtinianus, ultimo ſupplicio plectendos decernens, qui rebaptizarent. Et hinc Tribonianus Theodoſii legem interpolatam in codicem con-

(a) *Cap. II. ex. de apoſt.* (b) *Can. apoſt. XLVII*
(c) *Innocentius I. ep. II. ad Victric. cap.* 9.
(d) *Conc. Carthag. III. can. XI., L. I. C. Th. ne ſanctum baptiſma iteretur.* (e) *Cap. II. ex. de apoſt.*
(f) *L. V. & VI. C. Th. ne ſanctum baptiſma iteretur.*

conjecit (*a*), quaſi nempe Theodoſius iterationem baptiſmi ſanguine vindicarit, quod Boëhmerus (*b*) opinatur. Itaque jure civili inter publica crimina iteratio baptiſmi relata eſt. Spectabat autem bonorum publicatio non generatim rebaptizantes omnes, ſed tantum eos, qui a catholicis regenitos in ſectis ſuis iterum tingebant, ut Gothofredus recte monet (*c*).

CAPUT IX.

De ritibus baptiſmum conſequentibus.

Neophyti albas veſtes & candelas accipiebant.

§. I. BAptiſmum multi ritus ſequebantur, quorum notitia ad ejus effectus magis illuſtrandos & ad rei canonicae intelligentiam eſt neceſſaria. Et neophyti quidem poſt lavacrum candidas induebant veſtes, ac propterea λευχειμονοῦντες, *in albis incedentes*, a Palladio (*d*) & a Lactantio *grex niveus* (*e*) dicti ſunt. Scite Paulinus (*f*).

Inde parens ſacro ducit de fonte ſacerdos
Infantes niveos corpore, corde, habitu.

Significabat autem alba iſta veſtis innocentiam & angelicam puritatem, quam veteri hominecum

---

(a) *L. II. C. ne ſanctum baptiſma iteretur.* (b) *Boëhmerus lib. V. jur. eccleſ. tit. 7. §. 158.* (c) *Gothofr. not. in cit. l. VI.* (d) *Pallad. vit. Chryſoſt. cap IX.* (e) *Lactant. carm. de reſurrect. dom.* (f) *Paulin. ep. XII, ad Sever.*

cum operibus ſuis exuto in baptiſmo chriſtiani conſequuntur: & inde *veſtis myſtica* & *Chriſti indumentum* ab antiquis appellatur. Cum ſollemni formula alba veſtis dabatur, eaque admonebantur neophyti, ut partam innocentiam ſervarent illibatam (*a*). Per octo dies myſticas veſtes neophyti gerebant, easque octava paſchatis deponebant (*b*), quo factum, ut dominica poſt paſcha *dominica in albis* diceretur. Simul cum albis veſtibus in multis eccleſiis ardentes candelas neophyti accipiebant, quas ab eccleſia reduces in manibus ferebant, iiſque ſignificatum ſcribit Nazianzenus (*c*) lumen illud, quo ſplendidae & virgines animae ſplendidis fidei lampadibus Chriſto ſponſo obviam prodibunt. Sed Alcuinus & Amalarius fortaſſe rectius, ardentes candelas praeſentis illuminationis in baptiſmo partae ſacramentum faciunt. Albarum veſtium & candelarum ardentium uſus eccleſiae pacem ſupponit, aliter grex niveus gentibus ludibrio erat & praeſenti periculo expoſitus. Ut proinde minus recte Gothofredus Wegnerus uſum albae veſtis tertio ſaeculo receptum adfirmet (*d*). Sumtus ad veſtes albas & candelas comparandas ipſi neophyti feciſſe videntur, ſi divites eſſent, nam pauperes tantum ſeipſos ad baptiſmum offerre debebant, albaſque veſtes ab eccleſia accipiebant (*e*). Durat etiam hodie ritus albae ve-

(a) *Gregor. ſacrament. de bapt. infant.* (b) *Auguſt. hom. LXXXVI. de diverſ.* (c) *Nazianz. orat. XL. de bapt.* (d) *Confer. Dallaeus de cultib. latin. relig. lib. I. cap.* 14. (e) *Greg. Nazian. orat. XL de bapt.*

veſtis & candelarum, ſed nulla ſollemnitate ſplendeſcit, & momento ipſo quo alba veſtis datur, deponi ſolet.

Et lac & mel deguſtabant:

§. II. Porro recens in Chriſto natis lac & mel manducandum dabatur; qui ritus in eccleſia eſt antiquiſſimus, erat enim teſtibus Tertulliano & Clemente Alexandrino (a) ſecundo saeculo receptus. Loco euchariſtiae lac & mel neophytis datum Salmaſius arbitratur (b), ſed certe falſus eſt; nam euchariſtia illis eodem tempore dabatur; ac propterea ejus loco eſſe non potuit lactis & mellis deguſtatio. Lac autem & mel ſymbolum erat novae in Chriſto nativitatis & innocentiae in baptiſmo partae: lac enim parvulorum ſignificabat innocentiam. *Deinde egreſſi* de lavacro, inquit Hieronymus (c), *lactis & mellis praeguſtamus concordiam ad infantiae ſignificationem*. Niſi placeat, lac & mel datum fuiſſe, ut intelligeret novus homo, ſe tum demum veram terram promiſſionis, Chriſti videlicet eccleſiam, intraſſe. Quin in Occidentis eccleſiis, eodem Hieronymo teſte (d), vini & lactis concordia renatis in Chriſto dabatur, idque profecto ſpectabat ad ea apoſtoli verba, *lac vobis potum dedi, non ſolidum cibum*, & ad illa Petri, *quaſi modo nati paruuli rationale lac deſiderate*. Hinc ſabbato ſancto ad altare una

(a) *Tertull. de coron. milit. cap. III.*, *Clemens Alexandr. paedag lib. I. cap. 6.* (b) *Ap. Svicer. thaeſ. par. II.* (c) *Hieronym. contra Lucifer. cap. IV.*
(e) *Id. in Jeſa. LV.* 1.

cum pane & vino lac & mel offerebantur; ſed lac & mel propriam habebant conſecrationem a conſecratione dominici corporis & ſanguinis diſtinctam (a). Sub finem noni ſaeculi adhuc lac & mel neophytis deguſtanda dabantur, quamvis per abuſum una cum calice offerrentur & conſecrarentur (b). Tandem ſimul cum baptiſmo ſollemni deſiit lactis & mellis deguſtatio, qua in re mirari licet, quod multi alii ritus adhuc ſtent, hujus vero nullum ſuperſit veſtigium.

Et orationem dominicam recitabant.

§. III. Egreſſi quoque de lavacro neophyti orationem dominicam ſtantes & ad Criſtum ſuſpicientes recitare ſolebant (c). Una cum ſymbolo in ſcrutiniis accipiebant quidem catechumeni dominicam orationem, eamque memoriae mandabant; at eam veluti publicam ſibique convenientem precationem recitare non poterant. Vere Deum patrem appellare non poterant, nondum per Chriſtum regenerati. Et hinc oratio dominica ab antiquis εὐχὴ πιστῶν, *oratio fidelium* dicebatur (d), eaque una cum reliquis chriſtianae religionis myſteriis ethnicos latebat. *Hanc nos orationem*, dominicam nempe, inquit Theodoretus (e), *non initiatos non docemus*. Et Au-

(a) *Conc. Carrhag. III. can. XXIV.*; *in C. Afr. can. XXXVII.* (b) *Confer. Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect. 1. par. 2. cap. 11.* (c) *Chryſ. hom. VI. in Coloſſ.*; *Conſt. apoſt. lib. VII. cap.* 44.
(d) *Chriſoſt. hom X. in Coloſſ.*; *Auguſt. enchirid. cap. LXXXI.* (e) *Theodoret. epit. div. dogm. cap. XXVIII.*

Auguſtinus, fidelium *eſt dicere* pater noſter, qui es in caelis, *qui jam patre tali regenerati ſunt ex aqua & ſpiritu ſancto* (a).

Qui neophyti ab eccleſia excepti.

§. IV. Porro per baptiſmum in Dei filios neophyti relati, ſumma laetitia in eccleſiam & ad ſacros conventus excipiebantur. Gregorius Nazianzenus pſalmorum cantum memorat, cum quo recens baptizati excipi ſolebant, eumque hymnodiae in futura vita praeludium eſſe adfirmat (b). Et Paulinus (c) hac occaſione populum alleluja cantaſſe teſtatur. In tanta laetitia novis fratribus oſculum pacis chriſtiani dabant, idque ob eam rationem factum Chryſoſtomus (d) adfirmat, quod homines per baptiſmum Deo reconciliati, in pacem & amicitiam recipiebantur. Nec tantum adulti, verum etiam infantes poſt baptiſmum oſculo ſancto excepti ſunt. Propterea Fidus quidam epiſcopus opinabatur, ante octo a nativitate dies infantes baptizari non debere, quod eos utpote immundos fratres horreſcant exoſculari, eaque de re Cyprianum conſuluit. Sed Cyprianus omnia munda mundis eſſe reſpondit, nec quemquam id debere horreſcere, quod Deus facere dignatus eſt; quibus rationum momentis dilationem baptiſmi infantium a Fido propoſitam improbavit (e).

Z 2 Neo-

(a) *Auguſt. loc. cit.* (b) *Nazianz. orat. XL. de bapt.* (c) *Paulin. ep. X. ad Sever.* (d) *Chryſoſt. ſerm. I. de utilit. legendae ſcripturae.* (e) *Cyprian. ep. LIXLXIV. ad Fidum.*

Neophytorum caput chriſmate inunctum.

§. V. Alia quoque caerimonia in eccleſiis Occidentalibus baptiſmum conſequitur, qua neophyti chriſmate, quod epiſcopus conſecravit, a baptiſta in capite unguntur: ſed Graeci ex antiqua diſciplina ſemel tantum neophytos in fronte conſignant (*a*). Itaque apud latinos bis chriſmate unguntur chriſtiani omnes, ſemel in vertice poſt regenerationem, iterum in fronte ab epiſcopo dum confirmantur. Initio etiam apud Latinos tantum in fronte chriſtiani ſacro chriſmate conſignati ſunt; at inde in eccleſia Romana a Silveſtro pontifice, ſeu potius ab Innocentio I. inſtituta eſt altera conſignatio, qua chriſtiani ſtatim poſt baptiſmum a presbyteris chriſmate, quod epiſcopus benedixit, in vertice unguntur (*b*). Videtur in eccleſia Romana inſtituta capitis in baptiſmo conſignatio ad vices confirmationis quodammodo ſupplendas, ut qui non confirmati moriebantur, ſaltem capite chriſmate inuncto diſcederent, quod Morinus (*c*) pluribus adſtruit. Tum enim in eccleſia Romana presbyteri non confirmabant, & hinc propter epiſcopi abſentiam facile multi, antequam confirmarentur, ex hac vita migrabant. Et certe Beda hanc ſententiam ſpectavit, quando docuit capitis unctionem ejuſdem naturae eſſe cum frontis conſignatione (*d*). Quidquid vero hu-

(a) *Confer. Morin. exercit. de confirmat. cap.IX. inter opera poſtuma*. (b) *Innocent. I. ep. I. ad Decent. cap.3.* (c) *Morin. cit. exercit. cap.X.* (d) *Beda comm. in pſal. XXVI.*

hujus rei ſit, ceterae fere omnes Occidentales eccleſiae ea tempeſtate hanc duplicem chriſmatis unctionem non receperunt. In Hiſpania & Gallia presbyteri etiam conſignabant, ac propterea minus neceſſaria videbatur alia chriſmatis inunctio ab ea, quae in fronte fiebat, diverſa. Et praeterea ſtatuerunt Arauſicani patres ſemel in baptiſmo a baptiſta chriſtianos chriſmate conſignari, praeterquam ſi per neceſſitatem recens baptizati uncti non eſſent, quo caſu in confirmatione ab epiſcopo conſignationem fieri voluerunt (a): quae videtur eſſe germana canonis Arauſicani ſententia, quod pluribus Sirmondus contra Aurelium & Morinus probant (b). Sed inde poſtquam in toto Occidente invaluit, ut ſoli pontifices confirmarent, recepta ubique fuit unctio neophytorum in capite a frontis conſignatione diverſa.

Alicubi pedes recens natorum lavabantur.

§. VI. In multis praeterea eccleſiis, quales Gallicana & Mediolanenſis, pedes recens baptizatorum a ſummo ſacerdote lavabantur, idque vel die tertio, vel ipſo baptiſmi octavo die fieri ſolebat (c). Lavit quidem Chriſtus diſcipulorum ſuorum pedes, at lotio iſta ad humilitatem eis commendandam facta eſt, nec quidquam cum baptiſmo commune habuit, quod adeo verum eſt, ut multae eccleſiae, quales Romana & Hiſpanienſis, pedum lotionem vel non

---

(a) *Conc. Arauſic. I. can. II.* (b) *Morin. loc. cit. cap. XI.* (c) *Auguſt. ep. CXIX. ad Januar. cap.* 18.

non admiſerint, vel admiſſam rejecerint (*a*), ne ad ipſum baptiſma pertinere videretur. Interim in eccleſia Mediolanenſi pedum lotio & ad humilitatem & ad ſanctificationem proficere credebatur: docet enim auctor libri *de ſacramentis*, qui ſub nomine Ambroſii delitescit (*b*), eam ad coërcendam concupiſcentiam, quae, culpa remiſſa, etiam poſt baptiſmum ſupereſt, valere; & hinc eam *myſterium* appellavit, non quod eſſet veri nominis ſacramentum, ſed quod coërcitae concupiſcentiae ſignum haberetur. Mutuaſſe videtur Ambroſiaſter hanc doctrinam ex Ambroſio, cujus eſt haec difficilis ſententia (*c*), *ideo planta ejus abluitur, ut hereditaria peccata tollantur; noſtra enim propria per baptiſmum relaxantur*. Hereditaria nempe peccata Ambroſio non ſunt peccatum originale, ſed inordinati concupiſcentiae motus, quos exemplo apoſtoli *peccata* appellat, & quidem *hereditaria*, quod ex Adae peccato deriventur. Et quî alias licet Ambroſium interpretari, cujus certiſſima doctrina eſt, in baptiſmo peccatum originale dimitti? Interim ubi recepta erat pedum poſt baptiſmum lotio, multi octo ſequentibus diebus religioni ſibi ducebant, nudis pedibus terram contingere, quod Auguſtinus jure meritoque exagitat (*d*). Semper fuerunt, qui potius ritibus & vanis obſervationibus, quam veritate religionem aeſtimarent.

Qui

(a) *Conc. Illiber. can. XLVIII*, *Auguſt. loc. cit.* (b) *Ambroſ. de ſacram. lib. III. cap.* 1. (c) *Ambroſ. de myſter. cap. VI.* (d) *Aug. ep. XXXV.*

Qui celebrati ſeptem poſt baptiſmum dies.

§. VII. Jam vero ſeptem ſequentes baptiſmum dies, quibus in albis incedebant, peculiari ratione neophyti celebrabant: exercebantur enim variis pietatis officiis, quibus gratiam in baptiſmo partam muniebant & augebant. Ergo a lautioribus epulis, ſpectaculis & conjugiis abſtinebant, quod patres Carthaginienſes decernunt (a): pſalmos & hymnos repetebant, & a balneis abſtinere jubebantur, teſte Tertulliano (b). Propriae quoque miſſae in rem praeſentem accommodatae quovis die fiebant, & epiſcopi aſſiduos ſermones habebant; quibus in doctrina, & ritibus baptiſmi, confirmationis & euchariſtiae (quae tria ſacramenta eodem ferme tempore conferebantur) neophytos inſtituebant. *Idcirco*, inquit Chryſoſtomus (c), *continua quotidie doctrina perfruimini, idcirco ſeptem dierum ſpatio conſequenter collectam agimus*. Graecis hujuſmodi ſermones appellabantur *myſtagogici*, quod myſteriorum darent explicationem, iiſque finitis nulla pars chriſtianae doctrinae fidelibus latebat, & arcana diſciplina omnino ſolvebatur. Superſunt adhuc ex Latinis multi hujus generis ſermones in primis Auguſtini & Gennadii Brixienſis: ex Graecis vero tantum quinque catecheſes myſtagogicae Cyrilli Hieroſolymitani ad nos uſque pervenerunt. Opus Ambroſii *de myſte-*

(a) *Conc. Carthag. IV. can. LXXXVI.* (b) *Tertull. de cor. cap. III.* (c) *Chryſoſt. hom. de reſurrect. Confer. Grancolas l' ancien ſacramentaire par. II. p.* 95.

ſteriis, & alterum *de ſacramentis* eidem tributum ex ſermonibus ad neophytos habitis videntur compoſita: eadem enim methodus in iis apparet, qua Cyrilli catecheſes ſcriptae ſunt, quod Chardonius obſervat (*a*).

Annua Baptiſmi ſollemnitas.

§. VIII. Nec tantum chriſtiani ſeptem baptiſmum ſuum ſequentes dies ſacros habuerunt, verum etiam ejus anniverſariam ſellemnitatem in tanti beneficii memoriam celebrarunt: id quod *paſcha annotinum* dicebatur (*b*). Celebrarunt quidem ethnici annuam natalis ſui memoriam; at potiori jure memoriam ſuae in Chriſto partae nativitatis celebrare oportebat chriſtianos, quod is dies, reſciſſis cum diabolo pactionibus, ad veram vitam aditum patefecerat. Ergo in annotino paſchate ad eccleſiam conveniebant baptizati, pro quibus feſtum celebrabatur, & oblationes ad altare faciebant, miſſa diei paſchatis celebrabatur praeter epiſtolam, orationem & evangelium, quae propria erant; eoſque parentes & ſuſceptores comitabantur: nec deerat convivium, quo ſponſores excipiebantur (*c*). Non eodem in omnibus eccleſiis die paſcha annotinum celebrabatur: dies enim certus & ſtabilis, quo datus erat baptiſmus, propter mobile paſchatis feſtum ſequenti anno ut plurimum in quadrageſimam, vel in alium diem, quo

(a) *Chardon: hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect.* 1. *purt.* 2. *chap.* 11. (b) *Micrologus de eccleſ. obſerv. cap. LVI.* (c) *Confer. Baillet. des fêtes mobiles par. II.*

quo paſcha annotinum celebrari non poterat, incurrebat. Et hinc pro moribus eccleſiarum paſcha annotinum, vel ſabbato in albis, vel poſtridie octavam paſchae, vel alio die in faſtis eccleſiarum adnotato celebrabatur, etſi annus a die ſuſcepti baptiſmi nondum elapſus, vel jamdiu impletus eſſet (a). Alicubi tamen eodem recurrente baptiſmi die, etiam per quadrageſimam videtur celebratum, ſed in quadrageſima *alleluja* omittebatur (b). Illud vero obſervatu dignum videtur, quod illuminati paſchate annotino celebrato videntur deſiiſſe eſſe neophyti, quo ſtatu perdurante ſecundum eccleſiae regulas ad ordines non poterant promoveri, quod ex auctore commentariorum in epiſtolas Pauli ſub nomine Ambroſii Chardonius obſervat (c). Annotinum paſcha una cum catechumenorum baptiſmo ſollemni, qui Sabbato ſancto dabatur, videtur deſiiſſe (d). Sed pertinet ad chriſtiani officium, ut annuam ſui baptiſmi diem recolat, & in ea ſancte ſe excitet ad praeclaram ſponſionem, quam in lavacro per ſponſores ſollemniter edidit (e).

Omiſſae baptiſmi caerimoniae hodie ſupplentur.

§. IX. Jam vero caerimoniae omnes, quae baptiſmum praecedunt, vel ſequuntur ad vim ipſam ſacramenti non cenſentur neceſſariae, tan-

(a) *Confer Cangius in gloſ. v.*paſcha annotinum.
(b) *Bailet.de divin offic. cap.LXXXIV.* (c) *Chardon. loc. cit.* (d) *Baillet. loc. cit.* (e) *S. Carolus in conc. VI. Mediolan. cap. VIII.*

tumque eo ſpectant, ut eo melius & majori gratiae ubertate tantum myſterium conferatur. Et hinc in neceſſitate caerimoniae omittuntur; & tantum ſub invocatione Trinitatis aqua praebetur. Omiſſae autem propter neceſſitatem caerimoniae, ſi inde baptizati periculum evadant, omnes ſupplentur, in quo nova ab antiqua diſtat diſciplina. Etenim dum in neceſſitate baptiſmus ſine ſollemnibus dabatur, antiqua eccleſia omiſſas caerimonias ſuppleviſſe non videtur, quod Grancolaſius (a) recte obſervat. Tantum in hac ſpecie curabant patres, ut ſine ſollemnibus baptizati per confirmationem perficerentur, ut diſerte ex Cypriano & canonibus Illiberitanis conſtat (b). Et ſynodus Laodicena in morbo baptizatos, & inde in ſanitatem reſtitutos tantum *fidem addiſcere* praecepit, *& noſſe, quod divino munere digni habiti ſunt* (c). Videbatur praepoſterum, eas caerimonias poſt baptiſmum impleri, quae ad eum recte ſuſcipiendum praeparabant: nec exorciſmus ad daemones, qui jam expulſi erant, fugandos locum habere poterat. Sed temporis lapſu invaluit, ut omiſſae propter neceſſitatem baptiſmi caerimoniae omnes ſupplerentur: quae diſciplina ſenſim invaluit. Etenim primum tantum caerimoniae, quae baptiſmum ſequuntur, ſuppletae ſunt, quod ſynodus Londinenſis an. CIↃCC. & Vin-

(a) *Grancolas l'ancien ſacramentaire part. II.pag. 97. ſeq.* (b) *Cyprian. ep. LXXVI. al. LXIX. ad Magnum, Conc. Iliberit. can.XXXVIII.* (c) *Conc. Laodic. can. XLVII.*

Vinceſterienſis an CIϽCCXL. ſtatuerunt, ea fortaſſe ratione, quod nihil praepoſterum fieri credebatur, ſi baptiſmo in neceſſitate collato inde eae implerentur caerimoniae, quae alias baptiſmum ſequebantur. At paullo poſt etiam antecedentes ritus ſuppleti ſunt. Interim dum omiſſi baptiſmales ritus ſupplentur, exorciſmus mutatur, & hinc daemoni praecipitur, non ut hominem relinquat, ſed ut ad eum amplius non revertatur.

CAPUT X.

De Confirmatione.

Definitio confirmationis

§. I. Poſt baptiſmum chriſtianis alio ſacramento ſuccurritur, *confirmatione* nempe, quae nova infuſa gratia regeneratos veros Chriſti athletas efficit, ad pugnam cum diabolo & mundo ineundam, Scilicet regeneratio, quae ſummo Dei beneficio in aquis obtinetur, ſatis quidem eſt ad ſalutem conſequendam, ac proinde ſi ſtatim a baptiſmo chriſtianos mori contingat, procul dubio ſancti erunt, & cum Chriſto regnabunt: at quando poſt baptiſmum adhuc in carne ſubſiſtunt, alio auxilio indigent, ut partam in aquis innocentiam ſervent & perficiant, & diaboli mundique tentationibus reſiſtant (a). Itaque confirmatio eſt eccleſiae chriſtia-

(a) *Euſeb. Emiſs. hom. de pentecoſte.*

ſtianae ſacramentum, quo regenerati ſpiritum ſanctum ad robur & auxilia ſpiritualia conſequuntur, ut Chriſti perfecti milites evadant. In antiquis monumentis paſſim confirmatio dicitur χειροθεσία *manuum impoſitio*, χρίσμα *unctio*, & σφραγὶς *ſignaculum*, idque quia per manuum impoſitionem & chriſmatis ſub forma crucis unctionem confirmatio confertur: nomen vero *confirmatio* ab effectu deſumtum eſt, nec adeo rarum eſt in antiquis monumentis, ut nonnulli viri docti opinantur.

Unde conficitur chriſma.

§. II. Iam vero confirmatio per chriſmatis unctionem & manuum impoſitionem confertur *Chriſma* Graecum nomen eſt, unguentum ſignificans: & hinc etiam merum oleum in antiquis monumentis chriſma nuncupatur (*a*): ſed ex uſu eccleſiaſtico generis nomen ad unam unguenti ſpeciem reſtrictum eſt. Itaque chriſmatis nomine venit unguentum, quod Latini ex oleo & balſamo, Graeci vero itidem ex oleo & balſamo, & triginta quinque aliis aromatum ſpeciebus, addita vini non exigua quantitate, conficiunt. Per quinque priora ſaecula nec apud Latinos nec Graecos chriſmati balſamum videtur adjunctum, quod conſtat ex patrum omnium ſilentio (*b*). Quin Tertullianus diſerte teſtatur, ſolo oleo neophytos inunctos fuiſſe (*c*). Saeculo deinde ſexto coeperunt Latini in conficiendo chri-

(a) *Confer. Sambov, de ſacram. confir. diſp. III. art.* 4. (b) *Iuenin. de ſacram. diſſ. III. quaeſt.* 2, *cap.* 4. *art.* 2. (c) *Tertull. de bapt. cap. VII.*

chriſmate balſamum uſurpare, & ex Latinis videntur Graeci ejus admiſſionem recepiſſe. Ergo ſud Fabiani papae nomine epiſtola decretalis ſecunda ad Orientales, quae de balſamo mentionem habet, etiam hoc nomine apochrypha cenſetur. Quamvis vero Graeci balſamum chriſmati ſero tandem addidiſſe videantur; tamen inde uſque a primis ſaeculis ex aliis aromatum ſpeciebus chriſma confecerunt. Et hinc auctor eccleſiaſticae hierarchiae & Svidas chriſma velut unguentum ſuavem odorem ſpirans deſcribunt (*a*). Olei nomine, dum de chriſmate agitur, oleum ex oleis expreſſum intelligitur, & ſi quae aliae ſint olei ſpecies, ad chriſma conficiendum nihil valent; ſed quod ſpectat ad balſamum, num ſit Judaicum, vel Indicum, vel alterius generis perinde eſt, quod recte Sambovius (*b*) obſervat. Interim commixtio iſta balſami cum oleo non eſt de neceſſitate ſacramenti (*c*): & ſi quis non chriſmate, ſed ſolo oleo conſignatus fuerit, nihil debet iterari, ſed caute ſupplendum, quod minus caute praetermiſſum eſt (*d*).

Chriſmatis conſecratio.

§. III. Confectum pro vario eccleſiarum more chriſma antequam in uſum deducatur, ex antiquiſſima diſciplina oportet conſecrari: quae conſecratio chriſma Chriſti conſtituit. Soli autem epiſcopi chriſma conſecrant (*e*), ſemperque cano-

---

(a) *Auctor. eccleſ. hierarch. cap. IV.*, *Suidas v.* μύρον. (b) *Sambov. loc. cit.* (c) *Iuenin. loc. cit. art.* 3. (d) *Cap. I. ex. de ſacram. non iterand.*

(e) *Can. I. & ſeq. C. 26. quaeſt. I., conc. Toletan. I. can. XX.*

nones chriſma conſecrare presbyteris vetuerunt. Hinc ſaepe jubent canones, ut inferiores presbyteri a ſuis epiſcopis ante diem paſchae chriſma petant (*a*). Immo Patriarchae Conſtantinopolitani & Alexandrini ſibi chriſmatis conſecrationem reſervarunt, adeo ut metropolitae & epiſcopi earum dioceſium a patriarchis benedictum chriſma accipere deberent. Magna vero pompa & caerimoniarum apparatu chriſma apud Latinos benedicitur: ſed majori pompa id faciebant patriarchae Conſtantinopolitani: iis enim chriſma conſecrantibus adhaerebant metropolitae & epiſcopi ſubjecti, qui ejus rei cauſſa magno comitatu Conſtantinopolim conveniebant (*b*). Propriis precibus chriſma conſecratur, quibus invocatur Deus, ut illud ſanctificet: & propria miſſa, qua conſecrabatur, *chriſmalis* dicta eſt. Etenim, ut obſervat cardinalis Bona (*c*), olim feria quinta ſanctioris hebdomadis tres miſſae fiebant, in quarum una pax poenitentibus dabatur, in ſecunda ſanctum chriſma conſecrabatur, & tertia propria diei officium ſpectabat. Conſecrabatur olim chriſma in Occidente *omni tempore*, ut patres concilii Toletani I. loquuntur (*d*), hoc eſt omni die, prout eo eccleſiae indigebant. Sed poſt ſaeculum ſextum mos invaluit, ut tantum feria quinta in coena domini chriſma benediceretur. Et profecto morem tertio ſaeculo ignotum Fabiano pa-

(a) *Can. IV. D.* 95. (b) *Confer. Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect.* 2. *chap.*2. (c) *Bona rer. liturg. lib. I. cap.* 18. (d) *Conc. Tolet. I. can. XX.*

papae tribuit Iſidorus Mercator, dum eum ſcribentem inducit, ut chriſma quotannis in coena domini conſecratur (a). Graecorum euchologia etiam ad chriſmatis benedictionem feriam quintam majoris hebdomadis dicunt, quamvis ob difficilem apparatum ſolerent patriarchae Conſtantinopolitani magnam chriſmatis copiam benedicere, ut ita neceſſe non eſſet, ſingulis annis iterare conſecrationem. Interim ſollemni hac conſecratione chriſma ſanctificari, & divinam virtutem adquirere antiqui patres adfirmant (b), qua mirabiles effectus operetur: docentque meliores theologi, conſecrationem ad chriſmatis naturam pertinere, quamvis alioquin certum eſſe videatur, chriſmatis benedictionem jure eccleſiaſtico inductam eſſe (c).

Chriſmate ſub ſigno crucis unguntur confirmandi.

§. IV. Conſecrato chriſmate, qui confirmantur, inunguntur, quam unctionem *materiam proximam* paſſim dicunt. Unguntur autem ex antiqua diſciplina apud Latinos tantum in fronte (d): ſed Graeci praeter frontem, cujus unctionem tamquam potiorem ſpectant, ungunt etiam oculos, nares, os, aures, pectus, manus & pedes, ut habet vulgatum euchologium. Duo tamen antiquiſſima euchologia unctionem pectoris, manuum & pedum, teſte Morino, omittunt. Syri, Alexandrini & Aethyopes fere omnia

---

(a) *Can. XVIII. D. 3. de conſecr.* (b) *Cyrill. Hjeroſolym. catech. myſtag. III.* (c) *Sambov. de ſacram. conf. diſp. III. art. 5.* (d) *Conferat. Sambov. loc. art. 6.*

nia corporis membra inungunt (*a*). Antiqua eſt eccleſiarum Orientalium diſciplina; quarto enim ſaeculo Graeci plures corporis partes ungebant (*b*), quamvis non omnes eccleſiae per omnia convenirent. Inungunt autem & Latini & Orientales ſub ſigno crucis. Eſt nempe crux ſignum victoriae chriſtianorum: & tam ſolleinne & venerandum chriſtianis fuit, ut illud in omnibus ſacris caeremoniis adhibuerint (*c*). Immo ex ſententia Auguſtini confirmationi magis convenit, eique veluti proprium eſt crucis myſterium in fronte impreſſum, ut chriſtiani in loco pudoris crucem, quae ignominia gentibus erat, palam circumferant (*d*). Interim a chriſmatis unctione in antiquis monumentis confirmatio ſaepe dicitur *unctio*, & *chriſmatio* & a ſigno crucis *conſignatio* & *ſignaculum domini*.

Qua formula unctio chriſmatis fiat.

§. V. Chriſmatis conſignatio caerimonia nuda non eſt, ſed ei formula verborum adhaeret, quae non iiſdem verbis apud Graecos & Latinos concepta eſt. Graeci enim inde uſque a quarto ſaeculo dicunt σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίȣ, *ſignaculum donationis ſpiritus ſancti* (*e*). Verum aliae Orientales eccleſiae aliis formulis utuntur (*f*). Latini

(a) *Morin. de ſacram. confirm. cap. VIII.* (b) *Conc. Conſtantinop. I. can. VII.*, *Cyrill. Hieroſolym. catech. III.* (c) *Chryſoſt. hom. LIV. al. LV. in Matth.*
(d) *Auguſt. enarr. in pſal. CXLI.* (e) *Conc. Conſtantinop. I. can. VII.*, *Trull. can. XCV.* (f) *Confer. Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect. 2. chap. 1.*

tini vero ſub hac formula frontem conſignant, *ſigno te ſigno crucis , & confirmo te chriſmate ſalutis in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti .* Uſus hujus formulae apud Latinos generatim poſt ſaeculum XII. invaluit ; ejus enim in antiquis monumentis nullum exſtat veſtigium (a). Initio nec Graeci , nec Latini in chriſmatis unctione certam formulam videntur adhibuiſſe , ſed confirmationem ſolis precibus , quibus invocatur ſpiritus ſanctus , adminiſtrarunt , quod ex conſtitutionibus apoſtolicis , ſacramentario Gregorii M & aliis antiquis ritualibus libris Morinus (b) obſervat . Quoniam vero incommodum videbatur , pontificem dum ungerent , nihil dicere ; praeſertim quod aliquid morae inter orationem & conſignationem intercederet ; hinc citius apud Graecos , ſerius apud Latinos in chriſmatis unctione ϛαυροειδεῖ etiam propria formula coepit adhiberi . In Occidente poſt ſaeculum ſeptimum alii dicebant , *ſignum Chriſti in vitam aeternam* , alii *in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti* , nec in formula actum conſignationis exprimebant (c) . Formula indicativa , qua conſignandi actus exprimitur , fortaſſe in *Ordine Romano* , qui octavo , aut nono ſaeculo ſcriptus creditur , primum occurrit ita , *confirmo te in nomine patris &c.* Medio ſaeculo XIII. quamvis pleraeque Occidentis eccleſiae actum conſignandi verbis indicativis exprimerent ; non tamen omnes in unam

(a) *Confer. Fervacquius de ſacram. confirm. cap. III. quaeſt.* 2. (b) *Morinus de adminiſtr. poenit. lib. VIII. cap.* 16. (c) *Morinus loc. cit.*

formulam conveniebant, quod ejus aetatis ſcriptor Alexander de Hales teſtatur (a). Sed inde Occidens univerſus formulam modo uſurpatam admiſit: & poſtquam confirmandi actus verbis expreſſus eſt, nomen *confirmatio* receptius & vulgatius evaſit.

Chriſmatis origo.

§. VI. Sed quae fuerit inter chriſtianos prima chriſmatis origo, inter doctos diſputatur. Petrus Aurelius in libro, quem inſcripſit *orthodoxus*, pluribus contra Sirmondum contendit, ungendi ritum apoſtolicum eſſe. Verum Habertus (b) id rationem fugere, & Aurelium contra ſummos theologos praefracte id perſuadere niti ingenue profitetur. Eſtius quoque communiorem ſententiam eſſe dicit, apoſtolos in confirmando chriſma non adhibuiſſe (c). Et qui quaeſo dici poteſt, apoſtolos chriſmate conſignaſſe, quando id ſcriptura tacet, nec aliis idoneis monumentis demonſtratur? Quod ſi aliquando in novo teſtamento dicatur, chriſtianos inunctos & ſignatos eſſe (d), id intelligi debet de unctionibus internis & myſticis, quales gratiae ſuae effuſione Deus operatur. Itaque Baſnagius, Dallaeus & Binghamus chriſma demum inductum autumant exeunte ſaeculo ſecundo, quod ejus primi Tertullianus & Origenes meminerint. Sed magis eſt, ut non diu poſt apo-

(a) *Alexander de Hales part. IV. ſummae quaeſt.* 9. *membr.* 1. (b) *Habert. archierat.* (c) *Eſtius in lib. IV. ſentent. diſt.* 7. §. 7. (d) 2. *ad Cor. I.* 21. *ſeqq.*, *ad Epheſ. I.* 14.

apoſtolos olei unctionem inductam dicamus, quod etiam Pearſonius (*a*) adfirmat. Sane Tertullianus, qui primus olei unctionem, qua chriſtiani poſt baptiſmum ungebantur, memorat, eam non tum primum inductam, ſed jam uſu receptam ſupponit. *Exinde*, inquit (*b*), *egreſſi de lavacro perunqimur benedicta unctione de priſtina diſciplina, qua ungi oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant.* Quibus verbis etiam id Tertullianus adfirmat, eccleſiam *de priſtina diſciplina*, hoc eſt Judaica, unctionem accepiſſe, ut Rigaltius interpretatur.

Unctiones apud gentes.

§. VII. Jam vero religioſae chriſmatis ſeu olei adſperſiones longe ante Chriſtum & apud Judaeos & apud gentes ſollemnes fuerunt. Et Judaei quidem & in ſacrificiis & in conſecrationibus oleum adhibuerunt, quod Spencerus, Caſaubonus aliique recte obſervant (*c*). Hinc quae res Deo dicabantur, olei adſperſione veluti purgabantur, & Deo ſacrae fiebant, idque ex antiquiſſimis moribus (*d*), quos Deus probavit, & admiſit; voluit enim, ut unguento opere unguentarii compoſito, & res & perſonae ſibi dicarentur (*e*). Hinc tabernaculum, altare & ſacerdotes ipſi olei adſperſione Deo conſecrata ſunt (*f*). Sollemni autem olei unctione & res & perſonae a rebus profanis ſecretae

Bb 2 in

(a) *Paerſon. lect. in act. V. n. 6.* (b) *Tertull. de bapt. cap. VII.* (c) *Spencerus de legib. Hebraeor. ritualib diſſ. III. Caſaub. exercit. XIV. in Baron. n.* 14. (d) *Geneſ. XXVIII.* 18. (e) *Exod. XXX.* 23. *ſeqq.* (f) *Levit. VIII.* 10. *ſeq.*, *Exod. XXIX.* 7.

in Dei poſſeſſionem tranſire credebantur: quo fiebat, ut unctos Dei tamquam ſanctos violare ſacrilegium haberetur. Inde etiam invaluit, ut Judaici reges ungerentur, ut ita tamquam Deo uncti & ſacri inviolabiles evaderent. Simili rerum unctione in ſacris ſuis utebantur ethnici (a), qui tamen unctionum uſu in ſtupidam ſuperſtitionem proruerunt, lapides enim unctos adorabant, quaſi eis per oleum aliquid divinitatis adhaeſiſſet. Ipſe Lucianus (b) hanc ineptam gentium ſuperſtitionem deridet. Hoc thema Reinerus Verwey egregie perſequitur in opere *de unctionibus gentilium*. Quidquid vero de gentibus ſit, olei uſus apud Judaeos incorruptus perduravit, eoque tamquam ritu religioſo in rebus & perſonis Deo conſecrandis & in ungendis regibus uſi ſunt.

Manus impoſitio ſuper confirmandos.

§. VIII. Alterum ſignum ſenſibile, quo confirmatio datur, eſt manuum impoſitio, qui ritus ex apoſtolica auctoritate deſcendit. Conſtat enim auctoritate ſcripturarum, apoſtolos baptizatis manus impoſuiſſe, eiſque dediſſe ſpiritum ſanctum (c). Ex qua ſcripturarum auctoritate antiqui eccleſiae patres Cyprianus, Hieronymus, Innocentius I., Auguſtinus aliique paſſim tradunt, per manuum impoſitionem baptizatis ſpiritum ſanctum & robur infundi (d). Et

(a) *Cleric. not. in Judic. IX. 9.* (b) *Lucian. in Alexander Pſeudom.* (c) *Act. VIII. 17.* (d) *Cyprian. epiſt. LXXIII ad Jubaian.*, *Hieronym. contra Lucifer. cap. IV.*, *Innocent. I. ep. ad Decent. cap. III. Auguſt. de trin. lib. XV. cap. 26.*

Et eccleſiae praxis haec fuit, ut poſt baptiſmum manus imponerentur, quo chriſtiani ſpiritum ſanctum reciperent. Nec minus in eccleſia Latina, quam in Graeca olim ad dandum ſpiritum ſanctum, manus imponebantur. *In eccleſia*, inquit Firmilianus Cappadociae in Caeſarea epiſcopus (a), *praeſident majores natu, qui & baptizandi & manum imponendi & ordinandi poſſident poteſtatem*: quibus verbis manuum impoſitio ab ordinatione diſtincta alia profecto non eſt, quam manus impoſitio in confirmationem. Et conſtitutiones apoſtolicae aperte teſtantur, manus baptizatis impoſitas fuiſſe, eamque impoſitionem baptiſmi perfectionem dicunt (b). Et Theodoretus ait, baptizatos (c) *per manuum ſacerdotalem impoſitionem ſancti ſpiritus gratiam accipere*. Idem, productis Chryſoſtomi, Epiphanii, Gennadii patriarchae Conſtantinopolitani, Eulogii patriarchae Alexandrini aliorumque teſtimoniis Grancolaſius & Drouvenus adſtruunt (d); ut mirum ſit, ſcripſiſſe Morinum, antiquum ſcriptorem non eſſe, qui teſtetur, in eccleſia Graeca olim conſuevìſſe, ad dandum ſpiritum ſanctum, manus imponi (e).

Oratio manuum impoſitioni adhaeret.

§. IX. Manus impoſitionem comitatur vocis pre-

(a) *Firmil. ep. LXXV. ad Cyprian. inter Cyprian.* (b) *Conſt. apoſt. lib. III. cap.* 45. (c) *Theodoret. in cap. VI. ep. ad Hebraeos*: (d) *Grancolas l' ancien. ſacramentaire par. II. pag.* 116. *ſeq.*, *Drouven. de re ſacrament. lib. III. quae.* 3. *cap.* 2. (e) *Morin. de ſacram. confir. cap. IV.*

precatio, quâ Deus exoratur, ut ſpiritum ſanctum ſuum in confirmandos infundat: & ita formula haec potius eſt deprecativa, quam indicativa. Et ſane apoſtoli manus chriſtianis Samariae a Philippo tinctis imponentes, orarunt, ut ſpiritum ſanctum acciperent (*a*). Similiter patres, dum manus ſuper confirmandos imponi aſſerunt, orationem aut ſpiritus ſancti addunt invocationem. Quin generaliter manus numquam in eccleſia impoſitae ſunt ſine precibus, quae impoſitionem illam comitarentur. *Quid eſt aliud manus impoſitio*, inquit appoſite Auguſtinus, *niſi oratio ſuper hominem* (*b*). Hinc factum, ut manum imponere & orare quandoque apud veteres pro eodem uſurpentur. Et ſi nonnumquam veteres manuum impoſitionem uſurpant nulla orationis facta mentione, ſemper oratio ſubauditur, quod ſcite Morinus animadvertit (*c*). Quae vero fuerit oratio iſta, quae dum manus ſuper confirmandos imponebantur, recitaretur, patres non expoſuerunt, ſed arcana traditione in eccleſia conſervata eſt: cujus ſilentii adeo tenaces fuerunt, ut Innocentius I. ad Decentium ſcribens, religioni ſibi duxerit, eam formulam litteris conſignare. *Verba*, in confirmatione nempe uſurpata, inquit (*d*), *dicere non poſſum, ne magis prodere videar, quam ad conſultationem reſpondere*. Verebatur pontifex pruden-

(a) *Actor. XIII.* 15. 17. (b) *Aug. lib. III. de bapt. cap.* 16. (c) *Morin. de adminiſtr. poenit. lib. VIII. cap.*8. *n.* 7.*ſeq.* (d) *Innocent.I.ep.ad Decent. cap. III.*

dentiſſimus, ne litterae in manus profanorum incidererent, & myſteria noſtra vulgarentur. Interim dubio procul talis erat illa formula, qua rogabatur Deus, ut ſpiritum ſuum in regeneratos effunderet, eoſque perficeret & confirmaret. Poſtquam vero arcani diſciplina deſiit, coeperunt rituales libri formulam, quae manuum impoſitionem comitabatur, deſcribere: & re ipſa ſacramentarium Gregorii M. eam proponit, continetque Dei invocationem, ut ſeptiformem ſpiritum ſanctum paracletum in regeneratos demittat.

Manuum impoſitionis origo.

§. X. Quemadmodum vero olei unctionem, ita etiam manuum impoſitionem a Judaeis Chriſti eccleſia videtur mutuaſſe, quod Morinus (*a*) adgnoſcit. Et apud Judaeos quidem ritus imponendarum manuum perantiquus & celebris eſt, eratque ſignum divinae benedictionis & virtutis, quae externo illo ritu communicabatur. Ita Jacob filios Joſeph benedicturus, manus ſuper eorum capita imponit, orationemque ſuper eos fundit (*b*). Sed Moſes extenſis impoſitiſque manibus miracula perpetrabat, & divinam virtutem & potentiam cum iis, quibus manus imponebat, communicabat. Et hinc Joſue repletus eſt ſpiritu ſancto, dum populi dux conſtitutus eſt, *quia Moſes poſuit ſuper eum manus ſuas* (*c*). Et Judaei deinceps presbyteros mani-

(a) *Morin. de adminiſtr. poenit. lib. VIII. cap. 8. n. 9.* (b) *Geneſ. XLVIII. 13. ſeq.* (c) *Deuteron. XXXIV. 9.*

manibus impoſitis crearunt (*a*). Quum vero Chriſtus potius ad implendam, quam ad ſolvendam legem venerit, ſpiritum gratiae ſuae & vim divinam etiam impoſitis manibus communicare voluit. Sic facile Judaeos lucrabatur, quibus novae non erant mirificae manuum impoſitiones. Ergo non ſolum ipſe variis occaſiobus manus impoſuit; verum etiam diſcipulis ſuis dedit, ut extenſis manibus vim divinam & mirificam impertirentur: *Super aegros manus imponent, & bene habebunt* (*b*). Qua poteſtate apoſtoli donati ad divinam virtutem communicandam, manus imponebant neophytis, eccleſiae miniſterio praeficiendis, evangelii praeconibus, idque ut ſpiritu ſancto replerentur. Inde eccleſia in omnibus occaſionibus, ubi gratia & divinum auxilium erat impetrandum, manuum impoſitionem uſurpavit.

An Graeci in confirmatione manus imponant?

§. XI. Immutatus in eccleſia Latina perſeveravit ritus imponendarum manuum in confirmatione, quamvis ſcholaſtici ei parum efficaciae tribuerint. Sed quod ſpectat ad Graecos, hi ſaltem a pluribus ſaeculis tantum per chriſmatis unctionem, nulla facta manuum impoſitione, confirmare videntur; etenim eorum euchologia tantum chriſmatis unctionem praeſcribunt, & de manuum impoſitione nihil habent. Et Graeci ſcriptores poſteriores in primis Simeon Theſſalonicenſis & Nicolaus Cabaſilas adfirmant, apoſto-

(a) *Seldenus de ſynedr. lib. II. cap. 7. §. 1.* (b) *Marc. XVI. 18.*

ſtolicae manuum impoſitioni unguenti ſignaculum ſucceſſiſſe (a). Immo ipſi Graeci patres vim chriſmatis attollunt, nec adeo de manuum impoſitione magnifice loquuntur. Exercuit nodus hic viros doctiſſimos. Morinus opinatur, materiam confirmationis eſſe chriſmatis unctionem (b): Holſtenius vero Graecos ceſſaſſe ab imponendis manibus in confirmatione, quod miraculorum & virtutum dona ceſſarint (c). Alii melius adfirmant, Graecos a quingentis annis elevationem manus ad ſignandum habere etiam pro manuum impoſitione (d). Diſtincta quidem eſſe debet a manuum impoſitione conſignatio; at nihil abſurdi eſſe videtur, ſi unus ritus duas caerimonias complectatur, praeſertim ſi qui conſignant, manus etiam imponere intelligant. Sane in fidei confeſſione adfirmat Jo. Palaeologus, chriſmatis myſterium dari *per impoſitionem manuum epiſcopi, qui inungit* (e). Quod ſi haec reſponſio nodum non videtur extricare, plane dicendum eſt, pleroſque Graecorum rituales manuum impoſitionem habere, quod Renaudotius in ritibus Graecorum verſatiſſimus teſtatur (f). Et quamvis Graeci veluti paecipuam confirmationis partem manuum impoſitionem non habeant; id tamen ideo fit, nonquod

(a) *Ap. Morin. de ſacram. confirm. cap. V.* (b) *Morin. loc. cit. cap. IV. ſeq.* (c) *Holſten. diſſert. de miniſtro confirmat. ap. Graecos cap. I.* (d) *Gardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect. 2. chap. 1.* (e) *Ap. Allatium lib. III. de concord. cap. 16.* (f) *Renaudot. tom. V. perpetuit fidei lib. 2. cap. 12.*

in ea magnam vim non adgnoſcant, ſed quod in omnibus paene ſacramentis adhibeatur: & hinc unctionem, quae paucorum eſt, principalem confirmationis materiam eſſe exiſtimant. Adde, quod euchologia omnia jubent, orationem, qua ad robur invocatur ſpiritus ſanctus, ſuper neophytos recitari; ea autem oratio ex antiquo more manuum adhaeret impoſitioni. Quid eſt enim aliud manuum impoſitio, quam oratio ſuper populum?

Materia & forma confirmationis.

§. XII Atque ex hactenus dictis videtur conſtare, quae ſit propria ſacramenti confirmationis materia & forma, quamvis ea de re inter theologos non conveniat. Et ſcholaſtici quidem ſoli chriſmati materiam tribuunt, formam vero verbis, quae adhaerent unctioni: qua in re adeo tenaces ſunt & fortes, ut doceant, apoſtolos ſpeciali privilegio per manuum impoſitionem confirmationis effectum ſine ſacramento dediſſe (*a*). Morinus quoque ſola chriſmatis unctione confirmationem aeſtimat, idque quod credat, Graecos ſolo chriſmate confirmaſſe & adhuc confirmare. Alii in primis Juenius & Drovuenus (*b*) manuum impoſitioni chriſma adjungunt, & ex utroque ritu materiam confirmationis coaleſcere contendunt. At quando apoſtoli ſolis precibus impoſitioni manuum ad-

(a) *S. Thomas part. III. quaeſt.* 72. *art.* 2. *Alexander de Hales part IV. quaeſt.* 24. *memb.* 1. (b) *Juenin. de ſacram. diſput. III. quaeſt.* 2. *cap.* 3., *Drouven. de re ſacram. lib. III. quaeſt.* 3. *cap.* 1.

adjectis dederunt ſpiritum ſanctum, quî quaeſo admitti poteſt, totam confirmationis naturam in chriſmatis unctione conſiſtere, aut chriſma ejuſdem neceſſitatis eſſe cum manuum impoſitione? Rectius ergo viri doctiſſimi Sirmondus, Habertus, Sambovius aliique (a) totius confirmationis vim & naturam in manuum impoſitione, eique adjunctis precibus collocant, chriſmatis vero unctionem eccleſiae auctoritate ad ſacramenti integritatem pertinere. Nec aliter profecto dici poteſt, quando apoſtoli orantes & manus imponentes dederunt ſpiritum ſanctum: & antiqui patres tantae auctoritatis pondere ducti, chriſtianos per manuum impoſitionem accipere ſpiritum ſanctum docuerunt. Quod ſi Eugenius IV. Armenos inſtituens, afferat, materiam confirmationis eſſe chriſma, formam vero ſollemnia verba *ſigno te ſigno crucis* &c., id quidem nihil obturbat; obſervant enim viri docti Fervacquius (b), Morinus aliique (c), Eugenium eo decreto peculiares eccleſiae Latinae ritus in conficiendis ſacramentis, non veras & proprias materias & formas, quae Armenos haud latebant, propoſuiſſe. Interim inquiſitio iſta potius ad θεωρητικὸν, quam ad praxim pertinet; miniſtri enim dum conficiunt ſacramenta, omnes in ritualibus praeſcriptos ritus debent adhi-

Cc 2 be-

(a) *Sirmond. anthirret. II. par.* 1. *cap. ult.*, *Habert. not in eucholog. Graecor.*, *Sambov. de ſabram. confirm. diſput. III. & IV.* (c) *Fervacq. de ſacram. confir. cap. III. qu.* 2. (c) *Morin. de poenit. lib. VIII. cap.* 18. *n.* 5., *Eſpen. par. II. tit.* 3. *cap.* 3. *n.* 10.

bere. Et ſi quando patres & canones in cauſſa confirmationis ſolam manuum impoſitionem, aut ſolam chriſmatis unctionem memorant, ſynedoche ſaepe eſt, & unum in altero ex natura adjunctorum continetur.

Ordinarius confirmationis miniſter.

§. XIII. Ab externa forma, qua confirmatio conſtat, ad ejus miniſtrum tranſeamus. Miniſter, qui propria & ſummo ſacerdotio adhaerenti poteſtate dat confirmationem, epiſcopus eſt. Sane ad imponendas manus chriſtianis, quos Samariae Philippus diaconus tinxerat, apoſtoli Petrum & Joannem ablegarunt (*a*). Et antiqui ſcriptores eccleſiaſtici miniſtrum confirmationis epiſcopum faciunt, idque eorum aliqui ex auctoritate apoſtolica derivant. Cyprianus hunc eſſe eccleſiarum morem adfirmat (*b*), ut baptizati *eccleſiae praepoſitis* (hoc eſt epiſcopis) *offerantur, ut per orationem noſtram & manus impoſitionem ſpiritum ſanctum conſequantur*. Et Hieronymus teſtatur, baptizatum *niſi per manus epiſcopi* ſpiritum ſanctum non accipere: quam abſervationem ab ea auctoritate derivat, quod poſt adſcenſum domini ſpiritus ſanctus ad apoſtolos deſcendit (*c*). Innocentius I. ex moribus & apoſtolica doctrina manifeſtum eſſe docet, non ab alio quam ab epiſcopo debere infantes conſignari (*d*). Ex Graecis Firmilianus impoſitionis manuum proprium miniſtrum

---

(a) *Actor. VIII. 14. ſeqq.* (b) *Cyprian. ep. LXXIII. ad Jubajan.* (c) *Hieronym. contra Lucifer. cap. IV.* (d) *Innocent. I. ep. I. ad Decent. cap. 3.*

ſtrum epiſcopum facit (*a*). Et Chryſoſtomus ſingulare & apoſtolorum donum fuiſſe docet, ut manus imponentes, darent ſpiritum ſanctum, ſubnectitque, *unde & praecipuos*, vel ut alii vertunt, *coriphaeos*, *non alios videmus hoc facere* (*b*). Paſſim quoque canones veluti proprium & ordinarium conſignationis miniſtrum epiſcopum exhibent, nec in re trita pluribus teſtimoniis uti neceſſe eſt (*c*). Cui traditioni adhaerentes Tridentini patres ſtatuerunt, confirmationis *ordinarium* miniſtrum epiſcopum eſſe (*d*).

Olim apud Latinos presbyteri confirmabant.

§. XIV. Verum enimvero, quod Hieronymus obſervat (*e*), diſciplina, quae ſummo ſacerdoti tribuit conſignationis miniſterium, *ad honorem potius ſacerdotii, quam ad legis neceſſitatem* ſpectavit. Nec enim ex eo, quod Philippus diaconus a ſe baptizatis manus non impoſuit, conſequitur, jure divino presbiteris manuum impoſitionem interdici. Itaque olim in Latinis eccleſiis presbyteri abſentibus aut veniam dantibus epiſcopis conſignabant, quod pluribus Morinus & Holſtenius demonſtrant (*f*). Et quidem in Hiſpania ſtatuerunt patres Concilii I. Toletani, *diaconum non chriſmare, ſed preſ-*

(a) *Firmilian. ep. LXXV. ad Cyprian. inter Cyprian.* (b) *Chryſoſt. hom. XVIII. in acta.* (c) *Confer Drouvenus de re ſacrament. lib. III. quaeſt.* 7.
(d) *Trident. ſeſ. VII. de confir. can.* 3. (e) *Hieronym. contra Lucifer. cap. IV* (f) *Morin. de ſacram. confir. cap.* 12. *ſeqq.*, *Holſten. diſſ. de miniſtro confirmat. apud Graecos.*

preſbyterum abſente epiſcopo, praeſente vero ſi ab ipſo fuerit praeceptum (*a*). Similiter in Gallia abſente epiſcopo & urgente neceſſitate presbyteri conſignâbant haereticos, qui ad eccleſiam revertebantur (*b*). Et ſexto ſaeculo presbyteri in Sardinia ex antiquis moribus confirmationem conferebant (*c*): at Gregorius M eos deinceps id facere interdixit. Aegre tulerunt Sardi antiquum ſuum morem abrogari, quod prudentiſſimus pontifex intelligens, indulſit, ut Sardiniae Praesbiteri, ubi epiſcopi deeſſent, conſignarent (*d*). Interim dum alii Occidentales presbyteri conſignabant, id Romani presbyteri facere vetabantur. Sed deinceps ſexto & ſequentibus ſaeculis ſenſim deſierunt Occidentales presbyteri confirmare, idque factum, ſcribit Holſtenius, *pontificum Romanorum inſtantia* (*e*), qui eccleſiae ſuae mores in omnem eccleſiam inferre ſtuduerunt. Recepta erat haec diſciplina tempore Iſidori Mercatoris, qui propterea ſub Euſebii, Damaſi & Leonis nominibus datis litteris presbyteros a confirmationis miniſterio omnino removit. Et haec fuit occaſio, cur veteris diſciplinae memoria paſſim aboleretur. Ceterum moribus praeſentibus poſſe preſbiterôs ex eccleſiae indulgentia confirmationem dare in compertis videtur eſſe (*f*), quamvis id Eſtius & Sambovius non admittant.

Preſ-

(a) *Conc. Tolet. I. can. XX*; (b) *Conc. Arauſic. can. II.*, *conc. Epaonenſe can. XVI.* (c) *Greg. M. lib. III. ep.* 9. (d) *Id. loc. cit. ep.* 26. (e) *Holſten. cit. diſſert. in praef.* (f) *Confer. Drouvenus de re ſacram. lib. III. quaeſt.* 7. §. 4.

Presbyteri Graeci ordinarii confirmationis miniſtri.

§ XV. Nec tantum apud Latinos, verum apud Graecos olim presbyteri confirmarunt. Id certe conſtitutiones apoſtolicae, auctor commentariorum in epiſtolas Pauli ſub nomine Ambroſii, & auctor quaeſtionum in vetus & novum teſtamentum abunde teſtantur (*a*). Diſtat autem in hac parte, ut in aliis multis, Latinos inter & Graecos, nam Latini presbyteri a multis ſaeculis non amplius confirmant; at Graecorum mores in dies convaluerunt, & eorum presbyteri ordinarii confirmationis miniſtri facti ſunt. Hinc nono ſaeculo Photius vitio vertit Latinis, quod apud eos presbyteri non conſignarent. Graecorum mores ſunt legitime praeſcripti, eoſque Latina eccleſia probat & admittit (*b*). Et profecto male Petrus Aurelius & Sambovius (*c*) opinantur, Graecos presbyteros miniſterio conſignandi abuti. Quod ſi nono ſaeculo Nicolaus papa juſſit, iterum conſignari confirmatos a presbyteris, quos Photius in Bulgariam miſerat; id ea ratione factum videtur, quod Photius utpote intruſus patriarcha omni eccleſiaſtica poteſtate ſecundum ejus aetatis opinionem carere cenſebatur; vel quia Nicolaus ſibi ſubjectam Bulgariam contendebat, in quam pro-

(a) *Conſt. apoſt. lib. VII. cap.* 22., *Ambroſ. in Epheſ. IV.* 11., *Auguſt. quaeſt. in vet. & nov. teſtam. quaeſt. CI.* (b) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. III. quaeſt.* 5. *cap.* 2. *art.* 2. §. 3. (c) *Sambov. de ſacram. confirm. diſp. VII. art.* 2.

propterea nulla videbatur eſſe Conſtantinopolitani patriarchae poteſtas. Nec Innocentius III. conſignare Graecis presbyteris interdixit, quamvis ejus decretalis apud Gregorium IX. id innuere videatur (a) etenim Innocentius tantum presbyteris Latinis, qui tum erant Conſtantinopoli, & de more Graecorum conſignationem attentabant, deinceps vetat confirmare, quod ex integra decretali apud Antonium Auguſtinum conſtat. Et male profecto Raymundus decretalem decurtavit, omittens verbum *Latinis*, quo pontifex palam faciebat, ſe de ſolis Latinis presbyteris edixiſſe (b).

Confirmatio gratiam ad robur confert.

§. XVI. Jam vero confirmationis effectus duo ſunt, gratia & ſpiritale ſignaculum, quo chriſtiani ſpeciali modo Chriſti militiae addicuntur. Et quod ſpectat ad gratiam, conſtans & vulgata eſt eccleſiae doctrina, per manuum impoſitionem ſpiritum ſanctum effundi (c). Spiritus vero ſancti gratia confirmatis adhaerens, proprie partam in baptiſmo gratiam & innocentiam confirmat augetque, non juſtitiam & ſanctitatem producit. Scilicet regeneratio & ſanctitas aquis baptiſmi data, ſatis eſt ad ſalutem: at quando poſt baptiſmum concupiſcentiae & mundi illecebris ſumus obnoxii, alio indigemus auxilio, quo baptiſmi gratia augeatur & ſpiritus ſancti donis exornetur, quod preſtat confirmatio. *In* ha-

(a) *Cap. IV. ex. de conſuetud.* (b) *Morin. de ſacram. confirm. cap. XXII.* (c) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. II. quaeſt. 7. cap. 2. art. 1.*

baptiſmo, inquit Euſebius Emiſſenus, ſeu quiſquis ſub eo nomine latet (a) *regeneramur ad vitam*, *poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam*: *in baptiſmo abluimur*, *poſt baptiſmum roboramur.* Hinc patres Concilii Illiberitani chriſtianos per manuum impoſitionem *perfici* (c), Cyprianus *conſummari* (b), & paſſim alii patres *roborari* & *augeri* dixerunt (d). Quo fiebat, ut ſtante patrum diſciplina, nemo chriſtianus, ſeu potius nemo verus & perfectus chriſtianus cenſeretur, antequam confirmationem ſuſcepiſſet. *Hujus ſancti chriſmatis dono accepto*, inquit Cyrillus Hieroſolimitanus (e), *merito appellamini chriſtiani*, *veram*, *efficientes appellationem in ipſa regeneratione*; *ante enim quam haec gratia vobis donata eſſet*, *non eratis proprie digni eo nomine*, *ſed pergentes eo uſque progreſſi eſtis*, *ut efficeremini chriſtiani*, nempe perfecti.

Olim confirmatio dabat dona miraculorum.

§. XVII. Atque hic proprius & ordinarius confirmationis effectus eſt, ſemperque adgnovit eccleſia, per hoc ſacramentum chriſtianis robur adjungi. Ceterum ſpiritus ſanctus in confirmatione datus, primis ſaeculis linguarum & miraculorum dona conferebat: id certe commune erat aetate apoſtolorum, inde ſenſim fere ceſſavit, prout res chriſtiana incrementa accepit, jamque exeunte ſaeculo tertio rara erant exempla,

(a) *Euſeb. Emiſſ. hom. de pentecoſte.* (b) *Conc. Illiberit. can. LXXVII.* (c) *Cyprian. epiſt. LXXIII.* (d) *Confer. Sambov. de ſacram. confir. diſp. V. art.* 1. (e) *Cyrill. catech. III.*

pla, in quibus ſpiritus ſanctus ſenſibilibus miraculis dabatur: quod thema illuſtrant Dodwellus & Chardonius (a). Eccleſiae primordia & ſtatus rei chriſtianae tot tempeſtatibus obnoxius, miraculorum dona poſtulabant. *Primis temporibus*, inquit Auguſtinus (b), *cadebat ſuper credentes ſpiritus ſanctus, & loquebantur linguis, quas non didicerant, quando ſpiritus dabat eis pronuntiare. Signa erant tempori opportuna*, hoc eſt, ut alio loco dicit (c), *ad commendationem rudis fidei, & eccleſiae primordia dilatanda*. At non ex eo, quod non amplius manuum impoſitio dat in miraculorum patrationem ſpiritum ſanctum, propterea tamquam otioſa caerimonia traducenda eſt, quod facit Calvinus: nam qui ſpiritus ſanctus ad miraculorum patrationem nihil proficit, prodeſt certe ad chriſtiani perfectionem & caritatem, quod Auguſtinus docet (d). Interim etſi a multis ſaeculis frequentia non ſint dona miraculorum, non tamen omnino ceſſarunt: Deus enim pro ſapientia & providentia ſua & eccleſiae neceſſitate omnibus ſaeculis dona miraculorum dedit, dabitque deinceps: non enim eccleſiam ſuam umquam derelinquet.

Effectus proprius chriſmatis.

§. XVIII. Interim ſpiritus ſancti in confirmationem & robur effuſio proprius effectus impo-

---

(a) *Dodwell. diſſert. Cyprian. IV.*, *Chardon. hiſtoire des ſacremens lib. I. ſect. 2. chap. 7.* (b) *Auguſt. tract. VI. in Joan.* (c) *Auguſt. de bapt. lib. III. cap. 16.* (d) *Auguſt. cit. tract. VI.*

poſitionis manuum eſſe videtur; nam chriſmatis unctio origine ſua potius adumbravit ſacerdotium & regnum, quorum chriſtiani omnes quodammodo participant. Scilicet quum chriſtiani omnes Deo patri ſacerdotes & reges facti ſint (a): opportunum viſum eſt, aliquo ſigno externo id exprimere: atque ideo uſurpata eſt chriſmatis inunctio, qua apud Judaeos ſacerdotes & reges conſecrabantur. Id profecto indicat Tertullianus, quando chriſtianos ſtatim a baptiſmo benedicta unctione perungi affirmat *de priſtina diſciplina, qua ungi oleo de cornu in ſacerdotium ſolebant* (b). Clarius Origenes, *Omnes quicumque unguento ſacri chriſmatis delibuti ſunt, ſacerdotes effecti ſunt, ſicut & Petrus ad omnem dicit eccleſiam, vos genus electum & regale ſacerdotium* (c). Et Leo M. (d), *Omnes in Chriſto regeneratos crucis ſignum efficit reges, ſancti vero ſpiritus unctio conſecrat ſacerdotes.* Hinc Hieronymus (e) laici ſacerdotium baptiſma interpretatur. Quoniam vero ex antiqua diſciplina chriſmatis unctio manuum impoſitioni adhaeret, & apud Graecos veluti pars princeps confirmationis habita eſt; hinc qui erat impoſitionis manuum effectus, ex natura conjunctorum chriſmatis unctioni tribui coepit, paſſimque patres veluti magnae virtutis opus chriſma celebrarunt. Inde paſſim tradunt, oleo, quod pingue eſt & diffluit, gratiae plenitudinem,

(a) *Apocalyp. I. 6.* (b) *Tertull. de bapt. cap. VII.* (c) *Orig. in Levit. hom. LX.* (d) *Serm. III. de aſſumt. ſua.* (e) *Hieronym. contra Lucif. cap. II.*

quae in hoc ſacramento ad robur confertur; denotari, & confirmatos veluti Chriſti athletas cenſeri; athletae enim apud Graecos ante pugnam oleo ungebantur.

Confirmatio etiam characterem imprimit.

§. XIX. Porro confirmatio, non ſecus ac baptiſmus & ſacra ordinatio, interius proprio charactere confirmatos obſignat, quò confirmati ad militiam Chriſti deputantur, non ſecus ac ſaeculi milites characteribus in corpore impreſſis in numeros referebantur: quae eſt eccleſiae doctrina a patribus Tridentinis confirmata. Sane conſignatio conſecratione quadam datur, qua confirmati in Chriſti militiam addicuntur; & conſecrationes perpetuo manent, quod Auguſtinus docet (*a*). Deinde ex antiqua eccleſiae doctrina conſignatio ſemel data non iteratur (*b*): quod indicat, aliquid permanens per confirmationem dari. Ceterum quod Sambovius (*c*) ad aſtruendam eccleſiae de confirmationis charactere doctrinam, plura veterum loca producit, ubi confirmatio *ſigillum domini* dicitur, & confirmati *in fronte ſignati*, laudari quidem meretur viri docti conatus, at loca illa ad rem eſſe non videntur; etenim ſigilla confirmationis locis productis externam confirmationis collationem, non internum aliquod ſignum denotant. Quod ſi confirmatio iteretur, id quidem magnum ſcelus

---

(a) *Auguſt. contra Parmenian. cap. XIII.* (b) *Greg. M. lib. XII. ep.* 31., *conc. Tolet. VIII. can.* 7. *Confer. Juenin. de ſacram. diſp. III. quaeſt.* 7. *cap.* 1. (c) *Sambov. de ſacram. confirm. diſp. VI. art.* 1.

lus eſt; at ex nova diſciplina miniſtri & ſuſcipientes a canone non cenſentur alieni, non enim id in jure occurrit expreſſum.

Confirmatio eſt verum ſacramentum.

§. XX. Atque ex dictis conſtat, confirmationem eſſe unum ex ſeptem chriſtianae religionis ſacramentis, quae eſt catholica doctrina a patribus Tridentinis confirmata. Ubi enim eſt ſignum ſenſibile, conſtans rebus & verbis, perpetuum & gratiam effundens, Chriſti ſacramentum habetur. Conſtat autem manuum impoſitione & precibus confirmatio, gratiam ex divina inſtitutione effundit, & perpetuo uſu in eccleſia data eſt ad chriſtianorum perfectionem (a). Et quamvis inde uſque ab initio quarti ſaeculi manus impoſitio miraculorum dona non elargiatur, non tamen diverſa eſt ab ea, quam apoſtoli uſurpabant; ab apoſtolis enim facta manuum impoſitio potiſſimum ſpiritum ſanctum ad robur & perfectionem effundebat, & quae eam comitabantur miracula, ſigna erant tempori opportuna & effectus extraordinarius. Itaque ut eccleſiaſtica manuum impoſitio eadem ſit cum apoſtolica, ſufficit, ut ſpiritum ſanctum ad robur tribuat, qui eſt perpetuus confirmationis effectus. Et hinc patres Cyprianus, Hieronymus, Innocentius I., Auguſtinus (b) & ceteri dein-

(a) *Confer. Sambov. de ſacram. confirm. diſp. II. art.* 1. *&* 2., *& N. Alexander diſſ. X. in* 2. *ſaecul.*

(b) *Cypr. ep. LXXIII. ad Jubajan., Hieronym. dial. adverſ. Lucifer., Innocent. I. ep. I. ad Decent. cap.* 3., *Aug. lib. XV. de Trinit. cap.* 26.

deinceps eccleſiaſtici ſcriptores adfirmant, in eccleſia dari manuum impoſitionem ad exemplum & ſecundum doctrinam apoſtolorum, etſi ſuo tempore confirmatio dona miraculorum non tribueret, ſed tantum baptiſmi gratiam perficeret & conſummaret. Quae quum ita ſint, errant procul dubio Dallaeus & Binghamus, qui confirmationem habent veluti baptiſmi puram caerimoniam, non ſacramentum ab eo diſtinctum. Quando enim gratia confirmationis a gratia baptiſmi diſtinguitur, ut duo ſint ſacramenta, neceſſe eſt.

Subjectum confirmationis.

§. XXI. Non aliis autem datur confirmatio quam in Chriſto per baptiſmum regeneratis; perficit enim augetque gratiam in baptiſmo partam: & qui natus nondum eſt, quî poteſt adoleſcere? Cujuſcumque autem aetatis chriſtiani ſint, etiam infantes recte conſignantur; ſpectat enim confirmatio baptiſmi perfectionem, quam omnibus etiam infantibus conſequi licet (a). Et re ipſa vetus eccleſia etiam infantes conſignare conſuevit: ſed receptis apud Latinos moribus ordinarie infantes non conſignantur ante ſeptimum vel decimum ſecundum annum, prout locorum habet diſcpiplina, niſi epiſcopo videatur ſeptennium praevenire, *& laudabile maxime eſt*, ait Sambovius (b), *ut praeveniat reſpectu conſtitutorum in articulo mortis*, idque ut infantes per-

---

(a) *Confer. Drouveu. de re ſacrament. lib. III. quaeſt. 8. cap. 1.* (b) *Sambovius de ſacram. confirm. diſp. VIII. art. 1.*

perfecti ex hac vita deſcedant, & majori gloriae ubertate in caelis perfruantur (*a*). Quum enim apud Latinos ſtatim a baptiſmo infantes perfici non poſſent, quod raro epiſcopi baptizarent; ſatius viſum eſt, conſignationem in eam aetatem differre, qua confirmandi quid ſuſciperent, aliquatenus valeant intelligere. Interim non videtur nova diſciplina veteri praeferenda, quod facit Maldonatus (*b*). Sed Graeci adhuc in antiquis moribus perſeverant, eorumque aliqui vitio verterunt Latinis, quod infantes non conſignarent, quaſi perfecte baptizati non ſint, qui unguentum non ſuſceperint.

Olim ſtatim poſt baptiſmum data confirmatio.

§. XXII. Ex antiqua diſciplina ſtatim poſt baptiſmum dabatur confirmatio, quod Tertullianus, Cyprianus, concilium Laodicenum, conſtitutiones apoſtolicae aliaque ſexcenta monumenta teſtatiſſimum faciunt (*c*). Et per villas & minores urbes, ubi presbyteri baptizabant, non vero manus imponebant, epiſcopi ad invocationem ſpiritus ſancti manus impoſituri excurrere ſolebant, teſte Hieronymo (*d*), ut ita, quoad fieri poterat, confirmatio illuminationi adhaereret. Scilicet confirmatio ad baptiſmi perfectionem pertinere credebatur, proinde ſtatim poſt baptiſmum perfectio ſequebatur. Vigent antiqui mores adhuc apud Graecos, quod Goa-

(a) *S. Thomas III. part quaeſt.* 72. *art* 8. (b) *Maldonat. de confirm. quaeſt. II.* (c) *Conferat. Menardus not. in ſacrament.* (d) *Hieronym. contra Lucif. cap. IV.*

Goarius (a) demonſtrat; at apud Latinos a multis retro ſaeculis confirmatio ſeorſim a baptiſmo confertur. Nono ſaeculo adhuc ſtatim a baptiſmo neophyti confirmabantur, modo epiſcopus praeſens eſſet, quod ex Alcuino & Ordine Romano (b) conſtat. Mutandae diſciplinae cauſſam videtur praebuiſſe miniſterium confirmationis ſeptimo & ſequenti ſaeculo in Occidente ſolis epiſcopis reſervatum: quum enim presbyteri nec ex epiſcopi delegatione amplius confirmarent, & epiſcopi raro baptiſmi myſteria coepiſſent celebrare, veluti ſponte ſua factum eſt, ut baptiſmus & confirmatio ſeorſim conferrentur. Interim quouſque baptiſmo adhaeſit ſignaculum domini, fere tantum in paſchate & pentecoſte dari conſuevit, niſi neceſſitas urgeret. Mutata autem diſciplina quovis tempore dari coepit confirmatio, ſed recte monet S. Carolus, ne epiſcopi in pentecoſte chriſma conferre praetermittant (c).

Neceſſitas confirmationis.

§. XVIII. Quoniam vero confirmatio tantum ſanctitati & gratiae in baptiſmo receptae robur addit, hinc abſolute neceſſaria non eſt, & qui ante ejus receptionem ex hac vita diſcedunt, regno caelorum non excluduntur. Ut regnum caelorum ingrediamur, ſufficit aqua, quod Illiberitani patres, conſtitutiones vulgo apo-

(a) *Goarius not. in ritual. Graecor.* (b) *Alcuin. de div. offic. cap. de ſabbato paſchae*, *Ordo Romanus tit. de bapt.* (c) *Conc. IV. Mediol. par. II. de ſacram. confirm.*

apoſtolicae, Hieronymus aliique veteres paſſim adfirmant (*a*). Interim etſi abſolute conſignatio ad ſalutem aeternam non requiratur; adultis tamen omnibus ex divino & eccleſiaſtico praecepto neceſſaria eſt (*b*). Unuſquiſque enim ex divino praecepto eniti tenetur, ut chriſtianae vitae perfectionem adſequatur; haec enim Dei voluntas eſt; & deinde ſexcentis canonibus cavetur, ut chriſtiani domini ſignaculo conſummentur (*c*). *Continuo tranſituris*, inquit Euſebius Emiſſenus (*d*), *ſufficiunt regenerationis beneficia, victuris autem neceſſaria ſunt confirmationis auxilia*. Et quî alias mundi illecebris & diaboli tentationibus audentius chriſtiani obviam ibunt? Praeſertim vero obligat confirmationis praeceptum, ubi imminet in chriſtianos perſecutio, aut ubi moleſtius tentationes contra fidem & honeſtatem eos aſſidue agitant & torquent. Et hinc ſalutem ſuam in diſcrimen adducunt, graviſque peccati rei ſunt, qui confirmationem contemnunt, aut negligunt (*e*). Et debent epiſcopi frequenter ſuas paroecias circumire, ut omnibus facile ſit per manuum impoſitionem perfici: & contra officium faciunt parentes, qui legitima aetate filios non offerunt conſignandos.

(a) *Conc. Illiberit. can. LXXVII.*, *Hieronym. contra Lucifer. cap. IV.*, *conſtit. apoſt. lib. VII. cap.* 22.
(b) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract.* 3. *cap.* 4. (c) *Confer. Sambov. de ſacram. confirm. diſp. VIII. art.* 3. (d) *Euſeb. Emiſſ. hom. de pentecoſte*. (e) *Juenin. de ſacram. diſſ. III. quaeſt.* 9. *cap.* 2.

Diſpoſitiones ad confirmationem.

§ XXIV. Quo vero confirmatio rite ſuſcipiatur, plura requiruntur. In primis (I) praecedere debet baptiſmus: qui enim creſcere in Chriſto poſſunt, qui nondum ſpiritualiter nati ſunt? Et hinc poſt S. Thomam docent theologi (*a*), nullam eſſe, ac ideo iterandam confirmationem non baptizatis collatam. Porro (II) qui adulta aetate & non ſtatim poſt baptiſmum confirmantur, & rei gravioris delicti ſunt, de peccato ſuo dolere debent, conſultius vero facient, ut confeſſionem praemittant (*b*). Corpore (III) quoque jejunus debet eſſe confirmandus, quae eſt antiqua eccleſiae diſciplina per duodecim plus minus ſaecula ſervata (*c*); confirmatis enim ſtatim dabatur euchariſtia, quae ſuſcipientes jejunos requirit. Sed jam aetate S. Thomae antiqua diſciplina oblangueſcebat, & propter fidelium multitudinem & pericula imminentia etiam non jejuni confirmabantur (*d*): interim poſteriores canones paſſim edicunt, confirmandos, ſi commode poſſit obtineri, jejunos eſſe (*e*). Et (IV) pro reverentia ſacri chriſmatis frontem eluere, & in eam decidentes capillos confirmandi tondere debent. Quod ſi quis turpe, aut ridiculum, nec chriſtiana religio-

---

(a) S. *Thom. par. III. quaeſt.* 72. *art.* 6., *Sambov. de conf. diſp. VI. art.* 1. (b) *Can. VI. de conſecr. D.* 5., *Confer Morinus de ſacram. poenit. lib. IX cap.* 11. (c) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. III. quaeſt.* 8. *cap.* 2. (d) *S. Thom. loc. cit. art.* 12. (e) *Ap. Sambov. de ſacram. confirm. diſp. VIII. art.* 2.

gione dignum nomen habeat, illud in confirmatione mutari debet (a).

Confirmationis ſponſores.

§. XXV. Jam vero in confirmatione proprii adhibentur ſponſores, qui conſignandos epiſcopo ſiſtunt. Primis ſeptem fere ſaeculis nulla ſponſorum confirmationis mentio habetur. Et profecto Leoni M. tribui non poteſt fragmentum a Gratiano ſub nomine *Leonis papae* relatum (b), ubi ſtatuitur, ut unus ſive vir, ſive mulier baptiſmo & confirmationi infantem offerat. Conferebatur nempe ſtatim poſt baptiſmum confirmatio, atque ideo iidem in baptiſmo & confirmatione ſuſceptores adhibebantur (c). Sed inde a baptiſmo ſeparata confirmatione, quod fere poſt ſaeculum ſextum fieri coepit, proprius confirmationi ſponſor datus eſt, ut antiquus ritus remanere videretur. Quidquid vero hujus rei ſit, ſponſores confirmationis debent eſſe chriſtiani probi & confirmati, tales nempe qui filios ſuos in bonis moribus & pietate poſſint erudire, iiſque exemplo eſſe ad ſpirituales pugnas ſuperandas. Et qui in baptiſmo ſuſceptores eſſe vetantur, iidem nec poſſunt ad confirmationem offerre. At idem qui in baptiſmo ſuſcepit, non vetatur filium ſuum ſpiritualem offerre confirmationi, quod convenit cum antiqua diſciplina, quamvis id, niſi neceſſitas poſtulet, S. Carolus non permittat. Paſſim autem unus

 unum

(a) *Conc. V. Mediol. ſub S. Carolo.* (b) *Can. Cl. D. 4. de conſecr.* (c) *Eſpen. par. II. tit. 3. cap. 3. n. 14.*

unum confirmandum offert, nec plures admitti ſolent: nec permittit S. Carolus, ut mas feminam & e contrario femina marem confirmationi offerat (*a*). Contrahitur etiam ex confirmatione ſpiritualis cognatio inter confirmantem & confirmatum ejuſque patrem & matrem, ac porro inter offerentem & oblatum ejuſque patrem & matrem, quae obſtat matrimoniis contrahendis & contracta diſſolvit (*b*).

Ritus poſt confirmationem.

§. XXVI. Multi quoque ritus confirmationem ſequuntur. Et in primis (I) peracta conſignatione leviter percutit epiſcopus confirmati maxillam, qui ritus primis decem ſaeculis ignotus fuit; non enim ejus in antiquis monumentis veſtigium ullum invenitur. Interim alapa impacta ſignificari S. Carolus tradit, confirmatum jam militem eſſe, cujus pugna & victoria eluceat potius in tolerandis, quam in ferendis injuriis, & chriſtianam militiam non in hujus ſaeculi voluptatibus conſiſtere. Inde (II) epiſcopus pacem impertitur confirmato: ſtatimque preces fundit, quibus Deum exorat, ut gratiam in confirmato jugiter conſervet. Quo vero chriſmati ſuus ſtaret honos, mos fuit (III) confirmatorum frontes *blandellis*, hoc eſt vittis lineis, circumligare, quas ſeptimo, inde tertio a confirmatione die deponere ſolebant; & ſimul frontes chriſmate inunctae ſale & aqua lavabantur (*c*). Sed jam in

(a) *Conc. V. Mediolan.* (b) *Trid. ſeſ. XXIV. de ref. matrim. cap.* 2. (c) *Confer. Sambov. de ſacram. confirmat. diſp. IX. art.* 3.

in multis eccleſiis vittarum uſus omnino deſuevit, & ſatis viſum, frontes bombyce diligenter abſtergi.

CAPUT XI.

De inſtitutione & materia & forma Euchariſtiae.

Definitio, & inſtitutio Euchariſtiae.

§. I. E*Ucharíſtia* Graecum nomen eſt, & proprie gratiarum actionem denotat; at frequentiori apud chriſtianos uſu, eſt ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini ad ſpiritualem fidelium refectionem & intimam communionem inſtitutum. Uſurpatum eſt hoc ſenſu verbum euchariſtia, quod Chriſtus hoc ſacramentum inſtituens, Deo patri gratias egit (*a*), & deinceps eccleſia tanti myſterii recolens memoriam, ſemper Deo gratias agere conſuevit. Inſtituit autem Chriſtus corporis & ſanguinis ſui ſacramentum, poſtquam ultimum paſcha cum diſcipulis ſuis de more Judeorum celebravit. Impleturus promiſſionem, quam antea diſcipulis ſuis fecerat, ſe daturum carnem & ſanguinem ſuum in cibum & potum ſpiritualem (*b*), tandem pridie quam pateretur, euchariſtiae inſtituit ſacramentum. Etenim ſacro paſchatis convivio, quod de more celebravit, menſas veluti ſe-

(a) *Matth.XXVI.v.27.Marci XIV.v.23.* (b) *Joan. VI. v. 32. ſeqq.*

ſecundas addidit, in quibus panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum convertit, ſtatimque panem fregit, & apoſtolis dedit, itemque illis calicem ebibendum praebuit, & demum praecepit, ut idem in ſui memoriam ipſi facerent (*a*). Interim paſſim tradunt viri docti, Jeſum Chriſtum mori Judaico ſeipſum accommodaſſe. Nempe Judaei ſacris conviviis, quae in diebus feſtis celebrabant, addebant menſas ſecundas, quae ex pane & vino conſtabant, inde gratias Deo agebant, quod creaſſet panem ex terra & fructum vitis, quibus omnibus accedebat hiſtoriae, quae diei reſponderet, grata cammemoratio (*b*). Ut verum ſit, Jeſum Chriſtum mores Judaicos expreſſiſſe, loco tamen panis & myſtici vini ſacratiores ſecundas menſas adhibuit, nempe panem & conſuetum vinum in ſuum corpus & ſanguinem tranſmutavit, ut inde caeleſti cibo chriſtiani alerentur.

Panis & vinum materia euchariſtiae.

§. II. Elementa autem, unde conficitur euchariſtia, ſunt panis & vinum; panis autem nomine venit panis communis & triticeus, vini vero vinum ex uvis expreſſum. Chriſtus enim panem & vinum conſecravit, voluitque, ut in iiſdem elementis tantum myſterium deinceps eccleſia celebraret (*c*). Et panem quidem aperte Chriſtus ipſe memoravit, vinum nomine *calicis* ex-

(a) *Matth. loc. cit. v. 26. ſeqq., Luc. XXII. 17. ſeqq.* (b) *Confer. Scaliger. lib. VI. de emendat. tempor. & Grotius diſſert. de coenae adminiſtrat. ubi paſtores non ſunt.* (c) *Luc. XXII. 19., 1. ad Cor. XI. 24.*

expreſſit: nec erat neceſſe, ut vinum aperte nominaret; recepti enim & notorii apud Judaeos mores erant, ut peracta coena principali panis & vinum accumbentibus praeberentur (*a*): quem morem ſervavit & ſanctiorem Chriſtus effecit. Et quamvis aquae potus in Oriente etiam uſitatus eſſet, id tamen ad convivia ſacra Judeorum, & praeſertim ad feſtum paſchatis, extendi non poteſt. Deinde conſtanti traditione ſemper pro certo habitum fuit, Chriſtum vinum benedixiſſe. In ipſo quidem convivio dixit Chriſtus, ſe amplius non bibiturum de fructu vitis, donec regnum Dei veniat; at vinum hoc ex diſtincta Lucae enarratione (*b*) potius ad paſcalem calicem, quem Chriſtus initio convivii ſuis diſcipulis praebuit, quam ad euchariſtiam in fine convivii celebratam, pertinere videtur. Quae cum ita ſint, ſacramenti naturam immutarunt Artotyritae, qui pani caſeum adjungebant (*c*), & Encratitae, qui loco vini meram aquam in euchariſtia conſecrabant (*d*), & hinc *Hydroparaſtatae & Aquarii* dicti ſunt. Encratitae autem in aqua myſteria celebrabant, quod obtentu abſtinentiae nec vinum bibebant, nec animatis veſcebantur (*e*): ſed tempore Cypriani aliud genus Aquariorum prodiit, qui vini uſum tamquam illicitum non reſpuebant, ſed in conventibus ma-

tu-

(a) *Confer. Antoninus Bynaeus de morte Jeſu Chriſti lib.I. cap.8.* (b) *Luc. loc. cit.* 18. (c) *Epiphan. haereſ. XLIX. n.* 2. (d) *Epiph. haereſ. XLVI.*
(e) *Theodoret. de fabul. haeretic. lib. I. cap.* 20.

tutinis, ne vini odore ab ethnicis proderentur; aquam conſecrabant (*a*).

Qualitas panis euchariſtici.

§. III Panis autem ex tritico confectus, ſive azymus, ſive fermentatus ſit, apta ſemper ad ſacramentum materia eſt. Interim Latini in azymis, Graeci vero & reliqui Orientales in fermentato euchariſtiam conficiunt. Ex Orientalibus Maronitae & Armeni etiam in azymis conſecrant, ſed Armeni id faciunt ad ſuam doctrinam de unitate naturae Chriſti confirmandam (*b*). Uſum eccleſiae ſuae ſinguli tenere debent, & qui aliter faciunt, violatae eccleſiaſticae diſciplinae rei ſunt (*c*). Et profecto odio potius in eccleſiam Latinam, quam ex rei veritate ſaeculo XI. Michaël Cerularius, Leo Acridanus aliique Graecorum contendebant, nullam eſſe Latinorum, quos per ludribrium *azymitas* appellabant, conſecrationem (*d*). Nihil enim ea in re Latini peccabant, panem azymum adhibentes, quem Chriſtus prima die azymorum euchariſtiam inſtituens, uſurpavit, toto enim paſcatis tempore nefas erat Judaeis panem fermentatum domi habere (*e*). Et quamvis Graeci, immo & Latinorum nonnulli contendant Chriſtum legalis coenae diem antevertiſſe, & decimatertia Luna paſcha celebraſſe, quo

(a) *Confer. Cyprian. ep. LXIII. ad Caecil.* (b) *Confer. Petrus le Brun diſſ. X. de Armenor. liturgia art.* 12. (c) *Juenin. de ſacram. diſp. IV. quaeſt.* 2. *cap.* 1. *art.* 4. §. 3. (d) *Michaël. Cerular. ep. ad Jo. Tranſ. & ep. ad Petrum P. Antioch.* (e) *Exod. XII.* 15., *Levit. XXIII.* 6.

quo die Judaei utebantur fermento; communior tamen & vera & trium evangeliſtarum calculis confirmata ſententia eſt; Chriſtum prima die azymorum paſcha comediſſe; & poſt eſum agni eucharistiam in azymo conſecraſſe (a). Nec Latini in azymis ſacra myſteria facientes, cum Judaeis communicant; aut Judaiſmi rei ſunt, nam azymis utuntur, non quod Moſes ea praeceperit, ſed ad Chriſti exemplum, & quia id habet eccleſiae Latinae diſciplina.

An apud Latinos azima ſemper uſurpata?

§. IV. Fermentati panis uſus apud Graecos eſt antiquiſſimus (b); ſed an eccleſia Latina panem azymum, vel fermentatum olim adhibuerit, quaeſtio eſt obſcura & perdifficilis. Ut nihil de ſcholaſticis dicam, vir ſummus Jac. Sirmondus multis contendit, fermenti uſum octingentis & amplius annis generatim in eccleſia obtinuiſſe; apud Latinos vero recepta fuiſſe azyma eo intervallo, quod a ſchiſmate Photii uſque ad turbas Michaëlis Cerularii effluxit (c). Contra Chriſtianus Lupus & Jo. Mabillonius (d). perpetuum ab apoſtolicis temporibus in eccleſia Latina azymorum uſum fuiſſe contendunt. Medius inter has ſententias cardinalis Bona (e) o-

 pi-

(a) *Confer. Sigon. de republ. Hebraeor. lib. III. cap. 9. & N. Alexander diſſ. XI. in XI. & XII. ſaecul.* (b) *Confer. N. Alexander cit. diſſ. art. 3.* (c) *Sirmond. diſquiſ. de azymo.* (d) *Lup. diſſ. de act. S. Leonis IX. cap. VII. ſeqq. tom. IV. oper. E. V., Mabillon. praef. ad ſaecul. III. Benedict. & diſſ. de pane euchariſtico azymo & fermento.* (e) *Bona lib. I. de R. L. cap. 23.*

pinatur Latinos per novem plus minus ſaecula fermentum conſecraſſe, ſed azymum non reſpuiſſe. In tanta virorum doctiſſimorum diſcrepantia, illud videtur exploratum, fermenti uſum in eccleſia Latina olim fuiſſe receptiſſimum. Sane elementa ad euchariſtiam fere ab oblationibus populi ſumebantur: populus autem communem & uſitatum panem ad altare offerebat. Veteres quoque patres in primis Tertullianus & auctor libri de ſacramentis, qui ſub Ambroſii nomine delitescit (a), tamquam communem & fermentatum euchariſticum panem deſcribere videntur. Praeterea Innocentius I. ſummus pontifex euchariſtiam *fermentum* (b) appellat, quod plane arguit eccleſiam Latinam ſacra myſteria in fermentato pane celebraſſe. Et quamvis primis ſeptem aut octo ſaeculis fortaſſe eccleſia Latina etiam aliquando azymum adhibuerit; tamen id apertis monumentis non probatur; argumenta enim omnia Lupi & Mabillonii merae ſunt conjecturae. Nec Chriſti exemplum, qui in azymis conſecravit, Latinos movere poterat; nam Chriſtus id fecit, quod ultimae coenae tempus alium panem non ſuppeditabat. Sed tandem octavo fortaſſe ſaeculo coeperunt Latini azymum adhibere: qui uſus ſenſim crevit, jamque medio ſaeculo XI. Latini omnes in azymis conſecrabant. Cauſſa vero mutationis videtur repetenda a deſueta chriſtianorum frequenti communione: popu-

(a) *Tertull. lib. II. ad uxor. cap.* 5., *Ambroſ lib. IV. de ſacram. cap.* 4. (b) *Innocent. ep. ad Decent. cap.* 5.

pulo enim frequenter non communicante, exigua panis quantitas ad euchariſtiam ſufficiebat: cumque alicubi populus vel panem non offerret, vel minus aptum ad ſacrificium, ſenſim panis euchariſtici conficiendi cura ad clericos delata eſt. Et quia azymus panis facilius parabatur, nec ullo canone vetitus erat, immo idem ipſe erat, quo Chriſtus celebraverat, facile fermenti loco fuit ſubſtitutus, & per omnes Latinas eccleſias paſſim receptus (*a*).

Figura panis euchariſtici.

§. V. Primis ſaeculis, ubi in chriſtianos ethnici inſaeviebant, panem cujuſcumque conditionis & figurae, qualis praeſto erat, eccleſia in ſacris myſteriis videtur conſecraſſe. Sed poſt pacem eccleſiae datam panis figurae rotundae in utraque eccleſia adhibitus eſt: Epiphanius enim & Caeſarius Nazianzeni frater *rotundum* panem euchariſticum appellant (*b*): & Gregorius M. *oblationum coronas* & Iſo monachus (*c*) *rotulas panis* dicunt. Ipſe Chriſtus placentam rotundam & tenuem, qualem Judaei in paſchatis uſum conficiebant, videtur uſurpaſſe: nec enim a receptis moribus diſceſſit. Nunc Graeci rotundum vel quadratum panem conſecrant. Nullo vero ſtudio primum panis ad euchariſtiam parabatur, ſed ex nitidioribus panibus, quos chriſtiani ad altare offerebant, delumebatur,

(a) *Confer. Bona loc. cit.* §. 18. (b) *Epiph. anchorat. n. LVII.*, *Caeſar. dial. III. quaeſt.* 169.

(c) *Gregor. M. dialog. lib. IV. cap.* 55., *Iſo de miracul. S. Othmari cap. III.*

tur; ſed inde, quod tantum myſterium poſtulare videbatur, in ejus confectione ſtudium coepit adhiberi. *Ut non aliter*, inquiunt patres concilii Toletani XVI (*a*), *panis in altari domini ſacerdotali benedictione ſanctificandus proponatur, niſi integer & nitidus, & qui ex ſtudio fuerit praeparatus*. Summa in primis cura & pietate panem euchariſticum monachi parabant; nec defuerunt viri pii etiam ex principibus, qui ſtudium & religionem ſuam ea in re poſuerunt (*b*). Et quo primum tempore oblatae ſtudio praeparatae ſunt, characteres, qui Chriſtum repraeſentarent, iis impreſſi videntur, quamvis in omnibus eccleſiis & temporibus iidem non fuerint. Oblatae in azymis in primis expreſſam habuerunt imaginem Chriſti crucifixi, vel ad columnam adligati, vel e ſepulcro reſurgentis, quas Aloyſius Novarinus profert (*c*). Erat autem panis congruae magnitudinis & craſſitiei, etiam poſtquam apud Latinos azymus invaluerat; ſed poſt ſaeculi XI medium oblatae in formam tenuiſſam, quae denarii formam exhiberet, abierunt, quod paſſim viri docti obſervant (*d*). Eà vero ratione oblatae ad inſtar denarii redactae videntur, ut nummos, pro quibus Chriſtus traditus eſt, poſſent exhibere.

Quot panes conſecrantur.

§. VI. Unus autem panis in ſacris myſteriis con-

(a) *Conc. Tolet. XVI. can. 6.* (b) *Confer. Bona lib. I. R. L. cap. 23. n. 20.* (c) *Aloyſ. Novarin. de agno euchariſt. cap. LXIX.* (d) *Confer. Bona loc. cit. n. 19.*

conſecrabatur, qui ejus erat magnitudinis, ut ex eo communicantes omnes participarent. Scilicet ad Chriſti ſervatoris imitationem & ejus paſſionem exprimendam eccleſia in veteri diſciplina panem conſecratum fregit (*a*), ut de illo chriſtiani manducarent. Sed inde in eccleſia Latina plures oblatae coeperunt conſecrari, grandior una pro ſacerdote, minores aliae pro reliquis communicantibus, quae una cum majore oblata conſecrantur, & integrae ſingulis porriguntur: & quamvis non amplius unius majoris panis partes ſint, adhuc tamen *particulae* audiunt; ſolent enim antiqua nomina etiam poſt res mutatas ſupereſſe. Coepit apud Latinos mutatio diſciplinae, poſtquam oblatae in denarii formam abjerunt, fortaſſe ea ratione ne pluribus inſtitutis fractionibus aliquae particulae perirent. Interim etſi apud Latinos de uno pane fideles non participant; adhuc tamen eccleſia Latina majorem oblatam in tres partes frangit, quarum una minor calici admiſcetur, reliquas duas ipſe ſacerdos manducat. Graeci autem & reliqui Orientales in quatuor partes, & Mozarabes in novem Chriſti corpus dividunt. Atque haec in tres partes apud Latinos fractio, ſatis eſt ad Chriſti paſſionem adumbrandam; nec enim ad vim ſacramenti pertinet fractio, ut inde communicantes participent.

Vino aqua eſt admiſcenda.

§. VII. Vinum autem in ſacris myſteriis non purum ſed aqua miſtum oportet offerri: quae ad-

(a) *Bona lib. II. R. L. cap.* 15. *n.* 3.

admiſtio quamvis in ſcripturis non exprimatur, conſtanti tamen traditione nititur (a). Et hinc Irenaeus vinum dixit *temperamentum calicis* (b). Immo docent patres id eſſe ab exemplo Chriſti, qui vinum aqua miſtum praebuit (c): quae doctrina vera eſt. Id enim & vini & caeli natura & mores Judaeorum poſtulabant (d); nec veri ſpeciem habet, Chriſtum hominum temperatiſſimum a receptis moribus abiiſſe. Ex antiquis tantum Armeni in ſolo vino ſacra myſteria celebrarunt, idque ut ſuam doctrinam de una in Chriſto natura conſtabilirent, eoſque damnarunt Trullani patres (e), qui deponendos juſſerunt ſacerdotes, qui merum vinum offerrent. Significat autem auctore Cypriano aqua vino admiſta fidelem populum Chriſto, quem vinum repraeſentat, unitum & adunatum (f). Sed alii patres in primis Gennadius (g) aquam vino admiſceri ſcribunt, quod ex Chriſti latere lancea percuſſo ſanguis & aqua effluxerit. Fortaſſe ejuſmodi myſteria lapſu temporis excogitata ſunt, temperatum vero calicem ab initio eccleſia conſecravit, quod Chriſtus eo uſus ſit. Num vero aqua in Chriſti ſanguinem tranſmu-

re-

(a) *Confer. Petrus le Brun diſſert. X. de Armenor. liturgia art.* 12. (b) *Iraen. IV. contra haereſ. cap.* 57. (c) *Cyprian. ep. LXIII. ad Caecil.*, *conc. Carthag. III. can.* 24. (d) *Confer. Voſſius harmon. evangel. lib. II. cap.* 15. *& Grotius in Matth. cap. XXVI.* (e) *Conc. Trullan. can. XXXII.* (f) *Cyprian. ep. cit.* (g) *Gennad. de eccleſ. dogmat. cap. LXXV.*

tetur, ſcholaſtici diſputarunt (a); ſed verius eſt, miſtum calicem in Chriſti ſanguinem converti, quae ſententia antiquis patribus & ipſius euchariſtiae inſtitutioni conformior eſt (b); Chriſtus enim vinum conſuetum, hoc eſt aqua miſtum, videtur obtuliſſe; ac proinde miſtus calix in ſanguinem convertitur: & propterea non videtur admittenda ſententia Thomiſtarum, aquam prius in vinum converti, inde in ſanguinem (c); ut mittam, quod bonae philoſophiae repugnant ſubſtantiales rerum mutationes. Modicum autem aquae ex nova diſciplina admiſcendum eſt; veteres enim ea de re non adeo ſcrupuloſi videntur fuiſſe, conſtat enim ex concilio Triburienſi (d) duabus vini partibus unam aquae admiſtam fuiſſe. Et forraſſe poſtquam in ſcholis audiri coepit, aquam prius in vinum converti & inde in ſanguinem, majori ſtudio cautum eſt, ut modicum aquae vino admiſceatur, quod etiam N. Alexander obſervat (e): praeſertim quando praeſto fuit myſtica ratio, quae modicum aquae temperamentum ſuaderet, quod nempe decebat Chriſtum apertius ſignificari. Interim quamvis grave crimen ſit, ſi vino aqua non admiſceatur, tamen valida eſt ſine aqua myſteriorum celebratio,

(a) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. IV. quaeſt. 2. cap. 2. art. 4.* (b) *Drouven. de re ſacram. lib. IV. quaeſt. 2. cap. 3. §. 4.* (c) *Drouven. loc. cit.*
(d) *Conc. Tribur. can. XIX.* (e) *N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. de ſacram. euch. cap. 1. art. 3. reg. 18.*

tio: quod paſſim omnes docent; exemplum enim Chriſti veluti praeceptum non habent.

Communior ſententia de forma euchariſtiae.

§. VIII. Jam vero quod ſpectat ad verba, quibus elementa panis & vini conſecrantur, non una & concors eſt omnium ſententia. Uulgatum eſt & paſſim in ſcholiis receptum, verba quibus conſecratur panis, eſſe, *hoc eſt corpus meum*; & quibus conſecratur vinum, *hic eſt calix ſanguinis mei*, vel, *hic eſt ſanguis meus*. Et ſecundum hanc communem ſententiam Eugenius IV. in decreto ad inſtitutionem Armenorum docet, euchariſtiae formam eſſe verba ipſa Jeſu Chriſti, quibus hoc confecit ſacramentum. Ipſi Graeci in concilio Florentino profeſſi ſunt, verbis dominicis elementa in Chriſti corpus & ſanguinem tranſmutari; preces vero, quibus poſt verba domini ad dona tranſmutanda ſpiritum ſanctum invocat, non elementorum conſecrationem ſpectare, ſed ſacramenti effectum, ut non fiat in judicium & condemnationem. Ex veteribus patribus non deſunt, qui vim conſecrationis euchariſtiae in ſolis Chriſti verbis poſuerunt. *Acceptum panem*, inquit de Chriſto Tertullianus (*a*), *& diſtributum diſcipulis, corpus illum ſuum fecit, dicendo, hoc eſt corpus meum*. Et auctor libri de ſacramentis ſub nomine Ambroſii (*b*), *Panis antequam conſecretur panis eſt: ubi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti*. Similiter Gregorius Nazian-

ze-

(a) *Tertull. lib. IV. adverſ. Marcion. cap.* 40.
(b) *Ambroſ. lib. IV. de ſacram. cap.* 5.

zenus (*a*), *inter ſermones de carne praecipui ſunt illi Chriſti: hoc eſt corpus meum, illiſque prolatis a ſacerdote; qui non credit verum corpus Chriſti, ſine dubio fidem derogat*. Et Chryſoſtomus (*b*), *ſacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute conſecrantur & gratia, hoc eſt, ait, corpus meum. Hoc verbo propoſita conſecrantur*. Conſtat quoque ex Epiphanio, verba ipſa Servatoris veluti ſtata & ſollemnia habita fuiſſe, quibus euchariſtia conſecraretur: etenim apud catechumenos verba faciens, noluit dicere, *hic panis corpus meum eſt, hoc vinum ſanguis meus eſt; ſed hoc meum eſt, hoc & hoc*, qua apoſiopeſi initiatis ſuam ſententiam, non vero catechumenis aperuit (*c*). Interim verba iſta ſollemnia, quibus vis adſcribitur conſecrationis, non eodem modo in liturgiis exhibentur, ſed alibi ampliora, alibi ſtrictiora (*d*); additiones autem & detractiones ſenſum non mutant.

Sententia Petri le Brun de forma euchariſtiae.

§. IX. Communis quidem eſt doctrina, quae ſolis Jeſu Chriſti verbis tribuit conſecrationis elementorum virtutem, at non deſunt alii, qui abeunt in diverſa. Ex Graecis Nicolaus Cabaſilas & Marcus Epheſiorum antiſtes tenent, euchariſtiam precibus, quibus Deum orant ſacerdotes, ut elementa tranſmutet, conſecrari. Immo inter ſcholaſticos Ambroſius Catherinus & Chriſtophorus de Capitefontium peculiaribus

(a) *Nazianz. orat. II. de paſchate*. (b) *Chryſoſt. hom. de prodit. Judae*. (c) *Epiph. anchorat. n. LVII.*
(d) *Confer. Bona lib. II. rer. liturgic. cap. 13. n. 1.*

operibus euchariſtiam confici benedictione docuerunt. Celebris vero in primis eſt ſententia illa, quae ad vim euchariſticae conſecrationis & verba Chriſti & orationem ad tranſmutanda elementa facit neceſſariam: quam ſententiam Petrus le Brun (a) & Antonius Auguſtinus Touttée magno patrum apparatu propugnarunt. Et ſane Jeſus Chriſtus dum euchariſtiam inſtituit, voluit, ut idem, quod ipſe fecerat, deinceps eccleſia faceret, quoties ejus rei recoleret memoriam (b): itaque praeter Chriſti verba etiam benedictio ad vim conſecrationis videtur neceſſaria: Chriſtus enim acceptum panem benedixit. Benedictio autem, quam in rebus conſecrandis eccleſiae miniſtris praeſtare licet, non alia profecto eſt, quam oratio ad Deum, ut res conſecrandas occupet & ſanctificet. Inſtitutioni conſonant liturgiae omnes Orientales & Occidentales, quae ante vel poſt Chriſti verba in conſecranda euchariſtia preces recitari jubent, quibus ad dona tranſmutanda divina virtus invocatur. Porro veteres patres Irenaeus, Cyrillus Hieroſolymitanus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus, aliique, quorum verba le Brun congeſſit, precibus euchariſtiae conſecrationem tribuunt. Origenes vero Dei verbo adjungit invocationem (c), *ſanctificatur* panis *per verbum Dei perque obſecrationem*. Et Gregorius Nyſſenus Baſilii frater (d), *panis*

(a) *Petrus le Brun diſſ. X. de Armenor. liturg. art. 17. quaeſt. 2.* (b) *Luc XXII. 19* (c) *Orig. in Matth. XV.* (d) *Nyſſ. orat. catech. cap. XXXVII.*

nis ſanctificatur per verbum & orationem.

Utriuſque ſententiae judicium.

§. X. Utraque ſententia & quae ſolis Chriſti verbis, & quae Chriſti verbis & precibus vim euchariſticae conſecrationis tribuit, ſua habet gravia momenta, nec pertinet ad fidem. Et male profecto faciunt quotquot tamquam fidei dogma proponunt & inculcant, euchariſtiam ſolis verbis Chriſti conſecrari. Sane nec antiquiora concilia, nec Tridentinum aliquid ea de re definierunt, quamvis non defuerint, qui apud Tridentinos patres poſtularint, ut veluti fidei dogma definiretur, euchariſtiam ſolis Chriſti verbis conſecrari, quod Salmero teſtatur (*a*). Et ſi Eugenius IV tradit, formam euchariſtiae eſſe verba Chriſti, non id veluti eccleſiae ſententiam propoſuit. Toties enim obſervarunt viri docti, Eugenium decreto ad Armenos inſtituendos non propoſuiſſe veras ſacramentorum materias & formas, ſed tantum peculiares Latinorum ritus, ut Orientales ad eos recipiendos excitarentur. Interim tutius eſſe judico, ut ſacerdotes in faciendis divinis myſteriis ſumma pietate etiam preces recitent; nam ſententia, quae etiam preces ad vim conſecrationis requirit, euchariſtiae inſtitutioni & antiquis patribus conformior eſt. Immo aperte Baſilius (*b*) tradere videtur, ad euchariſtiam praeter Chriſti verba aliquid amplius requiri; docet enim in myſteriis euchariſticis ante & poſt Chriſti ver-

(a) *Apud Sambovium tom. III. caſ.* 10. (b) *Baſil. de ſpiritu cap. XXVII.*

ba multas alias preces recitari, quae magni ponderis ad conſecrationem habebantur: *Verba invocationis* (ſive *precationis*), *quum conſecratur panis eucharistiae, quis ſanctorum in ſcripto nobis reliquit? Non enim contenti ſumus, quorum apoſtolus & evangelium mentionem fecerunt; ſed alia quoque quum antea, tum poſt dicimus, utpote quae magnum momentum ad ipſum myſterium habeant, doctrina non ſcripta, ſed tradita eruditi*. Et ſi patres aliquando verbis Chriſti vim conſecrationis tribuant, id faciunt non ad excludendas preces, ſed natura conjunctorum; brevitatis enim cauſſa ſolent ſcriptores unum ex conjunctis exprimere, alterum, quod res eſt notiſſima, reticere.

Qui pronuntiantur verba conſecrationis.

§. XI. Myſtica autem conſecrationis verba in utraque eccleſia olim elata voce pronuntiata ſunt, quod Habertus, cardinalis Bona, Grancolaſius aliique docent (*a*). Sane populus, ubi conſecrata erant elementa, *amen* reſpondebat (*b*), quod plane demonſtrat, elata voce, quae a populo exaudiretur, euchariſtiam fuiſſe conſecratam. Et Dionyſius Alexandrinus aperte dicit (*c*), adſtantes gratiarum actionem audiiſſe, & *amen* reſpondiſſe. Juſtinianus quoque edita conſtitutio-

(a) *Habert. archierat. part. VIII. obſer. 9., card. Bona lib. II. de R. L. cap. 13. n. 1., Grancolas les anciennes liturgies part. I. pag. 628. ſeqq.* (b) *Tertull. de ſpectac. cap. XXV., Ambroſ. lib. de iis, qui initiantur.* (c) *Dionyſ. Alexandr. ap. Euſeb. lib. VII. cap. 9.*

tione edixit (*a*), ne epiſcopi & presbyteri *in ſecreto, ſed cum ea voce, quae a fideliſſimo populo exaudiatur divinam oblationem, & precationem, quae ſit in ſancto baptiſmate*, faciant, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem efferantur. Qua conſtitutione potius priſtinam patrum diſciplinam probavit, quam aliquid de novo Juſtinianus edixit. Perſeverat adhuc mos iſte in eccleſia Orientali, ſed in Latina jam ab octavo ſaeculo ſubmiſſa voce conſecrationis verba pronuntiantur, quod ex Alcuino conſtat, qui ejus mutationis cauſſam hanc aſſignat, *ne verba tam ſancta atque ad tantum myſterium pertinentia vileſcerent*. Nimirum ea aetate non amplius ſilentii lege adſtringebantur fideles, atque ita paſſim in plateis & vicis (quod nefas erat) ſacroſancta verba decantabant (*b*). Quae quum ita ſint, minus recte poſt P. de Marca alibi ſcripſi (*c*), antiquum eccleſiae morem Juſtinianum ſollicitaſſe, dum verba conſecrationis elata voce edixit proferenda. Contendit quidem Petrus le Brun magno argumentorum apparatu etiam in veteri diſciplina myſtica conſecrationis verba ſecreto fuiſſe pronuntiata; ejuſque omnia fere argumenta ex arcani diſciplina deſumta ſunt. Sed arcani diſciplina ethnicis & catechumenis, non chriſtianis, divina myſteria & myſtica verba celabat.

Euchariſtia eſt ſacramentum.

§. XII. Eſt autem auchariſtia verum chriſtianae

nae

(a) *Novel. CXXXXVII. cap. 6.* (b) *Innocent. III. de miſter. lib. III. cap. 1.* (c) *Proleg. cap. III. §. 9.*

nae religionis ſacramentum, in quo etiam Lutherani & Calviniani conveniunt. Scilicet euchariſtia ſub ſigno ſenſibili ex Chriſti inſtitutione ſpiritus ſancti gratiam elargitur: *ſi quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum*. Et quamvis duplici elemento & duplici formula conſtet, unum tamen non duplex ſacramentum conſtituit; unitas enim ſacramentorum novae legis non a ritus, vel partium unitate, ſed potius ab unitate finis aeſtimatur; ſpectant autem ambo euchariſtiae elementa ſpiritualem animae refectionem: ob quam eamdem rationem ordines omnes, quod ad unum ſacerdotium tendant, unum ſacramentum conſtituunt, quamvis proprio ritu ſinguli conferantur. Interim ſi elementa panis & vini per ſe ſpectentur, duplex ſacramentum euchariſtia dici poteſt: quo ſenſu Gelaſius papa (a) *ſacramenta* ſacri corporis & ſacri cruoris dixit, quo loquendi genere in collecta pro vivis & defunctis etiam hodie eccleſia utitur.

Vera Chriſti praeſentia in euchariſtia.

§. XIII. In eo autem prae reliquis ſacramentis eminet euchariſtia, quod illa vim ſanctificandi non habent, niſi momento ipſo, quo adminiſtrantur, haec autem ipſum gratiarum uberrimum fontem & largitorem Chriſtum Jeſum continet. Et hinc ab antiquis patribus vocatur *panis angelorum*, *panis vitae*, *corpus domini & ſacramentum ſacramentorum*. Nempe certiſſima eccleſiae catholicae doctrina eſt, ſub ſpeciebus panis & vini verum Chriſti corpus & ſanguinem con-

(a) *Can. XII. de conſec. D. 2.*

contineri, eamque conſecrationis vim eſſe, ut in corpus & ſanguinem Chriſti elementa convertat, quod recepto, ſed patribus ignoto vocabulo *tranſubſtantiatio* dicitur. Contra Lutherani una cum Chriſto verum panem & vinum in euchariſtia reliquum profitentur: Calviniani vero contendunt, Chriſtum non reipſa, ſed figura in euchariſtia praeſentem eſſe, ita nempe ut panis & vinum tantum typus & ſymbolum corporis & ſanguinis Chriſti ſint. Eccleſiae catholicae fidem theologi in primis Arnaldus, Bellarminus & N. Alexander multis adſtruunt confirmantque. Sane verba Chriſti apertiſſime teſtantur, in euchariſtia verum Chriſti corpus & ſanguinem contineri, nec cavillationibus ſuis Calviniani clariſſimam ſententiam eludent (*a*), praeſertim quando antiqui eccleſiae patres ſemper profeſſi ſunt, in euchariſtia Chriſtum ipſum contineri. Ex qua eccleſiae doctrina primis ſaeculis infanticidia, anthropophagia & coenae Thyeſteae chriſtianis objecta ſunt, nec recte Dallaeus id factum hariolatur ex Carpocratianorum aliorumque haereticorum nefariis ſacris. Ad haec, omnes Orientales eccleſiae, quamvis ab eccleſia Romana ſejunctae, & variis erroribus contaminatae, in cauſſa tamen euchariſtiae conſtanter tenent, in ea verum corpus & ſanguinem Chriſti contineri (*b*). Ergo res ipſa ſemper in eccleſia adgnita fuit, nec ex novitate vocis *tranſubſtantiationis* re-

(a) *Confer. Grancolaſius l' ancien. ſacramentaire par. II.* (b) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſert. IV: quaeſt. 4. cap. 1. art. 5.*

recte concluditur, rem eo nomine expreſſam antiquis patribus incognitam fuiſſe. Quid quod Tertullianus in cauſſa euchariſtiae *tranſelementari* vocem uſurpat? Sed haec pertinent ad theologos.

Adoratio Euchariſtiae.

§. XIV. Quando autem ſub ſpeciebus panis & vini verus ipſe Chriſtus praeſens latet; ſponte ſua conſequitur, euchariſtiam cultu religioſo, qui Deo debetur, eſſe adorandam, quae eſt antiqua eccleſiae doctrina (a) à patribus Tridentinis confirmata (b). Sane adfirmat Ambroſius, *carnem chriſti in myſteriis adorari*, quam apoſtoli in domino Jeſu adoraverunt (c). Et Auguſtinus, *nemo illam carnem manducat, niſi prius adoraverit* (d). Similiter Chryſoſtomus (e) adfirmat, angelos tremendo ſacrificio adeſſe, & circa divinam menſam cum reverentia adſtare. Et Cyrillus Hjeroſolymitanus praeſcribit (f), ut euchariſtia reficiendus *pronus & adorationis in modum* accedat. Nihil quidem de adoranda euchariſtia Chriſtus edixit; at id non erat neceſſarium, ſponte ſua enim ſequebatur adoratio ex doctrina, qua Chriſtus ipſe in euchariſtia continetur: ſat fuit Chriſto dixiſſe, in euchariſtia ſuum corpus & ſanguinem eſſe, ut eam adorandam apoſtoli intelligerent. Quapropter violatae in Chriſtum religionis

(a) *Confer Grancolas l'ancien ſacramentaire par. I. p.* 158. *ſeqq.* (b) *Trid. ſeſſ. XIII. cap.* 5. (c) *Ambroſ. lib. III. de ſpir. ſancto cap.* 12. (d) *Auguſt. enarrat. in pſalm. XCVIII.* (e) *Chryſoſt. lib. VI. de ſacerd. cap.* 4. (f) *Cyril. catech. V.*

nis rei ſunt proteſtantes, qui euchariſtiae adorationem veluti idolatriam traducunt: in primis vero eo nomine peccarunt Joannes Dallaeus & Daniel Whitby, qui a veteribus adoratam euchariſtiam, aut adorari poſſe peculiaribus operibus pernegarunt. Et bene eſt, quod Dallaeum peculiari opere Jac. Boileau theologus Pariſienſis confutavit. Id interim verum eſt, euchariſtiae cultum in nova diſciplina evaſiſſe auguſtiorem (quod omnino decebat poſtquam haeretici coeperunt blaſphemias ſuas in ſanctum ſacramentum effutire): etenim peculiare corporis Chriſti feſtum inſtitutum eſt; euchariſtia ſollemni ritu conſpicua per plateas circumfertur; & in eccleſia paſſim exponitur ad adorationem: quae omnia antiquis patribus ignota ſunt. Confer. Jo. Baptiſta Thierſius *de expoſitione venerabilis* & Grancolaſius *in antiquo ſacramentario part I.p.* 212. *ſeq.*

CAPUT XII.

De miniſtro ſacramenti euchariſtiae.

Solus ſacerdos miniſter conficiendae euchariſtiae.

§. I. Munus miniſtri, qui ſacram coenam adminiſtrat, duabus partibus abſolvitur, elementorum ſacrorum conſecratione & eorum diſpenſatione. Et quod ſpectat euchariſtiae confectionem, certi juris eſt, ſolos proprie ſic dictos ſacerdotes poſſe euchariſtiam conſecrare, adeo ut ſi quis non ſacerdos conſecrationem attentet, nullius efficaciae & virtutis

ſint prolata verba. Sane dum ſervator euchariſtiam inſtituit, ejus conficiendae poteſtatem tantum apoſtolis eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus conceſſit, *hoc facite in meam commemorationem* (*a*). Et deinde conſtans eſt antiquitatis ſententia, quae tantum ſacerdotibus euchariſtiae conficiendae facit poteſtatem. Nicaeni patres (*b*) praeter regulam eſſe docent, ut diaconi, *qui offerendi ſacrificium non habent poteſtatem*, *his*, *qui offerunt*, *corpus Chriſti porrigant*. Et concilium Arelatenſe I. (*c*) caſtigat diaconorum audaciam, qui in aliquibus locis conſecrandi poteſtatem uſurpaverant. Similiter Hieronymus (*d*) docet, ſolos presbyteros ſuis precibus corpus & ſanguinem Chriſti conficere. Et Hilarius adfirmat ſacrificium ſine conſecratione ſine presbytero eſſe non poſſe, *ſacrificii opus ſine presbytero eſſe non potuit* (*e*). Idem & ceterorum patrum teſtimoniis paſſim adſtruunt (*f*), adeo ut certiſſimum ſit, ſolos ſacerdotes euchariſtiae conficiendae miniſtros eſſe. Hujus rei ratio eſt, quod euchariſtia verum chriſtianorum ſacrificium & praecipuum chriſtiani ſacerdotii officium eſt, proinde ubi verum ſacerdotium non eſt, nec euchariſtia eſſe poteſt. Hinc tempore perſecutionis chriſtiani a ſacerdotibus conſecratam euchariſtiam accipiebant, eamque domum deferebant, ut quotidie poſſent communicare. Lai-

(a) *Luc. XXII.* 19. (b) *Conc. Nicaen. can. XVIII.* (c) *Conc. Arelat. I. can. XV.* (d) *Hieronym. ep. LXXXV. ad Evagr.* (e) *Hilar. in fragm.* (f) *Confer. Douven de re ſacram. lib. IV. quaeſt.* 4. *cap.* 1.

Laicis jus non eſt conſecrandae euchariſtiae.

§. II. Interim non deſunt viri alias doctiſſimi, qui contra catholicam ſententiam, ubi abſunt presbyteri, & neceſſitas urget, etiam laicis conſecrandae euchariſtiae tribuunt poteſtatem: quam ſententiam Rigaltius, Grotius, Salmaſius ſub nomine Vallonis Meſſalini magnis in ſpeciem argumentis confirmare adgreſſi ſunt. Et Boëhmerus (*a*) conficiendae euchariſtiae poteſtatem ex jure patrisfamilias, cujus erat inter Judaeos convivia ſacra parare & dirigere, non ex jure ſacerdotis derivat; & hinc etiam laicis tribuit conſecrandi poteſtatem, ubi presbyteri non ſunt; in ſacris vero conventibus ſolis presbyteris conſecrationem datam adfirmat, ad ordinem in eccleſia conſervandum. Tanta laicorum poteſtas praeſertim innititur percelebri Tertulliani loco (*b*), ubi in neceſſitate etiam laicos conſecraſſe innuere videtur. *Nonne & laici ſacerdotes ſumus? Scriptum eſt, regnum quoque nos & ſacerdotes Deo & patri fecit. Differentiam inter ordinem & plebem conſtituit eccleſiae auctoritas, & honor per ordinis conſeſſum ſanctificatus; adeo ut ubi eccleſiaſtici ordinis non eſt conſeſſus, & offers & tingis, & ſacerdos es tibi ſolus. Sed ubi tres eccleſia eſt, licet laici.* Sunt haec Tertulliani verba intricatiſſima, quae multis doctiſſimorum virorum controverſiis cauſſam praebuerunt. Alii Tertullianum erroris accuſant, alii eum in catholicum ſenſum adducere nituntur.

(a) *Boëhm. diſſ. IV. ad Plin. & Tertull.* §. 22. *ſeq.*
(b) *Tertull. de exhort. caſt. cap. VII.*

tur: alii inde laicis in neceſſitate tribuunt euchariſtiae conſecrationem. Petavius (*a*) in primis curavit, ut Tertullianum in catholicum ſenſum exponeret. Ergo ait, *oblationem*, quam laicis in neceſſitate Tertullianus tribuit, non eſſe conſecrationem, ſed euchariſtiae diſtributionem; nec enim in antiquis monumentis oblatio ſemper conſecrationem denotat, ſed ſaepe etiam diſtributionem. Scilicet ſaepe laici tempore perſecutionis euchariſtiam domum deferebant, quam ubi legitimus conventus non eſſet, unus ex laicis ad id delectus, praeſentibus tribuebat ad publicae liturgiae imitationem, idque Tertullianus, interprete Petavio, nomine *oblationis* laicis competentis intelligit. Elegans profecto conjectura; ſed Tertulliani verbis parum conſentanea; totus enim eo loci eſt Tertullianus, ut oſtendat, laicis ſacerdotalia jura convenire, & ab illis, ſi neceſſitas poſtulet, poſſe exerceri. Quare verius puto, ea in re Tertullianum erraſſe, aut potius deceptum fuiſſe: quum & regulis conciliorum & patrum antiquiſſimorum teſtimoniis conſtet, ſolis presbyteris euchariſtiae confectionem fuiſſe conceſſam, quod etiam Buddeus (*b*) adgnoſcit. Errori cauſſam praebuiſſe videtur ſacerdotium laicorum, quod eo uſque Tertullianus extulit, ut omnia jura ſacerdotalia complecteretur, quando erat improprium & certas tantum functiones continebat,

Olim

(a) *Petav. diatrib. de poteſt conſecrandi poſt libros de eccleſ. hierarch.* (b) *Buddeus inſt. theol. dogm. lib. V. cap.* 1. §. 13.

Olim diaconi euchariſtiam diſpenſabant.

§. III. Verum enimvero quod ſpectat miniſtrum, qui rite confectam euchariſtiam diſpenſet, is neceſſario ſacerdos eſſe non debet: nec enim diſpenſatio euchariſtiae ab ordine ſacerdotali neceſſario dependet. Et quidem in veteri diſciplina diaconi tamquam epiſcoporum & presbyterorum miniſtri euchariſtiam populo diſpenſarunt. Juſtini martyris aetate corpus & ſanguinem domini in ſacris conventibus populo tribuebant, & ad abſentes deferebant (a): idque in aliquibus eccleſiis Orientis videtur perduraſſe, ſed in Occidente deinceps tantum diaconis datum, ſanguinem populo diſtribuere. *Ubi ſollemnibus adimpletis*, inquit Cyprianus (b), *calicem diaconus offerre praeſentibus coepit*. Quo etiam ſpectat illud Laurentii diaconi ad Sixtum epiſcopum ſuum (c), *cui commiſiſti dominici ſanguinis conſecrationem*, hoc eſt dominicum ſanguinem conſecratum ad diſpenſationem. Ergo presbyteri euchariſtiam corporis tantum videntur diſtribuiſſe, diaconi vero id non faciebant praeſentibus presbyteris, niſi presbyteri juberent, & urgeret neceſſitas. *Praeſente presbytero*, inquiunt patres concilii IV. Carthaginienſis (d), *diaconus euchariſtiam corporis Chriſti populo, ſi neceſſitas cogat, juſſus eroget*. Offerebant autem diaconi euchariſtiam tantum populo, nam presbyteri in utraque eccleſia eam ab

(a) *Juſtin. Martyr. apol. II.* (b) *Cyprian. de lapſis.* (c) *Ap. Ambroſ. lib. I. de off. cap.* 41. (d) *Can. XVIII. D.* 94.

ab epiſcopo aut aliis presbyteris accipiebant: cumque in aliquibus eccleſiis ſibi uſurpaſſent diaconi, ut euchariſtiam etiam presbyteris erogarent, Nicaeni patres id tamquam magnum abuſum emendarunt, indignum eſſe edicentes (a), *ut qui offerendi poteſtatem non habent, iis qui offerunt, dent corpus Chriſti*. Quamdiu in Occidente haec diſciplina obtinuerit, incertum eſt; fortaſſe ſaeculo XII. deſiit, quando ſub una tantum panis ſpecie laici coeperunt uti euchariſtia; ſupereſtque antiqui ritus veſtigium in miſſa ſollemni, ubi diaconus ſimul cum presbytero calicem, non item panem offert (b). Verum ubi neceſſitas cogit, etiam hodie diaconi ex epiſcopi mandato euchariſtiam diſpenſant, quod N. Alexander opinatur (c).

Olim etiam laici euchariſtiam diſtribuerunt.

§. IV. Jam vero laici olim extra ſacros conventus, ubi legitimi miniſtri non eſſent, rite conſecratam euchariſtiam ſibi aut aliis adminiſtrarunt. Erat euchariſtia cibus ſpiritualis, quo animae carere non debebant propter eam ſolam rationem, quod presbyter, aut diaconus abeſſet. Hinc primis ſaeculis, quando perſecutiones in chriſtianos inſaeviebant, nec ſingulis diebus ſacra celebrabantur, chriſtiani domum ſuam euchariſtiam deferebant, eamque quotidie ſibi adminiſtrabant, quem morem Tertullianus & Cyprianus aperte ſupponunt (d). Receptus mos

(a) *Conc. Nicaen. XVIII.* (b) *Bona lib. II. R. L. cap. 9. n. 5.* (c) *N. Alexander theol. dogm. & moral. lib. II. tract. 4. cap. 4.* (d) *Tertull. lib. II. ad uxor. cap. 5., Cyprian. de lapſis.*

mos domum deferendae euchariſtiae data eccleſiae pace non deſiit (*a*), ſed diu in utraque eccleſia perſeveravit. Concilium Caeſar-Auguſtanum in Hiſpania circa annum CCCLXXXI. ſtatuit, ut omnes in eccleſia euchariſtiam conſumerent (*b*), quod ſtatutum eſt propter Priſcillianiſtas, qui euchariſtia utebantur, ut ſe inter catholicos occultarent, nec eam comedebant. Sed inde generatim mores mutati ſunt, quum enim fere ſingulis diebus ſacra myſteria celebrarentur, nefas viſum fuit, laicos eam domum deferre & ſibi adminiſtrare. Et concilium Remenſe eum perverſum damnavit morem, quo presbyteri laicis & feminis dabant euchariſtiam ad infirmos deferendam (*c*). Ergo in praeſenti eccleſiae Latinae diſciplina ne in neceſſitate quidem abſentibus presbyteris & diaconis laici poſſunt euchariſtiam praebere (*d*): quod mirum videri poteſt, quando jure divino euchariſtia morientibus, tamquam viaticum, eſt neceſſaria. Sed in Oriente adhuc aliquid priſtini moris ſupereſt, ſecum enim laici dum peregrinantur, euchariſtiam deferre ſolent, & in locis Turcarum imperio ſubjectis eam clam ad aegrotos deferunt, quod Arcudius (*e*) teſtatur.

Hodie ſoli presbyteri euchariſtiam diſpenſant.

§. V. Itaque in nova diſciplina ſoli presbyteri

(a) *Baſil. ep. CCLXXXIX.*, *Hieronym. ep. L. ad Pammach.* (b) *Conc. Caeſar-Auguſt. can. III.*

(c) *Can. XII. D. 2. de conſecr.* (d) *Confer. Juenin. de ſacram. diſp. IV. quaeſt. 5. cap. 2. art. 2.*

(e) *Arcud. lib. III. de ſacram. euchariſt.*

teri euchariſtiam diſpenſant; ſed non omnes aequali poteſtate: epiſcopi enim & parochi jure proprio & ordinario, reliqui presbyteri ex epiſcopi & parochorum delegatione id faciunt. Immo in Clementina I. *de privilegiis* excommunicantur religioſi, qui clericis aut laicis ſine *licentia ſpeciali* parochorum euchariſtiam adminiſtrant. Et id etiam obtinebat, etiamſi religioſi ad audiendas confeſſiones admiſſi eſſent, quod Synodus Moguntina an. CIƆIƆXLIX. declaravit. Scilicet euchariſtia erat, qua praecipue communio inter paſtorem & gregem conſervabatur, & ita tantumdem erat alicui chriſtiano euchariſtiam tribuere, ac eum a communione ſui paſtoris ſeparare. Sed jam paſſim obtinet, ut meri presbyteri & religioſi in miſſis, quas celebrant, ſine ſpeciali parochorum venia euchariſtiam diſpenſent, ſicque jus parochorum ad viaticum & paſchalem communionem redactum eſt.

Quum enim euchariſtiae diſtributio pars ſacrificii cenſeatur, poſtquam ſinguli presbyteri coeperunt miſſas privatas, quibus fideles adeſſent, celebrare, ſenſim etiam receptum eſt, ut in iis fideles etiam euchariſtiam ſumerent (a). Interim haec promiſcua licentia ab omnibus presbyteris ſumendae euchariſtiae ſuis incommodis non caret. Et utinam fideles aliquando intelligant, ſe tum recte officio ſuo ſatisfacturos, quum proprio paſtori in omnibus adhaerent. Eccleſia enim eſt grex paſtori ſuo adhaerens.

C A-

(a) *Confer. Eſpen. par. II. tit. 4. cap. 1. num. 22. ſeq.*

CAPUT XIII.

De communicantibus.

Juſti omnes euchariſtiam ſumunt.

§. I. NOmine *communicantium* in re eucharistica veniunt omnes, quibus euchariſtiam ſumere licet. Nam alias in antiquis monumentis latius patet vox *communionis*, denotatque omnes, qui ab eccleſiae corpore ſeparati non eſſent, quique in ſolis precibus plus minuſve communicarent. Euchariſtia ſemper tamquam cibus ſpiritualis habita eſt, quo vita animarum nutritur & fovetur. Quapropter chriſtiani ſtatim ac ſpiritualem vitam vivere incipiunt, ad euchariſtiam jus conſequuntur. Et ſane eccleſia ſtatim a baptiſmo & confirmatione, quae ut plurimum proxime baptiſmum conſequebatur, dedit euchariſtiam, ut fideles myſtico Chriſti corpori per aquam adjuncti, re ipſa ipſum Chriſtum etiam reciperent, quo ſpiritualis vita nutriretur. *Caro abluitur*, inquit Tertullianus (a), *caro ungitur*, *caro corpore & ſanguine domini veſcitur*. Itaque chriſtiani omnes, qui ſpiritu vivunt & juſti ſunt, jus habent ad euchariſtiam. Nec qui nondum Chriſto regeneratus eſt, cibi ſpiritualis particeps eſſe poteſt (b). Hinc catechume-

 ni

(a) *Tertull. de reſurrect. carnis cap. VIII. Confer. Grancolas l'ancien ſacramentaire par.I.pag.*235.*ſeqq.*
(b) *Auguſt. lib. I. de peccator. merit. cap.* 20.

ni ante oblationem eccleſia eiiciebantur, quaſi indigni qui ſacris myſteriis intereſſent, & de illis participarent. Quod ſi nondum baptizati caſu euchariſtiam ſuſcepiſſent, continuo erant in fide inſtituendi & baptiſmo initiandi, ne forte ab eccleſia deficerent, & ſacra myſteria profanarent (*a*).

Infantes & amentes ad communionem admiſſi.

§. II. Nec tantum adulti, verum etiam infantes in baptiſmo jus ad euchariſtiam conſequuntur. Euchariſtia eſt cibus, qui per ſe operatur, modo qui manducant, ſpiritaliter vivant. Ergo olim in utraque eccleſia infantes ſtatim poſt baptiſmum & confirmationem, aut poſt ſolum baptiſmum, & deinceps etiam dum ſacra myſteria fierent, ad euchariſtiam admiſſi (*b*). Quo verò tenerae infantium aetati conſuleretur, ſi neceſſe erat, iis lac ſugere ante communionem permittebatur (*c*). Et ſi poſt communionem euchariſtiae particulae ſupereſſent, mos fuit innocentes pueros accire, iiſque extra ſacros conventus reliquas particulas manducandas tribuere: quae diſciplina in utraque eccleſia obtinebat (*d*). Eodem cum infantibus jure amentes cenſebantur, ac proinde euchariſtiam accipiebant: *amentibus*, inquit ſynodus Arauſicana I. (*e*), *quaecumque ſunt*

(a) *Timothet. Alexandr. epiſt. canon. ap. Bevereg. conſt. apoſtol. lib. VII. cap.* 25. (b) *Confer. cardinalis Bona lib. II. R. L. cap.* 19. *n.* 2. (c) *Sacrament. Gregor. M. tit. de ſabbato ſancto*. (d) *Gregor. Turonenſ. lib. I. de gloria martyr. cap.* 10. *conc. Matiſc. II. can.* 6., *Evagr. lib. IV. hiſt. eccleſ. cap.* 35. (e) *Conc. Arauſic. I. can. XVIII.*

ſunt pietatis conferunt. Stetit in Occidente infantium communio ad XII uſque ſaeculum, ſed inde ſenſim deſuevit: at apud Graecos ex antiquis moribus adhuc infantes euchariſtiam accipiunt, quod Arcudius (*a*) aliique teſtantur. Itaque praeſentibus eccleſiae Latinae moribus tum pueri admittuntur ad euchariſtiam, quum ea mente & aetate ſunt, qua Chriſti corpus poſſint dijudicare: quod epiſcoporum & parochorum judicio aeſtimandum eſt. Similiter amentes, qui nullum unquam uſum rationis habuerunt, preſentibus moribus euchariſtiam non ſumunt. Sed infirmi, qui ante petierunt, donantur euchariſtia, etſi tempore communionis delirent, niſi forte periculum vomitus, expuitionis, aut alterius incommodi timeatur, quod poſt S. Thomam N. Alexander docet (*b*).

Infirmi euchariſtiam ſumunt.

§. III. Porro chriſtiani, etiam dum infirmantur, euchariſtiam ſumunt, immo divinum praeceptum de ſumenda euchariſtia in periculoſis infirmitatibus praeſertim obligat. Euchariſtia morientibus data, recepto vocabulo nunc *viaticum* dici ſolet: quamvis in veteri diſciplina ἐφόδιον *viaticum* quidquid morientibus iter in alteram vitam muniebat, denotaret, quod multis docet Albaſpineus (*c*). Datur autem euchariſtia morientibus, etiamſi in peccatis vixerint, nec niſi in

 in-

(a) *Arcud. lib. III. de ſacram. euchar. cap.* 11.
(b) *N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract. de euchariſtia cap.* 5. *art.* 1. *prop.* 4. (c) *Albaſpin. lib. I. obſervat. cap.* 11.

infirmitate petant poenitentiam (*a*): abrogata enim eſt vetus diſciplina, quae in fine poenitentiam petentibus, pacem, multo magis euchariſtiam, denegabat. Sumebant olim infirmi quotidie, aut ſaltem frequenter euchariſtiam; ſed inde inductum eſt, ut in eodem morbo iterum viaticum non detur, niſi ex intervallo, puta poſt octo vel decem dies (*b*). Etiam non jejuni periculoſo morbo laborantes donantur euchariſtia; non vero ceteri infirmi, qui pro pietate ſua in diuturnis morbis ſaltem ſingulis menſibus caeleſti pane reficiendi ſunt. Quod ſi morbi gravitas deglutire minime permittat, aut periculum vomitus timeatur, viaticum non debet adminiſtrari: quibus caſibus adorationis cauſſa ad infirmos deferre ſacramentum nova diſciplina non permittit (*c*). Nulla autem ſollemnitate olim euchariſtia ad infirmos deferebatur; ſed poſtquam Berengarius blaſphemias ſuas in ſanctiſſimum ſacramentum coepit effutire, externa pompa & cereis accenſis euchariſtia ad infirmos deferri coepit (*d*), ut eo ritu haeretici confunderentur.

Euchariſtia in eccleſiis conſervatur.

§. IV. Primis ſaeculis chriſtiani infirmi videntur participaſſe ex euchariſtia, quam vel ſani in domum ſuam deferebant, vel presbyteri in domo ſua in eum finem reſervabant. Nonnumquam in privatis aedibus, ubi infirmi erant, ad eos

(a) *Conc. Carthag. IV. can. 76.* (b) *Confer. Grancolas l'ancien ſacramentaire par. I. p. 250.* (c) *Confer. Thierſius de ſuperſtit. tom. I. cap. 2.* (d) *Cap. X. ex. de celebr. miſſar.*

eos communicandos conſecrata eſt (*a*). Communior uſus poſt pacem eccleſiae datam fuit, ut in eccleſiis euchariſtia ſervaretur (*b*), quae etiam infirmis communicandis deſerviret. Sed non omnes eccleſiae eodem loco eam reſervabant. Multae eccleſiae aſſervabant in altari: quo ſpectat concilii II. Turonenſis canon, *ut corpus domini in altari, non in imaginario ordine, ſed ſub crucis titulo componatur*. Inde Prudentio altare dicitur (*c*), *ſacramenti donatrix menſa, eademque cuſtos fida*. Et ad hunc uſum ſaepe columbae aureae argenteaeve, quas Graeci dicunt περιστερὰς, ſuper altare appendebantur, ut eſſent ſancti ſacramenti receptacula. Hic Amalario preſbytero Gregorius Turonenſis legata refert, *periſterium & columbam argenteam ad repoſitorium*: quo loco & ut ſaepe alias in monumentis eccleſiaſticis, *ideſt* valet. In aliis eccleſiis turriculae quaedam mobiles reponendae euchariſtiae inſerviebant, eaſque vel prope altare in ſacrario, vel in ſecretario reponebant, unde, quum uſum eſſet, ad altare deferebantur (*d*). Moribus praeſentibus Latini in pyxide euchariſtiam ſervant eamque tabernaculo ſupra altare extructo includunt: ſed Greci euchariſtiam pro infirmis ſervant pone altare in loco, quem ἀρτοφόριον appellant (*e*). Tantum

(a) *Bingh. lib. XV. orig. eccleſiaſt. cap.* 4. §. 10.
(b) *Optat. lib. II., Chryſoſt. ep. ad Innocent.*
(c) *Prudent. hymn. S. Hippolyti*. (d) *Gregor. Turonenſ de glor. martyr. lib. I. cap.* 86. *Confer. Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect.* 3. *cap.* 10.
(e) *Goarius not. in euchulog.*

tum in eccleſiiis parochialibus in uſum infirmorum euchariſtia ſervatur. Et ne corruptioni ſit obnoxia, ſingulis aut ſaltem binis hebdomadis in eccleſia Latina renovanda eſt, quod edita bulla etiam ab Italo-Graecis Benedictus XIV. ſervandum edixit (a): ſed Graeci tantum feria quinta ſanctioris hebdomadis panem euchariſticum in uſum infirmorum renovant, eumque conſecratum & ſanguine perfuſum ſuppoſito igne exſiccant, ut toto anno incorruptus perſeveret: qua de re Goarius & Leo Allatius conferendi.

Occulti peccatores palam petentes ſumunt euchariſtiam.

§. V. Semel autem in baptiſmo ſumendae euchariſtiae quaeſitum jus, niſi ex publica cauſſa ſe indignos faciant, chriſtiani non amittunt. Hinc occulti peccatores modo palam petant, euchariſtiam ſumunt, nec ſacra menſa repelli poſſunt: jubet enim caritas, ne chriſtiani infamentur, nec aliis facile offenſio creari debet. Ipſe Chriſtus Judae, quamvis indigno, ſuum corpus & ſanguinem in apoſtolorum frequentia non negavit. Et primis ſaeculis quotquot ſacrae liturgiae intererant, etſi clâm indigni, euchariſtia utebantur (b), exceptis poenitentibus, qui *conſiſtentes* dicebantur; hi enim, quamvis pace donati, in ſolis precibus, non in euchariſtia communicabant. *Nos*, inquit Auguſtinus (c), *a communione prohibere quemquam non poſſumus, niſi aut*

(a) *Bened. XIV. conſt. LVII. tom. I. Bullarii.*

(b) *Can. apoſt. X., conc. Antioch. can. II.* (c) *Auguſt. hom. XLIX. inter quinquaginta.*

aut ſponte confeſſum, aut in aliquo ſive ſaeculari ſive eccleſiaſtico judicio nominatum atque convictum. Verum ſi occulti peccatores clam petant, euchariſtia deneganda eſt, modo miniſter extra confeſſionem eorum noverit impietatem (*a*). Sancta canibus in hac ſpecie darent miniſtri ſine ſpe alterius commodi, quod ex datione redundaret. Tantum privatis objurgationibus ſalutem occultorum peccatorum palam euchariſtiam petentium epiſcopi & parochi debent procurare: nec enim hodie viget diſciplina, qua eccleſiae praepoſiti de criminibus ſibi notis eccleſiaſtico judicio reos convincebant.

Publici peccatores euchariſtia non donantur.

§. VI. Quemadmodum vero juſti & qui tales communiter reputantur, jus habent ad euchariſtiam, ita ejus participatione publicorum criminum rei, cujuſcumque gradus & dignitatis ſint, excluduntur; publicis enim peccatis ſe indignos reddiderunt. Sanctum canibus dare Chriſtus interdixit (*b*): eo autem nomine maniſeſti peccatores deſignantur, qui ea ſunt impudentia, ut in omnium oculis peccare non erubeſcant. Inter publicos peccatores cenſentur, qui artem chriſtiano homine indignam & peccatorum altricem exercent, quales hiſtriones & ſcenici. Hinc Cyprianus pronuntiavit, hiſtrionem ab eccleſiae communione abiiciendum (*c*), & de ſcenicis concilium Arelatenſe I. edixit (*d*), eos

(a) *Juenin. de ſacram. diſſ. IV. quaeſt. 6. cap. 7. art. 2* (b) *Matth. VII. 6.* (c) *Cyprian. ep. LXI. ad Euchratium*. (d) *Conc. Arelat. I. can. V.*

eos, *quamdiu agunt, a communione ſeparari*: Ergo olim publici peccatores etiam a ſacris conventibus arcebantur: immo qui graviora crimina admiſiſſent etiam in fine pace non donabantur, multo magis excludebantur euchariſtia: quae diſciplina inde ſenſim mutata eſt. Itaque publici peccatores ante debent peccatis renuntiare & publicae offenſioni per publicam poenitentiam & alia bona opera ſatisfacere, & inde ad communionem admittuntur: nec ſufficit ſi abſolutionis a poenitentiariis vel confeſſariis ſibi datae produxerint teſtimonium: quod S. Carolus & recentiores ſynodi inculcant (*a*): ut enim privata abſolutione eorum peccata dimiſſa ſint, publica offenſio reparanda ſupereſt. Immo in Hiſpania & Gallia etiam hoc tempore reis ultimo ſupplicio damnatis etiam recte confeſſis euchariſtia denegatur, quod veteris diſciplinae veſtigium eſt; ſed in Italia & Germania iis euchariſtia praeſtatur (*b*), quamvis in ſacramenti reverentiam eodem die, quo pane caeleſti veſcuntur, ſententia exſecutioni mandari non ſoleat.

Energumeni olim non accipiebant euchariſtiam.

§. VII, Vetus quoque diſciplina energumenis, niſi in exitu, euchariſtiam denegabat (*c*). Et hinc ante fidelium miſſam, non ſecus ac cate-

---

(a) *S. Carolus in inſtructionib. paſtor. Confer. Eſpen. par. II. tit.* 4. *cap.* 2. (b) *Confer Juenin de ſacram. diſſ. IV. quaeſt.* 6. *cap.* 4. (c) *Conc. Illiberit. can. XXIX. & XXXVII.*

techumeni & poenitentes, daemoniaci eccleſia eiiciebantur. *Si quis daemonem habeat*, inquit unus ex canonibus apoſtolicis (a), *ne fiat clericus, ſed neque cum fidelibus precetur*. Exſtat formula in conſtitutionibus apoſtolicis, qua diaconus eos eccleſia exire jubebat: *exite energumeni* (b). Non fuit autem haec generalis diſciplina, nam Alexandriae ſtatis temporibus energumeni euchariſtia utebantur, modo *myſterium non enuntient, nec ullo modo blaſphement*, ut Timothei Alexandrini canones habent (c). Et monachi Aegyptii etiam monachis daemoniacis euchariſtiam dabant, quod Caſſianus tradit (d), eaque ratione eos a daemone credebant liberari. Similiter ſynodus Arauſicana I. energumenis, qui curationis ſuae ſolliciti ſunt, communionem dari permittit (e). Credebant veteres in peccati alicujus poenam chriſtianos a daemone obſideri, quod pluribus Grancolaſius adſtruit (f); & hinc in multis eccleſiis eos quaſi peccatores ſacris myſteriis excludebant. Vel potius, quod jure erat metuendum, ne ſacra myſteria enuntiarent, quam rationem mihi citatus Timothei canon ſuppeditavit. Sed inde mutata eſt diſciplina, jamque receptum eſt, ut quo tempore energumeni non vexantur, euchariſtia donentur.

(a) *Can. apoſt. LXXVIII.* (b) *Conſt. apoſt. lib. VIII. cap. 7.* (c) *Timoth. reſponſ. can. III. apud Bevereg.* (d) *Caſſian. collat. VII. cap. 30.* (e) *Conc. Arauſic. I. can. XIV.* (f) *Grancolas l'ancien ſacramentaire par. I. pag. 285. ſeqq.*

Communio olim ſub utraque ſpecie.

§. VIII. Jam vero in veteri diſciplina omnes, qui in miſſa euchariſtiam accipiebant, ſub utraque ſpecie panis & vini id feciſſe, in compertis eſt (*a*). Sacrificium nempe duabus partibus conſtabat: hinc juſtum viſum eſt, ut praeſentes omnes utrinque participarent. Sumentes autem ſub utraque ſpecie euchariſtiam, elementa diſtincte recipiebant, non unum alteri intinctum, nec niſi labentibus annis in nonnullis Latinis & in eccleſia Graeca invaluit, ut corpus ſanguine perfuſum traderetur. Etiam infantes in ſacris conventibus utramque ſpeciem accipiebant; non obſcure enim ſupponit Cyprianus datum infantibus *cibum & poculum domini* (*b*). quamvis id perpetuum non fuerit. Sed qui extra miſſam caeleſti alimonia utebantur, fere ſolum panem ſumebant, vinum enim diu conſervatum aceſcit & corrumpitur, nec poteſt ſine effuſionis periculo longius efferri. Interim ad abſentes & infirmos quandoque ſub utraque ſpecie miſſa eſt euchariſtia, praeſertim ubi ſtatim poſt miſſam ad abſentes mitteretur, quae praxis Juſtini martyris aetate obtinebat (*c*): immo in aliquibus eccleſiis & corpus & ſanguis Chriſti in infirmorum uſum aſſervata ſunt (*d*). In eccleſia Latina haec diſciplina ad ſaeculum XII. perduravit, at inde ex ſola panis ſpecie La-

(a) *Confer. cardinalis Bona lib. II. R. L. cap.* 18.

(b) *Cyprian. de lapſis.* (c) *Juſtin. martyr. apolog. II.* (d) *Optat. lib. II.*, *Chryſoſt. ep. ad Innocent. pontif.*

Latini coeperunt communicare: quae mutatio primum a nonnullis epiſcopis in ſuis eccleſiis facta, inde in conciliis Conſtantienſi & Tridentino (*a*) probata eſt. Cauſſa mutationis praebuit periculum effuſionis, cui ſanguinis adminiſtratio exponebatur. Et fortaſſe primum peregrini in eccleſia Hieroſolymitana ſub una ſpecie coeperunt participare, quod Petrus de Marca obſervat (*b*). Sed Orientales adhuc perſeverant in antiquis inſtitutis, praebentque parvo cochleari panis particulas ſanguine perfuſas.

Tempus & ordo communionis.

§. IX. Quotquot autem euchariſtia utebantur, in veteri diſciplina vel in eccleſia vel domi ſuae id faciebant, nunc omnes exceptis infirmis in eccleſia euchariſtiam ſumunt; non enim amplius chriſtianis permittitur, eam domum deferre. Communicantes autem in eccleſia inter miſſarum ſollemnia tempore communionis euchariſtiam ſumebant (*c*), & quidem hoc ordine. Omnium primum epiſcopus, ſive presbyter celebrans accipiebat, deinde presbyteri & diaconi, & clerici inferiores & aſcetae, inde diaconiſſae, virgines & viduae, poſtea pueri & demum populus; viri primum inde mulieres: quem ordinem ſic dictae apoſtolicae conſtitutiones proponunt (*d*). Scilicet participatio euchariſtiae tamquam pars ſacrificii, cui ad-

Kk 2 ſtan-

(a) *Conc. Conſtantienſe ſeſ. XXI. cap.* 1. *& ſeq.*
(b) *P. de Marca dans l'hiſtoire de Bearn. lib. V. cap.* 10. (c) *Auctor de eccleſ. hierarch. cap. XIV.* (d) *Conſt. apoſt. lib. VIII. cap.* 13.

ſtantes omnes communicant, ſpectatur: atque ideo tempore communionis pro ratione dignitatis ſuae ſinguli participes erant. Non permiſit vetus diſciplina, ut corpus Chriſti in eccleſia ſervari conſuetum, extra ſynaxim ſani fideles ſumerent (a). *Conſuetudo hodierna*, inquit Morinus (b), *corpus Chriſti propter fidelium communionem reſervandi recens eſt, a monachis mendicantibus primum introducta, deinde ab aliis pleriſque uſurpata*, idque contra miſſae oeconomiam & eccleſiae mentem. Sane in miſſa pro communicantibus preces funduntur, & eccleſia exoptat, ut fideles in miſſis reipſa ſacramentum accipiant. Tantum ex juſta cauſſa permittit rituale Romanum (c), ut communio poſt miſſam reiiciatur.

Locus communionis.

§. X. Nec tantum ordine, verum etiam loco ſuo ſinguli euchariſtia dabantur. Primigenia & antiquiſſima eccleſiarum diſciplina ſic ferebat, ut omnes etiam laici ad altare communionis gratia accederent. Sane Tertullianus communicantes ad altare ſtantes exhibet (d), *nonne ſollemnior erit ſtatio, ſi ad aram Dei ſteteris accepto corpore domini*? Et Dionyſius Alexandrinus de homine, qui ſaepe euchariſtia uſus erat, dicit (e), *qui menſae adſtitiſſet*. Et alio lo-

(a) *Conferat. cardinal. Bona lib. II. R.L. cap.* 17. §. 6. (b) *Morin. de poenit. lib. VIII. cap.* 14. *n.*2. (c) *Rit. Roman. tit. de ſacram. euchariſt.* (d) *Tertull. lib. de orat.* (e) *Dionyſ. Alexandr. ap. Euſeb. lib. VII. cap.* 9.

loco de mulieribus ita fatur, quaſi quae ad ſacram menſam accederent (a). Poſtea canonibus concilii Laodiceni laicis occluſum fuit ſanctuarium, tantumque τοῖς ἱερατικοῖς *ſacro miſterio deditis* eo ingredi & euchariſtiam ſumere permiſſum eſt (b) Ergo apud Graecos laicis extra chorum euchariſtia adminiſtrari coepit, uno excepto imperatore, cui ad altare ingredi offerendi & communicandi cauſſa licitum erat (c). Ex Oriente haec diſciplina in Occidentem videtur derivata: etenim in eccleſiis Romana, Mediolanenſi, Hiſpanica & Africana nefas erat laicos ingredi ſanctuarium: & hinc ſacerdotes & diaconi ante altare, in choro clerus, extra chorum laici euchariſtiam accipiebant (d). Sed in eccleſia Gallicana laici ad orandum & communicandum ſanctuarium ſemper ingreſſi ſunt (e).

Situs & modus communionis.

§. XI Jam vero Graeci non flexis genibus, ſed ſtantes, prono tamen capite & demiſſis oculis, de veteri more euchariſtiam accipiunt (f): quae eadem videtur fuiſſe Latinorum diſciplina (g): ſed poſtea coeperunt Latini flexis genibus euchariſtiam ſumere; idque tantum de antiquo ritu ſupereſt, quod in miſſa Romani pon-

(a) *Idem can. II. ap. Beverg.* (b) *Conc. Laodic can. XIX.* (c) *Conc. Trull. can. LXIX.* (d) *Conc. Bracarenſe I. can. 31., conc. Tolet. IV. can. 17.* (e) *Conc. Turonenſe II. can. 4. Confer. Mabillon. de liturg. Gallic. lib. I. cap. 5 §. 24.* (f) *Cyril. Hieroſolym. catech. V. n. 19., Chryſoſt. orat. in encaenia.* (g) *Tertull. lib. de orat.*

pontificis ſtans diaconus euchariſtiam ſumit (*a*). Porro olim in utraque eccleſia communicantes euchariſtiam corporis Chriſti manu in formam navis concepta excipiebant, quod veteres paſſim teſtantur (*b*). Immo quum obtentu reverentiae multi receptaculis ex auro argentove elaboratis ad excipiendum Chriſti corpus uti coepiſſent, ſynodus Trullana (*c*) hanc praxim veluti ſuperſtitioſam exploſit. Inde chriſtiani antequam eccleſiam ingrederentur manus lavabant, cujus rei gratia in eccleſiarum atrio fontes erant: & inde patres paſſim chriſtianis inculcant, ut manus a ſceleribus ſervent intactas. Sanguinem autem de calice ipſo ori admoto ebibebant, aut calamo ſugebant: tum invaluit, ut corpus ſanguine tinctum porrigeretur, qui mos a Latinis alibi admiſſus, alibi improbatus, a Graecis vero receptus eſt (*d*). Et mares & feminae manu Chriſti corpus excipiebant; ſed in Occidente ſaeculo ſexto vetitae ſunt mulieres *nuda manu euchariſtiam accipere*, quod ſynodus Antiſſiodorenſis (*e*) decrevit: & ita ſubjecto mundo linteolo, quod plerique viris doctis *dominicale* dictum videtur, eam accipere coeperunt. Interim non recte ex hoc ritu coniiciunt Calviniani, veteres non credidiſſe veram Chriſti praeſen-

(a) *Card. Bona lib. II. R. L. cap.* 17. *n.* 8. (b) *Confer. Morin. de Ss. ordinat. par. II. exercit. XII. cap.* 3.
(c) *Conc. Trull. can. CI.* (d) *Cardin. Bona loc. cit. cap.* 18. *n.* 3., *Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect.* 3. *chap.* 4. (e) *Concil. Antiſſiod. can. XXXVI.*

ſentiam in euchariſtia: nam quae ratio vetat, chriſtianos Chriſti corpus contrectare? Immo manibus excepta euchariſtia ad ſanctitatem chriſtianos excitabat. Sed tandem in utraque eccleſia mutata eſt diſciplina: & in Occidente chriſtiani corpus Chriſti ore excipiunt, in Oriente vero corpus ſanguine perfuſum parvo cochleari in os iniicitur. Fortaſſe ſimul cum azymis in Occidente invaluit, ut corpus Chriſti ore exciperetur, praeſertim vero poſtquam in tenuiſſimam formam oblatae redactae ſunt: quod timeri poterat, ne in terram delaberentur (*a*).

Euchariſtia in itinere delata.

§. XII. Nec tantum chriſtiani juſti & occulti peccatores utebantur euchariſtia, verum etiam longum iter ſuſcepturi, eam ſecum deferebant, ut itineris viaticum eſſet, eamque, ubi uſus eſſet, manducabant. Sane naufragii inſtante periculo Satirus Ambroſii frater, quamvis catechumenus, a chriſtianis, qui erant in navi, euchariſtiam popoſcit, illamque orario involutam collo circumligavit, & in mare ſe projecit, quod Ambroſius in oratione de ejus funere teſtatur. Et monachi, quos Gregorius M. Conſtantinopolim miſit, Romam redeuntes euchariſtiam deferebant (*b*). Atque ad hunc uſum ſpectaſſe videtur Hieronymus (*c*), dum de Exuperio epiſcopo Toloſano ſcribit, *nihil illo ditius, qui corpus domini caniſtro vimineo, ſanguinem* por-

(a) *Bona cap.* 17. *n.* 7. (b) *Joan. Diaconus vit. Greg. M. lib. I. cap.* 33. (c) *Hieronym. ep. IV. ad Ruſtic.*

portat in vitro. Saeculo XII. apud Latinos etiam in itinere euchariſtia deferebatur (a), ſed inde iſte mos deſuevit: tantumque antiqui moris illud ſupereſt, quod Romanus pontifex extra urbem iter faciens euchariſtiam defert, quae magnifico apparatu illum praecedit, qua de re Angelus Rocca eruditum edidit commentarium. Sed monachi Graeci, praeſertim ubi iter faciunt inter Turcas & infideles, ſecum habent euchariſtiam (b).

Et cum mortuis conſepulta.

§. XIII. Porro pium & religioſum olim habitum eſt, cum mortuis corpus Chriſti ſepelire. Baſilius M. unam ſacrati corporis partem ſecum conſepeliendam reſervavit, quod in ejus vita, quae ſub nomine Amphilochii prôſtat, refertur. Et S. Benedictus puerum monachum extra clauſtra defunctum, poſito ſuper pectus ejus dominico corpore, juſſit ſepeliri, idque ne terra defoſſum cadaver abiiceret, ſicut antea bis acciderat, quod Gregorius M. (c) narrat. Et in vita S. Othmari dicitur (d), quod quum corpus ejus transferretur, ſub capite & circa pectus ejus *quaedam panis rotulae, quae vulgo oblatae dicuntur*, illaeſae & incorruptae inventae ſunt. Vetuit quidem ſynodus Trullana (e) euchariſtiam cum mortuis ſepeliri, at ſaeculo XII. an-

(a) *Confer. Grancolas l' ancien ſacramentaire par. I. p.* 344. (b) *Arcudius lib. III. de ſacram. cap.* 59. (c) *Gregor. M. lib. II. dialog. cap.* 24. (d) *Ap. Surium die XIV. Novembr.* (e) *Conc. Trull. can. LXXXIII.*

antiſtites apud Graecos adhuc cum euchariſtia ſepeliebantur, quod Balſamon teſtatur (*a*). Id autem factum arbitratur Balſamon ad avertendos daemonas, & ut pane euchariſtico veluti viatico antiſtites ad caelum deducerentur. Certe S. Benedictus ad quietem cadaveris procurandam, monachi corpus pectori impoſita euchariſtia ſepeliri fecit. Sed non crediderim ſemper ad avertendos daemonas cum mortuis euchariſtiam conſepultam; nam ſaepe id factum videtur, quod ſine tanto viatico corpus ſuum terrae mandari chriſtiani aegre ferrent, quando iter agentes ſecum euchariſtiam deferre ſolebant.

Reliquiae euchariſtiae.

§. XIV. Peracta conſecratione & ad reliquos uſus eccleſiaſticos tributa, aut ſervata euchariſtia, ſaepe reliquiae ſupererant, de quibus non omnes eccleſiae eamdem inierunt rationem. Etenim in eccleſia Alexandrina ipſis communicantibus tribuebantur (*b*); ſed Conſtantinopoli & in eccleſiis Gallicanis innocentibus pueris comedendae dari ſolebant (*c*), qui propterea extra ſacrae liturgiae tempus in eccleſiam convocabantur. Et Hjeroſolymis regula de reliquiis ſacrificiorum pacificorum & votivorum in veteri lege data obtinebat, atque ita reliquiae euchariſtiae tradebantur igni, quod Heſychius teſtatur (*d*). Interim non recte Albertinus a combuſtione euchariſtiae,

 quam

(a) *Balſan. in cit. can. Trull.* (b) *Theophilus Alexandrin. can. VII. ap. Bevereg.* (c) *Evagrius lib. IV. cap. 36., conc. Matiſconenſe II. can. VI.* (d) *Heſych. in Levitic. lib. II.*

quam eccleſia Hjeroſolymitana uſurpabat, concludit, veteres non credidiſſe Chriſtum ipſum reapſe in euchariſtia contineri, quod non videntur veteres ipſum domini corpus animatum & glorioſum poena ignis quaſi plectere voluiſſe. Sed non Chriſtus, dum particulae euchariſtiae igni tradebantur, comburebatur, ſed potius ſenſibiles, quae ſuperſunt, qualitates (*a*). Sed moribus praeſentibus in eccleſia Latina ſi quae fragmenta ſive parva ſive magna remanſerint, ipſe ſacerdos conſumit, etiamſi eas poſt ablutionem deprehendat, quia ad idem ſacrificium pertinent, quod recte rubrica monet (*b*).

CAPUT XIV.

De effectibus euchariſtiae:

Euchariſtia chriſtianos Chriſto adunat.

§. I. IN euchariſtia Chriſtum ipſum per modum cibi & potus ſumimus: hinc euchariſtiae plures & uberes ſunt effectus. In primis per euchariſtiam Chriſto incorporamur, & cum ipſo veluti unum ſumus: *qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem*, ſunt verba Chriſti (*c*), *in me manet & ego in illo*. Sumimus nempe euchariſtiam per modum cibi & potus, ac ita neceſſe eſt, ut Chriſto incorporati unum cor-

(a) *Conf. N. Alexander diſſ. XII. in XII. & XIII. ſaecul. art. 24.* (b) *Confer. Benedictus XIV. de ſacrif. miſſae lib. III. cap. 17.* (c) *Jo. VI. 57.*

corpus conſtituamus. Diſtat autem inter corporis cibos & euchariſtiam, nam corporei cibi in noſtram carnem & ſanguinem abeunt; euchariſtia vero nos quodammodo ipſum Chriſtum tranſmutat. Ubi enim divina majeſtas reipſa exiſtit & operatur, omnia aliam veluti naturam induunt. Hinc apoſtolus (*a*), *membra ſumus corporis ejus, de carne ejus, de oſſibus ejus*. Et Leo magnus (*b*), *non aliud agit participatio corporis & ſanguinis Chriſti, quam ut in id, quod ſumimus, tranſeamus*. Quae licet ἐμφατικά, denotant tamen per euchariſtiam Chriſto fideles adunari.

Et gratiam roboris & nutritionis confert.

§. II. Sic Chriſto per euchariſtiam chriſtiani incorporati, vitam ſpiritualem per Chriſtum vivunt: Eſt enim euchariſtia cibus ſpiritualis, quo chriſtianorum ſpiritualis vita alitur & ſuſtinetur: *Caro mea*, inquit Chriſtus, *vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus* (*c*): & paullo poſt, *Qui manducat me, ipſe vivet propter me* (*d*). Id quod corpori ſunt cibi & potus, id animae eſt euchariſtia. Ergo euchariſtia gratiam uberem elargitur, qua vita chriſtianorum continetur. *Verbum*, inquit Clemens Alexandrinus (*e*), *eſt omnia infanti & pater & mater & pedagogus & altor*. Et auctor operis *de ſacramentis* qui ſub nomine Ambroſii deliteſcit (*f*), *ille panis vitae aeternae, qui animae noſtrae ſub-*

 ſtan-

(a) *Ad Epheſ. V.* 30. (b) *Leo M. ſerm. XIV. de paſſione Domini*. (c) *Joan. VI.* 56. (d) *Joan. VI.* 58. (e) *Clemens Alexandr. paedag. lib. I. cap.* 6. (f) *Ambroſ. lib. V. de ſacram. cap.* 4.

ſtantiam fulcit. Et quemadmodum cibi corporales vires corporis augent, & deficientes continuo reparant, ita etiam euchariſtia auget vires vitae ſpiritualis, ſumenteſque contra futuros lapſus & diaboli tentationes munit, tutoſque efficit. Hinc tempore perſecutionum patres poenitentibus pacem & euchariſtiam dabant, ut inde chriſtiani ad victoriam vires acciperent, quod Cyprianus docet (*a*). Diſtat autem inter gratiam euchariſtiae & confirmationis, etſi utraque chriſtianis robur addat; nam gratia euchariſtiae animam munit per modum rei, quae extrinſecus advenit; ſumitur enim tamquam cibus & potus; confirmatio vero tamquam cauſſa intrinſecus permanens operatur (*b*).

Euchariſtia per ſe juſtis gratiam confert.

§. III. Jam vero effectus iſti euchariſtiae juſtos & ſanctos ſuſcipientes ſupponunt: nec enim euchariſtia juſtitiam & ſanctitatem confert; ſed eam auget & munit: ſumitur enim per modum cibi & potus; & cibi & potus tantum vivis proſunt, non mortuis. Hinc illud apoſtoli (*c*), *probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat & de calice bibat*. Et qui letalibus culpis maculati ad ſacram menſam accedunt, Chriſtum non in vitam, ſed in condemnationem accipiunt. Immo quo chriſtiani majori ſanctitate & caritate ad euchariſtiam accedunt, eo majori gratiae ubertate donantur. Sed fieri poteſt, ut etiam eucha-

(a) *Cyprian. ep. LIV. al. LXXVII.* (b) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. III. q. 7. cap. 2. art. 2.* (c) I. *ad Cor. XI.* 28.

chariſtia peccata mortalia & ſanctitatem conferat in eo, qui eſt in peccato mortali, cujus conſcientiam & affectum non habet; enim ſi iſte ſufficienter contritus non eſt, ſed devote & reverenter accedit, *conſequetur per hoc ſacramentum gratiam caritatis, quae contritionem perficiet & remiſſionem peccati*, inquit S. Thomas (*a*). Quo ſenſu eccleſia in poſtcommunione pro vivis & defunctis orat, ut hoc ſacramentum ſit ablutio ſcelerum.

Animae probatio euchariſtiae praemittenda.

§. IV. Probatio autem, quam euchariſtiae praemittere oportet, vel animam, vel corpus ſpectat. Animae probatio poſtulat, ut integri vitae ſceleriſque puri & caritate perfecti ad ſacram menſam accedamus. Hinc olim apud Latinos, nunc etiam apud Graecos, ante communionem diaconus clamabat *ſancta ſanctis*, quaſi diceret, qui non eſt ſanctus, non accedat. Quapropter qui mortalium peccatorum rei ſunt, etſi contriti ſibi videantur, debent per poenitentiae ſacramentum ſe ad euchariſtiam diſponere, quam regulam Tridentini patres proponunt (*b*), tantumque ſacerdotibus ex officio ad celebrandum adſtrictis permittunt, ut, ubi urgeat celebrandi neceſſitas, & deſit copia confeſſarii, ſacris opeperentur non praemiſſa ſacramentali confeſſione, modo quamprimum confiteantur. Sic per ſacramentum poenitentiae a peccatis fideles ſoluti curare debent, ut per bona opera in juſti-

(a) *S. Th. par. III. quaeſt. 79. art. 3.* (b) *Trid. ſeſſ. XIII. cap. 7.*

ſtiſtia abundent & caritate creſcant, & ita demum poſt aliquod tempus ad panem angelorum accedant. Nec enim probari ulla ratione poteſt praxis illa, qua multi ab ipſa confeſſione procurrunt ad euchariſtiam, ſaltem ſi grandia vel carnalia peccata admiſerint; injurii enim ſunt in ipſum Chriſtum, qui e coeno vitiorum vix emerſi, ad ſacram menſam feſtini proſiliunt. Certe antiqui patres poſt datam peccatoribus pacem eos diu inter conſiſtentes manere jubebant, & interim eos non donabant euchariſtia. At Tridentini patres ſolam ſacramentalem confeſſionem euchariſtiae praemittendam decernunt. Eſto; at qui ſincera poenitentia tanguntur, non feſtinant, ſed ſe indignos reputant, nec niſi tarde accedunt. Quod ſi ſolis peccatis venialibus irretiamur, ante communionem ad ea affectum deponere debemus, immo utilis eſt aliqua communionis dilatio ad ea per poenitentiam expianda (*a*).

Jejuni ſumunt euchariſtiam.

§. V. Quod vero ſpectat ad corporis probationem, in primis communicaturi corpore omnino jejuni eſſe debent, ita ut ſaltem a media nocte proxime elapſa nihil cibi aut potus, nec ad inſtar medicinae, ſumſerint. Lex iſta, quae communicantes jejunos eſſe praecipit, eccleſiaſtica eſt, non a Deo profecta: Chriſtus enim poſt paſchale convivium apoſtolis praebuit euchariſtiam, & de ratione, qua eam celebrarent, nihil edixit.

(a) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. IV. quaeſt.* 8. *cap.* 1. *art.* 1. §. 3.

xit. Eccleſia quoque tempore apoſtolorum & diu etiam ab eorum exceſſu poſt agapas, hoc eſt poſt ſacra convivia, quae ſero celebrabantur, euchariſtiam dediſſe videtur (a). Coepit jejunium communioni praemitti, poſtquam euchariſtia ſine agapis celebrari conſuevit, & quidem horis matutinis; qua ratione medio ſaeculo ſecundo Romae, teſte Juſtino martyre, ſacra myſteria fiebant. Et jam aetate Tertulliani euchariſtia a jejunis ſumebatur. *Non ſciet*, inquit Septimius (b), *maritus, quid ſecreto ante omnem cibum guſtes*. Spectant quidem haec verba chriſtianos, qui de more ejus aetatis domi ſuae ſumebant euchariſtiam; at idem ſervatum fuiſſe in ſacra ſynaxi, non videtur dubitandum. Et decebat quidem omnino jejunos euchariſtiam ſumere: ante omnia de regno Dei ſollicitos eſſe oportet chriſtianos. Quod ſi Chriſtus apoſtolis poſt coenam euchariſtiam dederit, id fecit, non ut inde eccleſia legem ſumeret, ſed quod ita ſuae paſſionis poſtulabat oeconomia. Interim in caſu infirmitatis aut alterius neceſſitatis etiam non jejunis euchariſtia adminiſtratur, quod ſynodus Conſtantienſis decrevit (c). Qui vero ſunt caſus iſti neceſſitatis, ubi non jejunis eccleſia dat euchariſtiam, theologi diſquirunt (d).

Et caſti, & puri corpore.

§. VI. Porro etiam corpore ab aliquo tempore

(a) *Confer. Eſtius in* 1. *Cor. XI.* 20. (b) *Tertull. lib. II. ad uxorem*. (c) *Conc. Conſtant. ſeſ. XIII.* (e) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. IV. quaeſt.* 8. *art.* 2.

re caſtos, & ab omni carnis impuritate etiam licita puros eſſe oportet communicantes. Agnus ſine macula, & qui ipſiſſima virginitas & caſtitas eſt, caſto & puro corpore excipiendus eſt. Hinc Hjeronymus conjugatos poſt uſum conjugii corpus Chriſti ſumere vetat (a). Et Auguſtinus pluribus ante communionem diebus edicere ſolebat, ut etiam ab uxoribus temperarent (b): *ante plures dies non ſolum ab infelici concubinarum conſortio, ſed etiam a propriis uxoribus abſtinete*. Et canones Dionyſii & Timothei Alexandrinorum ab euchariſtia arcent mulieres, quae in conſuetis menſtruis ſunt, donec purgentur (c). Similiter theologi noſtri poſt Thomam docent, nocturnas impuritates ex infirmitate, vel neceſſitate naturae, vel etiam ex levi culpa paſſas, quibus minime aſſentimur, impedire quidem communionem, ſed potius ob reverentiam, quam neceſſitatem (d). At in omnibus iſtis caſibus qui euchariſtiam ſumunt, non rei corporis & ſanguinis domini cenſentur, ſed tantum minus probati accedunt. Intoleranda vero eſt quorumdam caſuiſtarum doctrina, poſſe ſacerdotes etiam ſine neceſſitate poſt fornicationem antecedenti nocte admiſſam ſequenti die ſacris operari, modo ſibi contriti videantur, & confeſſionem praemiſerint. Utinam aliquando ſapiamus! Certe vero de ſacerdotibus ſuis id ethnici non dixiſſent.

Eu-

(a) *Hieronym. ep. L. ad Pammach: cap. 6.* (b) *Auguſt. ſerm. unico de dom. 2. adventus.* (c) *Dionyſ. Alexandr. can. II, Timoth. can. V. ap. Bevereg.*
(d) *S. Th. par. III. quaeſt.* 80. *art.* 7.

Euchariſtia prodeſt manducantibus.

§. VII. Quo autem probati chriſtiani caeleſti pane nutriantur & confortentur, corpus Chriſti manducent & ſanguinem bibant, neceſſe eſt: Euchariſtia cibi & potus inſtar eſt; ac proinde non operatur, niſi manducetur & bibatur. *Qui manducat*, inquit Chriſtus, *meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam aeternam* (a). Manducare autem & bibere homines cenſentur, ſi cibum & potum ore exceptum in ſtomacum traiiciant. Hinc euchariſtia ut ſacramentum ſumta aliis quam manducantibus non prodeſt: & recte N. Alexander (b) adfirmat, euchariſtiam pro aliis ſumere devotionem eſſe recentem, nec auctoritate, nec ratione fultam. Nec minus a ratione & inſtitutione Chriſti alienum eſt, euchariſtiam mortuis adminiſtrare: qui nempe mortui manducabunt & bibent? Hinc jure meritoque canones damnarunt perverſum morem, quo olim in eccleſiis Africanis, Gallicis & Graecis mortui euchariſtia donabantur (c). Abuſus iſte videtur invaluiſſe, vel quod poenitentes, qui vivi reconciliati non eſſent, pia ſimplicitate poſt mortem data euchariſtia reconciliari viderentur, ut cardinalis Bona (d) opinatur, vel potius, quod vitam habere non poſſe credebantur, qui non ſumta euchariſtia ex hac vita diſceſſiſſent.

(a) *Joan. VI.* 55. (b) *N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract. de euchariſt. cap.* 3. (c) *Conc. Carthag. III. can.* 6, *conc. Antiſſiodor. can. XII. Trull. can. CXXXIII.* (d) *Bona lib. II. R. L. cap.* 17. *n.* 6.

Euchariſtia ſymbolum unitatis & communionis eccleſiaſticae.

§. VIII. Jam vero euchariſtia ſignum eſt eccleſiaſticae unitatis, quo chriſtiani omnes unum corpus ſub capite Chriſto conficiunt, eamque unitatem ſuſtentat & fovet. *Unus panis*, inquit Paulus apoſtolus (a), *& unum corpus multi ſumus, omnes, qui de uno pane participamus.* Quum enim per euchariſtiam chriſtiani Chriſto incorporentur, fit profecto, ut unum corpus cum ipſo faciant, & euchariſtia unitatis ipſius ſymbolum & altrix ſit. . Hinc recte exclamat Auguſtinus (b), *O ſacramentum pietatis! o ſignum unitatis! o vinculum caritatis.* Et Cyrillus Alexandrinus (c) obſervat, chriſtianos per euchariſtiam & Chriſto & ſecum invicem unitos & adunatos eſſe. *Uno corpore ſuo*, inquit, *nimirum fideles benedicens, per myſticam communionem tum ipſos inter ſe tum ſecum concorporales effecit.* Hinc olim veteres ſibi mutuo mittebant euchariſtiam, ut pacem, unitatem & mutuam concordiam declararent. Tanta enim fuit mutuae unitatis & ſocietatis inter fideles religio, ut ſi omnes de uno eodemque pane ab eodem ſacerdote conſecrato participare potuiſſent, id in tota eccleſia feciſſent lubentiſſime, ut ita ſe omnes in Chriſto unum eſſe oſtenderent, quod cardinalis Bona recte obſervat (d). Sane Romani pontifices Melchiades, Siricius & In-

(a) 1. *ad Cor.* X. 17. (b) *Aug. tract. XXVI. in Joan.* (c) *Cyrill. Alexandr. lib. III. in Joan.* (d) *Cardin. Bona lib. I. R. L. cap.* 23. *n.* 20.

Innocentius ad titulos ſeu eccleſias minores, quae in urbe erant, euchariſtiam miſerunt, ut presbyteri in illis eccleſiis miniſtrantes cum epiſcopo ſuo & majore eccleſia communicarent (*a*). Et ex antiquiſſima diſciplina veluti ejuſdem fidei & communionis teſſeram ſibi mutuo epiſcopi ſacra myſteria mittere conſueverunt (*b*). Tantum ſtatuit ſynodus Laodicena, *ne ſancta inſtar benedictionum in feſto paſchae ad alias parochias tranſmittantur*: quo loco *parochiae* videntur eſſe eccleſiae ſub epiſcopo conſtitutae. Fortaſſe ideo tantum in feſto paſchae per paroecias mitti euchariſtiam ſynodus interdixit, quod eo die oportebat omnes presbyteros cum plebe ſibi commiſſa epiſcopo adhaerere & cum eo ſacris operari. Sed deinceps tepeſcente inter chriſtianos caritate deſiit mos mittendae euchariſtiae tamquam ſymbolum pacis & unitatis, ejuſque loco ſubſtitutus eſt panis benedictus, quem *eulogias*, & Graeci recentiores ἀντίδωρα, *dona vicaria*, dicunt.

(a) *Innocent. I. ep. ad Decent. cap. V.* (b) *Irenaeus ap. Euſeb. V. cap. 24.*

CAPUT XV.

De euchariſtiae neceſſitate.

Euchariſtia non eſt neceſſitate medii neceſſaria.

§. I. Certi juris eſt, euchariſtiam non eſſe abſoluta neceſſitate ad ſalutem neceſſaria, ita ut ſine euchariſtiae ſacramento reipſa ſuſcepto aeternam vitam nemo conſequi poſſit. Dogma namque fidei eſt, hominem ſtatim a baptiſmo vita exeuntem, ſalvari. *Qui crediderit*, inquit ipſe Chriſtus (*a*), *& baptizatus fuerit*, *ſalvus erit*. Ex qua doctrina docent patres, in fine vitae baptizatos ſalutem conſequi. *Baptizatus ad horam*, inquit Auguſtinus (*b*), *ſecurus hinc exit*: nec ex antiquitate conſtat, in fine baptizatos ſimul accepiſſe euchariſtiam. Immo ſolo baptiſmi deſiderio vitam aeternam homines conſequuntur, ubi baptiſmi copia non eſt: quae doctrina eſt Ambroſii & Auguſtini (*c*), lapſu temporis ubique recepta. Verba autem Chriſti, quibus vita aeterna denegatur chriſtianis, niſi carnem filii hominis manducent & ſanguinem bibant (*d*); ex patrum interpretatione myſticam euchariſtiae per-

(a) *Marci XVI.16.* (b) *Auguſt. hom. XIV. ex quinquag.*, *& lib. II. de peccator. merit. cap.* 28. (c) *Ambroſ. orat. de obitu Valentiniani*, *Auguſt. de bapt. lib. IV. cap.* 22. (d) *Jo. VI.* 54.

perceptionem, quae in baptiſmo obtinetur, veluti medium ſalutis proponunt, non euchariſtiae actualem perceptionem (a). Conſtat enim neminem ad regnum caelorum admitti, niſi Chriſto ſit conjunctus & myſtico ejus corpori adunatus, id quod baptiſmus praeſtat. Sane Fulgentius Ruſpenſis non dubitat de cujuſdam Aethiopis ſalute, qui morti proximus baptiſmum ſuſcepit, & antequam euchariſtiam ſumeret, ex hac vita migravit: nam praeceptum domini de ſumenda euchariſtia in lavacro μυστικῶς aſſerit impletum (b). Et hinc manavit doctrina, quae ad ſalutem obtinendam veluti medium requirit euchariſtiae ſuſcipiendae votum & deſiderium (c).

Sed adultis eſt neceſſaria praecepto divino.

§. II. Quamvis autem abſoluta neceſſitate ad ſalutem euchariſtia non requiratur; neceſſaria tamen eſt jure divino & eccleſiaſtico. Et quod ſpectat ad divinum praeceptum, ipſe Chriſtus, qui euchariſtiam inſtituit, illius quoque ſumtionem praecepit, *haec quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis* (d): his enim verbis non ſolum euchariſtiae conſecrationem apoſtolis eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus demandavit; verum etiam ejus uſum chriſtianis indixit, quod ex apoſtolo conſtat, qui adfirmat, chriſtianos mortem domini recolituros, quoties euchariſtiam ſuſcipient (e). Et deinde, ut

(a) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & moral lib. II. tract. de euchariſt. cap. 1. art. 5.* (b) *Fulgent. ep. ad Ferrandum diacon.* (c) *S. Thomas par. III. quaeſt. 73. art. 3.* (d) *Luc. XXII. 19.* (e) *1. ad Cor. XI. 26.*

ut praeclare obſervat S. Thomas, myſtica eucharistiae perceptio, quae omnino & veluti medium ſalutis requiritur, ubi adeſt occaſio, in uſum deduci debet, aliter votum ſuſcipiendi, quod numquam in uſum deducitur, fruſtra praeceptum eſſet (a). Spectat antem hoc divinum praeceptum illos tantum, qui ratione utuntur, & corpus Chriſti poſſunt dijudicare, non infantes (b). Et ſi eccleſia olim etiam infantibus euchariſtiam praebuit, id quidem non fecit, quod etiam iis veram euchariſtiae perceptionem neceſſariam crederet (c), ſed potius praxis illa ex baptiſmo adultorum ad infantes extenſa eſt. Dedit etiam vetus eccleſia infantibus ſtatim a baptiſmo confirmationem, nec propterea credidit abſolute conſignationem ad ſalutem eſſe neceſſariam. Adde quod infantium euchariſtica communio tertio ſaeculo antiquior non videtur: primus de ea Cyprianus loquitur: & fortaſſe ab eccleſia Africana ad alias eccleſias dimanavit.

Vera Auguſtini ſententia de neceſſitate euchariſtiae.

§. III. Huic autem doctrinae multi ex veteribus, in primis Auguſtinus & duo Romani pontifices Innocentius & Gelaſius, videntur adverſari. Sane docent, infantes ſine euchariſtiae perceptione non poſſe habere vitam aeternam, & quidem ex verbis Chriſti, *niſi manducaveritis*

(a) *S. Thomas par. III quaeſt.* 80. *art.* 11. (b) *Trid. ſeſſ. XXI. cap.* 4. (c) *Confer. cardin. Bona lib. II. R. L. cap.* 19.

tis *&c.* & deinde baptiſmi neceſſitatem ex neceſſitate ſumendae euchariſtiae derivant: quae duo plane arguere videntur, eos ejuſdem neceſſitatis ac baptiſmum euchariſtiam credidiſſe (*a*). Sed ſi, ut par eſt, Auguſtini & pontificum verba accipiantur, nihil habent catholicae doctrinae adverſum. Generatim triumviri iſti inculcant, euchariſtiam ad ſalutem infantium neceſſariam contra Pelagianos, qui Chriſti oraculum de baptiſmi neceſſitate eludebant; infantes enim ſine baptiſmo denatos extra regnum caelorum, ſed in vita beata collocabant. Hinc Auguſtinus quo vitam beatam infantium, a Pelagianis excogitatam, penitus exploderet, euchariſtiae perceptionem infantibus dixit neceſſariam, ad vitam beatam conſequendam, idque ex verbis Chriſti, ut hinc baptiſmi neceſſitatem ad vitam aeternam neceſſariam demonſtraret: nam qui baptiſmum non ſuſcepit, corporis & ſanguinis Chriſti particeps eſſe non poteſt. Sed Auguſtinus & pontifices non veram euchariſtiae perceptionem intelligebant, ſed myſticam, quam baptiſmus praeſtat, quatenus infantes Chriſto per baptiſmum incorporantur, & ita μυστικῶς de euchariſtia participant: quam eſſe Auguſtini ſententiam ex ipſo Auguſtino conſtat, qui multis locis profitetur, myſticam communionem eſſe ad ſalutem neceſſariam (*b*), baptiſ-

---

(a) *Auguſt. lib. I. contra duas epiſt. Pelag. cap.* 22.; *& de peccator. merit. lib. I. cap.* 22., *Innocent. I. ep. XCIII. inter epiſt. Auguſtini*, *Gelaſ. epiſt. ad epiſcop. Piceni*. (b) *Auguſt. de peccator. merit. lib. III. cap.* 4.

ptiſmi deſiderium vicem baptiſmi in neceſſitate ſupplere (*a*), fidem converſionemque cordis ad ſalutem ſufficere, & baptizatos ſtatim a baptiſmo exeuntes ſalvos eſſe (*b*): quae omnia qui ſtare poſſunt cum abſoluta euchariſtiae neceſſitate? Itaque ſi Auguſtinus exagitans Pelagianos aliquid amplius dicere videtur; id ex aliis ejus locis videtur ad juſtam ſententiam reducendum, praeſertim quod in diſputatione contra Pelagianos non erat neceſſarium explicare, num euchariſtiae perceptio vera an myſtica eſſe deberet.

Praeceptum divinum non complectitur utramque ſpeciem.

§. IV. Obligantur quidem divina inſtitutione chriſtiani omnes ratione utentes ad veram euchariſtiae communionem, at nullum exſtat divinum praeceptum, quo laici & clerici non ſacrificantes ad ambarum ſpecierum ſumtionem compellantur: quod ſemper ratum fixumque habuit eccleſia (*c*). Et certe per ſummam injuriam dictitant proteſtantes, non ſolum erraſſe, verum etiam grandis ſacrilegii ream eſſe eccleſiam Romanam, quae euchariſtiae ſymbola diviſit, & laicis uſum calicis ſubtraxit. Sane idem ipſe Chriſtus, qui de ſumenda utraque ſpecie verba fecit, ſolum panem ſufficere profeſſus eſt (*d*). Ad haec ſub altera tantum ſpecie totus atque integer Chriſtus continetur, ac pro-in-

(d) *Auguſt. de bapt. lib. IV. cap.* 22. (b) *Id. de peccator. merit. lib. II. cap.* 28. (c) *Trid. ſeſ. XXI. cap.* 1. (d) *Joan. VI.* 50.

inde ſi fructum ſpectemus, nulla gratia ad ſalutem neceſſaria defraudantur, qui unam tantum ſpeciem accipiunt, quod Tridentini patres recte docent (*a*). Porro fideles olim ſolam panis ſpeciem quotidie domi ſuae manducarunt (*b*): & ad infirmos modo ſub ſola ſpecie panis, modo ſub utraque delata eſt euchariſtia (*c*): quae duo demonſtrant, nullum fuiſſe divinum praeceptum, quod ambas ſpecies ſumere juberet. In ipſis quoque ſacris conventibus ſub una tantum ſpecie euchariſtia ſumta eſt. Etenim tertio ſaeculo infantes ſumebant quidem in eccleſia utramque ſpeciem; at inde frequentius ex ſolo ſanguine communicarunt. Et in miſſa praeſanctificatorum in utraque eccleſia communio in ſolo pane facta eſt. Et licet dum myſteria ex praeſanctificatis fierent, in primis apud Graecos, corpus Chriſti in vini non conſecrati calicem iniiceretur, & inde fideles participarent, quod Allatius (*d*) obſervat; non tamen ſub utraque ſpecie communio dicenda eſt; per contactum ſcilicet proprie ſpecies non conſecrantur. In ipſa quoque eccleſia Romana ſaeculo quinto liberum fuiſſe videtur chriſtianis tempore ſynaxis unam tantum ſpeciem ſumere. Verba enim faciens Leo M. (*e*) de Manichaeis adfirmat, eos, quo tutius ſub catholicis late-

---

(a) *Trid. loc. cit. cap.* 3. (b) *Confer. cardinal. Bona lib. II. R. L. cap.* 17. *n.* 4. (c) *Chardon. hiſtoire des ſacramens lib. I. ſect.* 3. *chap.* 5. *art.* 2.
(d) *Allat. de miſſa praeſanctific.* §. *VII.* (e) *Leo M. ſerm. IV. de quadrag.*

rent, ore indigno corpus Chriſti non ſanguinem accepiſſe. Itaque ex chriſtianis multi ex ſolo pane participabant, alias Manichaei, ſolum Chriſti corpus ſumentes, qui tutius ſub chriſtianis latere potuiſſent? Haec & alia late perſequitur Boſſuet peculiari opere *de la communion ſous les deux eſpèces*.

Explicantur verba Gelaſii papae.

§. V. Nunc pauca Gelaſii papae verba oportet interpretari, unde concludunt proteſtantes, etiam pontifices credidiſſe, utraque euchariſtiae elementa jure divino ſumi debere. Invehitur pontifex in eos, qui ex quadam ſuperſtitione corpus tantum ſumebant, a calice autem abſtinebant; inde jubet, eos *integra ſacramenta*, hoc eſt corpus & ſanguinem ſumere, *aut ab integris arceri, quia diviſio unius ejuſdemque myſterii ſine grandi ſacrilegio non poteſt provenire* (a). Magnum in ſpeciem argumentum, unde adverſarii concludunt, etiam Romanos pontifices tenuiſſe euchariſtiam ſub utraque ſpecie jure divino eſſe neceſſariam. Sed ut recte cardinalis Bona (b) obſervat, ſpectat Gelaſii animadverſio Manichaeos, qui eo tempore Romae inventi & in exilium deportati ſunt, eorumque codices igne concremati; quod Anaſtaſius tradit. Docebant autem Manichaei, vinum eſſe fel principis tenebrarum & a diabolo creatum: atque hinc euchariſtiam tantum ſub ſpecie panis ſumebant, a vino autem ex ſuae doctrinae principiis abſtine-

(a) *Can. XII. de conſecr. D. 2.* (b) *Cardin. Bona lib. II. R. L. cap. 18. n. 1.*

nebant, quod a tempore Leonis M. facere coeperant (a). Ergo Gelaſius damnat Manichaeos, non quod crederet ſine ſanguinis perceptione imperfectam eſſe communionem, ſed quia illi, *neſcio qua ſuperſtitione*, ut pontifex loquitur, hoc eſt ex principio malo, abſtinebant a vino. Et quamvis ratio, qua integra ſacramenta ſuſcipienda praecipit, generalis ſit; quod nempe myſterii unius diviſio fieri non poſſit, tamen id ad ſubjectam materiam reſtringi debet; ſuperſtitioſum enim & a veritate religionis alienum erat a vino, quod eſſet à principio malo, abſtinere.

Quotidiana antiquorum fidelium communio.

§. VI. Jam vero non ſemel, ſed ſaepius in vita ex divino praecepto obligantur adulti ad euchariſtiam ſuſcipiendam. Eſt ſiquidem euchariſtia animae cibus; *caro mea*, inquit Chriſtus (b), *vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus*. Vita autem ſpiritualis ſaepe indiget cibo, quo ſuſtentetur, & paullatim deperditae vires reparentur. Hinc primorum ſaeculorum fideles, quorum erat cor unum & anima una, quotidie euchariſtia utebantur (c). Quotquot enim ſacris myſteriis intererant, illam accipiebant (d): & quibus diebus ſacri conventus non cogebantur, fideles domi ſuae participabant ex euchariſtia, quam a ſacerdote in ſacris conventibus

Nn 2

(a) *Leo M. ſerm. IV. de quadrag.* (b) *Joan. VI. 56.*
(c) *Orig. hom. X. in Geneſ., Cypr. ep. LVI. Conf. Grancolas l' ancien. ſacramentaire p. I. p. 294.*
(d) *Juſtin. martyr. apolog. II.*

tibus acceptam in domum ſuam deferebant, ut quotidie illa ſe munirent (a). Caritas nempe primorum chriſtianorum non ſuſtinebat, ut vitam ſine aſſidua communione ducerent, praeſertim quod chriſtiani tanto praeſidio ad ſuperandas perſecutiones indigerent. Vigebat initio quinti ſaeculi Romae quotidiana communio, quod Hieronymus teſtatur, *ſcio Romae*, inquiens (b), *hanc eſſe conſuetudinem, ut fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo*. Similiter in Hiſpania eodem tempore fideles quotidie euchariſtiam ſumebant (c). Et Auguſtinus de quotidiana communione varias ſuo tempore in Africa fuiſſe ſententias indicat, nec cui ipſe adhaereat, declarat (d). Et auctor librorum *de ſacramentis*, qui latet ſub nomine Ambroſii, ad communionem quotidianam hortatur, ſed ſic vivendum monet, ut quotidie accipere mereamur (e).

Quando & qua ratione deſuevit.

§. VII. Singulis quidem diebus primi chriſtiani, utpote qui eximia caritate fulgerent, & aſſiduis tyrannorum perſecutionibus impeterentur, euchariſtiam accipiebant, at ubi primum eccleſiae pax data eſt, caritas paullatim deferbuit, & ſimul quotidiana communio deſuevit. Aetate Chryſoſtomi plerique chriſtiani ſemel toto anno, alii bis, alii ſaepius euchariſtiam acci-

---

(a) *Card. Bona lib. II. R. L. cap.* 17. *n.* 4. (b) *Hieronym. ep. L. ad Pammach.* (c) *Id. ep. XXVIII. ad Lucinium Baeticum.* (d) *Auguſt. ep. CXVIII. ad Januar.* (e) *Ambroſ. lib. V. de ſacram. cap.* 4.

cipiebant (*a*). Immo Chryſoſtomus adfirmat; ſacram ſynaxim fuiſſe celebratam, in qua nemo participaret. *Fruſtra eſt*, inquit (*b*), *quotidianum ſacrificium*: *fruſtra adſtamus altari*: *nemo eſt*, *qui participat*. Magnis lateribus hunc abuſum Chryſoſtomus perſtringit, omneſque ad frequentem communionem adhortatur. Sed jam chriſtiani ab avita caritate deſciverant, nec quotidiana communio corruptis moribus poterat ſuſtineri. Vigebat quidem ea adhuc in multis Occidentalibus eccleſiis, ſed quotidie corpus Chriſti accipere Hieronymus & Gennadius (*c*) nec laude nec vituperio dignum reputabant, certe quod non tanta caritate erant fideles, ut euchariſtia quotidie veſcerentur: quo factum, ut quotidiana laicorum communio etiam in Occidente aboleretur. Ergo laicis permitti coepit, ut ſacris myſteriis intereſſent, licet euchariſtiam non ſumerent; clerici enim adhuc concelebrabant, & euchariſtiam ſumebant. Interim non communicantes proxime ante communionem eccleſia exibant, ſollemni oratione, quam *benedictionem* dicebant, dimiſſi: quo ſpectat, canon concilii Agathenſis, *Miſſas die dominica ſaecularibus audire ſpeciali ordine praecipimus*, *ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non praeſumat* (*d*): nec enim eo tempore obtinebat, ut

(a) *Chryſoſt. hom. XVII. in ep. ad Hebraeos*, *Aug de ſerm. dom. in monte lib. II. cap. 7.*, *Ambroſ. de ſacram. lib. V. cap. 4.* (b) *Chriſoſt. hom. III. in Epheſ.* (c) *Hieronym. ep. L. ad Pammach.*, *Gennad. de dogmat. eccleſiaſt cap. LIII.* (d) *Conc. Agath. can. XLIV.*

ut in fine miſſae populus ſub ſollemni benedictione dimitteretur, quod cardinalis Bona obſervat (a). Quo vero quotidianae communionis ſymbolum aliquod exſtaret, inde inſtitutae ſunt *euloqiae*, hoc eſt panis benedictus ab euchariſtia diſtinctus, quem non communicantes vice euchariſtiae in fine miſſae ſuſciperent (b): atque hinc ſtatutum, ne laici ante miſſae finem eccleſia egrederentur.

Praeceptum eccleſiae de ſumenda euchariſtia.

VIII. Quando ergo rara facta eſt ſumtio euchariſtiae, coepit eccleſia canones condere, quibus fideles ad ejus perceptionem ſaltem in praecipuis feſtis adigeret. Saeculo ſexto cavit ſynodus Agathenſis (c), ut *ſaeculares, qui in natali domini, paſcha & pentecoſte non communicaverint, catholici non credantur*. Et ſynodus Turonenſis III. an. ⅠↃCCCXIII. habita (d), *& ſi non frequentius vel ter laici homines communicent*. Spectant iſti canones tantum laicos; nam clerici adhuc frequenter euchariſtia utebantur; utpote qui cum praepoſitis ſuis concelebrant. Refert Gratianus & Agathenſem & Turenenſem canonem (e), ſed illius ſententiam etiam (f) concilio Illiberitano, iſtum vero Fabiano papae tribuit: in quo ignorantia antiquitatis lapſus eſt; tertio enim ſaeculo, quo vixit Fabianus & ſynodus Illiberitana ha-

---

(a) *Card. Bona lib. II. R. L. cap.* 16. *n.* 3. (b) *Conc. Nannetenſe an. ⅠↃCCCXC. can. IX.* (c) *Conc. Agath. can. XVIII.* (d) *Conc. Turonenſe III. can. L.* (e) *Can. XIX. & XVI. de conſec. D.* 2. (f) *Can. XXI. eod.*

habita eſt, quotidiana vigebat communio; tantum abeſt, ut laici ad trinam per annum commionem adigi deberent. Sed ſaeculo decimo & ſequenti tantum non omnino lapſa pietate; tandem eccleſia infirmitati filiorum ſe accommodans, praeceptum ſumendae euchariſtiae ad minus ad unam per annum ſumtionem reſtrinxit: ſtatuit enim concilium Lateranenſe IV., ut fideles omnes ratione utentes omnia peccata ſua proprio ſacerdoti ſaltem ſemel in anno confiteantur, & ad minus in paſcha ſacramentum euchariſtiae ſuſcipiant, alias excommucicentur, & mortui eccleſiaſtica careant ſepultura (*a*). Quem canonem Tridentini patres confirmarunt (*b*). Paſchae nomine in hac cauſſa & hebdomada major & integra octava paſcatis venit: quod Eugenius IV. (*c*) declaravit. Quo vero praecepto commuuionis ſatisfiat; ſumere euchariſtiam omnes debent vel in eccleſia cathedrali, quae communis paroecia reputatur, vel in propria parochia, ut ita ſaltem ſemel in anno grex paſtori adhaereat ſuo: nec ſine epiſcopi vel proprii parochi venia, qui alibi accipiunt euchariſtiam, praecepto ſatisfeciſſe cenſentur (*d*): quamvis ad fovendam pietatem in omnibus eccleſiis alias liceat euchariſtiam accipere. Et per ſacrilegam communionem illuditur potius praecepto, quam ſatisfit in foro interno; eccleſiae enim lex ſpectat divinae legis exſecutio-

(a) *Cap.* Omnis utriuſque ſexus *XII. ex. de poenitent. & remiſſionib.* (b) *Trid. ſeſ. XII. can.* 9. *de euchariſt.* (c) *Eugen. IV. bull.* Fide digna *XX. in Bullar. Romano.* (d) *Pagnan. in cit. cap. XII.*

tionem: & jure divino judicium ſibi manducant & bibunt, qui ad ſacram menſam indigni accedunt (a). Sed de conſilio proprii ſacerdotis ultra tempus paſchale ob juſtam cauſſam communio impune differtur, quod ipſe canon Lateranenſis edicit.

Etiam hodie eccleſia inculcat frequentem communionem.

§. IX. Quamvis autem in nova diſciplina ad minus ſemel in anno chriſtiani Chriſti corpus ſumere teneantur; cave tamen putes, eccleſiae mentem eſſe, ut tantum ſemel in anno ad ſacram menſam accedant. Sane exoptat etiam nunc eccleſia, ut fideles frequenter euchariſtia utantur. Tridentini patres hortantur omnes fideles, ut *panem illum ſuperſubſtantialem frequenter* ſuſcipiant (b), optantque ut in ſingulis miſſis fideles adſtantes etiam reipſa ſacramentum ſumant (c). Et quî alias tenere & docere poteſt eccleſia, quando euchariſtia cibus eſt, quo ſpiritualis vita ſuſtinetur? Annua communio tantum liberat a poenis, non vero chriſtianos perfectos facit. Nec praeceptum obligat ad unam annuam communionem, ſed *ad minus* ad unam. Ergo recte facient chriſtiani, ſi ſaepius per annum ſumant euchariſtiam. Utrum autem ſingulis menſibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa pro omnibus regula praeſcribi non poteſt, ſed illa eſt regula certiſſima, quam Ambroſius, ſeu

(a) *Confer. Drouven. de re ſacram. lib. IV. q. 8. cap. 2.* (b) *Trid. ſeſ. XIII. cap. 8.* (c) *Id. ſeſ. XXII. cap. 6.*

ſeu quiſquis auctor ſit librorum de ſacramentis, proponit, *ſic vive, ut quotidiane merearis accipere* (*a*). Et Sane ad quotidianam communionem ſumma animi puritas & eximia caritas eſt neceſſaria: ac propterea non facile permittendum, ut ſingulis diebus euchariſtia ſumatur. Et rectiſſime Innocentius XI. mandat confeſſariis, ut pro ſapientia ſua ſingulos ad frequentiorem rarioremve communionem dirigant (*b*).

CAPUT XVI.

De miſſarum celebratione.

Notio vocum miſſae & λειτουργίας.

§. I. NOmen *Miſſa* non Hebraicum nec Germanicae originis, ſed Latinum eſt, a mittendo ſeu dimittendo populo factum: atque adeo miſſa eadem eſt ac miſſio ſeu licentia diſcedendi, quod cardinalis Bona pleniſſime demonſtrat (*c*). Scilicet in ſacris conventibus multae fiebant dimiſſiones, quibus quotquot immorari amplius non poterant, vel fideles omnes dimittebantur, a quibus dimiſſionibus integro officio *miſſae* nomen inditum eſt (*d*). Et quoniam omnibus ſacris officiis finitis fiebant dimiſſiones; in antiquis monumentis officia quaevis eccleſiaſtica

(a) *Ambroſ. de ſacram. lib. V. cap.* 4. (b) *Ap. Benedict. XIV. de ſynod. dioeceſ. lib. VIII. cap.* 12. *n.* 8 (c) *Cardin. Bona lib. I. R. L. cap.* 1. (d) *Iſidor. lib. VI. origin. cap.* 19.

miſſae dicuntur: nec *miſſae matutinae & veſpertine* (*a*) aliud ſunt, quam matutinae & veſpertinae preces. Immo praeſertim in regulis monachorum miſſae pro ipſis lectionibus uſurpantur (*b*). Quod Latini miſſam, Graeci, ſed diverſa origi- natione, λειτȣργίαν appellant. Vox enim λειτȣργία publicum miniſterium ſive profanum ſive ſacrum denotat, quod Caſaubonus (*c*) obſervat; ſenſu vero ſtrictiore ſignificat omnia ſacra officia, idque quod publice peragantur. Sed ſi liturgia cum epitheto *myſtica* vel *ſacra* dicatur, tum plerumque in veteribus monumentis denotat euchariſtiae celebrationem. Nomina ἱερȣργία & θυσία ejuſdem cum liturgia ſunt ſignificationis, ſed ut plurimum officium euchariſticum denotant (*d*). Interim poſteriori aetate miſſae nomen admodum reſtrictum eſt; recepta enim notione fere tantum denotat integram ſacrificii divini celebrationem ſecundum formulas & ritus ab eccleſia praeſcriptos, quo ſenſu de miſſa deinceps agemus.

Liturgia primorum ſaeculorum ſimpliciſſima.

§. II. Jam vero inde uſque ab initio naſcentis eccleſiae officium euchariſticum certo ordine precum celebratum eſt, quae ſimul cum verbis Chriſti integrum curſum euchariſticum confecerunt. Apoſtolis enim & eorumdem ſucceſſoribus Chriſtus dedit, ut aequius melius ſacra officia ordinarent. Sed quae fuerint preces iſtae & hym-

---

(a) *Conc. Agath. can. XXX.* (b) *Confer. Cangius v.* miſſa. (c) *Caſaub. exercit. XVI. in Baron. n.* 41. (d) *Conf. Bingh. orig. eccleſ. lib. XIII. cap.* 1. §. 8.

& hymni, quos eccleſia verbis Chriſti addidit, plane non conſtat. Certe vero ſecundo ſaeculo ſimpliciſſima erat liturgia, quod ex Juſtino martyre conſtat, qui eam ita deſcribit (*a*). Die ſolis omnes, qui in oppidis & agris morabantur, in unum locum conveniebant; inde ſcripturae legebantur, & antiſtes ſermonem habebat. *Tum ſimul conſurgimus omnes, & precationes fundimus & ſicuti retulimus, precibus peractis, panis offertur vinum & aqua: & praepoſitus itidem, quantum poteſt, preces & gratiarum actiones fundit, & populus fauſte acclamat, dicens, amen. Et diſtributio communicatioque ſit eorum, ſuper quibus gratiae ſunt actae, cuique praeſenti, abſentibus autem per diaconos mittitur.* Simpliciſſima erat iſta liturgia, prout tempus poſtulabat. Cui ordini ſi conferantur liturgiae, quae Ss. Jacobi, Matthei & Marci nomen praeferunt, facile apparebit, eas omnino apochryphas eſſe: adeo a Juſtini abſunt ſimplicitate, quod vir doctus Nicolaus le Nourry pluribus demonſtrat (*b*).

Variae eccleſiarum liturgiae.

§. III. Quicumque vero fuerit ordo liturgiae, quae primis ſaeculis obtinebat, temporis lapſu poſt pacem eccleſiae datam, majori pompa & apparatu caerimoniarum, ſacra myſteria celebrari coeperunt, ſed non uno & perpetuo in omnibus eccleſiis ritu: diſpares enim diverſarum gentium mores diverſas liturgias poſtulabant. Et ſinguli

 epi-

(a) *Juſtin. martyr. apol. II* (b) *Nicolaus le Nourry appar. ad biblioth. maximam veterum diſſ. II. cap.* 2. §. 10.

epiſcopi pro libertate ſua in ſuis dioeceſibus varias condiderunt liturgias, in quibus verba ſervatoris potiorem partem conſtituebant. Hinc variae olim & apud Graecos & Latinos celebratae ſunt liturgiae. Inter Graecos eae in primis eminent, quae Baſilio & Chryſoſtomo tribuuntur, quae quamvis initio ab ipſis compoſitae eſſe poſſint, tot tamen inde additiones receperunt, ut non facile quid primum illi auctores ediderint, diſcernatur. Liturgiae autem iſtae fortaſſe ſcriptis non erant conſignatae, ſed memoria potius & praxi videntur conſervatae (*a*), ſaltem pro ea parte, quae preces ad altare fieri ſolitas ſpectat; conſtat enim ex Baſilio (*b*), verba quibus ſacra myſteria fiebant, ſcripto non fuiſſe conſignata. Sed in Occidente paullatim omnes unius provinciae eccleſiae ad ordinem eccleſiae metropolitanae adſtrictae ſunt (*c*), quod ſane aequum erat, ad precum unitatem inducendam. Poſtquam vero imperium Romanum Occidentis in varia regna tributum eſt, ortus eſt uſus liturgiarum ſingulis nationibus peculiarium, quales Gallicana, & Hiſpanica, quam vulgo dicunt *Mozorabicam*; occupata enim ab Arabibus Hiſpania, chriſtiani, quod eſſent Arabibus permixti, *Mixtarabes*, & corrupta voce *Mozorabes* dicebantur. In Italia erant liturgiae Romana & Ambroſiana, qua-

(a) *Confer. Renaudot. collect. liturgiar. Oriental. diſſ. I.*, *Bingh. orig. eccleſ. lib. XIII. cap.* 5. §. 3.
(b) *Baſil. de ſpir. ſancto cap. XXVII.* (c) *Conc. Agath. can. XXX.*, *Epaon. can. XXVII.*, *Tolet. IV. can.* 2.

quarum iſta Mediolanenſis eccleſia, illa Romana & inde pendentes eccleſiae utebantur.

Liturgia Romanâ in toto fere Occidente recepta.

§. IV. Occidentales eccleſiae diu, in ſacris myſteriis & reliquis officiis celebandis proprias retinuerunt liturgias, ſed inde praeſertim opera pontificum Romanorum ritum & ordinem eccleſiae Romanae receperunt. Inde uſque a primis ſaeculis id ſibi datum crediderunt pontifices, ut ſuae eccleſiae ritus longe lateque diffunderent, praeſertim per Occidentales eccleſias, quae a Romana fundatae ſunt, aut potius fundatae creduntur. Ergo tempore Caroli M. Romanum ritum accepit eccleſia Gallicana, quod probat Mabillonius (*a*); ejus enim principis intererat ſibi per omnia devincire pontifices Romanos. Hiſpania autem inſtantia & ſtudio Gregorii VII. tandem relicta Mozarabica Romanam liturgiam admiſit (*b*). Sed remanent adhuc in eccleſiis Occidentalibus antiqui ritus monumenta: etenim eccleſia Mediolanenſis adhuc ritu Ambroſiano utitur, nec umquam paſſi ſunt Mediolanenſes ab Ambroſio ſibi traditam liturgiam, quod paſſim receptum eſt, abrogari (*c*). Et in aliquibus Hiſpanicis eccleſiis adhuc viget ritus Mozorabicus. Nihil vero officit ritui Romano, quod peculiares eccleſiae & regulares habeant proprios feſtos dies & peculiares aliquot ri-

---

(a) *Mabillon. praef. ad libros de liturgia Gallicana.*

(b) *Eſpen. par. II. tit. 5. cap. 1.* (c) *Confer. Murator. diſſ. LVII. antiq. Italic.*

ritus; nam ritus uniformitas ex forma & diſpoſitione miſſae & unitate canonis dependet, quod cardinalis Bona (a) obſervat. Sed Romanus ritus non idem ſemper fuit. Ubi enim ſedes apoſtolica negotiorum multitudine obrui caepit, duplex in urbe fuit divini officii modus, unus brevior, quo Romana curia, ſive capella pontificis utebatur, alter prolixior pro ceteris eccleſiis urbis, qui proprie ritus Romanus dicebatur. Ex his duobus officiis fratres minores officium curiae amplexi ſunt. Sed Nicolaus III. ab eccleſiis urbis libros liturgicos abſtulit, & *mandavit, ut de cetero eccleſiae urbis uterentur libris & breviariis fratrum minorum, unde hodie in Roma omnes libri ſunt novi & Franciſcani*, ut loquitur Radulfus decanus Tungrenſis (b) vir doctiſſimus & ſacrorum canonum peritiſſimus, qui ſub finem ſaeculi XIV. ſcribebat.

Miſſa alia catechumenorum, alia fidelium.

§. V. Jam vero ex veteri diſciplina miſſa proprie ſic dicta alia catechumenorum, alia fidelium erat, quae partitio ab arcani diſciplina profecta eſt. Scilicet myſteria noſtra ethnicos & Judaeos latebant, nec iis haeretici, excommunicati & poenitentes poterant intereſſe: contra vero pſalmodia, ſcripturarum lectio & ſubſequens verbi Dei praedicatio ad omnium inſtitutionem pertinebant. Ergo *miſſa catechumenorum* ea divini cultus pars erat, quae commu-

---

(a) *Card. Bona lib. I. R. L. cap. 7. n. 5.* (b) *Radulphus Tungrenſis lib. de canonum obſervantia. Confer. Bona loc. cit. n. 7.*

munes communicantium preces ad altare antecedebat, continebatque. propterea pſalmodiam, ſcripturarum lectionem, ſermonem & ſpeciales preces pro catechumenis, energumenis & poenitentibus, eique uſque ad ſermonis finem etiam ethnicis & Judaeis licebat intereſſe (*a*). Hinc patres in ſuis concionibus, quas in hac miſſae parte habebant, ſaepe contra gentes, ſaepe contra haereticos tractant. Quotquot autem intererant, tempore & ordine ſuo clamante diacono eccleſia egrediebantur (*b*). A catechumenis autem haec miſſa dicta videtur, quod olim major eſſet catechumenorum, quam poenitentium numerus, ut Vicecomes (*c*) arbitratur. *Miſſa fidelium* continebat omnes preces ante altare fieri ſolitas, incipiebatque ab oblatione uſque ad finem, eique tantum communicantes intererant. Hinc reliqui omnes ſive profani, ſive poenitentes dimittebantur: portae eccleſiae claudebantur, eaſque diaconi & hypodiaconi, ne profanorum & indignorum aliquis intraret, cuſtodiebant (*d*). Sed lapſu temporis in utraque eccleſia defiit ſollemnitas miſſae catechumenorum; ubi enim nulli amplius fuerunt infideles, & baptiſmi, poenitentiae & ſacrae liturgiae in multis mutata eſt diſciplina, pro maxima parte ceſſavit, & ad ipſum altare omnes paſſim coeperunt irrumpere, myſteriiſque, etſi
non

(a) *Conc. Charthag. IV. can.* 84., *Conc. Valentin. can. I.* (b) *Confer. Binghamus orig. eccleſiaſt. lib. XIV. cap.* 5. (c) *Vicecomes lib. V. de miſſae ritib. cap.* 1. (d) *V. card. Bonam. lib. I. R. L. cap.* 16. *n.* 6.

Digitized by Google

non participent, interſunt. Ceterum Graeci retinent priſtinum morem dimittendi catechumenos, licet in eorum eccleſiis catechumeni nulli ſint (a).

Miſſa publica.

§. VI. Celebris vero eſt miſſae diſtinctio in *publicam* & *privatam*, quae partitio non a loco ubi miſſa celebratur, ſed a frequentia vel infrequentia populi circumſtantis, offerentis & communicantis derivata eſt. Itaque publica miſſa, quae & *legitima* vocabatur, nunc vero paſſim audit *conventualis*, *canonica*, *capitularis* & *major* ea erat, ad quam populus cum ſuo paſtore conveniebat & communicabat, clerici vero adſtabant, ſuorum ordinum officia exercentes. Hinc veteres hanc miſſam *collectam* & *ſynaxim* appellarunt, quod fideles una colligerentur ad offerendum & communicandum. Et quae miſſae in monaſteriis fiebant, quamvis in monachorum frequentia & coerimoniarum apparatu celebratae, publicae non erant, quod ad eas populus non conveniret (b). Nempe ſacrificium initio principaliter inſtitutum fuit, ut publice in coetu fidelium communicantium fieret, quod totius miſſae ordo & oeconomia ſatis ſuperque demonſtrat. Orationes & ipſa canonis verba plurali numero concepta ſunt, populum ſacerdos ſalutat, eum ad orandum invitat & multa recitat, quae populi ſupponunt communio-

(a) *Morin. de poenit. lib. VI. cap. 10. n. 6.* (b) *Gregor. M. lib. IV. ep. 43. Confer. Eſpen. par. II. tit. 5. cap. 2.*

nionem (a). Etenim quotquot primis ſaeculis miſſae praeſentes erant, offerebant & de oblatis participabant (b), exceptis poenitentibus qui *conſiſtentes* dicebantur; hi enim in ſolis precibus ſine oblatione communicabant (c). Sed temporis lapſu quum plane deſiiſſent fideles frequenter euchariſtiam ſumere, factum eſt, ut miſſa publica & ſollemnis diceretur, quae cum cantu & caerimoniarum apparatu fit, quamvis nemo aut pauci ad ſacram menſam accedant.

Miſſa privata.

§. VII. Miſſa *privata* ea eſt, quae ſine cantu & caerimoniarum apparatu a ſolo ſacerdote celebratur, uno dumtaxat miniſtrante, ſive pauci alii vel nulli interſint, ſive ſolus ſacerdos, ſive alii etiam euchariſtiam ſumant. Privatae miſſae perpetuus uſus fuit in eccleſia, quod cardinalis Bona & N. Alexander (d) pluribus probant; at poſtquam deſiit frequens fidelium communio, & mos invaluit, ut pro ſingulis, qui ſtipendia offerrent, ſacrificium fieret; ſupra modum privatae miſſae multiplicatae ſunt; ſinguli enim ſacerdotes coeperunt quovis die privatim celebrare. Ceterum exoptat eccleſia, ut fideles, qui miſſae interſunt, etiam reapſe euchariſtiam ſumant (e): ſic enim miſſae oeconomiae omnia

(a) *Confer. card. Bona lib. I. R. L. cap.* 13. *n.* 2.
(b) *Can. X. apoſt., conc. Antioch. can. II.* (c) *Confer. Morin. de poenit. lib. VI. cap.* 17. *n.* 6. (d) *Bona lib. I. R. L. cap.* 14., *N. Alexander theolog. dogm. & moral. lib. II. de euchariſt. cap.* 6. *art.* 5. (e) *Trid. ſeſ. XXII. de ſacrif. miſſae cap.* 6.

reſpondent. Et profecto non bene de re chriſtiana meriti ſunt, qui primum fidelium adſtantium communionem poſt miſſam rejecerunt. Ergo quo miſſae oeconomiae actiones externae belle conveniant, ſerio paroeci curare debent, ut communio poſt miſſam ſine juſta cauſſa non adminiſtretur: idque obtinebunt nullo negotio, ſi fideles de legitimo tempore communionis ejuſque uberiore fructu edoceant. Ita fiet, ut ſaltem in miſſis paroecialibus ſemper adſint, qui corpus Chriſti ſumant. Ceterum ſi nemo ſit praeter celebrantem, qui oblata percipiat, non propterea ſacrificii integritati quidquam deeſt, aut eae miſſae illicitae ſunt & abrogandae; ſiquidem illae quoque miſſae, in quibus unus ſacerdos euchariſtiam ſumit, etiam publicae ſunt; partim quod in eis populus ſpiritaliter participat, partim quod a publico eccleſiae miniſtro pro omnibus fidelibus celebrantur, quod contra haereticos privatae miſſae infenſiſſimos hoſtes docent Tridentini patres (a).

Miſſa ſolitaria.

§. VIII. Diſtat autem a privata miſſa, quae ſaltem uno miniſtrante & praeſente celebratur, miſſa *ſolitaria*, quam nemine miniſtrante & praeſente ſacerdos unus idemque celebrat. Id miſſae genus octavo ſaeculo primum monachi in ſuis ſolitariis cellis, ut propriae devotioni, aut potius ſimplicitati ſatisfacerent, inſtituerunt, tum reliqui ſaeculares praesbyteri arripuere. Sed eccleſia multis editis canonibus miſſas ſolita-

(a) *Trident. loc. cit.*

tarias ſtatim inventas prorſus eliminavit, quod abſurdum erat, ſacerdotem, qui ſolus agebat, dicere *dominus vobiſcum*, *ſurſum corda*, *gratias agamus*, *oremus* (*a*). Interim non defuerunt, qui invitis ſacris canonibus ſolitarias miſſas licitas judicarunt, in primis Petrus Damianus peculiari opuſculo ad Leonem inclusum ſive eremitam, quod *Dominus vobiſcum* inſcripſit. Non abſurde ſcilicet ſolitarios dicere poſſe *dominus vobiſcum* Damianus exiſtimabat, quod eccleſia eſt una in multis & tota in ſingulis: atque ita ſolitarias miſſas celebrantes univerſam eccleſiam ſalutare. Satis myſtica explicatio, quae vim infert toti miſſae oeconomiae. Et fortaſſe rectius tenebant, qui vel ante Petrum Damianum ne mendaces viderentur, ſi uno praeſente ſacris operarentur, ad celebrationem ſaltem duos praeſentes requirebant, ut vere dicere poſſent *Dominus vobiſcum*, *orate fratres*; quo ſpectat canon quidam apud Gratianum falſo Soteri papae (*b*), ab aliis Anacleto tributus: nec enim horum pontificum tempore ſtatuere neceſſe erat, ut duobus ſaltem praeſentibus ſacra myſteria fierent. Formulis miſſae ſatis convenienter iſti judicabant; at jamdiu obtinet, ut etiam uno tantum praeſente & miniſtrante recte miſſa celebretur.

Pp 2 *Miſ-*

(a) *Conc. Moguntin. an. IↃCCCXIII. can. XLIII.*, *conc. Pariſienſe VI. lib. I. cap.* 48, *conc. Nannatenſe ap. Ivonem par. III. cap.* 7. (b) *Can. LXI. D.* 1. *de conſecr.*

Miſſae concelebratio.

§. IX. Nec tantum miſſae legitimae clerici aderant ſui ordinis munia implentes; verum etiam praeſentes epiſcopi & presbyteri celebranti adhaerebant & concelebrabant & ejuſdem ſacrificii participes erant: ut pluribus Morinus demonſtrat (*a*). Sane apoſtolicae ſic dictae conſtitutiones (*b*) epiſcopum deſcribunt ſacris operantem cum presbyteris circumſtantibus, offerentibus & communicantibus. Et Athanaſius (*c*) Iſchyrae calumniatori ſuo exprobrat, quod numquam cum aliis presbyteris fecerit ſynaxim. Eumdem morem canones apoſtolici, concilium Toletanum I. & Arvernenſe (*d*) aliaque monumenta ſupponunt. Et in concilio Chalcedonenſi Baſſianus epiſcopus de Stephano presbytero ſuo dixit: *quatuor annis miſſas mecum celebrabat, mecum communicabat*. Concelebrantes autem presbyteri etiam myſtica conſecrationis verba proferebant, & nunc proferunt. *Mos eſt*, inquit Amalarius (*e*), *Romanae eccleſiae, ut in confectione immolationis Chriſti adſint presbyteri, & ſimul cum pontifice verbis & manu conficiant*. Initio ſaeculi XIII. in eccleſia Romana adhuc vigebat concelebratio (*f*), inde paullatim deſiit in Occidente, apud Graecos vero adhuc

(a) *Morin. de ſacr. ordinationib. par. III. exercit.* 8. *cap.* 1. (b) *Conſt. apoſt. lib. VIII. cap.* 11. *ſeqq.* (c) *Athanaſ. apol. II.* (d) *Can. apoſt. VIII.*; *conc. Tolet. I. can. V. conc. Arvern. can. XIV.* (e) *Amalar. lib. I. de offic. cap.* 12. (f) *Innoc. III. lib. IV. de myſter. miſſae cap.* 25.

huc obtinet; tantumque apud Latinos ejus veſtigia in miſſa, qua ordinantur epiſcopi & presbyteri, ſuperſunt. Perſtringit concelebrandi ritum audacter & temere Durandus, quem multi ex ſcholaſticis ſecuti ſunt; quorum aliqui negant, eccleſiam Romanam umquam concelebrationem uſurpaſſe: alii incommoda & pericula, ubi nulla ſunt, ſomniarunt: quod nempe poſſet contingere, ut quis materiam conſecret, vel conſecret corpus non ſanguinem, prout nempe retardet vel feſtinet myſtica verba pronuntiare. Sed integra concelebratio quamvis a multis fiat, una moralis actio eſt: ac proinde tum oblata conſecrata cenſentur, quum integra moralis actio peracta eſt. Deſiit vero apud Latinos concelebratio praeſertim quod fundatis ordinibus mendicantium & longe lateque diffuſis, multiplicata ſunt onera miſſarum, atque ideo neceſſe fuit ſingulos ſacerdotes, ut iis ſatisfaceret, ſingulis diebus privatim celebrare (a).

In miſſa verum ſacrificium offertur.

§. X. Jam vero in eo miſſa ſtricte dicta a reliquis officiis eccleſiaſticis diſtat, quod in ea perenne chriſtianae religionis proprium ſacrificium peragitur. Generatim ſacrificii nomine omne bonum opus propter Dei gloriam ſuſceptum venit (b); at in ſpecie & receptiori ſenſu venit oblatio rei ſenſibilis cum illius immutatione a legitimo miniſtro peracta ad Dei cultum & propitia-

(a) *Confer. cardin. Bona lib. I. R. L. cap.* 18. *n.* 9.
(b) *Pſal. CXV.*, *ad Hebr. XIII.* 16., *Auguſt. lib. X. de civit. Dei cap.* 6.

pitiationem. In miſſa autem corpus & ſanguis Chriſti per ſacerdotem offeruntur, & vi divinorum verborum μυςικῶς immutantur; ſiquidem vi conſecrationis corpus a ſanguine ſeparatur, exiſtitque tantum corpus ſub ſpecie panis, tantum ſanguis ſub ſpecie vini (quamvis & ſanguis ſub ſpecie panis, & corpus ſub ſpecie vini per neceſſariam unionem exiſtat, quod Chriſtus a mortuis reſurgens jam amplius non moritur); idque ad victimae immutationem in incruento ſacrificio ſufficit: ſpectatque univerſa actio Dei cultum & propitiationem: quae omnia perpetua traditione ſemper eccleſia docuit (a). Scilicet Jeſus Chriſtus pridie quam pateretur, quo cruentum illud, quod in cruce erat immolandum, ſacrificium repraeſentaret, ejuſque memoria in ſaeculi finem permaneret, ſacrificium incruentum ſub ſpeciebus panis & vini inſtituit, quo eadem hoſtia in cruce oblata offertur, ut virtus ſanguinis Chriſti in remiſſionem eorum, quae quotidie homines peccant, applicaretur. Quapropter idem Chriſtus, qui in ara crucis ſemel ſanguinem effudit, in miſſa offertur & incruente immolatur. Nec propterea de vi ſacrificii crucis quidquam decedit, aut ad noſtram ſalutem ſatis non fuit ſanguis Chriſti ſemel effuſus; nam miſſae ſacrificium totum inde pendet, & ab eo virtutem mutuatur ſuam, immo potius vim ſacrificii crucis in nos derivat (b).

Eſ-

(a) *Confer. Juenin. de ſacram. diſſ. V. quaeſt.* 1. *cap.* 2. *&* 3. *& Drouven. de re ſacram. lib. V. quaeſt.* 4. (b) *Trid. ſeſ. XXII. cap.* 1. *Conf. N. Alexander lib. II. theol. dog. & mor. de ſacram. euchariſt. cap.* 6. *art.* 1.

Eſſentia ſacrificii miſſae.

§. XI. Tota autem ſacrificii miſſae eſſentia in conſecratione poſita eſt, quod S. Thomas & optimi quique theologi (*a*) docent. Duo nempe ſacrificii naturam conſtituunt victimae immutatio & oblatio: conſecratio autem modo convenienti hoſtiam mutat, corpus enim exangue vi ſua ſiſtit & ſanguinem μυςικῶς effundit; eademque victimam non verbis, ſed reipſa Deo repraeſentat. Eſſentia ergo ſacrificii miſſae tota in conſecratione conſiſtit. Ad rem Chryſoſtomus (*b*), *vox illa, hoc eſt corpus meum, uſque ad Chriſti adventum praeſtat ſacrificio firmitatem*: quae eadem eſt Juſtini martyris, Irenei aliorumque veterum patrum doctrina. Quoniam vero panis & vinum per conſecrationem ad eſum & potum ordinantur; hinc ſpecierum ſumtio non ad eſſentiam, ſed ad integritatem ſacrificii pertinet. Itaque ſacerdotes celebrantes utramque ſpeciem jure divino ſumere tenentur; perficere enim debent ſacrificium. Quae quum ita ſint, miſſa *ſicca*, quae miſſae ſeriem praeter oblationem, canonem, conſecrationem & ſumtionem continet, larva quaedam eſt & ſimulatio verae miſſae, ſicca procul dubio & omnino jejuna, quod conſecratione & ſumtione careat. Eadem etiam *nautica* dicta eſt, quo in mari celebrari ſoleret, in quo ſacrificium ſine periculo effuſionis vix poterat celebrari. Nata eſt miſſa ſicca ab intempeſtiva & pri-

(a) *S. Th. par. III. quaeſt. 82. art. 10.*, *Drouven. de re ſacrament. lib. V. q. 5.* (b) *Chryſoſt. hom. de prodit. Judae.*

privata quorumdam devotione, qui quod vera miſſa carerent, ejus larva uti voluerunt, ejuſque ſaeculo XIII. & deinceps non exiguus uſus fuit, nunc vero provida epiſcoporum cura ubique videtur obliterata: quae omnia de miſſa ſicca late cardinalis Bona proponit (a).

Miſſae ſacrificium tantum Deo offertur.

§. XII. Soli autem Deo, non angelis & ſanctis cum Chriſto regnantibus miſſae offertur ſacrificium; ad cultum enim uni Deo debitum, qui Graece λατρεία dicitur, ſacrificiorum oblatio pertinet: quae catholicae eccleſiae doctrina eſt. Conſtat enim ex omnibus liturgiis & Latinis & Graecis Deo tantum miſſae ſacrificium olim oblatum fuiſſe & nunc offerri. Et calumniantur profecto proteſtantes, dum declamant, in eccleſia Romana etiam ſanctis ſacrificium offerri. Etenim quamvis in honorem & memoriam ſanctorum ſacrificia eccleſia offerre conſueverit; non tamen illis ſacrificium offertur, aut umquam oblatum fuit, ſed ſoli Deo, qui illos coronavit. Hinc numquam ſacerdos dicere ſolet, *offero tibi ſacrificium Petre & Paule*, ſed Deo de illorum victoriis gratias agit, & eorum patrocinia implorat, quod Tridentini patres (b) ex ſententia totius antiquitatis docent. Sane Cyprianus (c) dies, quibus martyres e vita excedebant, juſſit adnotari, *ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare poſſimus*. Apertius Auguſtinus

(a) *Card. Bona lib. I. cap. 15. n. 6.* (b) *Trid. ſeſ. XXII. de ſacrif. miſſae cap. 3.* (c) *Cyprian. ep. XXXVII.*

nus (*a*) profitetur, populum chriſtianum memorias martyrum celebrare ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur atque orationibus adjuvetur; martyribus vero non offerri ſacrificia, ſed quod offertur, quamvis in memoriis martyrum, Deo qui illos coronavit, offerri. Quapropter Tridentini patres anathema iis merito dixerunt, qui miſſas in honorem ſanctorum celebrare veluti impoſturam traducunt (*b*).

Virtus ſacrificii Miſſae.

§. XIII. Miſſae autem ſacrificium eo ipſo quod in Dei cultum & gratiarum actionem offertur; ad peccatorum etiam remiſſionem prodeſt, & bona omnia hominibus procurat. Sed virtus ſacrificii, quae peccata expiat & bona hominibus procurat, fructum infinitum in eos, pro quibus offertur, non derivat. Scilicet virtus ſacrificii miſſae ratione rei oblatae & Chriſti principis offerentis infinita eſt; at non propterea infinitum effectum producit, ſecus ſuperflua eſſet ejuſdem ſacrificii repetitio. Convenit in hoc miſſae ſacrificium cum crucis ſacrificio, quod infiniti valoris quoad effectum non fuerit. Virtus autem iſta ſacrificii miſſae ex Dei voluntate in eos, pro quibus offertur, ea menſura derivatur, cujus per fidem & propriam diſpoſitionem capaces ſunt. *Non enim*, inquit Petrus Soto (*c*), *quantum celebrans intendit aut vult, conſequitur is, pro quo celebrat, ſed quantum ſua fides & devotio digna*

(a) *Auguſt. lib. XX. contra Fauſtum cap.* 3. *& lib. XXII. de civit. Dei cap.* 10. (b) *Trident. loc. cit. can. V.* (c) *Petr. Soto de ſacrif. miſſae lect. VII.*

vel capax eſt. Et S. Thomas (a) docet, miſſae ſacrificium *non habere effectum niſi in illis*, *qui conjunguntur huic ſacramento per fidem & caritatem*. Hinc monendi ſunt fideles, miſſae virtutem non ex magnitudine honorarii aeſtimandam, ſed potius ex ejus qui, illud offert, religione & caritate. Et melius & utilius fidelibus eſt, inquit idem Soto, *adſiare ſacrificio miſſae & fide & devotione illi conjungi*, *quam curare*, *ut pro ſe saepius celebretur*. qui enim adſtant miſſae ſacrificio, una cum ſacerdote ſuo modo offerre cenſentur. Quapropter eccleſia inde uſque ab initio omnibus fidelibus praeſcripſit, ut diebus dominicis & feſtis ſacrae liturgiae ex religione adeſſent, nec unquam mandavit, ut quiſquam pro ſe miſſas celebrandas curaret (b). Et quamvis ſacerdotis intentio, praeſertim ſi juſtus & Deo acceptus ſit, multum proſit; tamen tantum Deo commendat illos, pro quibus orat; valoris autem aeſtimationem Deo relinquit.

Pro quibus poſſit offerri miſſae ſacrificium.

§. XIV. Pro omnibus hominibus, qui adhuc in vivis ſunt, etiamſi excommunicati, Judaei & ethnici ſint, maxime vero pro fidelibus, qui cum eccleſia communicant, offertur miſſae ſacrificium. Deus enim vult omnes homines ſalvos fieri, & pro omnibus Chriſtus in cruce paſſus eſt. Offertur quoque miſſae ſacrificium pro fidelibus in domino mortuis, ſed nondum plene expiatis, quod perpetua traditione docet ecclaſia (c). Immo & pro

(a) *S.Th.par.III quaeſt.79.art7*. (b) *Eſpen.par.II. it.5.cap.4.n.28*. (c) *Drouven.de re ſacram lib.V.q.7*.

& pro ſanctis in caelo regnantibus ſacrificia offeruntur, quod univerſa teſtatur antiquitas, & liturgiae omnes palam faciunt, in quibus pro martyribus, apoſtolis & prophetis & ipſa beata Virgine ſacrificia oblata reperiuntur. Sed pro ſanctis oblata ſacrificia non ad culpae aut poenae remiſſionem proſunt, nihil enim coinquinatum in caelum intrat; ſed ſunt ſacrificia laudis & gratiarum actionis in Deum, qui ſanctos illos coronavit. *Injuria eſt*, inquit Auguſtinus (a), *pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari*. Et alibi docet, ſacrificia pro valde bonis oblata gratiarum actiones eſſe, pro non valde malis propitiationes, pro valde malis etſi nulla adjumenta mortuorum, qualeſcumque tamen vivorum conſolationes. Et Cyrillus Hieroſolymitanus (b) ideo in ſacris liturgiis ſanctorum mentionem fieri adfirmat, *ut Deus propter illorum orationes & deprecationes noſtras ſuſcipiat preces*. Quae doctrina quamvis vera ſit, tamen in veteri diſciplina pro mortuis in Chriſto non ſemper in gratiarum actionem ſacrificia oblata ſunt; alicubi enim memoria ſanctorum facta eſt, ut citius in reſurrectione partem haberent. Scilicet veterum nonnulli non adhuc omnium dogmatum noſtrorum detecta veritate; opinionem de millenario ſive regno Chriſti mille annorum in terra ante extremi judicii diem fovebant, fore, ut alii maturius, tardius alii in hoc re-

(a) *Auguſt. ſerm. XVII. de verbis apoſtoli*: (b) *Cyril. catech. myſtag. V. n.* 6.

gno reſurgerent, prout in vita vixerant; quo fiebat, ut pro juſtis orarent, ut citius reſurgerent, & partem in prima reſurrectione haberent (a).

Panis & vini oblationes ad altare;

§. XV. Jam vero ſollemnis mos olim in eccleſia obtinuit, ut fideles tempore oblationis ad altare res ſacrificio congruentes offerrent, quae veluti ſacrificii pars quaedam habebantur, indicabantque, chriſtianos una cum ſacerdote ſacrificium offerre. Ergo ad altare offerebantur panis & vinum (b). Et unus ex canonibus apoſtolicis etiam oleum, incenſum & novas ſpicas & uvas offerri permittit (c): quod vel ad uſum ſacrificii inſerviebant, vel veluti elementa panis & vini cenſebantur. Cetera quae ad uſum ſacrificii proxime non cedebant, ad epiſcopi domum mittebantur (d); & pecuniae etiam iniiciebantur in arcam, quae in eum finem publice in eccleſia proſtabat. Sed in Gallia cujuſcumque generis oblationes & munera ad altare delata videntur (e). Non omnes ad altare chriſtiani offerre tenebantur, ſed tantum qui poterant & divites erant (f), & in euchariſtia communicabant: indignum enim viſum eſt, ut qui de euchariſtia non participabant, elementa unde conficiebatur, offerrent: quo factum,

(a) *Tertull. de monog. cap.* 10., *Ambroſ. de obitu Valentin. verſus finem*. (b) *Can. III. apoſtol.*, *can. XXXVII. C. Afric.* (c) *Can. IV. apoſtol.* (d) *Can. V. apoſtol.* (e) *Conc. Arelat. I. can. XVI. & ſeq.* (f) *Cyprian. de operib. & eleemoſyna*.

ctum, ut jus offerendi & jus ſumendae eucharistiae conjuncta eſſent, & unum ab altero penderet (a). Hinc catechumenorum, poenitentium & peccatorum oblationes reiiciebantur: immo conſiſtentes, qui communicabant in precibus ſine eucharistia, quousque eucharistia non donabantur, nec oblationes ad altare faciebant. Facta oblatione nomina offerentium a diaconis publice recitabantur (b), qua in re multi adeo vanae gloriae cupidi erant, ut furari non erubeſcerent, quo majora dona ad altare ſe obtuliſſe nuntiaretur, quod Hieronymus teſtatur (c). Ex his oblationibus elementa ad eucharistiam deſumebantur (d), reliquum vero alendis clericis & pauperibus inſerviebat. Videtur uſus oblationum ad altare ab agapis coepiſſe: erant agapae ſacra convivia inter fideles ſumtu ditiorum agitari ſolita, quibus conjuncta erat eucharistia: qua ſtante diſciplina etiam cetera edulia in eccleſiam deferebantur. Inde quum agapae ab eucharistia ſejunctae eſſent, retentus eſt mos ad altare id ſolum offerendi, quod in ſacrificii uſum cederet.

Lapſu temporis deſierunt.

§. XVI. Sollemnes ad altare panis & vini factae oblationes diu ſteterunt; in aliquibus enim eccleſiis ſaeculo nono adhuc vigebant (e). Sed ubi

(a) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. XV. cap* 2. §. 2.
(b) *Cyprian. epiſt. IX. al. XVII., Innocent. I. ep. I. ad Decent. cap.* 2. (c) *Hieronym. in Ezechiel. XVIII.* (d) *Card. Bona lib. I. R. L. cap.* 23. *n.* 13.
(e) *Conc. Nannetenſe can. IX.*

ubi apud Latinos panis azymus ad euchariſtiam coepit adhiberi, qui a clericis parabatur, ſenſim defecerunt; earumque loco farina, unde panis euchariſticus fieret, oblata eſt: & quoniam populus euchariſtiam raro admodum ſumebat, atque ideo panis parvae molis ſufficiebat; paullo poſt farinae loco denarii offerri coeperunt: quod Honorius Auguſtodunenſis (a), qui saeculo XII. medio ſcribebat, aperte teſtatur. Fortaſſe denarii farinae ſubſtituti ſunt, ubi oblatae denarii formam induerunt, ut oblatis denariis panis euchariſticus deſignaretur, qui a fidelibus offerri conſueverat. Sed denarii in pauperum aut ſacrificii uſum cedebant, quod expreſſe Auguſtodunenſis addit. Inde oblatos denarios ſibi ſacerdotes coeperunt vindicare: cumque ſatis ex bonis eccleſiaſticis haberent ſacerdotes ad alimenta, deſierunt fideles etiam ad altare denarios, qui amplius in uſum pauperum & ſacrificii non cedebant, offerre. Ita deſierunt in Occidente panis & vini ad altare oblationes, unde elementa ad euchariſtiam deſumebantur: nam ſi quid poſtea oblatum eſt, *id nequaquam ad ſacrificium*, inquit cardinalis Bona (b), *ſed ad clericorum vel pauperum ſuſtentationem & monaſteriorum conſtructionem pertinebat*. Et ſi in multis eccleſiis praeſertim in pagis & oppidulis adhuc viget mos offerendi inter miſſarum ſollemnia, oblationes iſtae poſt evangelium non tempore oblationis fiunt, & parochis cedunt, mo-

(a) *Honor. Auguſtodunenſis in gemma animae cap. LVIII.* (b) *Card. Bona lib. II. R. L. cap. 8. n. 8.*

modo offerentes aliud non edicant. Paſſim recentiores canones deſuetas oblationes reſtituendas inculcant, ut inde fideles religionem teſtentur ſuam (a): qua ratione in tantis eccleſiarum divitiis, ubi modicae ſunt, facile poſſunt admitti.

Miſſae honorarium quo tempore receptum.

§. XVII. Deſuetis ad altare panis & vini oblationibus ſenſim miſſarum honoraria, ſeu ſtipendia invaluerunt. Honorarii miſſae nomine venit certae pecuniae ſeu proventuum quantitas ante vel poſt miſſam ſacerdoti in ejus uſum oblata, ut in ſacrificio ſpecialem offerentis memoriam recolat. Vir doctus Jo. Mabillonius (b) adfirmat, ſaeculo octavo ſaltem in miſſis privatis fieri coeptum, ut denarii pro miſſa oblati in uſum peculiarem ſacerdotis celebrantis cederent: quod ex regula Chrodogangi conſtat. Semel uſurpatus mos ſenſim invaluit. Scilicet poſtquam oblationes panis & vini, immo denariorum in miſſis fieri ſolitae plane ceſſaſſent, qui ſpecialem ſui in ſacrificio memoriam fieri cupiebant, id ante miſſam oblato vel promiſſo denario a ſacerdotibus coeperunt poſtulare: nec enim ex antiquis moribus de ſacrificio partem habere poſſe putabant, niſi ſimul aliquid offerrent. Oblatos vero denarios in uſum proprium clerici verterunt, quamvis non deerant, qui veteris diſciplinae praeferrent caſtitatem, & oblatos denarios vel reiicerent, vel pauperibus tribuerent,

quo

(a) *Conc. IV. Mediolan. ſub S. Carolo par. II. cap.* 15. (b) *Mabillon. praef. in I. part. ſaec. III. Benedict. n.* 62.

quo nomine in primis Petrus Damianus celebratur (*a*). Diſciplina, qua oblatis denariis pro ſe ſuiſque fideles a ſacerdotibus petebant miſſas celebrari, paſſim ſaeculo XI. recepta erat: eamque etiam promoverunt ordinationes presbyterorum, quae ſine titulo coeperant celebrari; ſine titulo enim ordinati presbyteri ex miſſae ſtipendiis vivere cogebantur; taliſque profecto erat presbyter ille Comenſis, qui etſi vix legere ſciret, tamen ob nimiam paupertatem, utcumque miſſarum ſollemnia celebrare cogebatur, quod petrus Damianus (*b*) teſtatur.

Miſſae pro ſingulis celebratae.

§. XVIII. Receptis miſſarum ſtipendiis una invaluit, ut miſſae pro ſingulis ſpeciatim offerrentur, earumque exuberans fructus uni offerenti ſtipendium privatim prodeſſet. Veteri ſtante diſciplina uni ſacrificio chriſtiani intererant, offerebant & in commune participabant, illudque pro omni & ab omni eccleſia offerebatur, nec ullus fidelium diffidebat, ne ſua meritorum portio minueretur, ſi alii, ſi complures conſortes accederent; oblata enim hoſtia inexhauſtum gratiarum fontem continebat: quod Thomaſſinus, Eſpenius (*c*) aliique viri docti obſervant. At labentibus annis coeperunt miſſae ita etiam offerri, ut earum potior fructus uni offerenti ſtipendium cederet: quae diſciplina ſae-

(a) *Confer. Chriſt. Lupus diſſ de ſimoniae crimine cap.*XI. *tom.IV. oper. E.V.* (b) *Petrus Damian. lib. VI. ep.* 21. (c) *Thomaſſ. de benef. par. III. lib.* 1. *cap.* 71. *num.* 8., *Eſpen. par. II. tit.* 5. *n.* 11.

ſaeculo octavo coepit, ſenſimque crevit & tandem paſſim recepta eſt. Naſcentem hunc morem Walfridus Strabo (a) nono ſaeculo erroris coarguit, idque quia unus Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, & unus panis & ſanguis eſt, quem eccleſia offert: eademque Eugenii II. in concilio Romano ſententia videtur fuiſſe. Sed quando non omnes miſſae adſtantes offerebant, ſponte ſua mos invaleſcebat, ut miſſae privatim pro iis, qui ſtipendia dabant, fierent: paſſimque pium & ſalutare judicatum eſt oblatis ſtipendiis in ſe, in proximos, amicos vitae compotes adhuc vel defunctos miſſarum fructum derivare. Hinc tot miſſarum legata & anniverſaria; hinc miſſarum privatarum numerus immane quantum excrevit, hinc deſiit apud Latinos concelebratio. Ceterum non ex eo, quod privatim pro ſingulis miſſae paſſim celebrentur; propterea miſſae ſacrificium non omnibus prodeſt. Etenim etiam hodie pro tota eccleſia ſacrificium offertur, etſi pro aliquibus ſpeciatim ſacerdos celebret, quod Tridentini patres (b) docent. Ille vero, pro quo ſpeciatim celebratur, uberiorem etiam fructum capit, modo fide & caritate donatus, fructus ſacrificii capax ſit. Intentio enim offerentis, inquit Petrus Soto (c), prodeſt *juxta diſpoſitionem illorum, pro quibus offertur.*

(a) *Walfrid. Strabo de reb. eccleſ. cap. XXII.*
(b) *Trid. ſeſſ. XXII. cap. 7.* (c) *Soto de ſacrif. miſſae lect. VII.*

Miſſae honorarium eſt ſpontanea oblatio.

§. XIX. Jam vero miſſarum ſtipendia ſemel recepta nihil ex intentione eccleſiae continent, quo reiici & damnari mereantur: ſunt enim merae ſpontaneae largitates, quae ſucceſſerunt panis & vini oblationibus: nec pretii vicem ſubeunt, nec in laboris dantur aeſtimationem (a). Miſſa enim & labor, qui in ea celebranda impenditur, ſunt extra commercium: omnino gratis Deo ſunt offerenda ſacrificia; & quod miniſtris datur, qui ſpiritualia ſerunt, eſt medium vitae ſuſtentandae, non pretium laborum. Hinc calumniantur Lutherani & Calviniani, qui dictitant, pecunias ſacerdoti celebraturo in miſſae pretium in eccleſia Romana dari. Tantum abeſt, ut eccleſia doceat, ſtipendia miſſarum pretii vicem ſubire, ut potius veluti turpes & ſimoniacas damnet & traducat pacta & ſtipulationes omnes, quae pro celebrandis miſſis ineuntur (b). Quampropter non debent ſacerdotes tantum quod accipiunt honoraria, miſſas celebrare, multo minus offerre pro iis, qui in futurum daturi ſint; ſed potius ſacris unice propter Deum operari, ſic animo affecti & comparati, ac ſi nemo aliquid offerret. Et profecto vae illis, qui ſacra myſteria in quaeſtum abiiciunt. *Quid eſt*, inquit cardinalis Pullus (c), *miſſarum ſollemnia contuitu temporalis commodi celebrare, niſi cum* Ju-

(a) *S. Thomas* 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *ad* 2 (b) *Conc. Tolet. an.* CIↃCCCXXIV. *can. VI.*, *Trid. ſeſ. XXII. in decr. de obſervandis & evitand in celeb. miſſae.*
(c) *Pullus ſumm. theol. part. VII. cap.* 17.

Juda Chriſtum vendere, *tanto nequius*, *quanto reſurgendo eſt ſublimatus*? Utinam vero turpi quaeſtu aut ſimoniaca labe non laborarent, qui ex ſtipendiis miſſarum vitam ſuſtentant. Et merito S. Franciſcus voluit, ut fratres ſui una miſſa contenti eſſent, praeſcius, inquit Alvarus Pelagius, *fratres ſe velle juſtificare per miſſas*, & *eas ad quaeſtum reducere*, *ſicut videmus hodie fieri*. Quo vero illicitis pactionibus & illiberalibus ſtipendiis aditus, quoad fieri poteſt, occludatur, pro poteſtate ſua epiſcopi ſtipendii quantitatem definient pro temporum & locorum adjunctis; nec enim neceſſe eſt, ut eleemoſyna diurnam ſuſtentationem exaequet (a).

Tot miſſae celebrandae quot honoraria.

§. XX. Quamvis autem etiam in nova diſciplina ubi miſſae ſpeciatim pro ſingulis offeruntur, toti eccleſiae proſint: tamen tenentur ſacerdotes pro eo ſpecialiter ſacris operari, a quo eleemoſynam acceperunt. Fidem enim ſuam adſtringunt ſacerdotes, ut pro uno miſſam offerant, nec licet venire contra pacta: & deinde damnanda eſt ſacerdotum avaritia, qui facile in quaeſtum miſſae celebrationem verterent, ubi pro pluribus ſtipendiis unam miſſam liceret celebrare. Ergo tot miſſas debent ſacerdotes celebrare, quot ſtipendia acceperunt, etiamſi ſingula ſtipendia ſint legitimo honorario minora, quod S. C. ſub Urbano VIII. decrevit. Inde etiam eſt, quod obligatus ad miſſam ratione be-

(a) *Confer. Benedict. XIV. de SS. ſacrif. miſſae lib. III. cap. 21. n. 12.*

neficii aut capellaniae, non poteſt pro eadem miſſa novam eleemoſynam accipere, ut decreto ejuſdem S. C. comprehenſum eſt. Et Alexander VII. eam ſententiam damnavit, quae ferebat, nec contra juſtitiam, nec contra fidelitatem eſſe *pro pluribus ſacrificiis ſtipendium accipere & ſacrificium unum offerre* (a). Quod ſi Walfridus Strabo (*b*) nono ſaeculo erroris eos damnavit, qui docebant; unica miſſa pro pluribus ſtipendia dantibus non ſatisfieri: id ex ejus aetatis diſciplina adfirmavit; quando non adhuc receptus erat mos; ut pro ſingulis, qui ſtipendia darent; miſſae fierent; quod Eſpenius (*c*) obſervat Et ſane poſt quam invaluerant miſſarum honoraria, ſtatim recepta eſt ſententia; non liberari ſacerdotes una miſſa pro pluribus ſtipendiis celebrata. Hinc, quod jam vetitum erat, pluries in die ſacris operari, avari ſacerdotes miſſas infititias, in quibus ſub uno canone & conſecratione plures miſſas coacervabant, invenerunt, ut ita tot miſſas facere viderentur, quot ſtipendia acceperant. Appellabant ejuſmodi infititias miſſas *bificatas* & *trifeatas*, quod duas vel tres facies habebant, eaſque veluti monſtroſas & ab avaritia profectas Petrus Cantor (*d*) improbat & deteſtatur. Ceterum ubi numerus miſſarum adeo excrevit, ut non omnes

(a) *Decret. Alexandri VII. die* 24. *Septembris* CIↃIↃCXV. *num.* 10. (b) *Walf. Strabo de reb. eccleſ. cap. XXII.* (c) *Eſpen. par. II. tit.* 5. *cap.* 5. *n.* 18. (d) *Petr. Cantor. in verbo abbreviato cap. XXIX. Confer. card. Bona lib. I. R. L. cap.* 15. *n.* 7.

nes poſſint celebrari, aut ubi reditus earum ſtipendiis addicti imminuti ſunt, poteſt eccleſia numerum miſſarum moderari, aut eas ad taxam dioeceſanam reducere (a).

Cui miſſae & quando debeant fideles intereſſe.

§. XXI Jam vero ſollemni & publicae ſemper ac fiebat; aderant chriſtiani; at obligatio ad miſſam frequentandam praecipue diebus dominicis & feſtis chriſtianos ſemper adſtrinxit (b), adeo ut veteres canones deponant clericos, communione vero privent fideles laicos, qui in urbe degentes, tribus dominicis una in eccleſiam non conveniant (c). Miſſa autem, cui chriſtiani debent intereſſe, eſt publica, quae in propria paroecia celebratur: haec enim eo ſpectat, ut fideles paſtori adhaereant ſuo, atque uno ore & ſpiritu Deum precentur; parochus vero pro grege ſibi commiſſo ſacrificium offerat. Hinc ſynodus Nannetenſis (d) jubet, presbyteros antequam miſſas celebrent, plebem interrogare, an alterius eccleſiae paroecianus adſit, qui proprio contemto presbytero, ibi miſſam velit audire; quem ſi invenerint, ſtatim eccleſia eiiciant. Et canone V. addit (e), *nullus preſbyter alterius parochianum, niſi in itinere fuerit, vel placitum, hoc eſt litem, ibi habuerit, ad miſſam recipiat.* Inde etiam privatae miſſae, quae

(a) *Trid. ſeſ. XXV. de ref cap.* 4. *Confer. Eſpen. loc. cit. cap.* 7. *n.* 24 *ſeqq.* (b) *Confer. Grancolas l'ancien ſacramentaire par. I. p.*360 (c) *Conc. Sardic. can. XV.*, *conc. Trull. can. LXXX.* (d) *Cap. II. ex. de parochiis.* (e) *Conc. Nannetenſe can. V.*

quae diebus feſtis a ſacerdotibus fiunt, ſic debent celebrari, ut populus per eas a paroeciali & publica miſſa non avocetur, quod in Theodulphi Aurelianenſis capitulari circa annum ɪↃccxcvii. edito cautum eſt: & male id ſub Auguſtini nomine Gratianus exhibet (*a*), quod recte Romani correctores adnotarunt. Inde etiam paſſim in canonibus cautum, ut ſtata & commodiori hora, miſſa paroecialis celebretur.

An hodie etiam paroeciali miſſae oporteat intereſſe.

§. XXI. Per tredecim & amplius ſaecula invariata ſtetit diſciplina, quae fideles ad miſſam paroecialem jubet convenire; at deinceps ea obligatio opera praeſertim mendicantium, ex parte laxata eſt. Saeculo XIV. & ſequenti dictitare coeperunt nonnulli ex fratribus mendicantibus juri illo, quod ſacra paroecialia frequentare jubet, per privilegia ordinibus ſuis indulta fuiſſe derogatum: eoque res tandem evaſit, ut alicubi in Germania ea de re parochis & eccleſiarum praepoſitis controverſiam facerent. Cauſa ad Sixtum IV., qui ex ordine mendicantium ad pontificatum aſſumtus erat, delata eſt, & utrinque rationibus expenſis decretum, ut mendicantes non praedicent, non teneri chriſtianos diebus dominicis & feſtis audire miſſam in propriis, paroeciis quum *jure cautum ſit, illis diebus parochianos teneri audire in eorum parochiali eccleſia*, niſi ex juſta fortaſſe cauſſa abeſſe cogerentur (*b*).

Sed

(a) *Can. LII. de conſecr. D.* I. (b) *Extravag. II. de tregua & pace inter comm.*

Sed apertis mendicantium eccleſiis & in tanta miſſarum privatarum copia vix erat, ut obligatio iſta ſuis viribus conſiſteret. Itaque non amplius excommunicari ſolent fideles, qui ad miſſam paroecialem non conveniunt. Ceterum edicunt Tridentini patres, monendum ab ordinariis populum, *ut frequenter ad ſuas paroecias ſaltem diebus dominicis & majoribus feſtis accedat* (a). Ergo hodie tolerat, non probat eccleſia, ut fideles extra propriam paroeciam ſacris myſteriis interſint: nec ſpes ulla affulget, rebus ita ſtantibus, ut ſancta patrum diſciplina reſtituatur.

Quo modo chriſtiani debent miſſae intereſſe.

§. XXII. Quo vero chriſtiani cum fructu ſacrificio miſſae adſint & eccleſiae menti ſatisfaciant, non ſufficit corpore praeſentes eſſe, ſed neceſſe eſt, ut cum ſacerdote ſaltem ſpiritu concelebrent. Miſſa origine & inſtitutione ſua certe tale officium eſt, quod populi adſtantis & concelebrantis praeſentiam requirit: ſaepe enim celebrans fideles ſalutat, ſaepe ad orandum excitat, eoſque mentem ſurſum ad caeleſtia erigere admonet: ipſum quoque ſacrificium veluti communem adſtantis populi oblationem peragit; quae omnia in veteri diſciplina, quando lingua cujuſque gentis propria miſſae fiebant, & omnes fideles pſallebant, & precabantur, & reſponſiones reddebant, erant expreſſiora. Et quamvis poſtquam ſermone populis ignoto ſacra myſteria facta ſunt, non

(a) *Trid. ſeſ. XXII. in decreto de obſervandis & evitandis in celebr. miſ.*

non amplius fideles videantur concelebrare; non tamen alia facta eſt miſſae interna conſtitutio. Quo fit, ut fideles, qui linguam ſacrorum ignorant, ſaltem ſpiritu celebranti adjungi debeant, animo recolentes omnes & ſingulas miſſae actiones. Cujus rei cauſſa jubent canones, ut parochi chriſtianos docere debeant, quid agatur in miſſa, & quibus partibus conſtet. Et certe chriſtianis utilius & menti eccleſiae conformius ipſique ſacrificio convenientius eſt intendere ad ea, quae in miſſa aguntur, quam preces alias, quantumvis pias, ſed ſacrificio miſſae haud reſpondentes, recitare (a). Uberior quoque erit ſacrificii fructus, ſi adſtantes ipſam euchariſtiam percipiant, quod Tridentini patres docent (b), qui addunt, chriſtianos, ubi reapſe corpori Chriſti non communicant, ſaltem ſpiritu communicare debere. Et quo omnia tanto myſterio reſpondeant, quicumque miſſae adſunt, decenter compoſito corporis habitu & devoto cordis affectu debent intereſſe (c), & quidem integrae miſſae, quamvis tempus aliquando fuerit, quo non communicantes ante euchariſtiae diſtributionem eccleſia exirent, quod pluribus cardinalis Bona (d) docet. Plura de miſſae audiendae ratione Grancolaſius habet (e).

Qui-

(a) *Eſpen. par. II tit.* 5. *cap.* 9. *n.* 25. (b) *Trid. ſeſ. XXII. cap.* 6. (c) *Trid. ſeſ. XXII. in decreto de obſer. & evitand. in celebr. miſſae.* (d) *Bona lib. II R. L. cap.* 16. (e) *Grancolas l'ancien ſacramentaire part. I. p.* 804. *ſeqq.*

Quibus diebus miſſae celebrantur.

§. XXIII. Jam vero in veteri diſciplina non omni die ſacra myſteria celebrata ſunt. Medio ſaeculo ſecundo tantum die dominico id factum videtur, teſte Juſtino martyre: at paullo poſt invaluit, ut etiam aliis diebus ſacra myſteria fierent, veluti in martyrum natalitiis & jejuniorum diebus. Immo in eccleſia Africana medio ſaeculo tertio quotidie ſacra myſteria fuiſſe celebrata Cyprianus (*a*) tradit. Ubi primum eccleſiae pax data eſt, poterant quidem fideles pro libertate ſua ſacros conventus agitare; at non omnes eccleſiae ſingulis diebus ſacra myſteria celebrarunt. Erat id ex eo rerum genere, quae liberas habent obſervationes. *Alibi*, inquit Auguſtinus (*b*), *nullus dies intermittitur*, *quo non offeratur*, *alibi ſabbato tantum & dominico*, *alibi tantum dominico*. Inter eas eccleſias, quae quotidie offerebant, Africana, Hiſpanica & Conſtantinopolitana cenſentur. Et S. Baſilius (*c*) in ſua eccleſia quater per hebdomadam ſacra myſteria fuiſſe celebrata teſtatur, dominico nempe die, feria quarta, in paraſceve & ſabbato, quibus addit martyrum memorias. Sed eccleſia Romana ſingulis per hebdomadam diebus miſſam non faciebat; inde vero paullatim in Occidente invaluit, ut fere omni die ſacra myſteria fierent. Ceterum quibus diebus publice miſſae non fiebant, privatas miſſas celebrari licuiſſe obſervat car-

(a) *Cyprian. ep. XXXVI. ad Thibaritanos.*
(b) *Auguſt.ep CXVIII.* (c) *Baſil.ep.CCLXXXIX. ad Caeſar. Patricium.*

cardinalis Bona (*a*), paucis diebus exceptis, quibus id vetitum erat. Etenim quamvis invaluerit, ut ſingulis diebus celebraretur, tamen ſine miſſa aliqui dies ſuperfuerunt. Sane apud Graecos ex antiqua diſciplina ſacra myſteria non fiunt per quadrageſimam, exceptis ſabbato, dominica & feſto annuntiationis: & apud Latinos miſſa vacant feria ſexta & ſabbatum majoris hebdomadis: biduo enim iſto hoſtia veluti ablata cenſetur: nec ſacrificant amici, dum trucidant inimici. Sed in eccleſia Mediolanenſi omnes feriae ſextae quadrageſimae miſſa carent. Quibus vero diebus Graeci non celebrant, & Latini feria ſexta majoris hebdomadis adhibent miſſam *preaſantificatorum*, hoc eſt corporis Chriſti ante conſecrati, quam peculiari diſſertatione Leo Allatius illuſtravit.

Qua hora miſſa celebratur.

§. XXIV. Diebus autem liturgicis non ſemper eadem hora ſacra myſteria celebrata ſunt: initio ad veſperam videntur celebrata; adhaerebant enim agapis, quae noctu agitabantur.. Sed inde quum agapae ſine euchariſtia celebrari coepiſſent, miſſae & noctis tempore & claro die celebratae ſunt, prout ab inimicorum inſidiis chriſtianis licebat convenire. *Euchariſtiae ſacramentum*, inquit Tertullianus (*b*), *& in tempore victus & omnibus mandatum eſt a domino etiam antelucanis coetibus*. Quibus verbis indicat Septimius & una cum agapis & in coetibus antelucanis & quovis alio

(a) *Card. Bona lib. I. R. L. cap.* 18. *n*.4. (b) *Tertull. de coron. cap. III.*

alio tempore euchariſtiam conſecrari conſueviſſe, prout erat occaſio rei ſacrae faciendae. Ubi primum pax eccleſiae data eſt, certa hora diei naturalis rei divinae celebrationi tributa eſt, diverſa tamen pro dierum temporumque diverſitate. Diebus dominicis & feſtis miſſa hora tertia matutina celebrata eſt, diebus jejuniorum per annum nona, & in jejuniis quadrageſimae veſpertina (*a*). Jejunium & luctus ſtare non poterat cum gaudio & exultatione, qua per euchariſtiae celebrationem & communionem fideles perfundebantur: & hinc in diebus jejuniorum euchariſtiae celebratio ad horam, qua jejunia ſolvebantur, dilata eſt. Interim certis temporibus ad myſteriorum inſigniorem commemorationem miſſae nocturnae celebratae ſunt, veluti in nocte natalis domini, in vigiliis paſchae & penteçoſtes. In ſabbatis quoque ordinationum miſſae ad veſperam ſabbati celebratae ſunt, & per noctem poterant continuari (*b*): idqne factum arbitratur Chriſtianus Lupus (*c*), ne continuatio jejunii a feriae ſextae veſpere uſque ad mane diei dominicae, quo conferri ordines oportebat, ordinantes & ordinatos ſummopere defatigaret. Spectabant autem ſtatae miſſarum horae tantum miſſas publicas, nam privatae, ut recte obſervat Martene (*d*), omni hora fiebant. Sed tempo-

Ss 2

(a) *Card. Bona lib. I. R. L. cap.* 21. (b) *Leo M. ep. XI. edit. Queſnel., Gelaſ. papa ep. IX. ad epiſcop. Lucaniae*. (c) *Chriſt Lupus ſch. in decret. III. Leonis IX. tom. IV. oper. E. V.* (d) *Martene lib. I. cap.* 3. *art.* 4. *n.* 10.

poris lapſu jejuniorum mitigata, ſeu potius deſueta diſciplina, haec horarum praeſcriptio contrario uſu infirmata eſt, vixque aliquod antiquitatis veſtigium in ſollemnis miſſae celebratione ſupereſt: etenim miſſa publica ſive ſollemnis in diebus feſtis duplicibus & ſemiduplicibus, in dominicis & infra octavas dicta in choro hora tertia, in feſtis ſimplicibus & feriis per annum dicta hora ſexta, in adventu & in diebus jejunii poſt nonam celebratur (a). Miſſam vero privatam ab aurora ad meridiem recitari jus eſt. Et ex miſſis nocturnis fere ſola remanet miſſa nocturna nativitatis.

Plures miſſae olim ab uno ſacerdote celebratae.

§. XXV. Porro diebus liturgicis per tria priora & amplius ſaecula una miſſa in ſingulis eccleſiis videtur celebrata; ſed inde invaluit, ut ab uno eodemque ſacerdote plures miſſae fierent, idque ob neceſſitatem, puta quia non omnes fideles ad miſſam convenerant, vel quia idem presbyter duas eccleſias regebat; ordinarium vero erat in eccleſia Romana plures miſſas uno die celebrari, ubi duo vel tria officia ſimul concurrebant, quod cardinalis Bona & Martene pluribus probant (b). Ita calendis Januariis tres miſſae fiebant, una de octava nativitatis, altera de S. Maria, & tertia *ad prohibendum ab idolis*. Similiter feria quinta in coena domini tres miſſae celebrari ſolebant, una pro reconciliandis poeni-

(a) *Rubr. miſſalis §. XV.* (b) *Card. Bona lib. I. R. L. cap.* 18. *n.* 5. *& ſeqq. Martene lib. I. cap.* 3. *art.* 3. *n.* 5. *& ſeqq.*

nitentibus, ſecunda pro conſecrando chriſmate, & tertia ſerotina de ipſa diei ſollemnitate. Et in vigilia Aſcenſionis una miſſa erat de rogationibus, altera de vigilia. In jejuniis poſt pentecoſtem una miſſa erat de ſpiritu ſancto, altera de jejunio. Similiter in die natali & paſchatis, quia tria officia concurrebant, tres miſſae celebratae ſunt. Et in ſingulis octavae paſchatis diebus una miſſa erat de octava, altera pro neophytis. Et in natalitiis ſanctorum, ſi duorum vel plurium memoria eſſet, vel quia reliquiae in diverſis eccleſiis erant, plures miſſae celebratae ſunt. Et ſi eodem die exequiae defuncti alicujus contingerent, etiam ſecunda miſſa pro ſepultura defuncti celebrabatur. In his omnibus caſibus idem ſacerdos omnes miſſas celebrabat, quod obſervat cardinalis Bona (*a*), nam proprius presbyter erat, qui omnia officia ſacra principaliter obibat, reliqui vero concelebrabant. Immo etiam pro mero arbitrio & devotione cujuſque ſacerdotis pluresab uno miſſae celebrari poterant, quod notat Walfridus Strabo (*b*), qui de Leone III. etiam refert, eum ſeptem eodem die, interdum etiam novem celebraſſe miſſas. Dum vero plures miſſas uno die ſacerdotes faciebant in omnibus euchariſtiam ſumere debebant (*c*). Sed tandem plures ab uno miſſas eadem die celebrari interdictum eſt, die nativitatis domini, caſu neceſſitatis aliiſque paucis ſpeciebus exceptis; quae interdictio ſaeculo XII. facta eſt (*d*); in-

(a) *Bona loc. cit. n.* 8. (b) *Strabo de reb. eccleſ. cap. XXI.* (c) *Conc. Tolet. XII. can. V.* (d) *Can. LIII. D.* 1. *de conſecr., cap. III. ex. de celebr. miſſar.*

inductis enim miſſarum ſtipendiis ad turpem quaeſtum numero miſſarum ſacerdotes abutebantur; nec amplius neceſſe erat, unum ſacerdotem plurics ſacris operari, quando ſinguli ſacerdotes ſeorſim celebrabant. Ergo in praeſenti diſciplina tantum tres miſſae in die nativitatis domini celebrantur, nec fere licet aliis diebus eidem ſacerdoti miſſam iterare, niſi duas parochias teneant, aut neceſſitatis cauſſa ab epiſcopo examinanda & probanda (*a*).

Locus celebrandae miſſae.

§. XXVI. Celebrari autem debet ſacra liturgia in eccleſiis conſecratis, aut ſaltem juſſu epiſcopi benedictis, quod ſemper eccleſia docuit (*b*). Unitatem enim myſterii & eccleſiam ipſam in partes ſcindunt, qui extra eccleſiam conveniunt, & privatim myſteria unitatis celebrant. Quod ſi neceſſitas in eccleſia ſacra myſteria fieri non permittat, quovis commodo & decenti loco recte celebrantur. Hinc ubi in chriſtianos perſecutiones inſaeviebant, *ager*, *ſoitudo*, *navis*, *ſtabulum*, *carcer inſtar templi ad ſacros conventus peragendos fuit*, quod Dionyſius Alexandrinus teſtatur (*c*). Et in longo itinere, ſi eccleſia deſuerit, ſub dio, vel in tentoriis, ſi tabula altaris conſecrata & reliqua ſacra miniſteria praeſto ſint, miſſarum ſollemnia poſſunt celebrari: quod concilium Moguntinum (*d*) ſtatuit.

(a) *Confer. Benedict. XIV. de Ss miſſae ſacrif. lib III. cap. 5.* (b) *Baſil. de bapt. cap. VIII., Cyrill. Alexandr. adverſus anthropomorphitas cap. XII.*

(c) *Ap. Euſeb. lib. VII. cap. 22.* (d) *Can. XXX. de conſecr. D. 1.*

tuit. Praeter regulam quoque in privatis ſacellis ſacra myſteria fiunt. Saeculo ſexto ſynodus Agathenſis in agro *oratorium* & in eo miſſas celebrari permiſit *propter fatigationem familiae*, exceptis praecipuis per annum feſtis, in quibus omnes in paroecias juſſit convenire (*a*). Sed poſtquam numero creverunt presbyteri, & praeſertim poſtquam miſſarum honoraria invaluerunt, nobiles fere omnes & divites domi ſacella obtinuerunt, in quibus miſſae celebrarentur. Promoverunt quoque miſſarum extra eccleſias celebrationem privilegia, quae pontifices & epiſcopi mendicantibus & ſaecularibus presbyteris dederunt, ut quovis loco in altari mobili ſacrificium offerrent. Sed tandem Tridentini patres decreverunt, ut epiſcopi non patiantur in privatis domibus & omnino extra eccleſiam & ad divinum cultum dicata oratoria ſacrificium peragi (*b*): quo decreto altaria mobilia ſublata ſunt; at non negatum videtur epiſcopis ſacella privata ex cauſſa concedendi, etſi ſacra congregatio ſaepe cenſuerit, ſynodum epiſcopis talem poteſtatem ademiſſe (*c*). Scitum eſt, ſacram congregationem decreta Tridentinina paſſim contra epiſcopos interpretari. Quiſquis vero ſit, qui concedit privata ſacella, magna de cauſſa permitti debent, & quidem ita ut ſacra paroecialia quam minime laedantur.

Chri-

(a) *Can. XXXV. eod.* (b) *Trid. ſeſ. XXII in decr. de obſerv. in celebrat. miſſae.* (c) *Conf. Eſpen. par. II. tit. 5. cap. 8. n. 13.*

Chriſtianorum agapae.

§. XXVII. Quo vero hanc de celebratione miſſarum tractationem abſolvamus, de *agapis*, quibus initio conjuncta erat euchariſtia, aliquid monendum. Erant agapae convivia ſacra caritatis, amoris & religionis plena, quae expenſis divitum chriſtiani inter ſe mutuo ad veſperam in eccleſiis agitabant: nomenque ſortitae ſunt ab amore & caritate, qua chriſtiani ſe mutuo complectebantur (*a*). Sacra Judaeorum convivia, quibus panis & vini menſae ſecundae accedebant, inter chriſtianos continuata agapas noſtras videntur induxiſſe, quod Boëhmerus (*b*) multis probat. Agitabant autem chriſtiani agapas veſperi, iiſque conjuncta erat euchariſtia, idque ad inſigniorem paſſionis dominicae commemorationem. Inde nata eſt ἀνθρωποφαγίας in chriſtianos calumnia; quaſi fideles in conviviis ſuis infantes vorarent, & ſanguinem humanum biberent. Initio agapae euchariſtiam praeceſſerunt; agapas enim & euchariſtiam apoſtolus (*c*) ſic deſcribit, ut eas praeceſſiſſe aperte demonſtret. Erat quoque euchariſtia coenae dominicae commemoratio, ac proinde ad exemplum Chriſti agapas ſequebatur: idque Eſtius, Suicerus, Caveus (*d*) aliique probant. Sed inde quum chriſtiani aucti numero eſſent, ac ideo frequenter agapas non poſſent agitare, ab iis ſe-

pa-

(a) *Tertull. apolog. cap. XXXIX.* (b) *Boëhmer. diſſ. IV. ad Plin. & Tertull.* §. 8. *ſeqq.* (c) 1. *ad Cor. XI.* (d) *Eſtius in* 1. *ad Cor. XI.* 20., *Suicer. theſaur. eccleſ. v.* ἀγάπη, *Cave prim. chriſt. par. I. cap.* 11.

parata eſt eucharistia: cui ſeparationi in aliquibus provinciis cauſſam etiam dederunt ſevera edicta, quibus *hetaeriae*, hoc eſt convivia & ſodalitates vetabantur (*a*). Separata ab agapis euchariſtia in ſacris matutinis ſecundo ſaeculo celebrabatur (*b*): ſed uſque ad initium ſaeculi tertii nulla hac de re generalis regula recepta videtur; id enim ex eo rerum genere erat, quae liberas habebant obſervationes. *Euchariſtiae ſacramentum*, inquit Tertullianus (*c*), *& in tempore victus & omnibus* (ſcilicet temporibus) *mandatum eſt a Domino, etiam antelucanis coetibus*. Inde penitus ab euchariſtia agapae ſeparatae ſunt: & pauca admodum priſtini ritus veſtigia ſuperfuerunt. Etenim Aegyptii quinto ſaeculo veſperi poſt convivium euchariſtiam, teſte Socrate (*d*), celebrabant: idemque ad inſigniorem coenae dominicae commemorationem plures eccleſiae feria quinta majoris hebdomadis faciebant (*e*). Ipſis apoſtolorum temporibus agapae vitia quaedam contraxerant; ſed data eccleſiae pace in luxus & ebrietates verſae ſunt. Ergo agapas in eccleſiis celebrari iteratis canonibus vetitum eſt (*f*); nec enim ſemel exſtirpari potuerunt mores, qui antiquitate & religione commendabantur.

(a) *L. I. pr. D de colleg. & corpor Confer Boehmerus loc. cit. §. 31. ſeqq.* (b) *Juſtin. martyr. apol. II.* (c) *Tertull. de coron. cap. III.* (d) *Socrat. lib. V. cap. 22.* (e) *Auguſt. ep. CXVIII. ad Januar*, *Conc. Carthag. III. can. XXIX.*, *conc. Matiſcon. can. VI.*, (f) *Conc. Laodic. can. XXVIII.*, *conc. Carthag. III. can. 30.*, *conc. Trull. can. LXXIV.*

CAPUT XVII.

De ſacramento poenitentiae & primum de poteſtate a peccatis abſolvendi.

Notio vocis poenitentiae.

§. I. GEneratim *poenitere* tam apud profanos, quam eccleſiaſticos ſcriptores eſt, quum quae ipſi fecimus aut quae de noſtra voluntate noſtroque conſilio facta ſunt, ea nobis poſtea incipiunt diſplicere, ſententiamque in iis noſtram demutamus. Ita poenitentiae tria inſunt, ſententiae mutatio, animi dolor propter factum aut conſilium, cujus nos poenitet, & cautio ne poſtea in idem incidamus. Quo generali ſenſu non ſemper poenitentia errorem aut delictum antecedens ſupponit; non enim omne factum & conſilium, cujus nos poenitet, ſemper erratum aut vitium eſt. Verum ſi poenitet propter aliquod delictum antecedens, quod frequentius accidit, tum poenitentia etiam punitionem, quam delinquens ſponte ſubit, complectitur; idque praeſertim apud Judaeos & chriſtianos; ethnicis enim propter factum aut conſilium poenitendum ſeipſos punire familiare certe non fuit (a). Et certe ad mores chriſtianorum accommodate Iſidorus a punitione poenitentiam derivat (b), *a punitione poenitentia no-*

(a) *Confer. Morin. de poenit. lib. I. cap. 1.* (b) *Iſidor. in exhort. ad poenit.*

nomen accepit, quaſi punitentia, dum ipſe homo punit poenitendo, quod male admiſit. Quod poenitentiae nomine Latini, id novi teſtamenti libri & Graeci eccleſiaſtici ſcriptores dicunt μετάνοιαν, quae vox ad verbum ſignificat ſententiae mutationem; eſt enim ex μετὰ & νοεῖν compoſita, quaſi *poſt erratum ſapere*; ſed ex natura adjunctorum eadem etiam, quae poenitentia Latinorum continet. Itaque propter crimen poenitentia quatuor ſignificat ſententiae mutationem, animi dolorem, cautionem, ne deinceps in idem aut aliud crimen incidamus, & ſpontaneam ſatisfactionem ad crimen laborioſis operibus expiandum.

Virtus poenitentiae.

§. II. Sic autem accepta poenitentia, quando propter Deum, in quem peccarunt, homines peccatorum poenitet, virtus religionis eſt, qua homo ſe ad Deum convertit, peccata commiſſa deteſtatur, plangit, punit & deinceps ſe non peccaturum ſerio proponit. Virtus iſta poenitentiae ad peccatorum veniam a Deo impetrandam ſemper homini neceſſaria fuit, quod recte Tridentini patres (a) obſervant: etenim ſecundum divinae juſtitiae oeconomiam Deus peccatori non parcit, niſi pravae voluntati, qua peccans Deo reſiſtit, abrenuntiet, & poenas peccato debitas ſponte ſubeat. Et qui alias impii juſtificatio, ſalva Dei juſtitia, poteſt obtineri? Hinc Deus patribus in prophetis & nobis in filio poenitentiam ad peccatorum remiſſio-

 nem

(a) *Trid. ſeſ. XIV. cap. 1.*

nem inculcavit (a). Quo fit, ut adultis etiam ante baptiſmum poenitentia ſit neceſſaria, eamque baptiſmo praemittendam Petrus apoſtolus (b) edixit. Cui doctrinae conſentit eccleſiae praxis, quae etiam operibus poenalibus; quamvis non adeo luctuoſis; ad baptiſmum catechumenos praeparabat. Vt vero poenitentiae virtute peccata expientur, dolor & contritio peccatorum malitiam ſuperare aut ſaltem aequare debet; morbis enim exſtipandis major aut ſaltem par vis medicamentorum eſſe debet: *Quam magna deliquimus*, inquit Cyprianus (c), *tam granditer defleamus: alto vulneri diligens & longe medicina non deſit*. Idque eſt lege naturae, quae veluti talionis poenam criminibus proponit; & hinc immania quaedam ſcelera inexpiabilia ipſis ethnicis viſa ſunt, quod pares poenae ad ea expianda deeſſent; ut Morinus (d) obſervat.

Definitio ſacramenti poenitentiae & ratio inſtitutionis.

§. III. Sed apud chriſtianos poenitentia eſt etiam ſacramentum, quo corde dolentibus, confeſſis & poenas peccatis debitas luentibus peccata poſt baptiſmum admiſſa per ſacerdotis abſolutionem remittuntur. Ergo ſacramentum poenitentiae poenitentiam virtutem continet; & praeterea habet peccatorum confeſſionem & ſacerdotis abſolutionem. Scilicet Chriſtus abundans in miſericordia etiam chriſtianis, qui poſt re-

(a) *Confer. Drouven. de re ſacram. lib. V. quaeſt. 1. cap.* 3. (b) *Act. II.* 38. (c) *Cypr. de lapſis*. (d) *Morin. lib. I. cap.* 24. *n.* 2.

regenerationem labuntur, novo ſacramento ſuccurrere voluit, ut ita facilius eſſet partam in baptiſmo juſtitiam per peccata deperditam recuperare: ardua enim prorſus eſt virtus poenitentiae; quae ad eluenda peccata ſufficiat: nec ſine ſpeciali Dei auxilio tanta doloris acerbitate concipitur; quae cum ſcelerum magnitudine aequari conferrique poſſit. Hinc Chriſtus pro nobis omnia factus, poenitentiam ad ſacramentum elevavit; ut virtute ſanguinis ejus a peccatis chriſtiani facilius emergant. Quae enim auxilia per ſacramenta dantur homini, robuſtiora & perfectiora ſunt; quam quae ſunt ex opere operantis. Et recte S. Thomas (*a*) obſervat, inter poenitentiam virtutem & ſacramentum diſtare; quatenus enim virtus gratiae effectus eſt, quatenus ſacramentum, gratiam elargitur. Sacramentum vero poenitentiae tum praecipue Chriſtus inſtituit, quum antea promiſſam poſt reſurrectionem reipſa apoſtolis dedit remittendorum & retinendorum peccatorum poteſtatem (*b*).

Eccleſia remittendi peccata habet poteſtatem.

§. IV. Jam vero Chriſtum eccleſiae ſuae reapſe dediſſe peccatorum remittendorum poteſtatem in compertis eſt. Sane ante reſurrectionem ligandi atque ſolvendi poteſtatem Chriſtus apoſtolis ſuis fecit (*c*). Ligant autem ſacerdotes, dum peccata ob legitimas cauſſas retinent, & dum ſatisfactionem imponunt; ſolvunt vero, dum

(a) *S. Thomas par. III. quaeſt.* 89. *art.* 1. *ad* 1.
(b) *Joan. XX.* 21., *Trid. ſeſ. XIV. cap.* 1. (c) *Matth. XVIII.* 18.

dum poenitentes a peccatis abſolvunt, aut aliquid de injectis poenitentiis remittunt. In primis vero manifeſta ſunt verba Chriſti poſt reſurrectionem, dum apoſtolis ad peccatorum remiſſionem ſpiritum ſanctum communicavit (a), *accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt*. Quibus praecipue verbis eccleſiae factam fuiſſe poteſtatem per poenitentiam remittendi peccata omnium patrum concors ſententia eſt (b). Et hinc Montaniſtae & Novatiani olim tamquam haeretici damnati ſunt, quod ad gravia peccata dimittenda nullam eſſe in eccleſia poteſtatem contendebant. Nec audiendi ſunt recentiores haeretici, qui quod poenitentiam ab albo ſacramentorum expungunt, verba *quorum remiſeritis peccata &c.* ad praedicationem evangelii traducunt: aſſeruntque, eo tantum ſenſu miniſtros peccata remittere, quod per praedicationem excitant fidem, qua ipſa remiſſio obtinetur. Sed haec interpretatio prorſus coacta eſt, & a Chriſti mente aliena, nec in mentem eorum quibuſcum Chriſtus loquebatur, facile venire poterat: alias enim verbo *remittendi* uſus eſt Chriſtus, videlicet quum paralytico & mulieri peccatrici peccata dimiſit (c): quibus occaſionibus evangelium non annuntiavit, ſed vere peccata condonavit: quod adeo verum eſt, ut qui praeſentes erant, offenſi ſiat, dixerintque, quis eſt

---

(a) *Joan. XX.* 21. (b) *Confer. Drouven. de re ſacram. lib. VI. quaeſt.* 2. §. 3. (c) *Matth. IX.* 2., *Luc. VII.* 48.

eſt is, qui peccata dimittit: hic blaſphemat, quando ſolus Deus tanta poteſtate pollet.

Claves eccleſiae.

§. V. Haec autem a peccatis abſolvendi poteſtas in clavibus regni caelorum, quas Chriſtus ante mortem Petro & ceteris apoſtolis promiſerat, continetur (*a*). Clavis ſtilo ſcripturarum ſummam quamdam auctoritatem & domeſticam adminiſtrationem ſignificat; qui enim claves domus habet, omnia quae in domino ſunt, diſcernit & moderatur, ſecretiſſima cubicula reſerat & concludit, & pro jure ſuo quoslibet admittit vel excludit. Et hinc in civilibus negotiis clavium traditio poſſeſſionis & translationis dominii ſymbolum eſt. Venit autem Chriſtus ad colligendam eccleſiam non tamquam ſervus, ſed tamquam filius, cui in domo patris aeterna & ſumma poteſtas donata eſt (*b*). Claves igitur eccleſiae habuit Chriſtus, poteſtatem nempe, qua tota domus regitur & adminiſtratur, peccata remittuntur & retinentur, & ſontes & contumaces foras eliciuntur. Quo ſpectat illud apocalypſis (*c*), *haec dicit ſanctus & verus, qui habet clavem David; qui aperit & nemo claudit; claudit & nemo aperit.* Quoniam autem uſque ad ſaeculi conſummationem eccleſia ſtat; hinc Chriſtus reverſurus ad patrem, claves regni caelorum apoſtolis eorumque ſucceſſoribus demandavit; nec enim alias in aeternum eccleſia ſtare poterat: *Tibi dabo claves regni caelorum*: qua clavium

(a) *Matth. XVI.* 19. (b) *Matth. XXVIII.* 18.
(c) *Apocalyp. III.* 7.

vium datione univerſam ſpiritualem poteſtatem eccleſiae demandavit; eadem enim poteſtate apoſtolos miſit, qua ipſe a patre miſſus erat (a). Itaque pars poteſtatis clavium eſt poteſtas dimittendi peccata. Habuerunt autem apoſtoli claves non tamquam domini, ſed ut miniſtri, qui legatione pro Chriſto funguntur in aedificationem corporis ejus, quod eſt eccleſia. Hinc theologi poteſtatem Chriſti *clavem excellentiae*, ſacerdotum vero *clavem miniſterii* appellant.

Sacerdotes vere peccata dimittunt.

§. VI. Poteſtate autem ligandi atque ſolvendi donati domini ſacerdotes, dum ea utuntur, non nudum exercent miniſterium, quo a Deo remiſſa eſſe peccata declarant, aut communioni ſacerdotum & eccleſiae reſtituunt; ſed verum exercent actum judicialem, quo mandata ſibi poteſtate a peccatis abſolvunt: veram enim ligandi atque ſolvendi poteſtatem eccleſiae ſuae Chriſtus demandavit, & quidem ita ut ipſe in caelis ſolveret, quos in terris ipſa ſolvebat. Et in hoc diſtant chriſtiani ſacerdotes a ſacerdotibus Judaicis: hi enim non purgabant corporis lepram, ſed purgatos declarabant; illi vero animi ſordes proprio judicio eluunt: quam differentiam Chryſoſtomus obſervat (b). Verum enim eſt, ſolum Deum peccata remittere poſſe; at eccleſiae miniſtri dum peccata remittunt, id non propria, ſed a Deo mandata poteſtate faciunt: qua obſervatione veteres patres Novatianos confutabant, qui

---

(a) *Jo. XX. 21.* (b) *Chryſoſt. lib. III. de ſacerdotio.*

qui quod ſolus Deus peccata remittere poſſet, contendebant, eccleſiam omnium peccatorum remittendorum non habere poteſtatem. *Solus hoc*, peccata nempe dimittere, *inquies*, *Deus poterit*, ſunt verba Paciani ad Sympronianum Novatianum (*a*). *Verum eſt*, *ſed quod per ſacerdotes ſuos facit*, *ipſius poteſtas eſt*. Et quamvis per plura ſaecula in eccleſia Latina, & nunc etiam in Graeca, ſacerdotes, dum abſolvebant a peccatis, Deum rogabant, ut peccata donaret, non ipſi dimittebant; tamen id non probat veteres Latinos ſacerdotes & nunc Graecos verum non exercere judicium; ſiquidem qui vice Dei judicant, non a ſe peccata dimittunt, ſed tamquam ejus, qui peccata donare poteſt, miniſtri. Cauſſa autem miniſtratrix dum vice Dei operatur, & indicativo & optativo & imperativo modo de effectu producendo loqui poteſt, quod Morinus (*b*) pluribus probat.

Sed ex regulis a Chriſto datis.

§. VII. Verum enimvero non paſſim pro arbitrio ſolvendi poteſtate uti debent domini ſacerdotes, ſed ſecundum leges ab ipſo Deo & eccleſia praeſcriptas. Miniſtri ſcilicet Dei in dimittendis peccatis ſacerdotes ſunt; atque eos tantum valent abſolvere, quos Deus in caelis abſolvit. Deus autem non parcit, niſi ſeria poenitentia peccata ſua peccatores defleant, & operibus bonis ipſi placere ſtudeant, & in melius pravam

(a) *Pacian. ep. I. ad Sympronian.* (b) *Morin. de poenit. lib. VIII. cap.* 19. *n.* 16. *& cap.* XX. *& ſeqq.*

voluntatem reforment. *Deus*, inquit Auguſtinus (a), *converſis ad ſe peccata donat, non converſis non donat*. Et Fulgentius, *ipſa juſtitia Dei talis eſt, ut averſos damnet, converſos ſalvet*. Hinc eos tantum reconciliare poſſunt ſacerdotes, qui fructus dignos poenitentiae edunt, qui peccata ſua confitentur & deteſtantur, & deinceps non peccaturos proponunt. Egregie Gregorius M. (b), *Cauſae penſandae ſunt, & tum ligandi atque ſolvendi poteſtas exercenda*. Et Gregorio antiquiores patres Cyprianus & Auguſtinus (c) docent, viventes & gratia Dei ſuſcitatos abſolvi debere non mortuos: quod non eo ſpectat, quaſi ſacerdotes debeant tantum eos abſolvere, quibus ipſe Deus ante pepercit; cui enim parcitum eſt, fruſtra iterum parcitur; ſed ut intelligamus eos tantum abſolvendos, qui gratia Dei excitati confeſſione lacrimis & perſeverantia in bonis operibus ad abſolutionem praeparantur (d).

Eccleſia omnia peccata dimittit.

§. VIII. Poteſtas autem eccleſiae, qua per poenitentiae ſacramentum peccata dimittit, generalis eſt; nec profecto peccatum ullum licet invenire, cujus dimittendi poteſtatem eccleſiae ſuae Chriſtus non fecerit: quae eccleſiae catholicae doctrina eſt. Sane nulla exceptione ligandi & ſolvendi poteſtatem eccleſiae ſuae Chriſtus demandavit (e). Et Apoſtolus pacem dedit chriſtia-

(a) *Auguſt. in pſal. XXXII.* (b) *Greg. M. hom. XXVI. in Evang.* (c) *Cyprian. ep. III.*, *Auguſt. ſerm. VIII. de verbis domini*. (d) *Confer. Morin. de poenit. lib. I. cap. 7. n. 11.* (e) *Jo. XX. 23.*

ſtiano cuidam eccleſiae Corinthiacae, qui in ſcelus lapſus erat, quod nec inter gentes audiebatur (*a*). Joannes quoque apoſtolus adoleſcenti, qui poſt baptiſmum latro evaſerat, & tot homines occiderat, pacem dedit, quod narrat Clemens Alexandrinus (*b*). Ad rem auctor apoſtolicarum conſtitutionem (*c*), *nullum majus peccatum quam idolorum cultus*; *eſt enim impietas in Deum*; *tamen per veram poenitentiam remiſſum eſt*. Errarunt itaque Montaniſtae & Novatiani, qui docebant ad peccata graviora dimittenda nullum eccleſiae jus eſſe. At peccatum in ſpiritum ſanctum *non habebit remiſſionem in aeternum* (*d*). Non convenit inter patres, in quo peccati in ſpiritum natura conſiſtat, quod multis Binghamus (*e*) adſtruit; ſed Auguſtini, Fulgentii (*f*) aliorumque ſententia videtur praeferenda, qui eo nomine intelligunt perverſitatem & obſtinationem animi in aliquo crimine uſque ad mortem, quo fit, ut in ſpiritum ſanctum peccantes impoenitentes moriantur. Ita acceptum convicium in ſpiritum ſanctum vere eſt irremiſibile; etenim ſecundum divinam juſtitiam peccata non remittuntur, niſi eorum peccatores poeniteat. Verum in hac ſpecie non eſt venia peccato in ſpiritum ſanctum, non quod eccleſia poteſtate re-

(a) 2. *ad Cor. II.* (b) *Ap. Euſeb. lib. III. cap.* 17.
(c) *Conſt. apoſt. lib. I. cap.* 23 (d) *Matth. XII.* 31., *Marc. III.* 29. (e) *Bingh. orig. eccleſ. lib. XVI. cap.* 7. §. 3. (f) *Auguſt. ſerm. XI. de verbis domini, & expoſ. in Roma. I.*, *Fulgent. de fide ad Petrum cap. III.*

remittendi diſtituatur; ſed quia deficit in homine poenitentia & recipiendae gratiae apta conditio.

Multis criminibus olim abſolutio denegata.

§. IX. Quamvis autem omnium peccatorum dimittendorum poteſtate eccleſia donata ſit; tamen in plerisque Occidentalibus eccleſiis fortaſſe poſt ſaeculi ſecundi medietatem invaluit, ut gravioribus criminibus pax & venia etiam in exitu denegaretur, idque etiamſi peccatorum admiſſorum reos poeniteret, quod Petavius, Sirmondus, Albaſpinaeus aliique pluribus probant. Ea crimina in primis erant idololatria, homicidium & adulterium, quibus etiam in fine eccleſiam Romanam abſolutionem denegaſſe aperte Tertullianus (*a*) adfirmat; qui licet Montaniſta, ex vero rem propoſuit; inde enim contra poteſtatem dimittendi peccata, quam ſibi eccleſia vindicabat, argumentatur; nec veri ſpeciem ullam habet, hominem ſeverum ex falſa hypotheſi catholicos adgredi voluiſſe (*b*). Severitatem vero longe intenderunt patres Illiberitani, qui praeter idololatras (*c*) negant etiam *in fine communionem* lenonibus, puerorum ſtupratoribus, fratrum delatoribus, ſi ex delatione fratres interfecti aut proſcripti eſſent, aliiſque peccatoribus, qui uno crimine duo aut tria ſcelera ſimul perpetrarent, aut unum grande crimen admit-

(a) *Tertull. de pudicit. cap. V. VI. & IX. & ult.*
(b) *Conferat. Duguetus diſſert. XVI. §. 2.* (c) *Conc. Illiber. can. I.*

mitterent (a). *Communio* autem in canonibus Illiberitanis abſolutio erat non euchariſtia, quod viri rerum eccleſiaſticarum ſcientiſſimi obſervarunt; origine enim ſua ea vox fidelium ſocietatem denotat, ad quam fideles lapſi per abſolutionem reducebantur (b): nec recte ſentit N. Alexander, dum *communionem* in Illiberitanis canonibus euchariſtiam interpretatur (c). Porro in exitu denegabatur venia iis, qui in quolibet peccato mortali conſenuerant, nec niſi in ſummis vitae anguſtiis poenitentiam petebant (d); carebant quoque venia, qui poſt actam publicam de criminibus poenitentiam iterum eadem vel alia grandia crimina admitterent (e); rei ultimo ſupplicio damnati (f); & epiſcopi qui ambitione ducti ab una ad alteram eccleſiam tranſibant (g). Tanta ſeveritate monitos fideles eccleſia voluit, ut ſummopere a lapſu ſibi caverent; & tempore praeſertim perſecutionis videbatur neceſſarium rigorem intendere, *ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret a lapſu*, ut Innocentius I. loquitur (h). Itaque qui grandia iſta cri-

(a) *Conc. Illiber. can. XII. LXXI. LXXIII. Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. XVIII. cap.* 4. §. 4. (b) *Confer. Albaſpinaeus obſervat. lib. II. cap.* 8. (c) *N. Alexander diſſ. VII. in* 3. *ſaecul. prop.* 3. (d) *Cypr. ep. LII. ad Antonian.*, *conc. Arelat. I. can. ult.*, *Innoc. I. ep. III. ad Exuperium*. (e) *Ambroſ. lib. II. de poenit. cap.* 10., *Auguſt. ep. LIV. ad Macedon.* (f) *Confer. Martene lib. I. cap.* 6. *art.* 2. *n.* 6. (g) *Concil. Sardic. can. I. & II.* (h) *Innoc. I. cit. ep. III.*

crimina admitterent, privati ſacramentorum auxilio, contritionis vi a Deo poterant veniam obtinere. Negabat autem eccleſia omnino veniam gravibus criminibus non defectu poteſtatis, ſed ſeveritate diſciplinae, quo a Novatianis diſtabat (*a*). Sed lapſu temporis a veteri ſeveritate eccleſia deſcivit, & omnibus peccatoribus etiam iis, qui in fine poenitentiam petebant, pacem dedit, quod variis canonibus ſtatutum eſt.

C A P U T XVIII.

De dolore ad ſacramentum poenitentiae neceſſario.

Sacramenti poenitentiae quaſi materia.

§. I. Quemadmodum cetera ſacramenta, ſic etiam poenitentia conſtat ſignis ſenſibilibus, elemento & verbis, quibus gratia ſignificatur & confertur. Tres poenitentis actus, contritionem ſcilicet, peccatorum confeſſionem & ſatisfactionem eſſe ſacramenti poenitentiae *quaſi materiam* docet eccleſia; nec ſine iis haberi poteſt peccatorum remiſſio. *Sunt quaſi materia hujus ſacramenti*, ajunt Tridentini patres (*b*), *ipſius poenitentis actus, nempe contritio, confeſſio & ſatisfactio, qui quatenus in poenitente ad inte-*

(a) *Albaſpin. loc. cit. cap. XXI., Bevereg. not. ad can. VIII. conc. Nicaeni, card. Bona rer. liturg. lib. I. cap.* 27. *n.* 3. (b) *Trid. ſeſ. XIV. cap.* 3.

tegritatem ſacramenti & ad plenam & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, poenitentiae partes dicuntur. Non autem tres iſti actus ejuſdem neceſſitatis ſunt, ut ſinguli reipſa praeſtari debeant: etenim ſine contritione omnino venia non obtinetur; nemo quippe venia dignus eſt, niſi a via ſua mala convertatur, & peccata ſua plangat & deteſtetur. At confeſſio & ſatisfactio deſiderio in quibuſdam caſibus ſuppleri poſſunt. Nam ſi quis caſu quolibet linguam habeat impeditam, ſignis & nutibus, vel vitae bene actae teſtimonio oris confeſſio ſuppletur. Et ſatisfactio ex integro omitti poteſt, ejuſque ſufficit propoſitum, ubi poenitens in mortis periculo abſolutione donatur (a).

An tres actus poenitentis ſint vera materia poenitentiae.

§. II. In his conſentiunt catholici omnes; ſed quo ſenſu tres poenitentis actus *quaſi materia* poenitentiae ſint, inter theologos non convenit. Plerique poſt S. Thomam contendunt, contritionem, confeſſionem & ſatisfactionem propriae ſic dictae materiae rationem habere, idque quia Chriſtus virtutem poenitentiae ad ſacramentum elevavit (b); ideo vero dici *quaſi materiam*, non quod verae materiae rationem non habeant, ſed quod ejus generis materia non ſint, quae extrinſecus exhibetur. Contra Scotus & Scotiſtae aliique theologi, in primis Mal-

(a) *Confer. N. Alexander lib. II. tholog. dogm. & mor. de ſacram. poenit. cap. 4. art. 1.* (b) *Confer. Drouven. de re ſacram. lib. VI. q. 3. cap. 2. art. 3.*

Maldonatus, docent ſacramenti poenitentiae eſſentiam in ſola abſolutione poſitam eſſe, tres vero poenitentis actus eſſe poenitentiae partes, quatenus ſunt conditiones, ut ſacramentum peccata remittat, non quod illis intrinſece, veluti ex aqua baptiſmus, conſtet. Et quoniam abſolutio potius forma eſt ſacramenti poenitentiae quam materia; hinc Maldonatus ait, eam diverſo reſpectu & materiam & formam eſſe, & materiam quidem quatenus ritus eſt ſenſibus ſubjectus, formam vero quatenus abſolutionem ſignificat. Ex his duabus ſententiis plauſibilis prima eſt; at non pertinet ad fidem, & praeterea in eo peccare videtur, quod quae ad ſacramenti effectum ſunt diſpoſitiones, ejuſdem elementum conſtituat. Sed altera illud habet incommodi, quod non vere ſed relate materiam ſacramenti a forma diſtinguit; & ex natura ſacramentorum verbum ad elementum accedat oportet, ut fiat ſacramentum.

An manuum impoſitio ſit vera poenitentiae materia?

§. III. Porro non deſunt theologi, qui elementum, unde conficitur poenitentiae ſacramentum, manuum impoſitionem faciunt, cui verbum abſolutionis accedens ſacramentum conſtituit. *In confeſſione quando ſit abſolutio*, inquit Alexander Halenſis (a), *ponit ſacerdos manum ſuper caput poenitentis in ſignum, & benedicit, & ita aſſumit aliqua ſigna ſenſibilia*. Idem etiam

(c) *Alexand. Halenſ. in ſumma part. IV. q. 5. memb. 1. art. 1.*

etiam tenent Guilelmus Pariſienſis epiſcopus, Guilelmus Antiſſiodorenſis, Vincentius Bellovacenſis, Marianus Victorius aliique. Conſiat quippe ex univerſa antiquitate ſemper abſolutionem a peccatis per manuum impoſitionem datam fuiſſe (a): a quo ritu ſacramentum poenitentiae *manuum impoſitio*, & diſtinctionis cauſſa *manuum impoſitio reconciliatoria* a patribus appellatur (b). Porro ſacramenti poenitentiae naturae videtur convenire, ut ejus elementum ſit manuum impoſitio: in compertis enim eſt, Chriſtum & apoſtolos manuum imponendarum ritum ad miracula & magnos effectus producendos uſurpaſſe: & qui major & divinior effectus, quam ut homines peccata dimittant? Quod vero idem ritus aliis ſacramentis confirmationi nempe & ſacris ordinationibus etiam conveniat, id nihil quidquam obturbat; nam verbum elemento accedens ritum manuum imponendarum ad proprium effectum determinat. Ceterum ſententia iſta inter ſcholaſticos non adeo multos patronos invenit; poſt medium enim ſaeculum XIII. eorum multi tamquam meram caerimoniam manuum impoſitionem in abſolvendis peccatis tenuerunt; quo factum, ut a multis tamquam ſupervacua negligeretur; ſed multa concilia ad hunc uſque diem eam non omitti juſſerunt.

Definitio contritionis.

§. IV. Ex tribus poenitentis actibus, unde ſacramenti abſolutionis quaſi materia conſtat,

(a) *Confer. Morin. de poenit. lib. VIII. cap.* 15

(b) *Conc. Arauſic. I. can III.*

primus & ad poenitentis reconciliationem omnino neceſſarius dolor eſt, qui recepta in eccleſia voce appellatur *contritio*. Eſt contritio a *conterendo*, quod eſt in pulverem redigere: at in ſcripturis ea vox uſurpatur ad magnam afflictionem & altum dolorem, qui cor frangit, lacerat & veluti in partes minuit, indicandum. Uſu vero eccleſiaſtico contritio deſignat dolorem, qui ad obtinendam ſive in baptiſmo, ſive in poenitentia peccatorum veniam neceſſarius eſt. Itaque *contritio eſt animi dolor & deteſtatio de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cetero*, ut Tridentini patres definiunt (a). Nempe contritio eſt voluntatis actio, & ita interna eſt & dolor intrinſecus, lacrimae autem & alia externa ſigna interioris contritionis, quae foras erumpit, teſtes ſunt. Et poteſt eſſe dolor etiam ſine lacrimis & ſignis externis: immo in altis doloribus homines obſtupeſcunt: quo ſpectat illud poëtae, *curae leves loquuntur, ingentes ſtupent*. Porro dolor iſte debet eſſe de peccato commiſſo, hoc eſt generalis de omnibus peccatis, & cum propoſito non peccandi de cetero: etenim contritionis vis malae actae vitae odium & expiationem continet, & praeterea vitae novae inſtituendae propoſitum: contriti enim a via ſua mala convertuntur, quo fit, ut praeterita plangant, & plangenda iterum non committant. Et quoniam dolor iſte impium ad juſtitiam ducit, hinc debet eſſe ex argumentis ſupra naturam poſitis conceptus, hoc eſt mo-

(a) *Trid. ſeſ. XIV. cap.* 4.

motu fidei, non rationibus naturalibus excitatus; dolor enim peccatorem ad Deum convertere debet; tantumque ad Deum convertuntur, qui ex rationibus ſupra naturam poſitis de peccatis dolent.

Contritio perfecta.

§. V. Eſt autem contritio duplex perfecta nempe & imperfecta, quarum illa nomine generis *contritio*, iſta vero *attritio* dicitur. Perfecta contritio eſt dolor de peccato commiſſo ex amore Dei ſuper omnia conceptus, & caritate perfectus, cum propoſito in poſterum non peccandi. Scilicet fit aliquando, ut peccatores Deum veluti ſummum bonum & omnis juſtitiae fontem concipiant. Hinc vitam ſuam animo repetentes, anguntur & dolent, quod in Deum omnis bonitatis & juſtitiae fontem peccarunt: dolentque profecto alto ſummoque dolore; qui nempe reſpondeat ſummo, quod amiſerunt, bono. Summus autem hinc dolor in deſperationem non adigit, immo potius in ſpem veniae erumpit; ſciunt enim, qui propter Deum dolent, illum miſeria ſuarum creaturarum non delectari; & ita eo ipſo quod dolent, ſpe veniae attolluntur. Ceterum ſine ſpeciali Dei auxilio tantam contritionis vim hominibus concipere non datur, idque ut plurimum paullatim peccatores adſequuntur. Primum nempe lumine fidei illuſtrantur, tum peccatorum ſuorum recenſione torquentur & anguntur, quod Deum judicem timent; dehinc ſpe veniae obtinendae confiſi, Deum tamquam omnis juſtitiae & bonitatis fontem amare incipiunt, ſenſimque in amore creſcunt, prout idea Dei perfectior & robuſtior evadit.

Non eſt neceſſaria ad ſacramentum poenitentiae.

§. VI. Jam vero contritio ubi Dei beneficio caritate perfecta eſt, voto ſacramenti inſtructa hominem Deo reconciliat, priuſquam ſacramentum actu ſuſcipiatur, quod Tridentini patres docent (*a*); paſſim in ſcripturis Deus veniam & vitam aeternam iis pollicitetur, qui ad ſe toto corde convertuntur, eumque vere diligunt. Hinc neceſſario poenitentiae ſacramento praemitti non debet: peccata enim dimittenda non dimiſſa ſacramentum poenitentiae ſupponit: & deinde veri judices non eſſent domini ſacerdotes, nec vere peccata dimitterent, ſi perfecta caritate inſtructi ad ſacramentum poenitentiae peccatores accedere deberent. Interim ex ſchola theologi paene omnes ante concilium Tridentinum tenebant, perfectam contritionem ſacramento poenitentiae praemittendam, nec poſſe ſacerdotes quemlibet abſolvere, quem probabiliter a Deo abſolutum non crederent. Hac autem poſita ſententia non uno modo abſolutioni virtutem ſcholaſtici conciliabant: plerique enim poſt Magiſtrum (*b*) tenebant, ſacerdotes ſententia ſua declarare judiciali ratione poenitentem a Deo abſolutum, & eidem congruas ſatisfactiones imponere: alii vero (nam ceteras ſententias mitto) culpam a ſolo Deo per contritionem, reatum aeternae damnationis a ſacerdote per abſolutionem donari: quam doctrinam Hugo a S. Vi-

(a) *Trid. ſeſ. XIV. cap.* 4. (b) *Magiſter lib. IV. diſt.* 17.

S. Victore (*a*) proponit. Poſt concilium Tridentinum non defuerunt viri graves, qui contritionem veram abſolutioni dandae tenuerunt neceſſariam; at plerique omnes theologi contrariam ſententiam amplexi ſunt, docueruntque, imperfectam contritionem ad veniam in ſacramento poenitentiae obtinendam ſufficere. Quae ſententia & poteſtati clavium & ſacramenti poenitentiae inſtitutioni conſentanea eſt. Ceterum antiquorum ſcholaſticorum ſententia etſi abſolutionis virtutem veluti exanguem relinquat; non tamen ab eccleſia exploſa eſt, quod Launojus & Drouvenus pluribus probant (*b*).

Contritio imperfecta ſeu attritio.

§. VII. Imperfecta contritio, quae recepto vocabulo *attritio* dicitur, eſt dolor & deteſtatio de peccato commiſſo, vel ex turpitudinis peccati conſideratione vel ex gehennae & poenarum metu conceptus, qui veniae concepta ſpe peccandi voluntatem excludit (*c*). Antiquis patribus vox *attritionis* ignota fuit, & ut obſervat Morinus circa an. Chriſti CIↃCCXX. in ſcholis audiri & per theologorum ora volitare coepit (*d*). Scilicet raro admodum unico veluti momento & ſtatim impius juſtificatur; quin potius ad juſtitiam quibuſdam diſpoſitionibus, ſic ordinante divina providentia, impii praeparantur. Praeparatio-

(a) *Hugo ad S. Victore lib. II. de ſacram. part.* 14. *cap.* 8. (b) *Launojus in libro de mente concili Trid. circa contritionem par. I., Drouven. de re ſacram. lib. VI. q.* 4. *cap.* 2. *art.* 1. (c) *Conc. Trid. ſeſ. XIV. cap.* 4. (d) *Morin. de poenit. lib. VIII. cap.* 2 *n.* 14.

tiones iſtae contritionis nomine dici non poterant; ex ſententia enim ejus aetatis ſcholaſticorum gratiam contritio ſequitur, non praecedit. Itaque neceſſario fuit illis nomen aliquod invenire, quo praeparationes ad juſtificationem neceſſarias ſignificarent; quum philoſophando ad id parum idonea antiqua nomina *contritionis & compunctionis* obſervaſſent. Hinc *attritionis* nomen invenerunt, quo indicaretur ad juſtitiam diſpoſitio, quae nondum eſt caritate perfecta, ſed per Dei gratiam ad contritionem tendit. Primi hoc nomen celebre fecerunt Alexander Halenſis, Albertus M & Guilelmus Pariſienſis epiſcopus. Satis vero aptum ad rem praeſentem attritionis nomen ſcholaſtici judicarunt; ex eorum enim ſententia attritum eſt imperfecte contritum, cujus ſingulae partes non ſunt adhuc ſatis tritae & comminutae. Semel invento vocabulo deinceps theologi omnes uſi ſunt, illudque etiam eccleſia ſuum fecit & conſecravit.

Merus poenarum aeternarum timor utilis.

§ VIII. Jam vero attritio ſeu timor poenarum aeternarum ex fide, ſed non ex amore Dei & juſtitiae conceptus, homini peccatori utilis eſt. Et male profecto Lutherus docuit, timorem gehennae malum eſſe, & facere hominem hypocritam. Sane dum homines poenas ſine amore juſtitiae metuunt, ſaltem a peccatis abſtinent: quo ſenſu Auguſtinus timorem ex ſolo metu conceptum paſſim commendat. *Fac*, inquit uno loco (*a*), *vel timore poenae, ſi nondum potes amore ju-*

(a) *Auguſt. ſerm. XIII. de verbis apoſtoli.*

juſtitiae. Sunt quidem juſti juſtitia externa, qui oderunt peccare formidine poenae, atque ita ſi ſperare poſſent impunitatem, in omne genus flagitiorum erumperent, *ſit ſpes fallendi*, *miſcebis ſacra profanis*: at eſt aliquid a malo, ex quocumque tandem principio fiat, abſtinere: ac proinde timor gehennae homini utilis eſt, ſaltem quod externum peccati opus prohibet. Quid quod poenarum timor ſaepe homines ad caritatem & juſtitiam perducit? Scilicet ſaepe homines poenarum metu conterriti bonam mentem induunt, & auxilio divinae gratiae paullatim remotis impedimentis, quod erat ex neceſſitate & timore coeptum, fit caritate perfectum. Eleganter Auguſtinus (a) de eo, qui tantum timore poenarum a malo abſtinebat: *formido mali in eo eſt*, *nondum dilectio boni*; *ſed time tamen*, *ut iſta formido cuſtodiat te*, *ut perducat ad dilectionem* .... *eſt enim quidam cuſtos timor & quaſi paedagogus legis*. Quae quum ita ſint, merito Tridentini (b) patres eam exploſerunt ſententiam, quae ferebat, gehennae metum, quo ad Dei miſericordiam dolendo confugimus, aut a peccato abſtinemus, peccatum eſſe, aut peccatores majores facere.

Attritio ſine Dei amore ad ſacramentum non ſufficit.

§. X. Utilis quidem eſt homini peccatori dolor ex mero gehennae aut turpitudinis peccati metu ſine Dei amore conceptus; at num ad pecca-

---

(a) *Auguſt. ſerm. XVIII. cap.* 8. *de verbis apoſtoli vet. edit.* (b) *Trid. ſeſ. XIV. cap.* 4.

catoris reconciliationem in ſacramento poenitentiae ſufficiat, inter theologos a concilii Tridentini tempore non convenit. Et magis eſt, attritionem, omni caritatis erga Deum actu, etiam inchoato, deſtitutam nec in ſacramento ad hominis juſtificationem prodeſſe. Sane quouſque peccatores peccatis adhaerent, nec Deum amant, *manent in morte* (*a*); & ſunt anathema (*b*): non ergo qui Deum non amant, umqnam juſtificantur. Porrò peccata in ſacramento poenitentiae non dimittuntur, niſi peccatores ſe ad Deum convertant: qui autem tantum poenas aeternas timent, peccatis adhuc haerent; atque adeo ad Deum converſi non ſunt (*c*). Ipſi quoque Tridentini patres etſi ea de re nihil definire voluerint, tamen non obſcure ad gratiam & reconciliationem requirunt Dei amorem: docent enim attritionem in ſacramento poenitentiae ad gratiam diſponere, *ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniae* (*d*) attritio autem ex ſolo poenarum aeternarum metu voluntatem peccandi non excludit: qui enim non peccant tantum quod poenas timent, peccarent profectò, ſi id facere poſſent impune. Hinc merito clerus Gallicanus an. CIϽIϽCC. veluti falſam & patribus Tridentinis adverſam hanc transfixit propoſitionem, *attritio ex gehennae metu ſufficit etiam ſine ulla Dei dilectione & ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu, quia talis honeſta & ſupernatularis eſt*. Nec eſt,

(a) 1. *Joan. III.* 14. (b) 1. *ad Cor. XVI.* 22.
(c) *Confer. Drouven. de re ſacram. lib. VI. q.* 4. *cap.* 4. (d) *Trid. ſeſ.* 14. *cap.* 4.

eſt, quod ſcholaſtici oggerant, vi ſacramenti *attritum fieri contritum*, quod eſt verbum per omnium ora jactatum; nam tum vera haec doctrina eſt, ſi peccator propter Deum de peccatis ſuis dolet, ſed non ea, qua par eſt, caritate: ignota enim patribus doctrina eſt, omnino mortuos, nec Deum amantes per ſacramentum ad vitam revocari. Tantum in ea ſpecie attritio ex gehennae metu ad gratiam in ſacramento poenitentiae obtinendam ſufficit, ſeu potius diſponit, ſi peccator gehennae metu conterritus Deum tanquam omnis juſtitiae & bonitatis fontem amare incipit. Sed haec ſunt theologorum.

CAPUT XIX.

De ſacramentali confeſſione.

§. I. ALter poenitentis actus, qui quaſi materiae ſacramenti reconciliationis pars cenſetur, confeſſio eſt. *Confiteri* alias apud ſacros & eccleſiaſticos ſcriptores eſt Deum laudare, vel gratias ei agere (*a*); at notione magis propria & uſu ſcriptorum etiam profanorum recepta eſt aliquid arcanum alteri incognitum privatim aut publice, ſponte aut per vim revelare: quo ſenſu in re ſacramentali accipitur. Itaque confeſſio ſacramentalis eſt manifeſtatio ſeu potius accuſatio peccatorum ſacerdoti facta ad veniam vi

(a) *Hieron. in cap.* XXXVIII. *Eſaiae*, & *in Daniel. cap. XI.*

clavium impetrandam. Scilicet qui ſua peccata domini ſacerdotibus aperiunt, non tam ea narrare debent, quaſi propriae vitae hiſtoriam exhibentes, quam ſeipſos accuſare & reos profiteri, quod in Deum peccarint. *Quid eſt peccatorum confeſſio*, inquit Gregorius M. (*a*), *niſi quaedam vulnerum ruptio: quia peccati virus ſalubriter aperitur in confeſſione, quod peſtifere latebat in mente*. Graeci ſcriptores confeſſionem paſſim dicunt ἐξαγόρευσιν quam dictionem Pullux elegantem eſſe teſtatur; ἐξαγορεύειν ſcilicet proprie eſt profiteri, in vulgus edere, manifeſtum reddere. Appellant etiam ἐξομολόγησιν, quod dum faciunt ſtricte hanc vocem accipiunt; ἐξομολογεῖσθαι enim a patribus ſaepe ſumitur pro univerſa poenitentiae actione, cujus pars confeſſio erat (*b*)

Jure divino confeſſio inſtituta.

§. II. Peccatorum autem confeſſio ex divina inſtitutione ſacramenti poenitentiae pars eſt & quovis tempore apud chriſtianos obtinuit, quod eſt fidei dogma contra recentiores haereticos definitum. Non eſt quidem in ſcripturis aperte proditum, confeſſionem a Chriſto inſtitutam, quod S. Thomas adgnoſcit (*c*), at ſponte ſua ex auctoritate clavium derivatur. Et quî alias retinere vel donare peccata poſſent domini ſacerdotes? judices incognita cauſſa quî judicabunt? Deinde niſi peccata manifeſtentur, apta remedia iis non poſſunt adhiberi, quod pertinet

(a) *Greg. M. hom. XL. in evangelia.* (b) *Confer. Morin. de poenit. lib. II. cap. 2.* (c) *S. Th. ſupplem. quaeſt. VI. art. 6. ad 2. argum.*

net ad ligandi & ſolvendi poteſtatem. Fulget porro doctrina de neceſſitate confeſſionis in patrum ſcriptis, qui paſſim docent ſacerdotibus peccata eſſe aperienda, vel quod ipſis eorum remittendorum & retinendorum jus eſt, vel quod ſacerdotum eſt criminum expendere gravitatem & apta parare remedia: idque productis patrum locis late demonſtrant theologi (*a*). Adgnoſcunt recentiores haeretici in primis Io. Dallaeus primis ſaeculis uſum ſecretae confeſſionis in pluribus ſpeciebus obtinuiſſe, ſed ſponte ſua nullo divino praecepto fideles id feciſſe contendunt: & hinc doctrinam de neceſſitate confeſſionis novitiam faciunt, ab Innocentio III. in concilio Lateranenſi ſcilicet inductam. Sed quod boni iſti viri novitium adfirmant, clavium poteſtate continetur, & patres ad curandas animi ſordes docent neceſſarium. Id autem verum eſt, nono & ſequentibus ſaeculis fuiſſe theologos, qui ſacramentalem confeſſionem jure divino non eſſe neceſſariam tenebant, quorum ſententiam tum ferebat eccleſia, quod veritas in plenario concilio non erat eliquata (*b*). Et hinc forte docuit Gratianus, neceſſitatem ſacramentalis confeſſionis ad fidem non pertinere (*c*), in quo turpiter erravit. Nec in concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. aliquid de novo inductum eſt, ſed

(a) *Confer. N. Alexander diſſ. XIV. in ſaecul. XIII. & XIV. & Juenin. de ſacram. diſſ. VI. quaeſt 5. cap. 1.*

(b) *Confer. N. Alexander cit. diſſ. 24* (c) *Grat. ad calcem. can. LXXXIX. C. 33. D. 1. de poenit.*

potius antiqua eccleſiae doctrina confirmata. Sed haec pertinent ad theologos.

Sed ſufficit ut ſecreto fiat.

§. III. Quocumque tandem modo peccata ſacerdoti aperiantur, ſive ſecreto uni ſacerdoti, ſive palam coram tota eccleſia, ad confeſſionis eſſentiam non pertinet, ſed tantum ad modum, qui varius eſſe poteſt. Id ad naturam confeſſionis ſpectat, ut ſit peccatorum omnium lethalium diſtincta & voce facta manifeſtatio ad veniam obtinendam. Hinc ſufficit, ut clam ad aures ſacerdoti peccata deponantur; nec enim exſtat ullum divinum praeceptum, quo edicitur chriſtianos peccata ſua omnia palam debere confiteri, quod Leo M. adgnoſcit (a), *quum reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis ſacerdotibus indicari confeſſione ſecreta*. Idem quoque Tridentini patres (b) obſervant, qui addunt non ſatis conſulte humana lege praecipi, ut delicta, praeſertim ſecreta, palam aperiantur. Tantum poſtulat divinum praeceptum, ut pro publicis peccatis pubblica poenitentia agatur, ut ita eccleſiae, propter pubblica crimina offenſae, ſatisfiat. Ceterum ſi qui ad majorem ſuorum ſcelerum vindictam & humilitatem & aliorum exemplum velit publicam confeſſionem edere, is laude dignus reputatur, nec tanta humilitas fructu ſuo carebit.

Olim

(a) *Leo M. ep. LXXX. ad epiſcop. Campaniae.*
(b) *Trid. ſeſ. XIV. cap. 5.*

Olim ut plurimùm palam facta confeſſio.

§. IV. Quamvis autem nullum exſtet divinum praeceptum, quo chriſtiani ad publicam confeſſionem adigantur; tamen in veteri diſciplina & apud Graecos & Latinos ſollemne fuit, peccata etiam occulta palam confiteri: quod multis productis monumentis Morinus (*a*) probat. Et ſane Tertullianus, Pacianus & Ambroſius (*b*) fideles ad publicam occultorum criminum confeſſionem hortantur, quod qui audiunt fratres earumdem paſſionum conſortes ſunt, nec de alterius crimine in riſum ſolvuntur, aut de alterius ruina laetantur: quin potius comprecatores pro manifeſtatis criminibus apud Deum exiſtunt. Sed non omnia omnino occulta peccata vulgari ſolebant, ſed tantum ea, quae in utilitatem eccleſiae cedebant, nec periculum aliquod peccatori ingerebant. Hinc prius peccata omnia clam ſacerdoti aperiebantur, qui pro prudentia ſua ea adnotabat, quae inde poenitens evulgaret. *Si intellexerit & praeviderit ſacerdos*, inquit Origenes (*c*), *talem eſſe languorem tuum, qui in conventu totius eccleſiae exponi debeat & curari, ex quo fortaſſe & ceteri aedificari poterunt, & tu ipſe facile ſanari, multa hoc deliberatione & ſatis perito medici illius conſilio procurandum eſt*. Et in eccleſiis ubi inſtitutus erat poenitentiarius, unum ex ejus officiis fuiſſe videtur ſecernere & indicare, quae pecca-

---

(a) *Confer. Morin. lib. II. de poenit. cap.* 9. *ſeq.*
(b) *Tertull. de poenit. cap. X.*, *Ambroſ. lib. II. de poenit. cap.* 10. (c) *Orig. hom. II. in pſal.* 37.

cata in eccleſia deberent evulgari. Videtur hic mos inductus quod patres rigide verba apoſtoli acceperint (a), *peccantes coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant*. Stetit publica quorumdam occultorum criminum poenitentia in Oriente uſque ad Nectarium, qui quod per ſcelus a diacono cum matrona poenitentiam in eccleſia agente admiſſum eccleſia Conſtantinopolitana offenſa eſſet, & poenitentiarium & publicam confeſſionem, & publicam poenitentiam abrogavit (b); exemplumque Nectarii ceterae per Orientem eccleſiae imitatae ſunt. Et errant profecto, qui putant, Nectarium omnem confeſſionem abrogaſſe; conſtat enim ab eo tempore fideles in Oriente privatim ſua peccata conſiteri conſueviſſe & poenas canonicas pro iis toleraſſe, quod ex Graecorum poenitentialibus libris conſtat (c). Sed in Occidente ſaeculo VIII. una cum publica occultorum criminum poenitentia deſiit obligatio ad quaedam occulta crimina manifeſtanda.

Confeſſio debet eſſe integra.

§. V. Ut vero ſacramentalis confeſſio recta & juſta ſit, integra eſſe debet, hoc eſt aperiri debent peccata omnia mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem memoria ſuppetit, eorumque adjuncta, quae peccatorum ſpeciem mutant: quae eſt eccleſiae doctrina a patribus Tridentinis confirmata (d). Non enim alias judices

(a) 1. *ad Tim. V.* 20. (b) *Socrat. lib. V. cap.* 19. *Sozomen. lib. VII. cap.* 16. (c) *Confer. Morin. de poenit. lib. VI. cap.* 23. *n.* 3. (d) *Trid. ſeſ. XIV. cap.* 5.

ces damnare & abſolvere poſſunt, quam ſi de criminibus ante conſtiterit: & poenitentiarum impoſitio recte non procedit, niſi cognita ſingulorum peccatorum malitia. Num vero etiam aperiri debeant adjuncta, quae in eadem ſpecie aggravant peccati malitiam, theologi inter ſe non conveniunt, nec ea de re patres Tridentini quidquam habent. Sed magis eſt, etiam adjuncta, quae multum peccatorum gravitatem augent, eſſe aperienda, quod alias apta remedia applicari non poſſint (*a*). Dubia etiam peccata mortalia ſacerdoti ſunt aperienda, ſive quod ea admiſiſſe dubitemus, ſive quod utrum mortalia an venialia ſint nobis non conſtet (*b*). Sed peccata venialia, quae a gratia Dei minime excludunt, & facile aliis remediis poſſunt expiari, non neceſſario ſunt in confeſſione aperienda: quamvis ſemel in anno teneantur confiteri, qui ſolis peccatis venialibus adſtringuntur, ut ita eccleſiae praecipienti obediant, quod merito contra Dominicum Sotum, Eſtium alioſque Jueninus (*c*) tuetur. Quod ſi phyſicum impedimentum obſtet, quominus integra confeſſio ſit, non propterea denegari debet reconciliatio, modo ſaltem aliquo ſigno de poenitentia & bona voluntate conſtet (*d*).

Quan-

(a) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract. de poenit. cap. 5. art. 6.* (b) *Confer. Drouven. de re ſacram. lib. VI. cap. 2. q. 5.* (c) *Juen. de ſacram. diſſ. VI. q. 5. cap. 3. cap. 2.* (d) *Conc. Carthag. IV. can. LXXVI., conc. Arauſic. I. can. XII.*

Quando complices in confeſſione manifeſtari oportet.

§. VI. Una cum criminibus etiam criminis participes tacito eorum proprio nomine in confeſſione deſcribi debent, ubi peccati ſpecies vel gravitas alio modo non poteſt internoſci: quae praxis ſemper in eccleſia obtinuit (a). Et ſi complicis deſcriptio ſaepe ejus perſonam manifeſtat., non propterea detractores & maledici confitentes cenſendi ſunt; nam non odio, nec detrahendi, ſed potius accuſandi ſui cauſſa ſocium deſcribunt ſacerdoti, qui alias ſumma ſilentii lege tenetur (b). Immo olim in confeſſione ſive privata, ſive publica ſocii criminum aperiebantur, etiam ubi id neceſſarium non erat ad crimen detegendum, modo inde nihil offenſionis in eccleſiam, nec periculum in ipſum denuntiatum redundaret, quod Morinus pluribus docet (c). Eccleſia vero contra detectos criminis ſocios judiciali quadam ratione procedebat, ſpectabatque inquiſitio iſta poenitentiae ſacramentum & chriſtianorum emendationem. Sed poſtquam poenitentiae ſacramentum omnem externi judicii formam depoſuit, fere deſiit ſociorum deſciptio, ubi ad crimen detegendum non eſt neceſſaria: tantumque hodie quando ſocii manifeſtatio non ſpectat confeſſionis integritatem, poſſunt ex lege caritatis complices detegi, ut

---

(a) *Morin. loc. cit cap.* 12. *n.* 2. *& ſeqq.* (b) *Confer. N. Alexander lib. II. theol. dog. & moral. de ſacram. poenit. cap.* 5. *art.* 7. (c) *Morin loc. cit. cap.* 13. *n.* 8.

ut arcani religione & prudentiae regulis ſervatis & venia confitentis habita ſacerdotes ſalutem reorum detectorum procurent. Quod ſi ſocio criminis etiam ex integritate confeſſionis detecto, alicui grave damnum timeatur, tunc ſi alteri confiteri non poſſumus, recte pro ea vice complicis adjunctum reticetur (a).

Confeſſio ſpontanea eſſe debet.

§. VII. Id porro ad ſacramentalis confeſſionis naturam pertinet, ut ſponte fiat, ut ſcilicet peccator delictum ſuum recognoſcens & deteſtans, illud ſponte ad eccleſiam deferat. Peccata equidem non dimittuntur, niſi ea peccatores defleant, & confiteantur: & qui animo dolent, ſponte confitentur, utpote qui malis affectionibus cupiunt adhibere medicinam. Quo fundamento veteres patres recte judicabant, peccata ultro confeſſa eſſe leviora, majora vero quae obtegebantur, & demum per delationem eccleſiae innoteſcebant. *Non eſt dubium*, inquit Ambroſius (b), *levius eſſe crimen, ubi peccatum ſuum ultro homo confitetur & poenitet*. Et quoniam ubi delicta leviora ſunt, ibi mitiores poenitentiae; veteres canones & patres mitius eſſe puniendos peccatores edicunt, qui ſponte peccata confitentur, quam ſi de iis accuſati legitime convincuntur: quo ſpectant multi canones concilii Illiberitani, aliquot Gregorii Thaumaturgi, Baſilii M. & Gregorii Nyſſeni, quos Morinus (c) enarrat. Spontanea autem confeſſio

 non

(a) *S. Th. in IV ſententiar. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 3.
(b) *Ambroſ. ad virginem lapſam cap. VIII.* (c) *Morin. de poenit. lib. II. cap.* 6.

non diu eſt differenda; dilatio enim confeſſionis ex impoenitentia eſt, creſcitque impoenitentiae argumentum, quo magis in longum converſio & confeſſio differuntur. Et recte eccleſia ſemper ſuſpectam habuit eorum poenitentiam, qui tantum in morte reconciliationem petebant (a).

Delatio criminum ad eccleſiam.

§. VIII. Quod ſi ſponte peccatores crimina ſua eccleſiae non confiterentur, tum in veteri diſciplina reliqui chriſtiani, quibus crimina fratrum etiam occulta innoteſcebant, eos ad eccleſiam deferre tenebantur, quod niſi feciſſent, aut ſi tardius feciſſent, ipſi puniebantur, idque ex Baſilio, Auguſtino (b) aliiſque monumentis conſtat. Delatio autem iſta ex regula fraternae caritatis erat facienda, nempe primum peccatores clam conveniebantur, & tum ſi admonitionibus non obtemperaſſent, deferebantur ad eccleſiam. Reos delatos epiſcopi privatim admonebant, ut peccata confiterentur, & poenitentiam agerent, qui ſi id facere detrectarent, inſtituebatur judicium & teſtes audiebantur; ſpectatque inquiſitio iſta poenitentiae ſacramentum, quod olim non omnem judicii formam reſpuebat, & chriſtianorum emendationem. Praxis iſta nitebatur veterum chriſtianorum ſanctitate, quibus vetitum erat cum malis hominibus communicare, ne modicum fermentum totam maſſam corrumperet. Inſtituto judicio, ſi de-cri-

(a) *Auguſt. hom. XLI. ex. L.* (b) *Baſil. in regulis fuſius diſputatis interrog. XLVI., Auguſt. hom. XLIX. ex. L. Confer. Morin. loc. cit. cap. 7.*

criminibus non conſtaret, & reus negabat, nulla publica aut privata poenitentia irrogabatur, ſed ſibi relinquebatur, donec compunctus crimen confiteretur, & poenitentiam poſceret (*a*). Si vero crimina probarentur, & accuſati agere poenitentiam detrectarent, primum tantum extra eccleſiam projecti, inde etiam poenis temporalibus per magiſtratum epiſcopis petentibus ad poenitentiam coacti ſunt (*b*). In Oriente uſque ad Nectarium ſtetit fratres accuſandi conſuetudo, ſed in Occidente diutius perduravit, deſiitque tandem ubi ſaeculo XII. ſacramentum poenitentiae externam judicii formam depoſuit, tantumque ejus diſciplinae veſtigia ſuperſunt in admonitionibus, quae ſub poena excommunicationis ad finem revelandi in eccleſia ſunt.

Conſcientiae examen.

§. VII. Quo autem peccata omnia eorumque variae ſpecies & adjuncta, quae malitiae multum addunt, in confeſſione aperiantur; neceſſe, ut ante chriſtiani vitam ſuam bene recolant, & peccatorum reminiſcantur: quod noſtri *conſcientiae diſcuſſionem* ſeu *examen* appellant. Ut vero rite conſcientia excutiatur actiones & omiſſiones noſtras omnes cum regulis, quae officia ſive hominis, ſive civis, ſive chriſtiani praeſcribunt, oportet conferre: in qua collatione nihil ſibi indulgeant, & eam diligentiam adhibeant chriſtiani, quam in gravioribus nogotiis homines probi ſolent adhibere. Utile in primis eſt homini chriſtia-

(a) *Auguſt. hom. ult. ex L.* (b) *Confer. Morin. de poenit. lib. VII. cap. 4. ſeq.*

ſtiano, ut ſingulis diebus ante ſomnum omnes diei actiones recolat, & de recte factis laetetur, male vero facta ſatagat emendare. Etiam ſapientes inter ethnicos quotidie ante ſomnum conſcientiam ſuam diſcutiebant. Auctor Pythagoreorum carminum Lyſis ter nos ad animum diei facta revocare jubet, quo iverimus, quid geſſerimus, quid gerendum omiſerimus: malefactis dolendum, rectis laetandum: ita demum virtutis veſtigiis inhaeſuros. Quae omnia ex doctrina Pythagorae expreſſa fuiſſe Diogenes Laërtius & Porphyrius in ejus philoſophi vita teſtantur. Seneca quoque commendat morem, quo animus quotidie ad rationes reddendas vocatur (*a*); idque a Sextio fieri exacto quolibet die in nocturna quiete, a ſe vero ſublato lumine etiam fieri adfirmat. Hinc non levem ſibi fructum ſpondebat. Seneca (*b*), quippe qui illud Epicuri, *initium eſt ſalutis notitia peccati*, uſurpat atque laudat. Quod ſi poſt diligentem ſui diſcuſſionem aliquod grave peccatum memoriae non occurrat, non propterea minus integra cenſetur confeſſio, ſed omiſſa per oblivionem cenſentur confeſſione incluſa, quod Tridentini patres docent (*c*).

Sigillum confeſſionis.

§. IX. Peccata & reliqua omnia in ordine ad confeſſionem manifeſtata ſancto ſecreto ſubjecta ſunt, nec ea ex quavis cauſſa aut verbis, aut ſignis manifeſtare, aut prodere ſacerdotes poſſunt: quod

(a) *Seneca lib. III. de ira cap.* 36. (b) *Id. ep. XXVIII.* (c) *Trid. ſeſ. XIV. cap.* 5.

quod *ſigillum confeſſionis* appellamus. Una cum confeſſione invaluit ejus ſecreti obligatio: qui enim legem dixit, ut fideles ſua peccata ſacerdotibus confiteantur, idem etiam juſſit, ne in confeſſione excepta peccata ſacerdotes proderent, aliter confeſſio odioſa eſſet & onus importabile. Et reipſa veteres patres inculcant, nefas eſſe peccata confeſſionibus audita manifeſtari, quod productis eorum verbis Morinus & Lenglet du Freſnoy abunde demonſtrant (a). Nec tantum ſacerdotes, verum etiam omnes, qui peccata poenitentis ex confeſſione aut in ordine ad illam cognoverunt, eadem ſacra ſilentii lege tenentur: quamvis major ſit ſacerdotum quam aliorum obligatio. Hinc chriſtiani, qui publicas fratrum confeſſiones olim audiebant, audita crimina potius complangere, quam revelare poterant. Immo nec ſcientia peccatorum in confeſſione habita uti poſſunt ſuperiores ad exteriorem eccleſiae gubernationem (b); cavendum enim omnino eſt, ne confeſſio aliquo modo odioſa reddatur. Et ſi peccatum in confeſſione auditum in reipublicae & eccleſiae perniciem tendat, ſacerdotes quidem monebunt principes aut eccleſiae praepoſitos de imminenti periculo, ſed ita ut directe vel indirecte rei non manifeſtentur (c). Tantum habita poenitentium venia de auditis in con-

(a) *Morinus de poenit. lib. II. cap.* 19., *Lenglet du Freſnoy traitè du ſecret de la confeſſion chap. II. ſeqq.* (b) *Cap.II.ex.de offic.ordin. Confer. S.Thom. quodlib. V. q.* 7. *art.* 1. (c) *Confer. Drouven. de re ſacram. lib. VI. q.* 5. *cap.* 3. *q.* 10.

confeſſione ſacerdotibus loqui fas eſt. Quod ſi contra ſilentii legem audita in confeſſione peccata ſacerdotes prodant, ſacrilegii rei ſunt, & depoſiti in arctum monaſterium in poenitentiam perpetuum includuntur (*a*): quas poenas nova diſciplina contra relevatores confeſſionum proponit (*b*).

Quo corporis ſitu factae confeſſiones.

§. X. Univerſus confeſſionis actus non uno eodemque corporis ſitu a peccatoribus fiebat. Omni aetate in genua flexi videntur peccatores a ſacerdotibus poſtulaſſe ſua peccata ſe velle confiteri, quod Grancolaſius (*c*) obſervat; quo eodem ſitu petebant & accipiebant poenitentiam. Sexto ſaeculo & deinceps ſedentes peccata ſua chriſtiani in plerіſque eccleſiis confeſſi ſunt (*d*), non vero Conſtantinopoli, ubi ſtantes id faciebant, quod poenitentialis Joannis Jejunatoris edicit. Ideo vero ſedentes ſua peccata poenitentes aperiebant, quod longae admodum erant confeſſiones, tum propter peccatorum diſtinctam narrationem & ad ſingula interrogata reſponſiones, tum praeſertim propter poenitentiae impoſitionem & illius ſecundum canones diſtributionem. Hinc laborioſum & vix tolerabile fuiſſet, poenitentem tandiu genuflexum jacere. Ergo ſedentes peccatores peccata ſua confitebantur,

&

(a) *Cap. XII. ex. de poenit. & remiſſ.* (b) *Confer. Lenglet du Frenſoy in cit. tractatu chap. XIV. n. 4.* (c) *Grancolas l'ancien ſacramentaire par. II. p.* 316. (d) *Confer. Morin. de poenit. lib. IV. cap. 20. n.* 3.

& tantum in principio & fine confeſſionis genuflectebant, quo duplici tempore a presbytero benedicebantur, ut a Deo auxilium gratiae ad peccata ſua recte manifeſtanda, & ad pie implendam poenitentiam impetrarent. Sedentes quoque ſacerdotes confeſſiones exceperunt, & nunc excipiunt; ſeſſio enim judicum propria eſt; ſed Conſtantinopoli tempore Joannis Jejunatoris etiam ſacerdos ſtabat, dum poenitens ſua peccata ſtans manifeſtabat. Lapſu temporis in Occidente canonicae poenitentiae imponi deſierunt, & ideo non adeo longae evaſerunt confeſſiones: quo factum ut ſedendi in confeſſione obſoleſceret conſuetudo, & peccata ſua in genua flexi peccatores aperirent, & abſolutionem acciperent; ſed in Oriente ubi adhuc ex canonibus poenitentiae imponuntur, adhuc ſedentes ſua peccata peccatores confitentur, quod Leo Allatius & Jacobus Goarius tradunt.

Locus excipiendae confeſſionis.

§. XI. Locus autem, ubi fieri debent confeſſiones, eccleſia eſt, niſi aliud neceſſitas jubeat, quod paſſim ſacris canonibus comprehenſum eſt. Ad majorem vero poenitentis humilitatem primis ſaeculis in inferiore eccleſiae parte, narthece ſcilicet, peccata ſua peccatores videntur manifeſtaſſe (a). Inde receptum eſt, ut ante altare confeſſiones fierent; ut enim conſtat ex poenitentiali Joannis Jejunatoris, poenitens dum ſua peccata aperiebat, ſtabat *in parte ingreſſus ad al-*

(a) *Grancolas l' ancien ſacramentaire par. II. pag.* 787.

altare, ab altera vero presbyter adſtabat; & in antiquis Latinis confeſſionis formulis poenitentes confiteri dicuntur. *Deo & coram altari & ſanctis reliquiis*. Id profecto plus timoris & ſpei poenitentibus inſpirabat. Et quamvis non minus poenitens, quam ſacerdos tempore confeſſionis ſederet; tamen ante altare vel in alia eccleſiae parte nulla videntur fuiſſe loca in uſum ſolius confeſſionis deſtinata; ſedes iſtae erant mobiles, & finita confeſſione tollebantur. Sed tandem ubi confeſſiones frequentiores fieri coeperunt, peculiaria loca iis excipiendis conſtituta ſunt, quae *confeſſionali* Italis vocantur, eaque in locis eccleſiae patentioribus locari canones jubent (*a*).

CAPUT XX.

De ſatisfactionibus.

Quid ſatisfactiones, & quo jure inductae.

§. I. **P**Oſtremus poenitentis actus, qui ad ſacramenti reconciliationis quaſi materiam pertinet, ſatisfactio eſt; quae alio nomine etiam *poenitentia*, ſed ſtricto ſenſu, nuncupatur; nam alias poenitentia etiam dolorem & ſententiae mutationem exprimit. Veniunt ſatisfactionis nomine opera laborioſa & dura, quae a ſacerdote impoſita peccatores ſponte ſubeunt, ad peccatorum ſuorum vindictam & injuriam Deo il-

(a) *Confer. N. Alexander lib. II. theol. dogm. & moral. de ſacram. poenit. cap. 5. art. 7. reg. 22.*

illatam expiandam. Equidem jure divino ſatiſfactiones poenitentibus neceſſariae ſunt, ut injuriam Deo illatam peccatores pro modulo ſuo rependant, ſub qua conditione Deus indulgentiam per poenitentiam elargitur: in quo poenitentia diſtat a baptiſmo, qui ſine congruis ſatisfactionibus omnimodam concedit indulgentiam. Exigebat quippe divina juſtitia, ut qui ignorantes ante baptiſmum deliquerunt, faciliori ratione in gratiam & omnimodam indulgentiam reciperentur; aliter vero qui illuminati ampliſſimum patrimonium profligarunt. Et deinde etiam poenarum freno chriſtiani erant coërcendi, ne ſpe facilioris reconciliationis juſtitiam parum curarent. Hinc poenitentia remittit quidem omnem culpam, at non ſemper omnem poenam: ſaepe enim peccato, quod ſpectat ad culpam, remiſſo, poena temporalis exſolvenda ſupereſt. Satisfactiones autem iſtae vim omnem ſuam a meritis Chriſti mutuantur: tantum abeſt, ut ſatisfactionibus noſtris pretium ſanguinis Chriſti vel minimum enervetur. Quae omnia docet eccleſia (*a*), & theologi late demonſtrant (*b*). Et certe errant haeretici recentiores, qui contendunt, humana non divina lege inductas ſatisfactiones, ut eccleſiae per peccata offenſae ſatisfiat: quam haereſim in primis Boëhmerus ex confoederatae diſciplinae regulis exornavit.

(a) *Trid. ſeſſ.* XIV *cap.* 8. (b) *Confer Juenin. de ſacram. diſſert. VI. quaeſt.* 6. *cap.* 1. *& Drouven. de re ſacram. lib. VI. quaeſt.* 6. *cap.* 1.

vit (*a*). Equidem antiqui patres docent, Deo non eccleſiae peccatores laborioſis operibus ſatiſfacere (*b*): & deinde quî occulta crimina poenitentiis obnoxia fuiſſent, ſi per poenitentiam eccleſiae offenſae ſatisfieret ?

Opera in poenitentiam impoſita.

§. II Jam vero quae in poenitentiam vi clavium imponi debent, ſunt opera religioſa, quae moleſtiam & dolorem peccatoribus ingerunt, non quod Deus humanis cruciatibus delectatur, ſed quod nos ei placere ſtudemus, dolorem in peccatorum expiationem tolerantes. Et quî alias Deo peccatis offenſo poterit ſatiſfieri ? Itaque poenitentiae opera ſunt orationes, piae meditationes & lectiones, jejunia, fletus, veſtium aſperitas, vigiliae, humi cubationes, ſilentium, ſolitudo, eleemoſynae, & ſi quae alia ſunt caritatis & religionis opera. Quae omnia ad tria reducuntur, orationem nempe, jejunium & eleemoſynam. *Tria ſunt*, inquit Leo M (*c*), *quae maxime ad religioſas pertinent actiones, oratio ſcilicet, jejunium & eleemoſyna*. Et quamvis ſaepe fiat, ut poenitentes ſibi impoſita poenalia opera libenter impleant, quod Deum ament; id tamen Deo magis acceptam facit poenitentiam, quae tum demum vera eſt, ſi ex Dei amore procedit. Equidem ſpon-

(a) *Boëhmer. diſſ III. ad Plinium & Tertull.* §. 23. *ſeqq.* (b) *Tertull. de poenit. cap. IX. & XI.*, *Cyprian. ep. LV.*, *Auguſt. hom. L. ex quinquaginta*, *aliique paſſim*. (c) *Leo M. ſerm. I. de jejunio decimi menſis*.

ſponte poenalia opera ſibi impoſita ſubire debent poenitentes, adeo ut ſi invitis poenitentia detur poenitentiae rationem amittat. Ceterum tanta eſt Dei in homines benignitas, ut non ſolum poenis a nobis in peccatorum vindictam ſuſceptis, aut vi clavium impoſitis, ſed etiam temporalibus flagellis a Deo inflictis, & a nobis patienter toleratis ſatisfaciamus: quae eſt eccleſiae doctrina (*a*). Sed poenae a ſacerdotibus impoſitae ad ſatisfactionem plus aliquid virtutis habent, quam quae a poenitentibus ſponte ſumuntur aut tolerantur & in veteri diſciplina poenitentiae niſi auctoritate clavium imponerentur, ad eccleſiae pacem obtinendam nihil quidquam valebant, quod Albaſpinaeus (*b*) obſervat.

Poenitentia alia privata, alia publica.

§. III. Impoſita autem poenitentiae opera aut clam, aut palam coram eccleſia impleri debent. Privata poenitentia hoc tempore frequentiſſima eſt, contra publica in veteri diſciplina magis obtinebat, ejuſque vim ad peccatorum veniam a Deo impetrandam patres magni fecerunt (*c*). Qui eam ſubibant eccleſia eiiciebantur, nec interim communibus fidelium precibus & euchariſtia communicabant. Initio nullis certis ſtationibus, nec certis definitis ſpatiis acta eſt; pendebat enim ab epiſcopi arbitrio, qui pro prudentia ſua aptas poenitentias irrogabat, & poenitendi ſpatium pro vario poe-

(a) *Trid. ſeſ. XIV. cap. 9.* (b) *Albaſpin. obſervat. lib. II. cap. 3.* (c) *Confer. Morin. lib. V. cap. 6. ſeq.*

nitentium ſtudio definiebat: quae diſciplina uſque ad ſchiſma Novatianum, quod medio ferme ſaeculo tertio erupit, videtur perduraſſe (a): antiquiores enim patres nec ſtationes poenitentiarum veluti ab eccleſia impoſitas, nec tempus in puniendis peccatis definitum umquam commemorant. Jubet quidem unus ex canonibus apoſtolicis, laicum, qui ſeipſum abſcindit, tres annos poenitere (b); at certe canones apoſtolici non tantam antiquitatem praeſeferunt, quantam eis apoſtolorum nomen videtur conciliare. Sed exorta haereſi Novatiana, quae negabat eſſe in eccleſia poteſtatem ad gravia peccata poſt baptiſmum admiſſa dimittenda; eccleſia poenitendi methodum praeſcripſit, ſeveriores quam antea, indixit poenas, & tempora, quibus ſingula crimina purgarentur, coepit definire, ſic procul dubio exigente temporum iniquitate: quo factum, ut ratio curandorum per poenitentiam criminum veluti in artem abierit.

Publicae poenitentiae ſtationes.

§. IV. Methodus iſta & ars agendae publicae poenitentiae potiſſimum in diſtributione poenitentium in quatuor claſſes ſeu ſtationes conſiſtebat. Vocabantur autem poenitentes per eas claſſes tributi προσκλαίοντες, ἀκροώμενοι, ὑποπίπτοντες & συνιστάμενοι, *flentes*, *audientes*, *ſubſtrati & conſiſtentes* (c). Flentes dicebantur, qui pro foribus

(a) *Confer Morin. lib. VI. cap.* 1. *& cardin. Bona de reb. liturgic. lib. I. cap.* 17. §. 3. (b) *Can. apoſt. XXIV.* (c) *Confer Morin lib VI. cap.* 1. *& ſeqq., Albaſpin. obſerv. lib. II. cap.* 22. *& ſeqq. & Bingh. orig. eccleſ. lib. XVIII. cap.* 1.

bus eccleſiae ſtabant, ubi iniquitatem ſuam confitebantur & flebant, & a fidelibus eccleſiam introeuntibus, ut pro ſe precarentur, poſtulabant. Ab ipſo eccleſiae initio conſueverunt peccatores pro foribus eccleſiae lacrimis & cinere conſperſi petere poenitentiam; at fletus iſte ſponte ſuſcipiebatur, nec in partem poenitentiae ab eccleſia impoſitae ante inductas poenitentium ſtationes veniebat (a). Audientes ſtabant intra portam in loco, qui *narthex* dicebatur, & divinam ſcripturam & ſermonem audiebant, quibus finitis cum reliquis audientibus ſive ethnicis ſive catechumenis eccleſia exibant. Quod graviter peccaſſent, videbantur audientes rudimenta fidei vix didiciſſe, ac proinde ad ea iterum diſcenda mittebantur, quod profecto maximum erat opprobrium. Subſtrati in eccleſia uſque ad ambonem ſtabant, ubi poſt ejectos audientes in genua provoluti manus impoſitionem ſub certis precibus ab epiſcopo accipiebant, & inde ſimiliter eccleſia exibant: interim vero duris & laborioſis operibus ſe exercebant. Etenim haec ſtatio proprie erat peonitentialis, aliae namque potius ad poenitentiam praeparabant: quo factum eſt, ut ſubſtrati ſine alio addito *poenitentes* dicerentur (b). Conſiſtentes demum cum fidelibus in eccleſia conſiſtebant & precabantur, ſed in Chriſti corpore non communicabant: idque erat χωρὶς προσφορᾶς κοινωνεῖν τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν *ſine oblatione cum populo in preci-*

(a) *Morin. lib. VI. cap. 2. num. 3.* (b) *Conc. Laodic. can. XIX.*

cibus communicare, ut Nicaeni & Ancyrani canones habent (*a*). Fuerunt hae ſtationes apud Orientales quarto ſaeculo ſollemnes: eaſque in ſuis canonibus Gregorius Thaumaturgus primus uſurpat; ſed in eccleſia Occidentali praeſertim fletus & auditio non adeo frequentes fuerunt (*b*).

Quae peccata publicis poenitentiis vindicata.

§. V. Peccata levia oratione quotidiana & privata compunctione, gravia vero clavium miniſterio in ſacramento poenitentiae curantur: quae eſt patrum doctrina. Sed num omnia mortalia peccata per publicam poenitentiam vetus eccleſia expiarit, inter doctos diſputatur. Jo. Morinus, cui multi ſubſcribunt, contendit, primis ferme quatuor ſaeculis tria tantum immania crimina idolatriam, homicidium & moechiam, eorumque ſpecies, inde etiam quaecumque graviſſima cenſebantur, per publicam poenitentiam fuiſſe expiata (*c*). Contra vero Doguetus (*d*) omnia peccata mortalia publicis poenitentiis credit expiata. In hac opinionum diſcrepantia magis videtur eſſe, omnia peccata mortalia ſaltem in multis eccleſiis curata fuiſſe per publicam poenitentiam, quae initio fere ab arbitrio epiſcoporum pendebat, lapſu vero temporis in pleriſque criminibus per canones determinata eſt. Sane veteres patres in primis Tertullianus & Cyprianus ad gravium peccato-

rum

(a) *Conc. Nicaen. can. XI.*, *conc. Ancyr. IV.*
(b) *Confer Morin. loc. cit. cap.* 2. *n.* 16. & *cap.*4. *n* 8. *ſeq.* (c) *Morinus lib. V. cap.*2. & 4. (d) *Duguetus diſſert. XXXIX.* §. 2. *ſeq.*

rum remiſſionem non aliam quam publicam poenitentiam videntur adgnoſcere, omneſque ſive mente, ſive opere lapſos ad eam amplectendam paſſim hortantur (a). Auguſtinus quoque pluribus locis triplicem diſtinguit in eccleſia poenitentiam*, unam, quae baptiſmum antecedit, alteram fidelium juſtorum, qua purgantur delicta venialia; tertiam luctuoſam & publicam pro peccatis, *quae legis decaloqus continet, & de quibus apoſtolus ait: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt* (b). Et ſi alicubi adgnoſcat Auguſtinus eſſe peccata, quae non publica & luctuoſa poenitentia, ſed *quibuſdam correptionum medicamentis* expiantur (c); peccata iſta non videntur eſſe mortifera, quando meris correptionibus curabantur. Nec porro obſtat, quod Gregorius Nyſſenus, Baſilius M. aliique veteres tantum gravioribus criminibus publicam dicunt poenitentiam; nam verba faciunt de poenitentia per canones ſtatuta; nec inde ſequitur, reliqua crimina publicae poenitentiae, quae arbitrio ſacerdotum imponeretur, non fuiſſe ſubjecta.

Qualis publica poenitentia pro criminibus occultis.

§. VI. Quidquid vero ſit de criminibus, quibus vetus eccleſia publicam poenitentiam irrogabat, illud videtur exploratum, crimina etiam occulta publicis & canonicis poenitentiis fuiſſe cu-

---

(a) *Tertull. de poenit. cap. IV., Cyprian. ep. X.*
(b) *Auguſt. hom. L. ex L. Conferat. Duguet. loc. cit. §. 2.* (c) *Auguſt. de fide & operib. cap. XXVI.*

curata, quod apertis argumentis Morinus demonſtrat (a). Intererat vero multum inter publicam publicorum & publicam occultorum criminum poenitentiam. Publica poenitentia manifeſtis peccatoribus palam & ab epiſcopo, occultis vero clam & etiam a presbytero imponebatur: rei quoque publicorum criminum cenſuris cogebantur ad poenitentiam, non vero occulti peccatores, quibus tantum clam denegabatur reconciliatio, ſi agere poenitentiam detrectarent; & demum publici ob publica crimina poenitentes palam & a ſolo epiſcopo pacem accipiebant, niſi aut epiſcopus juberet, aut in ejus abſentia urgeret neceſſitas; qui vero ob crimina clam admiſſa publicae poenitentiae ſubjecti erant, clam & ſine ſollemnibus etiam a presbytero poterant reconciliari (b). Ex publica autem occultorum criminum poenitentia licet ex canonum praeſcripto peracta, crimina non manifeſtabantur: etenim felicioribus illis eccleſiae ſaeculis multi nullorum criminum rei, praeſertim in Hiſpania, eam ſponte ſuſcipiebant, adeo veteres publicam poenitentiam magni faciebant: & deinde ſacri canones multis criminibus ſaepe ſimilem poenitentiam imponebant. Quod ſi forte timeri poterat, ex publica poenitentia occultum crimen prodi, tum ſacerdos publicam poenitentiam in occultam commutabat, ut Morinus obſervat (c).

Poe-

(a) *Morin lib. V. cap. 9. & ſeqq. Confer N. Alexander diſſ. VI. in 3. ſaec.* (b) *Confer Morin. cap. 16 & Eſpen. par. II. tit. 6. cap. 2.* (c) *Morinus lib. V. cap. 8. n. 20.*

Poenitentiae impoſitio.

§. VII. Poenitentia autem ſive publica, ſive privata eccleſiae auctoritate eſt imponenda: quum enim ligandi atque ſolvendi poteſtas penes eccleſiam ſit, haud dubie ejus auctoritate aeſtimandum eſt, quidquid ad peccata eluenda pertinere & valere debet. Hinc phraſes illae in antiquis monumentis *poenitentiam dare*, *poenitentiam accipere*, quibus non peccatorum abſolutio, ſed poenitentiarum impoſitio plerumque deſignatur. In veteri vero diſciplina per manuum impoſitionem & preces dabatur poenitentia (*a*), iiſque rogabatur Deus, ut auxilium gratiae ſuae ad recte poenitentiae labores obeundos in poenitentiam effunderet: idque publice vel occulte fiebat, prout peccata publica vel occulta eſſent. Dabatur autem publica poenitentia quovis tempore; ſed poſt ſaeculum ſextum peculiaris dies ejus datione ſollemnis eſſe coepit, feria nempe quarta ante dominicam primam quadrageſimae, qui a cineribus in capita poenitentium ſpargi ſolitis *dies cinerum* audiit, non quod tantum eo die poenitentia daretur, ſed quod datione poenitentiae ſollemnis eſſet (*b*). Hac autem poenitentiae datione ſpecies infima eccleſiaſticae communionis concedebatur, & praeterea a Deo auxilium infundi in poenitentem credebatur, ad poenalia opera fortiter implenda (*c*): quo ſpectant concilii XII. Toletani patres,

(a) *Conc. Agath. can. XV.* (b) *Can.* in capite *LXIV. D. 50. Confer. Morinus lib. VII. cap. 10.*
(c) *Confer. Albaſpin. obſervat. lib. II. cap. 3.*

tres, qui poenitentiae dationem dicunt *poenitentiae donum, quod neſcientibus illabitur* (a). Sed in nova diſciplina poenitentia ſive privata ſive publica ſine ullis ſollemnibus imponitur, nec ejus impoſitio gratiae donum effundere creditur; praeſentibus enim moribus fere abſolutioni adhaeret datio poenitentiae: & quae beneficia ex poenitentiae datione effluebant, multo uberiora abſolutio praeſtat.

Habitus publicae poenitentiae.

§. VIII. Toti autem ad moeſtitiam compoſiti & habitu poenitentiae induti peccatores petebant & accipiebant publicam poenitentiam. Ergo poenitentes propriis depoſitis veſtibus cilicium induebant, & corpus cinere ſpargebant, ad moeſtitiam & dolorem indicandum. *Totum corpus*, inquit Ambroſius (*b*), *incuria maceretur, cinere adſperſum & opertum cilicio*. Videtur hic habitus a Judaeis in eccleſiam derivatus; apud Judaeos enim cilicium & cinis moeſtitiae & doloris ſigna erant. Poenitentes quoque, ſi mares eſſent, capillos tondebant, aut capita radebant (*c*); feminae vero vel velum poenitentiae ſumebant (*d*), vel crines tondebant (*e*), vel illis per humeros ſparſis & confuſis in eccleſia comparebant (*f*). Scilicet tonſio capillorum & raſura capitis in multis locis ve-

(a) *Conc. Toletan. XII. can.* 2. (b) *Ambroſ. ad virginem lapſam cap. VIII. Confer Morin. lib. IV. cap.* 17. *& ſeqq.* (c) *Conc. Agathenſe can. XV., conc. Tolet III can.* 12. (d) *Conc. Tolet. III. can. cit.* (e) *Ambroſ. loc. cit.* (f) *Hieronym. ep. XXX.*

veluti ſigna doloris & moeſtitiae habebantur. Atque hinc nata eſt poenitentium tonſura, quam monachi, utpote continuae poenitentiae mancipati, aſſumſerunt. Sed in multis Hiſpanicis & Gallicanis eccleſiis poenitentes capillos & barbam nutriebant, ut ita indicarent copiam criminum, *quibus caput peccatoris gravabatur*, inquit Iſidorus (*a*). Erat hic poenitentium habitus pars exomologeſis, quae, ut loquitur Tertullianus (*b*), *de ipſo quoque habitu atque victu mandat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare*. Etiam qui clam deliquiſſent, poenitentiae habitu publicam agebant poenitentiam, eoque diſtabant a publicis peccatoribus, quod clam nec tanta ſollemnitate ſaccum & cilicium induebant. Semel ſuſceptus poenitentiae habitus gerebatur quouſque durabat poenitentia, & altari poenitentes reconciliabantur; habitu enim poenitentiae pacem accipiebant: *qui ſub cilicio*, ait concilium Toletanum I. (*c*), *divino reconciliatus eſt altario*.

Exercitia poenitentium etiam poſt poenitentiam.

§. IX. Quo tempore durabat publica poenitentia, & praeſertim in *ſubſtratione*, opera poenalia poenitentes tolerabant. Ergo continuis jejuniis corpus macerabant: eleemoſynas erogabant, diebus dominicis & feſtis & integra pentecoſte, quibus ceteri fideles ſtantes orabant, ſle-

(a) *Iſidor. de eccleſiaſt. offic. lib. II, cap.* 16.
(b) *Tertull. de poenit. cap. IX.* (c) *Conc. Tolet. I. can.* 2.

flexis genibus preces fundebant, &, quod maxime in eccleſiis Africanis ſollemne erat, mortuos efferebant & ſepeliebant (*a*). Poenitentes quoque a multis aliis, quae ceteris fidelibus erant licita, abſtinebant. Etenim nec balneis utebantur, nec convivia agitabant (*b*), & in Occidente etiam uſu matrimonii interdicebantur, multo minus novas nuptias durante poenitentia poterant contrahere (*c*). Voluptates enim a balneis, conviviis & uſu matrimonii derivatae non bene cum poenitentia conveniebant. A vetito autem poenitentibus matrimonii uſu factum eſt, ut poenitentia conjugatis nonniſi ex alterius conjugis conſenſu daretur (*d*). In Occidente quoque quarto & ſequentibus ſaeculis poenitentes militiam & ſaecularia negotia, quae peccatis erant occaſioni, veluti mercaturam, forenſes cauſſas, officia publica deponebant (*e*). Quin etiam eo ſeveritatis in eccleſiis Occidentalibus, & praeſertim Romana, evaſit poenitentia, ut etiam poſt datam pacem ad militiam, ſaecularia negotia & matrimonii jam contracti uſum amplius redire non liceret, nec reliquo vitae tempore novas nuptias contrahere: quod Siricius papa & Leo M. (*f*) teſtantur. Una erat publica poenitentia: hinc quo magis chriſtiani ſibi

---

(b) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. XVIII. cap.* 2.
(b) *Pacianus paraeneſ. ad poenit.* (c) *Hieronym. in Joël. cap. II.* (d) *Conc. Arelat. II. can.* 22. (e) *Confer. Morin. lib. V. cap.* 18. *ſeq.* (f) *Siric. ep. I. cap.* 5. *ad Himer. Tarrac.*, *Leo M. ep. XCII. ad Ruſtic. Narbon. edit. Queſn.*

bi caverent a peccatis, videtur inductum, ut perpetuum negotiis omnibus, quae criminibus erant occaſioni, renuntiarent. Uſque ad ſaeculum ſeptimum integra ſtetit diſciplina, quae propter publicam poenitentiam uſu conjugii & negotiis ſaecularibus perpetuum interdicebat: tum aliam peperit ſeveritatem, ut nempe qui attrocia crimina ſive palam ſive clam, veluti parricidium, homicidium adulterium, raptum admitterent, interdictis illis tenerentur: deſiit enim eo ſaeculo in eccleſia Occidentali publica occultorum criminum poenitentia: & ita qui publicae poenitentiae erant effectus, certis criminibus, ne rei poenis meritis & conſuetis eximerentur, tributi ſunt (*a*). Sed tandem una cum canonicis poenitentiis haec diſciplina poſt ſaeculum XI. ſenſim deſuevit.

Explicatur vox exomologeſis.

§. X. Univerſus autem poenitentiae publicae apparatus & ritus externi, luctus & dolor, quibus ea peragebatur, *exomologeſis* patribus & Graecis & Latinis dictus eſt. Ἐξομολογεῖσθαι proprie eſt confiteri. Apud ſeptuaginta interpretes ἐξαγορεύειν eſt confiteri, ἐξομολογεῖσθαι vero Deum laudare: qui enim confitentur Deum eſſe, eique peccata ſua aperiunt, eum laudant & ſupra humanam naturam attollunt. Sed apoſtoli hanc diſtinctionem non obſervarunt, & verbo ἐξομολογεῖσθαι in utraque notione uſi ſunt (*b*). Eccleſiaſtici ſcriptores peccatorum confeſſionem ali-

(a) *Confer. Morin. lib. V. cap.* 22. (b) *Confer. Morin. lib. II. cap.* 2.

aliquando exomologeſim appellant; frequentius vero eo nomine univerſam poenitentiae actionem deſignant (*a*). Scilicet qui peccata ſua confitebantur, ea cilicio & ſacco induti plangere & deteſtari, & in humilem ſtatum ſe coniicere ſolebant; hinc univerſae poenitentiae actio fletibus, petitione poenitentiae, humili veſte & ſui dejectione conſtans *exomologeſis* a patribus dicta eſt. *Exomologeſis*, inquit Tertullianus (*b*), *eſt proſternendi ac humilificandi hominis diſciplina, converſationem injungens miſericordiae ilicem. De ipſo quoque habitu & victu mandat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum moeroribus deiicere, illa quae peccavit, triſti tractatione mutare.* Ampla autem haec exomologeſis ſignificatio ſaepe reſtringitur, ſignificatque unum poenitentiae actum, quo peccatores reconciliationi proximi fletibus & gemitibus peccata ſua deteſtabantur; quo ſenſu apud Cyprianum ſaepe occurrit, quod Petavius & Albaſpinaeus obſervant (*c*). Quae quum ita ſint, errant profecto quotquot, ubi apud veteres *exomologeſis* vox occurrit, confeſſionem arcanam interpretantur.

Publica poenitentia ſemel dabatur.

§. XI. Publica autem poenitentia una erat, & ideo ſive propter publica ſive propter occulta ſcelera ſemel peracta, iterum eidem in eadem vel alia ſcelera relapſo non dabatur, quod Her-

(a) *Albaſpin. lib. II. obſerv. cap.* 26. (b) *Tertull. de poenit. cap. IX.* (c) *Petav. in Epiph. haer. LIX. Albaſpin. loc. cit.*

Hermes, Tertullianus, Origenes, Ambroſius; Auguſtinus aliique teſtantur & inculcant (*a*). Tantae autem ſeveritatis cauſſa videtur fuiſſe, ne fideles eccleſiae matris indulgentia abuterentur, *ne luſiſſe de dominica communione videantur*, ut patres Illiberitani loquuntur (*b*), ſeu, ut habet Auguſtinus (*c*), *ne medicina vilis minus utilis eſſet aegrotis*. Qui autem ſecundam non accipiebant poenitentiam, perpetuum eccleſiae communione ſeparabantur, nec privata poenitentia & abſolutione umquam videntur reconciliati, quod Petavius, Albaſpinaeus & Morinus recte obſervant (*d*). Etenim docet Auguſtinus, relapſos copia lacrimarum & abundantia doloris tantum a Deo non ab eccleſia ſperare potuiſſe peccatorum remiſſionem: & deinde abſurdum videri debet, privata poenitentia reconciliari potuiſſe, quos publica, & luctuoſa non expiabat. Sub Nectario, qui publicam poenitentiam abrogavit, diſciplina unius poenitentiae in Oriente deſiit, ſed in eccleſia Latina, quamvis ad humanitatem proclivior, diutius perduravit. Exeunte enim ſaeculo quarto Siricius papa ſtatuit, ut poſt poenitentiam relapſi, quoad viverent, orationibus & ſacris myſteriis ſine oblatio-

(a) *Hermes paſt. lib. II. mandat.* 4., *Tertull. de poenit. cap. IX.*, *Origen. hom. XV. in Levitic.*, *Ambroſ. de poenit. lib. II. cap.* 10., *Auguſt. ep. LIV. ad Macedon. Confer. N. Alexander diſſ. X. prop.* 1.
(b) *Conc. Illiber, can. III.* (c) *Auguſt. loc. cit.*
(d) *Petavius in Epiphan. haer. LIX.*, *Alba obſerv. lib. II. cap.* 5. *Morin. lib. V. cap.* 27.

tione communicarent, & in fine viaticum & pacem acciperent (*a*). Sed tandem octavo ſaeculo ubi criminibus occultis non amplius publica poenitentia dicta eſt, in eccleſia Latina publica poenitentia coepit iterari, tantumque in mores poſteriorum ſceculorum derivavit, ut ſollemnis poenitentia ſemel daretur.

Qui ſubjecti non erant publicae poenitentiae.

§. XII. Quamvis autem publicis poenitentiis graviora ſaltem crimina expiarentur; non tamen chriſtiani omnes ob enormia crimina publicae poenitentiae ſubdebantur, multi enim crimina ſua ſecretis poenitentiis vindicabant. Sane publicam poenitentiam non ſubibant juvenes *propter aetatis fragilitatem*, quemadmodum ſynodus Agathenſis (*b*) habet: mulieres adulterae, quod facile proderentur, iiſque poenitentia mortis cauſſa eſſe poſſet (*c*): & conjugati, niſi alterius conjugis conſenſu (*d*), idque receptum videtur, ne uſu matrimonii conjux innocens privaretur. In primis vero majores clerici publicae poenitentiae non ſubdebantur: quae diſciplina ſi non ante (non enim convenit inter doctos, utrum tribus primis ſaeculis publicae poenitentiae clerici majores obnoxii eſſent) certe quarto & ſequentibus ſaeculis obtinuit, quod ſynodus Carthaginienſis V., Siricius

(a) *Siric. ep. I. ad Himer. Tarrac. cap. 5.*
(b) *Conc. Agath. I. can. XV.. conc. Aurelian. III. can. XXIV.* (c) *Baſilius ad Amphiloch. can. XXIV.*
(d) *Conc. Arelat. II. can. 22.*

cius papa & Leo M. teſtantur *(a)*. Immo Leo M. adfirmat, *ex apoſtolica traditione* eſſe, ne presbyteri & diaconi per manus impoſitionem pro criminibus remedium poenitendi accipiant: quae verba aperte non probant; etiam tribus prioribus ſaeculis majores clericos publicam non ſubiiſſe poenitentiam: nam Leo M. de more aliquot anteceſſorum & ſucceſſorum pontificum nomine *traditionis apoſtolicae* conſuetudines in eccleſia Romana tum receptas ſubinde appellat. In tanta humilitate, qua agebatur publica poenitentia, praeſertim poſt ſtationes inductas, indignum fortaſſe viſum eſt, majores clericos publicae poenitere. Ergo propter crimina ab officio ſuo dejecti, clam aut aliis locis, a conſpectu hominum remotis, crimina ſua deflebant, niſi ſponte publicam poenitentiam elegiſſent, quam ſpontaneam eorum poenitentiam Arauſicani patres admittunt, *poenitentiam deſiderantibus clericis non negandam (b)*. Ceterum clerici minores non ſecus ac laici publicae poenitentiae addicti ſunt (c).

Poenitentiae debent eſſe congruae.

§. XIII. Jam vero poenitentiae non eadem menſura & eaedem ſingulis imponi debent, ſed ſpectata peccatorum gravitate & poenitentium conditione; qua proportione & prudentia im-

(a) *Conc. Carthag. V. can.* 2., *Siric. ep. I. ad Himer. Terrac. cap.* 14., *Leo M. ep. XCII. ad Ruſtic. Narbonenſ. edit. Queſn. Confer. N. Alexander diſſ. XI. in* 3. *ſaecul. prop.* 2. (b) *Conc. Arauſic. I. can.* 4.
(c) *Confer. Juenin. diſſ. VI. q.* 6. *cap.* 8. *art.* 1. §. 3.

poſitae ſatisfactiones congruae & ſalutares dicuntur, & eo ipſo quo peccatis debitas poenas expiant, animi affectiones medentur, qui ſunt duo poenitentiarum fines. Ut autem congruae ſint ſatisfactiones, gravitati criminum proportione quadam reſpondere debent, quod ex naturae lege derivatur. Sunt peccata poſt illuminationem admiſſa majora iis, quae baptiſmum antecedunt (*a*); & hinc ad ea expianda graves & duras ſubire poenitentias neceſſe eſt. *Juſtum eſt, ut quam magna deliquimus, tam graviter defleamus..... poenitentia crimine minor ſit*, ſunt verba Cypriani (*b*), cui ceteri patres conſonant. Sed in aeſtimandis congruis poenitentiis initio eccleſia benignior fuit, quod probat Morinus (*c*), tum aucto chriſtianorum numero, & tot cauſſis ad perdendam virtutem inductis, ſeveriora remedia eccleſia coepit adhibere, ut qui virtutis amore ad juſtitiam non componebantur, ſaltem formidine poenae a peccatis abſtinerent. Ex qua poenarum gravitate veteres ſacramentum poenitentiae *laborioſum baptiſmum* dixerunt (*d*). Et inde eſt, quod veteres vix umquam congruam poenitentiam eſſe crederent. *Facilius inveni*, inquit Ambroſius (*e*), *qui innocentiam ſervaverint, quam qui congrue egerint poenitentiam.*

Et

(a) *Trid. ſeſſ. XIV. cap.* 8. (b) *Cyprian. de lapſis ſub finem, Ambroſ. de poenit. lib. I cap.* 2. *Innocent. I. ep. I.* (c) *Morin. lib. IV. cap.* 9. *& ſeq.* (d) *Apud Morin. lib. III cap.* 4. *n.* 9. *ſeqq.* (e) *Ambroſ. de poenit. lib. II. cap.* 19.

Et ſalutares.

§. XIV. Poenitentiae porro ſalutares eſſe debent, & in peccantium medicinam, ut veluti quodam freno a peccatis revocent, habitus vitioſos emendent, & bonos mores inſtillent: qua in re ſpiritualis medicina corporali ſimilis eſt. Itaque non eaedem poenitentiae ſingulis imponi debent, ſed prout variant peccata, varia remedia adhibenda ſunt. Quo ſenſu Chryſoſtomus illud Joannis Baptiſtae *facite fructus dignos poenitentiae* hom. X. in Matthaeum ita commentatur. *Aliena rapuiſti? incipe jam donare propria. Longo tempore fornicatus es? praeſcripto tempore ab uxore abſtine: meditare continentiam. Proximum verbo vel facto violaſti? refer benedictionis verba convitiis, & percutientes te beneficiis placare*, & ita porro. Atque ex hac poenitentiarum ſingulis criminibus attributione veteres ſaepe eas appellant *medicinas*, & ſacerdotes *medicos animarum*. Quos imitatus Burchardus librum XIX. decretorum, qui in docenda confitendi poenitendi & reconciliandi ratione totus eſt, *correctorem* & *medicum* appellavit.

Poenitentiae longae ſint oportet.

§. XV. Congruae & ſalutares ſatisfactiones ex ſententia veterum patrum non horae momento abſolvi debent, ſed in longum tempus ſunt continuandae. Peccata ſunt animi morbi; morbi autem momento non curantur. Tempore opus eſt ad amovendas peccati occaſiones, ad imagines peccatorum abolendas, & animi affectus componendos, ad malos habitus evellendos & bonos inſtillandos, & ad animi conſilium, ut amplius non peccemus, roborandum. De-

inde longa poenitentia quod malum peccator perpetravit, melius intelligit: & diligentius in poſterum à peccatis ſibi cavet. *Quod enim facile ſanatur*, inquit Auguſtinus (a); *non multum cavetur. Ex difficultate autem ſanationis erit diligentior cuſtodia receptae ſanitatis*. Facilitas veniae veluti peccandi ſtimulus habetur. *Si cito rediret homo ad priſtinam beatitudinem, ludus illi eſſet peccando cadere in mortem*, ſunt ejuſdem Auguſtini verba (b). Ex remiſſionis quoque difficultate cognoſcebant boni, quantae impiis poenae praeparabantur; ſicque aliorum exemplo cautius a peccando abſtinebant. Et quamvis contritio tanta doloris acerbitate concipi poſſit, ut momento poenas omnes expiet, & peccatorem a via ſua mala ad Deum convertat; tamen id raro contingit, & ubi contingit, nonniſi temporis lapſu & externis ſignis eccleſiae innoteſcet (c). Et hinc diligenter inſpiciebant epiſcopi, quo ſtudio impoſitos labores ſuſtinerent poenitentes: & ſi conſtabat de eorum vera converſione, poenitentias minuebant, adeo ut audientes ad conſiſtentes transferrent.

Unde exorti libri poenitentiales.

§. XVI. Quae quum ita ſint, ſumma fuit veterum patrum cura, ut propria remedia & juſta poenitendi tempora ſingulis criminibus tribuerent. Tractabant ea de re in conciliis, quae ad

---

(a) *Auguſt. comm. in haec verba pſal. VI.* & tu domine uſquequo. (b) *Auguſt. ſerm. XXXIV. de diverſ.* (c) *Auguſt. in enchir. cap. LXV. apud Grat. can. LXXXIV. de poenit. D. 1.*

ad alias eccleſiae neceſſitates primario erant indicta.; ſaepe etiam ubi peccatorum gravitas poſtulabant, extraordinariam ſynodum cogebant, quae tantum imponendam poenitentiam definiret (a). Et profecto canones Illiberitani, Ancyrani, Nicaeni & concilii Arelatenſis I. pro maxima parte ſunt poenitentiales. Conſulebantur quoque primarum ſedium epiſcopi, & qui ſcientia & probitate inter alios eminebant (b): & conſulti epiſcopi in gravibus & novis peccatis ſynodum, quae de imponenda poenitentia tractaret, indicebant. Hinc tot editae epiſtolae canonicae, veluti Dionyſii Alexandrini, Gregorii Thaumaturgi, Gregorii Nyſſeni & omnium ampliſſima Baſilii M., quae omnes totidem ſunt congeſtae regulae, poenitentias & earum tempus variis criminibus definientes. Ex his conciliorum & patrum regulis, quae labentibus annis numero creverunt, collecti ſunt *libri poenitentiales*, libelli nempe, qui poenas ſingulis criminibus imponendas, modum ritumque edendae confeſſionis, dandae poenitentiae & reconciliationis praeſtandae complectuntur. Compoſiti ſunt epiſcoporum juſſu vel approbatione in gratiam fortaſſe inferiorum ſacerdotum, quibus ſub Nectario in Oriente integra poenitentiae adminiſtratio etiam permiſſa eſt, & in Occidente ſeptimo ſaeculo peccatorum occultorum poenitentia ceſſit; nec enim facile erat inferioribus presbyteris canonum codices evolvere, in quos, praeter poenitentiales, de univerſa re eccleſiaſtica

ſtica

(a) *Morin. lib. VI. cap.* 14. (b) *Cyp. ep. LIII.*

ſtica canones conjecti erant. In Occidente poenitentiales Theodori Cantuarienſis, Bedae, Rabani Mauri & Romanus in primis celebres fuerunt (*a*), in Oriente vero poenitentialis Joannis Jejunatoris & alter Joannis Monachi facile primas tenent.

Poenitentiae ex canonibus impoſitae.

§. XVII. Latis canonibus poenitentialibus, ex eorum auctoritate, non pro arbitrio ſacerdotum, poenitentias imponi neceſſe fuit. Erant ſacerdotes poenitentiae praepoſiti inſtar judicum Romanorum, qui formulae erant addicti. Hinc Carolus M unumquemque parochum monebat, ut canones poenitentiales legeret, animoque infigeret, *ut de canonibus doctus ſit, & ſuum poenitentiale bene ſciat.* Et qui ad ſacerdotium promovebantur, ante ordinationem etiam poenitentialem diſcere debebant. Et dum epiſcopi ſynodum celebrabant, inter alia presbyteros admonebant, ut *non ex corde, ſed ſicut in poenitentiali ſcriptum eſt*, poenitentias darent: & dum paroecias viſitabant, ab iiſdem quaerebant, num poenitentialem, ex quo poenitentias decernerent, haberent (*b*). Cumque ſaeculo nono non defuerint, qui peſtifera indulgentia minus aequas poenitentias injungerent, utentes quibuſdam codicillis contra canonicam auctoritatem ſcriptis, quos poenitentiales vocabant, ſynodus Pariſienſis VI. edixit, ut epiſcopi in ſuis paroeciis falſos codices diligenter inveſtigareat;

(a) *Confer. Doviatius praenot. lib. III. cap.* 32.
(b) *Apud Reginon. lib. I. cap.* 98.

rent; & inventos igni traderent (a). Dum poenitentiae ex canonum auctoritate impoſitae ſunt, quotquot de expiandis per poenitentiam criminibus ſcripſerunt, nil aliud quam canones & patrum dicta cumularunt, vixque de ſuo aliquid addiderunt: quae ſcribendi methodus fere ad exitum ſaeculi XII perduravit. Sed inde quum poenitentiae ſenſim evaſiſſent arbitrarie, ſcholaſtici ſcribendi methodum mutarunt, & potius ex propriis ratiociniis, quam ex ſacris canonibus de imponendis poenitentiis ſcripſerunt: qua in re plerique caſuiſtarum tanta benignitate uſi ſunt, ut poenitentiam enervarint, quorum libros utinam exemplo patrum Pariſienſium Epiſcopi conquirerent & igni traderent.

Publica poenitentia in Oriente abrogata.

§. XVIII. Jam vero poenitentiarum diſciplina per antiquos patres ſtatuta, lapſu temporis in utraque eccleſia fere per omnia mutata eſt. Et apud Orientales quidem ſub quarti ſaeculi finem publica & in tot gradus tributa poenitentia, non minus pro occultis quam pro publicis criminibus, abrogata eſt. Equidem Nectarius patriarcha Conſtantinopolitanus ob conſtupratam a diacono matronam, quae in eccleſia agebat poenitentiam, & poenitentiarium confeſſionibus & poenitentiis praepoſitum, & publicam quorumdam occultorum criminum confeſſionem, & publicam poenitentiam ſuſtulit, quod Socrates & Sozomenus (b) narrant. Exem-

(a) *Conc. Pariſienſe an.* IͻCCCXXIX *lib. I. cap.* 32.
(b) *Socrates lib. V. cap.* 19., *Sozomen. lib. VII.*

xemplum eccleſiae Conſtantinopolitanae mox reliquae Orientales eccleſiae ſecutae ſunt. Hinc brevi per Orientem poenitentiarum diſciplina mutata eſt, nec amplius manus ſuper poenitentes impoſitae, & poenitentium ſtationes praeter conſiſtentiam, quam Graeci deinceps conſtanter retinuerunt, abolitae ſunt. Sed non ſimul abrogatae ſunt canonicae peccatorum poenitentiae; etenim deinceps Graeci vel ſecundum canones, vel poenitentiales libros, qui de canonum ſeveritate non admodum remittebant, ſemper impoſuerunt poenitentias. Quo ſpectant canones Chalcedonenſes, Trullani aliique (*a*), qui poenitentias ſic aſſerunt κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκεῖσθαι, *canonicis poenitentiis ſubiiciatur*. Hinc Graeci poenitentiam κανόνα dicunt, & κανόνα ποιεῖν illis eſt poenam peccatis impoſitam exſequi. Tantum igitur quod publicum erat, occultum evaſit, & ſublato qui poenitentiis praeerat presbytero, canonicae poenitentiae a presbyteris, qui confeſſiones excipiebant, impoſitae ſunt, eaſque poenitentes ipſi pro ſua fide & religione, nemine conſcio & judice, implere coeperunt (*b*). Quod etiam receptum eſt in criminibus publicis, in quibus etiam clam canonem implere ſolent; ſed dum ſacra myſteria celebrantur ab eccleſia ναῷ ſive templo ſecedunt & in narthece ſubſiſtunt.

Et

(a) *Conc. Chalced can. III. VIII. IX., conc.Trull. can. XLVI. & LIII.* (b) *Confer. Morin.lib.VI.cap. 22.ſeqq. & Renaudot. perpetuit. fidei tom. V.lib.* 3. *&* 4.

Et inde etiam in Occidente.

§. XIX. Sed quod ſpectat ad eccleſiam Latinam, in ea diutius conſtans ſtetit poenitentialis diſciplina: tandem vero ſeptimo ſaeculo invaluit, ut publica crimina publicis, occulta vero occultis poenitentiis, ſed ex canonum regulis, expiarentur; cui innovationi Graecorum diſciplina praecipuam cauſam praebuit (*a*). Scilicet Theodorus monachus Graecus Romam venit, ubi a Vitaliano papa an. ɪɔcʟxvɪɪɪ. epiſcopus Cantuarienſis creatus eſt. Poſtquam in Angliam pervenit Theodorus, ex moribus praeſertim Graecorum *poenitentiale* compoſuit, in quo publicis peccatis publicam, occultis vero occultam impoſuit poenitentiam, omiſſis manuum impoſitionibus & ſtationibus poenitentiarum. Statim hi mores per Angliam recepti, & fama ſanctitatis & doctrinae Theodori longe lateque per Occidentem diffuſa, brevi reliquas Latinas eccleſias permearunt. Ita invaluit in Occidente regula, *de peccatis occultis occulte, de publicis publice poenitendum* (*b*). Recepta hac nova diſciplina nihil quidquam deminutum de canonicis poenitentiis, tantumque quod antea palam fiebat, deinceps clam coepit impleri. Sed in publica pro criminibus publicis poenitentia tertius ſubſtrationis gradus in deſuetudinem abiit, & ex

Inſt. jur. can. T. III. Ddd

(a) *Confer. Juenin. diſſ. VI. de ſacram. quaeſt. 6. cap. 4. art. 1. §. 3.* (b) *Beda de remediis peccator. cap. VII., Capitul. reg. Francor. lib. V. cap. 25., cap. I. ex. de poenit. & remiſſionib. Confer. N. Alexander diſſ. VI. in 3. ſaecul. quaeſt. 2. art. 1. propoſ. 2.*

& ex fletu inter audientes translati poenitentes, tempore ſacrorum myſteriorum eccleſia non excludebantur, ſed in angulo eccleſiae verſus portam conſiſtebant. Ita ſollemnis poenitentium dimiſſio ceſſavit, & auditio poſterioris aetatis quaſi antiquae conſiſtentiae vicem ſubiit (*a*). Et quamvis capitularia regum Francorum & collectiones canonum Reginonis, Burchardi, Juonis aliaeque antiquos canones exhibeant, non tamen κατὰ λέξιν relati canones obſervabantur, ſed cum modificationibus, quas nova diſciplina induxerat, quod ex poenitentialibus conſtat.

Nova poenitentiarum genera.

§. XX. Deſueta in Occidente publica occultorum criminum poenitentia, alias mutationes poenitentiae negotium ſubire coepit. Inventa in primis ſunt genera publicarum poenitentiarum antiquis ignota, qualia circulus & nexus ferreus, quo membra corporis, praeſertim homicidis, arctiſſime per plures annos conſtringi ſolebant; incertae & vagae per urbes & pagos peregrinationes; virgae & cruenta flagella, quibus corpus poenitentes dilacerarent; & monaſticae vitae in poenitentiam profeſſio (*b*). Ipſe quoque poenitentium habitus durior & gravior evaſit; poenitentes poenitentiae tempore nudis pedibus incedere debebant, nec lineis veſtibus, nec vehiculo uti poterant. Ex his poenitentiarum generibus pleraque barbariem ſapiunt, nec ad cordis converſionem ſunt accomo-

(a) *Confer. Morin. lib. VII. cap. 7. ſeq.* (b) *Confer. Morin. lib. VII. cap. 13. ſeq.*

modata. Quid enim crudius quam membra circulis ferreis adſtringere? Peregrinationes vagae & incertae potius nocent, quam proſunt cordis converſioni; vagi enim & incerti poenitentes variis vitiis ſe conſpurcant, & gulae illecebris ſerviunt: ſpiritus enim converſionis & doloris quietem requirit; immo potius qui in deſperationem aguntur, vagam & incertam vitam ſeligere ſolent. Flagella autem, quibus corpus excarnificetur, vix poenitentiarum, quibus Deo ſatisfit, rationem habent; nec enim Deus a peccatoribus ſanguinis effuſionem poſtulat; & praeterea flegella admodum ſanitati nocent, & ſaepe magis ad laſciviam provocant, quod ex rationibus phyſicis Jacobus Boileau probat (*a*), exemplisque etiam Henricus Meibomius (*b*) & Chriſtianus Franciſcus Paulini (*c*) confirmant. Et tamen ſaeculo XI. & ſequenti flagella admodum celebria erant in Italia, adeo ut inde nata ſit *ſecta flagellantium*, cujus hiſtoriam laudatus Boileau conſcripſit. Quot abſurda in religionem verſa, quod vel natura humana, vel ipſa religio ignorabatur! Utinam vero non adhuc ignorantiae veſtigia ſupereſſent, vel in dies nova monſtra non erumperent!

Publici peccatores vi ad poenitentiam coacti.

§. XXI. Porro illud etiam in negotio poenitentiae innovatum eſt, ut publici peccatores vi & miniſterio magiſtratus ad poenitentiam co-

 ge-

(a) *Jac. Boileau hiſt. flagellant.* § *I. & II* (b) *Meibom. ep. de uſu flagror. in re venerea.* (c) *Chriſt. Franc. Paulini flagell. ſalut. ſect. IV. cap.* 13.

gerentur. Initio eccleſia tantum petentibus dabat poenitentiam; & publici aut convicti peccatores, qui eam ſponte non petebant, tantum a corpore Chriſti ſeparabantur, nec ulla vi cogebantur ad vitae converſionem. Sed labentibus annis vi & imperio magiſtratus poenitentia publicis peccatoribus objecta eſt, idque primum patribus Milevitanis placuiſſe videtur (*a*); ſed ſaeculo ſeptimo & deinceps in regulam ordinariam abiit, ut publici peccatores, qui in peccatis perſiſtebant, vi armata aut privatione bonorum temporalium ad poenitentiam, veluti obtorto collo, adducerentur (*b*). Hinc quod eccleſia publica vi erat deſtituta, epiſcopi miniſtrorum regiorum implorabant auxilium & *miſſi dominici* & inferiores magiſtratus habebant in mandatis, ut epiſcopis vi armata ad obtrudendam poenitentiam praeſto eſſent. Verum per coactionem poenitentiae natura mutata eſt, quod recte Fleuryus obſervat (*c*): vera enim poenitentia in cordis contritione conſiſtit, & ſi cogatur, hypocritas potius, quam bonos chriſtianos format. Immo Tridentini patres longius progreſſi ſunt; epiſcopis enim faciunt poteſtatem, ut publicas concubinas ter admonitas, nec reſipiſcentes ipſi oppido vel dioeceſi, invocato, ſi opus fuerit, auxilio magiſtratus, expellant (*d*). Quod decretum, utpote fines gla-

(a) *Conc. Milevitan. can. XVII.* (b) *Capit. reg. Francor. lib. II. cap. 23. & lib. V. cap. 149. Confer. Morin. lib. VII. cap. 5.* (c) *Fleuryus diſcurſ. hiſtor. III. n. 16.* (d) *Trid. ſeſſ. XXIV. de ref. matrim. cap. 8.*

gladii ſpiritualis egrediens, nec alibi nec apud nos receptum eſt. Vis autem ad publicos peccatores corripiendos adhibita eſt: at occulti peccatores, ſi agere poenitentiam detrectent, etiam in nova diſciplina per vim ad converſionem non adiguntur, tantumque iis clam abſolutio denegatur.

Nova poenitentias computandi methodus.

§. XXII. Illud quoque novitatis genus in poenitentias ſaeculo ferme decimo apud Latinos irrepſit, quod earum continuatio ita coepit computari, ut in immenſam annorum ſummam creſceret, cui implendae nec longaeva patriarcharum vita ſufficeret. Etenim neſcio qua ratione ejus aetatis ſacerdotes tenebant, ſingulis ejuſdem ſpeciei peccatis in canonibus praeſcriptam poenitentiam deberi: quo fiebat, ut ejuſdem ſpeciei multiplicatis criminibus, tot annorum poenitentia imponeretur, quot eſſent ſimul anni pro ſingulis peccatis, veluti ſi ponas unum adulterium poenitentia decem annorum expiandum eſſe, centum annis in poenitentia pro decem adulteriis erat incubandum (a). Sic Petrus Damianus numeraſſe videtur poenitentiam, dum de quodam monacho, cujus audiverat confeſſionem, ita adfirmat, *debebatur illi ſeptuaginta, ſi recte capio, annorum poenitentia, ſicut nobis ex ſacrorum canonum ſententia videbatur* (b). Non ita certe poenitentiae negotium aeſtimarunt veteres patres, qui ubi plura ejuſdem gene-

ne-

(a) *Confer. Morin. lib. X. cap.* 18. (b) *Petrus Damian. de perfect. monach. cap. VI.*

neris peccata expiari oportebat, intendebant quidem poenarum rigorem, at eas vitae humanae accommodabant, non arithmetica, ſed geometrica proportione, iiſque minuendis demonſtrata cordis contritio plurimum conducebat, nec niſi in enormibus criminibus uſque ad vitae finem extendebant poenitentiam. Interim nova haec poenitentias computandi methodus & canones ridiculos & poenitentiam impoſſibilem faciebat; quod recte Fleuryus (a) obſervat. 'Quis enim centum & amplius annorum poenitentiam umquam impleret? Et quis non parvi penderet & derideret regulas, quae in uſum deduci non poterant?

Canonicae poenitentiae in Occidente deſuetae.

§. XXIII. Poenitentiae canonicae apud Grecos adhuc perdurant, ſed apud Latinos ſaeculo XII, & ſequentibus ſenſim, non aliquo eccleſiae decreto, deſierunt. Circuli ferrei & flagella & alia dura poenalia opera de novo inventa, itemque nova poenitentiae computandae methodus, qua pro ſingulis ejusdem ſpeciei peccatis tempora poenitendi multiplicari ſolebant, eo ſeveritatis adduxerant canonicas poenitentias, ut neceſſario ruere deberent. Ergo plures rationes, quibus poenitentiae redimerentur & commutarentur, inventae ſunt, quas Morinus enarrat (b). In primis receptae poenitentiarum redemtiones, quibus impoſitas poenas canonicas cum certis precibus, corporis flagellis; & praefer-

(a) *Fleuryus diſcur. III. hiſtor. n.* 16. (b) *Morinus lib. X. cap.* 16. *ſeqq.*

ſertim cum pecunia & agris arbitrio poenitentium commutare, ſeu, ut antiqui dicebant, *redimere* liceret: quae praxis ſub finem ſaeculi ſeptimi fortaſſe inventa (a), deinceps magis convaluit & in uſum aſſiduum verſa eſt. Inde commutari quoque coeperunt poenitentiae cum aliquo laborioſo opere, quod in evidentem vel apparentem eccleſiae utilitatem cederet, quale opus tum cenſebatur arma capere contra infideles & haereticos, occaſionem praebente Hieroſolymorum expeditione. Relaxatae porro ſunt canonicae poenitentiae ob pecuniae erogationem in aedificationem aut reparationem eccleſiarum, & in pontium, itinerum, rerumque ſimilium refectionem. Ex his tribus cauſſis longi temporis decurſu canonicae poenitentiae fere intermiſſae ſunt, nec amplius facile erat finitis ſacris expeditionibus eas reſtituere. Sic enim natura comparati ſunt homines, ut poſtquam benignitate uſi ſunt, vix ad auſteritatem reducantur. Porro epiſcopi raro adminiſtrabant poenitentiam, ejuſque fere integrum negotium ad fratres mendicantes, tum exortos, devolutum erat. Mendicantes autem miſſi tranſeuntes erant, qui per provincias diſcurrebant, ac ita longo tempore poenitentium vitam & converſationem non poterant obſervare (b). Hinc ſponte ſua factum, ut arbitrio ſacerdotum poenitentiae imponerentur & penderent; quae eſt theologorum ſaeculi XIII doctrina.

Poe-

(a) *Conf. Murator. diſſ.* LXVIII. *antiq. Italic.*
(b) *Fleuryus diſc. hiſt. VI. num.* 11.

Poenitentiae congruae & ſalutares etiam in nova diſciplina.

§. XXIV. Deſuetis apud Latinos canonibus poenitentialibus, ſacerdotis tamquam boni viri arbitrio poenitentiae decerni coeperunt; at arbitrium hoc non mera voluntas eſt; quin potius pro peccatorum gravitate & perſonarum qualitate leges habet ſuas. Sunt poenitentiae opera laborioſa & dura, quibus injuria Deo illata vindicatur, & animi morbi & affectiones curantur: quae poenitentiarum natura una eſt & immutabilis, tantumque ritus, quibus exercentur, mutari poſſunt. Hinc etiam poſt deſuetos canones poenitentiales poenitentiae convenientes & ſalutares eſſe debent, tales nempe quae gravitati peccatorum reſpondeant, & animi morbos curare queant. Sane quo tempore poenitentiae arbitrariae eſſe coeperant, tenuerunt S. Thomas & S. Antoninus (a), poenas pro ratione criminum & perſonarum imponendas. Et Tridentini patres docuerunt (b), debere ſacerdotes *ſalutares & convenientes ſatisfactiones injungere*, quae ſint tam in vitae novae cuſtodiam & infirmitatis medicinam, quam ad peccatorum vindictam & caſtigationem. Hinc eo ſenſu arbitrariae ſunt hodie poenitentiae, quod non debeant ad amuſſim ex canonibus imponi, non quod tantum ab arbitrio ſacerdotum dependeant. Quo vero ſacerdotes convenien-

(a) *S. Thom. in IV. ſentiar. quaeſt.* 18. *art.* 3., *B. Antonin. par. III. tit.* 17. *cap.* 20. (b) *Trid. ſeſſ. XIV. cap.* 8.

nientes & ſalutares poenitentias irrogent, neceſſaria iis eſt canonum poenitentialium peritia, quatenus inde gravitas peccatorum dignoſcitur, & congruae ſatisfactiones eruuntur: quod probe tenens S. Carolus (*a*), voluit, ut *confeſſores canones poenitentiales bene noverint*: eoſque ex variis conciliis & canonum collectionibus excerptos & ad decalogi ſeriem digeſtos una cum inſtructionibus pro ſacramento poenitentiae vulgavit. Utinam vero ex hoc fonte ſaperent ſacerdotes!

Diviſio publicae poenitentiae in ſollemnem *&* publicam.

§. XXV. Eodem tempore quo canones poenitentiales deſueſcebant, etiam publica pro peccatis publicis poenitentia rarior evaſit, quod Mornus obſervat. Interim opera ſcholaſticorum publica poenitentia in *ſollemnem* & *publicam* ſtricte ſic dictam tributa eſt contra morem vetuſtatis, qua omnis publica poenitentia etiam ſollemnis erat. Sollemnis poenitentia ſcholaſticis dicta eſt, quae die cinerum ob enormia delicta ab epiſcopo imponebatur ex forma ſub nomine concilii Agathenſis apud Gratianum propoſita (*b*); eique praeter ſollemnitatem haec dederunt attributa, clericis nempe non imponi, laicum ea functum ad ordines promoveri non poſſe, non eſſe iterandam, matrimonium ea peracta contrahi non poſſe, militiam deferendam, & negotiis ſaecularibus amplius non vacandum.

 Con-

(a) *Con. I. Mediolan. par. II. tit. 6. & conc. V. par. III.* §. 2. (b) *Can.* in capite *LXIV. diſt.* 50.

Contra publica poenitentia erat; quae palam quidem fieri debebat; ſed ſine ſollemnitate etiam a presbyteris imponebatur; nec aliquid ex attributis ſollemnis poenitentiae importabat. Nata eſt haec partitio ab ignorantia antiquitatis: Nempe in monumentis apud Gratianum (a) relatis publica poenitentia modo dictis attributis donatur; modo veluti quae nihil eorum habeat, deſcribitur. Haec autem inter ſe contraria non erant, ſed uni eidemque poenitentiae pro varietate eccleſiarum & temporum conveniebant. Sed ſcholaſtici contraria reputantes, ad concordiam in ſaeculo diſtinctionibus aſſueto duplicem excogitarunt poenitentiam, *ſollemnem*, & *publicam*; eaſque veluti diverſas deſcripſerunt (b). Sollemnis poenitentiae in aliquibus eccleſiis pauca ſuperſunt veſtigia, eamque ſuſcipiunt ruſtici ruſticaeve mulieres, quae infantulos ſuos ſomno oppreſſae ſuffocant. Sed publica poenitentia etiam jure novo, immo potius evangelico, debetur publicis peccatis, quamvis epiſcopus, ſi in rem eccleſiae id eſſe judicaverit, eam in privatam poſſit commutare (c).

CA-

(a) *Gratian. cit. diſt.* (b) *Morin. lib. V. cap.* 25. *n.* 14. (c) *Trid. ſeſſ. XXIV. de ref. c.* 8.

CAPUT XXI.

De indulgentiis.

Definitio & varia nomina indulgentiarum.

§. I. NOmine *indulgentiae*, ubi de poenitentia agitur, venit remiſſio poenarum temporalium, quas poenitentes in ſuorum criminum expiationem ſubire debent, facta eccleſiae auctoritate. Videtur eccleſia hoc indulgentiae nomen a re civili mutuaſſe; conſtat enim imperatores conſueviſſe ob publicam laetitiam generalem criminum remiſſionem concedere, exſtatque ea de re in C. Th. titulus *de indulgentiis criminum*. Et quoniam per indulgentiam poenae peccatis debitae condonantur, hinc in antiquis monumentis ſaepe dicitur *donatio* & *remiſſio*, atque inde titulus decretalium *de poenitentiis & remiſſionibus*. Graeci canones & patres dicunt etiam φιλανθρωπίαν *humanitatem* (*a*), quaſi per humanitatem epiſcopi donarent, quod alias ſummo jure poenitentes implere oportebat. Non ergo peccata ipſa indulgentiae remittunt, hoc enim proprium eſt abſolutionis; ſed potius poenas temporarias, in quas aeternae vi ſacramenti reconciliationis commutantur. Duplicis vero generis eſt indulgentia, plenaria nempe & partialis, prout vel in-

 te-

(a) *Conc. Ancyr. can. V., Nicaen. can. XII. Chalc. can. XVI.*

tegra poenitentia peccatis debita, vel ejus pars per humanitatem relaxatur.

Conceſſio indulgentiarum eſt juris divini.

§. II. Jam vero eccleſia jure divino indulgentiarum concedendarum habet poteſtatem: quod eſt fidei dogma, ſemper in eccleſia inculcatum & in praxim deductum, & demum in comitiis Tridentinis confirmatum (a), & ita ſpiritui ſancto adverſantur recentiores haeretici, qui indulgentias eo ſpectaſſe contendunt, ut publicae ſatisfactiones, quae ad bonum exemplum imponebantur, humana non divina auctoritate minuerentur. Sane ligandi & ſolvendi jure conceſſo etiam indulgentiarum poteſtatem Chriſtus eccleſiae ſuae fecit: ſolvunt enim domini ſacerdotes non minus dum peccata remittunt, quam quum impoſitas poenas relaxant. Porro aperte apoſtolus, & eccleſia Corinthica Chriſti auctoritate partem injectae poenitentiae donavit (b), ut hinc manifeſto conſtet, non jure humano ſed divino niti indulgentiarum poteſtatem. Veteres quoque patres a divina poteſtate, unde pendet abſolvendi facultas, indulgentias repetunt. Inſtar omnium ſit Baſilius (c), *ſi is, cui a Dei benignitate ligandi & ſolvendi credita eſt poteſtas, videns ſummam ejus, qui peccavit, confeſſionem, fiat clementior ad dimi-*

(a) *Trid. ſeſſ. XXIV. in decreto de indulgentiis. Confer. Juenin. de ſacram. diſſert. XIII. Drouven. de re ſacram. lib. VI. quaeſt. 7. & Grancolas l' ancien ſacramentaire p. 660. ſeq.* (b) *2. ad Corinth. II.*
(c) *Baſil. ep. can. LXXIV.*

minuendum poenarum tempus, non erit dignus damnatione. Sed theologis iſta relinquamus.

Miniſtri indulgentiarum.

§. III. Miniſtri autem qui concedunt indulgentias, jure ordinario epiſcopi ſunt, quibus directis verbis ligandi & ſolvendi jus, quo indulgentiae continentur, Chriſtus demandavit (*a*). Et quamvis ſacramenti poenitentiae adminiſtratio etiam meris presbyteris concedatur; tamen non conſuevit eccleſia etiam poenarum dimittendarum poteſtatem presbyteris facere: idque fortaſſe ne nervus eccleſiaſticae diſciplinae ſolveretur: poenalia enim opera erant, quae in negotio poenitentiae patres magis attendebant. Sed B Thomas ea ratione indulgentias epiſcopis reſervatas adfirmat, quod eccleſiae theſaurus, cui nituntur, univerſam eccleſiam ſpectat; & quae univerſitatis ſunt, ab eo, qui univerſitati praeeſt, debent procurari (*b*). Ceterum ex ſpeciali delegatione etiam presbyteri, immo inferiores clerici poſſunt indulgentias elargiri (*c*); hodie namque earum conceſſio exterioris fori eſſe reputatur. Conceduut autem indulgentias epiſcopi in ſuis dioeceſibus (*d*), & quidem partiales unius anni in dedicationibus eccleſiarum, aut quadraginta dierum in aliis feſtis & cauſſis, quod jus con-

(a) *Confer Juenin. cit. diſſ. quaeſt.* 3. *cap.* 1.
(b) *S. Thomas in IV. ſentent. diſt.* 20. *quaeſt.* 1. *art.* 4. (c) *Conc. Lateran. IV. can.* 60. *Confer. Drouven loc. cit. cap.* 2. §. 2. *q.* 5. (d) *Cap. XV. ex. de poenit. & remiſſ.*

concilium Lateranenſe IV. induxit (a); antea enim epiſcopis etiam plenarias indulgentias dare jus erat. Sed ſummus pontifex ob primatus praerogativam univerſae eccleſiae & plenarias indulgentias effundit.

Cauſſa princeps concedendae indulgentiae contritio eſt.

§. IV. Quemadmodum vero non arbitrio ſuo poſſunt domini ſacerdotes peccata ipſa remittere; ita nec pro arbitrio poſſunt indulgentias concedere; ſed ſecundum regulas ab eccleſia praeſcriptas. Et primum quidem praecipua cauſſa indulgentiarum eſt abundantia doloris, qua ipſi peccatores afficiuntur: qua ratione ipſe apoſtolus inceſtuoſo Corinthio reliquum poenae condonavit, *ne forte abundatiori triſtitia abſorberetur* (b). Scilicet apud Deum multum valet cordis contritio, nec dubium eſt, quod citius etiam poenas debitas remittat, ubi lacrimae & dolor abundant. Hinc Chryſoſtomus (c), *temporis moram non quaero, ſed animae correctionem. Hoc itaque fac demonſtres, ſint ne compuncti, ſintne in melius mutati, & res tota confecta erit.* Secundum hanc regulam Nicaeni & Ancyrani & Ilerdenſes patres permittunt epiſcopis, ut pro dolore, lacrimis & tolerantia poenitentium vel indulgentiam impartiantur, vel tempus adjiciant (d). Auctoritas autem epiſcoporum tanta

(a) *Cap. XIV. ex. eod.* (b) *2. ad Corinth. II. 7.*
(c) *Chryſoſt. hom. XIV. in 2. ad Corinth.*
(d) *Conc. Nicaen. can. XII., Ancyr. can. V. Ilerdenſe can. V.*

ta erat; ut ubi ſincera & abundans erat contritio, poenitentes ab audientibus ad ſubſtratos poſſent transferre (a). Et haec in eccleſia germana ſemper fuit indulgentiarum cauſſa, ut nempe pro abundantia doloris tempus poenitendi minuatur.

Altera cauſſa indulgentiarum erant martyrum libelli.

§. V. Porro quibuſdam lapſis ſatisfactionis partem olim eccleſia dedit ad martyrum & confeſſorum preces, qui in cuſtodia detenti libellis ſuis id ab epiſcopis exorabant (b): quod in multis eccleſiis; & praeſertim in Africana vel ante Cyprianum obtinuit (c). Magna erant apud Deum martyrum merita, ipſique pro iis, quos libellis ſuis donabant, etiam preces ad Deum fundebant. Hinc epiſcopi eorum libellis multum tribuebant, partemque poenarum commendatis a martyribus dimittebant. Libellis autem ſuis martyres pacem nec dabant, nec dare poterant, ſed ut ab epiſcopis daretur, rogabant (d); poteſtas enim ligandi atque ſolvendi penes epiſcopos erat. Hinc errarunt ex confeſſoribus aliqui, qui vel importunitate petentium victi, vel divinae legis ignorantia pacem ipſi ſe dare libellis ſuis profitebantur, non dandam rogabant: quo nomine Lucianum confeſſorem Cyprianus reprehendit (e). Ergo ne ſimplices fallerentur, quod ſibi a confeſſo-

(a) *Confer. Morin. lib. VI. cap.* 19. (b) *Confer. Morin. lib. IX. cap.* 26. (c) *Confer. Grancolaſ. l'ancien ſacramentaire par. II. pag.* 675. (d) *Cypr. ep. XI. Confer. N. Alexander diſſ. III. in* 3. *ſaecul. prop.* 2. (e) *Cypr. ep. XXIII.*

ſoribus communionem dari putarent, ſynodus Illiberitana & Arelatenſis I. ſtatuerunt, ut lapſis qui litteras confeſſorum detuliſſent, oblatarum litterarum loco ipſi epiſcopi litteras communicatorias darent (a), quibus de pace ab epiſcopis danda ineſſet teſtimonium. Interim non omnibus, qui libellis martyrum muniti erant, epiſcopi pacem dabant, ſed iis tantum, qui venia digni erant, quique lacrimis & dolore converſionem teſtabantur ſuam (b). Valebant autem martyrum libelli ſedata jam perſecutione, & quod obſervat Albaſpinaeus (c), poſt ipſorum mortem. Sed haec indulgentiarum ſpecies cum ipſis martyribus defecit.

Novae indulgentiarum cauſſae.

§. VI. Praeter doloris abundantiam & martyrum libellos, veluti legitimas remittendarum poenitentiarum cauſſas antiqui patres habuerunt imminentem perſecutionem, ut ita lapſi pace & communione donati, fortius tormenta tolerarent, qua ratione Cyprianus indulgentias conceſſit; & reditum haereticorum ad eccleſiam, ubi haeretici redeuntes ſecum reducebant, quos ſophiſmatis ſuis deceperant. Sed poſt ſaeculum X. novae cauſſae indulgentiarum inventae ſunt, quales in primis viſitationes certarum eccleſiarum & altarium, quas *indulgentias ſtationarias* appellant (d). Celebre inter ſtationarias, ſeu

---

(a) *Conc. Illiber. can. XXV., Arelat. I can. IX.*
(b) *Cypr. ep. XI. Confer. N. Alexander loc. cit.*
(c) *Albaſpin. lib. I. obſerv. cap. 20.* (d) *Confer. Papebrochius conatu chronico hiſt. diſſ. XVII. poſt vitam Sergii II. & Eſpen. part. II. tit. 7. cap. 1. n. 20. ſeqq.*

ſeu potius inter omnes indulgentias in noviſſima diſciplina eſt Jubilaeum, ejus enim vi recurrente quolibet anno XXV. qui Romam ad baſilicam principis apoſtolorum accedunt, plenariam ſuorum peccatorum indulgentiam conſequuntur. Indulgentiae quoque datae ſunt ob aliquod laborioſum opus in evidentem ſeu apparentem eccleſiae utilitatem ſuſceptum, quale praeſertim erat contra ethnicos & hereticos arma ferre, & ad eccleſiam dilatandam militare. Cui indulgentiae, ſeu potius poenitentiarum commutationi (erant quippe expeditiones opus laborum, moleſtiarum & periculorum plenum longiſſimis poenitentiis merito aequipollens) praebuit occaſionem expeditio Hieroſolymitana, ſub finem ſaeculi XI. exhortante Urbano II. in concilio Claramontano ſuſcepta (*a*). Conceſſae quoque ſunt indulgentiae ob pecuniae erogationem in aedificationem aut reparationem eccleſiarum & noſocomiorum, & in itinerum, pontium rerumque ſimilium refectionem. Denariis in aliquod ex his operibus erogatis, tertia vel quarta aut alia poenitentiae pars, nonnunquam etiam integra, remittebatur (*b*): ceterum facile erat integram remiſſionem obtinere repetitis nummorum in eccleſias largitionibus.

Rationes novarum indulgentiarum.

§. VII. Semel inductae hae novae indulgentiarum ſpecies fuerunt frequentiſſimae, & vix pauci earum aliquas improbarunt. Magni tum re- pu-

(a) *Confer. Morin. lib. X. cap.* 19. (b) *Confer. Morin. loc. cit. cap.* 20.

putabatur armis chriſtianorum in libertatem vindicari Hieroſolymam, quae jamdiu ab inimicis noſtrae religionis erat occupata, & fidem contra ethnicos & haereticos armis tueri. Indulgentias vero eleemoſynarias multis rationibus epiſcopi probarunt, quo nomine celebris eſt Guilelmus epiſcopus Pariſienſis, qui totus fuit in eis laudandis, praedicandis, ampliandis (*a*): nec id mirum videri debet, quando inde lucrum temporale & maxima commoda in eccleſiarum fabricas & epiſcopos redibant. Adferebant ergo poenarum canonicarum remiſſiones, quae datis in rem eccleſiae denariis fiebant, eſſe utiliores & Deo gratiores, quam poenitentias & flagellorum diurnorum exercitium, eo quod hac largitione Dei cultus propagatur, & ſanctorum, qui in novis eccleſiis coluntur, interceſſiones conciliantur. Sed hae & ſimiles rationes ejus aetatis moribus & opinionibus innituntur. Expeditiones in terram ſanctam a natura poenitentiarum, quae quietem & ſolitudinem requirunt, abhorrebant: & hinc veteres patres in poenitentiam etiam militiae imponebant abdicationem; nec bonis eccleſiae ſaeculis umquam auditum eſt, armis religionem chriſtianam debere propagari. Et deinde melius Deus colitur per morum ſanctitatem & virtutem chriſtianorum, quam per eccleſiarum extructionem, cantum, caerimonias & cultum exteriorem, qui veluti cortex religionis eſt; & cui deeſt cordis puritas, is certe Deo acceptus non eſt,

---

(a) *Guilelmus Pariſ. tract. de ſacram. ordin. cap. XIII.*

eſt, quod Fleuryus (a) merito obſervat. Summa chriſtianae religionis eſt de puro corde ſacrificium. Et hinc veteres patres ad lapſos peccatores convertendos, non alia invenerunt opportuniora & efficaciora remedia, quam congruas & ſalutares poenitentias.

Qui erant quaeſtores eleemoſynarii.

§. VIII. Inductis in eccleſiarum, noſocomiorum, viarum, pontium aedificationem & reparationem indulgentiis eleemoſynariis, ſimul *quaeſtores eleemoſynarii*, ut vocabantur, inſtituti ſunt, praedicatores nempe, qui indulgentias praedicationibus ſuis foverent, & poenitentium oblationes & eleemoſynas colligerent. Non alienum a ratione erat, ad lucrandas indulgentias praedicari poenitentiam: at quaeſtores tanto munere ſaepe abuti, & potius ſua & mittentium, quam animarum negotia procurare. Ergo ad uberiorem quaeſtum ſimulabant Curios, & ex aliorum peccatis vivebant bacchanalia: ſolvebant a votis, abſolvebant a perjuriis, homicidiis aliiſque criminibus, mala ablata incerta remittebant, tertiam aut quartam poenitentiarum partem relaxabant, tres aut plures animas a purgatorio abſtrahebant, & recta in paradiſum ablegabant, modo eſſent, qui largas eleemoſynas effunderent: quos aliosque abuſus Clementina II. *de poenitentiis & remiſſionibus* ſub nomine concilii Viennenſis etiam recenſet (b). Hinc non minus bonos, quam malos chriſtianos

Fff 2 fal-

(a) *Fleuryus diſc. hiſtor. IV. n.* 16. (b) *Confer. Eſpen. par. II. tit.* 7. *cap.* 3.

fallebant, & ex dolo & malitia ſua theſauros colligebant. Statuit ergo concilium Viennenſe; ne quaeſtores aliqui admittantur, niſi pontificis vel epiſcopi litteris exhibitis; nec aliud; quam quod litteris indulgentiarum continetur, praedicare iis permittatur (a). Levis tanto malo medicina; morbus inerat rebus ipſis: quouſque ad baſilicas extruendas & praelatorum neceſſitates pecuniis opus erat, ad uberiorem quaeſtum, ſemper magnificis promiſſionibus quaeſtores uti oportebat. Abuſus ergo perſeverarunt; & tempore exortae haereſis Lutheranae (quae ex abuſibus quaeſtorum veluti ea parva ſcintilla exordium habuit) nefarii prorſus erant & horrendi quaeſtorum exceſſus (b). Sed tandem tanta mala & eorum radices patres Tridentini prorſus averruncarunt; nullos amplius eſſe juſſerunt ad annuntiandas indulgentias quaeſtores; eaſque deinceps ab ordinariis locorum cum duobus canonicis annuntiari voluerunt; & eleemoſynas nulla accepta mercede colligi (c).

Eccleſiae theſaurus:

§. IX. Tot inductis novis cauſſis, quibus indulgentiae concederentur, fundamentum aliquod oportebat adſignare; quo niterentur tam frequentes & copioſae indulgentiae. Saeculo XIII, quo maxime invaluerant eleemoſynariae indulgentiae, ſcholaſticis occurrebat hoc S. Auguſtini & aliorum patrum dictum, *aut Deus punit, aut*

(a) *Clement. II. de poenit. & remiſſ.* (b) *Joachimus Camerarius de bello Smalcadico.* (c) *Trid. ſeſſ. XXI. de ref. cap. 9.*

aut *homo*, quod cum indulgentiis eleemoſynariis aut ob leves labores datis non bene conveniebat. Varia commenti ſunt ſcholaſtici ad hunc nodum extricandum; ſed tandem ad eccleſiae theſaurum confugerunt, quo largitatem indulgentiarum inaedificarent: atque ita docere coeperunt in compenſationem poenarum canonicarum ob leves labores aut aliquot denarios remiſſarum merita Chriſti & ſanctorum impendi & imputari. Id primi Alexander de Hales & Albertus M. feciſſe videntur, quod Morinus obſervat (*a*). Inde B. Thomas & ceteri ſcholaſtici uni theſauro eccleſiae vim indulgentiarum inaedificarunt, ejuſque opibus confiſi rationes omnes, quas ea de re antiqui magiſtri excogitaverant, ſpreverunt (*b*). Et tandem ſummi pontifices Clemens VI. (*c*) & Leo X. ejuſdem inexhauſti theſauri opes tamquam fundamentum indulgentiarum ſtatuerunt: atque hinc ſententia iſta inter eccleſiaſticas doctrinas convaluit. Quo factum, ut nonnulli theologi dixerint, indulgentias eſſe theſauri eccleſiae diſpenſationem. Semper fuit in eccleſia theſaurus, qui ex meritis Chriſti in hominum redemtionem abundanter redundat, quod Grancolaſius (*d*) multis probat; at ante ſaeculum XII. vix ſcriptor invenitur, qui vim indulgentiarum ex theſauro eccleſiae metiatur. Conſtat autem theſaurus iſte ec-

(a) *Morin. lib. X. cap.* 21. (b) *S. Thomas in IV. ſentent. diſt.* 20. *q.* 1. *art.* 3. (c) *Extravag.* unigenitus *II. de poenit. & remiſſ. inter comm.* (d) *Grancolas l' ancien ſacramentaire p.* 721.

eccleſiae inexhauſtus ex meritis Chriſti, cui B. Virginis omniumque ſanctorum merita praeſtant adminiculum (a). Merita autem juſtorum non per ſe ad eccleſiae theſaurum ſpectant, ſed ex meritis Chriſti ſervatoris vim habent, nobiſque proſunt. Etiam vetus eccleſia ob merita martyrum dedit indulgentias, illis nempe, qui eorum libellis donabantur. Utrum vero merita iſta ſanctorum nobis applicentur in pretium poenarum, an per modum impetrationis & ſuffragii, quatenus Deum movent, ut ſuperabundantem filii paſſionem in pretium poenarum imputet, inter theologos diſputatur (b).

Moderatus indulgentiarum uſus.

§. X. Jam vero in concedendis indulgentiis ſumma moderatione uti debent eccleſiae praepoſiti; effuſa enim earum liberalitas enervat poenitentiam, & ad peccandum invitat. Veteres patres pro quantitate doloris & abundantia lacrimarum, ſingulorum cauſſis expenſis, in poenitentes exercebant humanitatem (c). Et martyrum libelli tum legitimi cenſebantur, ſi nominatim quibuſdam lapſis quorum delicta & poenitentias ipſi martyres noviſſent, dati eſſent, datoſque libellos epiſcopi expendebant, num e re eccleſiaſtica eſſet, martyribus honorem deferri (d). Sed inventis novis indulgentiarum cauſſis, in iis concedendis neque modum, neque

(a) *Extravag. cit.* (b) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & moral. lib. II. tract. de indulg. cap. I.*
(c) *Concil. Nicaen. can. XII., Ancyran. can. V.*
(d) *Cyprian. ep. X. & XII.*

que rationem ullam epiſcopi ſervarunt, quo ipſo theſaurum eccleſiae profundentes lucrum captabant. Equidem contra morem vetuſtatis certis hominum generibus, qui aliquod opus peragerent, indulgentias conceſſerunt: quae indulgentiae etſi ſaepe partiales eſſent, facile tamen integros poenitentiae labores poterant expungere per ſaepius repetitam operis exſecutionem. Praeſertim epiſcopi ſaeculis XI. & duobus ſequentibus admodum effuſi theſauri eccleſiae erant procuratores, non vero Romani pontifices, quod cardinalis Baronius, Eſpenius aliique obſervant (*a*). Ergo in concilio Lateranenſi IV. ſtatutum, ut epiſcopi in eccleſiarum dedicatione unius anni & in ejuſdem feſti anniverſario tantum quadraginta dierum remiſſionem poſſent elargiri (*b*). Ex quo tempore indulgentiae plenariae conceſſio pontifici creditur reſervata. Temporis lapſu crevit liberalitas pontificum in dandis indulgentiis (*c*): & epiſcopi ſuas partiales indulgentias adeo multis eccleſiis, altaribus & operibus attribuerunt, ut ſuperfluis & indiſcretis remiſſionibus eccleſiam onerarint. Ergo Tridentini patres in dandis indulgentiis *moderationem juxta veterem & probatam in eccleſia conſuetudinem adhiberi* cupiunt, *ne nimia facilitate eccleſiaſtica diſciplina enervetur* (*d*). At vero

(a) *Cardinal. Baron. ad an. CIↃCLXXVII.*, *Eſpen. par. II. tit.* 7. *cap.* 2. *n.* 12 *ſeqq.* (b) *Cap. XIV. ex. de poenit. & remiſſ.* (c) *Lupus diſſ. de peccator & ſatisfact. indulgent. cap. VIII. tom.* 5. *oper. E. V.* (d) *Trid. ſeſſ. XXV. in decreto de indulgentiis.*

ro hodie vigent veteres mores ? Utinam.

Ad lucrandas indulgentias etiam contritio neceſſaria eſt.

§. XI. Quaecumque vero cauſſa ad lucrandas indulgentias proponatur ; certi juris eſt etiam in nova diſciplina non ſimplici operarum injunctarum exſecutione chriſtianos indulgentias lucrari, ſed requiri veram poenitentiam & contritionis abundantiam. Et quid quaeſo felicius peccatorum conditione, ſi meris operibus externis poenarum Deo pro peccatis debitarum, conſequerentur remiſſionem, quando opera in indulgentiis expreſſa ſubinde talia ſunt, quae cor & animi penetralia natura ſua non afficiant? Ipſa indulgentiarum diplomata & conceſſiones tantum contritis & vere poenitentibus indulgentias promittunt. Equidem in indulgentiis etiam plenariis non omnis ſatisfactio excluditur, *quandoquidem*, ait Eſtius (*a*), *praeparatio ſeu diſpoſitio quaedam ſatisfactoria requiritur ex parte ſuſcipientis, idque ex lege divina, cui beneficium hoc indulgentiae plenariae non eſt contrarium*. Apage ergo profanas vocum novitates, plenariam indulgentiam quomodocumque conſequentes in ſtatum innocentiae baptiſmalis reſtitui. Itaque pro menſura doloris per indulgentias poenae debitae remittuntur. Et ſapientiores theologi docent, ad plenariam indulgentiam etiam Jubilaei conſequendam totis viribus ad ſatisfaciendum juſtitiae divinae congruis & diuturnis poenitentiis fideles eniti debere (*b*). Quae eſt anti-

(a) *Eſtius in IV. ſentent. diſt.* 20. §. 10. (b) *N. Alexand. loc. cit. cap.* 3. *reg.* 12. & *Chriſt. Lupus loc. cit. cap. VIII.*

tiquae. eccleſiae doctrina; Cyprianus enim inculcabat martyribus, ut iis libellos darent, quorum poenitentiam *ſatisfactioni proximam* videbant (*a*). Immo docet B. Thomas (*b*), ad poenae remiſſionem valere multum indulgentias, ſed opera poenitentiae magis eſſe meritoria.

CAPUT XXII.

De forma & effectu ſacramenti poenitentiae.

Abſolutio olim poſt poenitentiam data.

§. I. Verba, quae elemento addita ſacramentum poenitentiae conſtituunt, ſunt ea, quibus miniſterio ſacerdotum peccata dimittunt: qui actus *abſolutio*, & paſſim etiam *pax*, *reconciliatio* & *communio* in antiquis monumentis dicitur: per abſolutionem enim peccatores paci & communioni eccleſiae reſtituebantur Veteri ſtante diſciplina ordinarium & ſollemne erat, ut poſt emenſum ſive publicae ſive occultae poenitentiae curſum peccatores pacem acciperent (*c*). Certe quouſque poenitentes in tribus primis poenitentiae ſtationibus perſiſtebant, cum eccleſia nec in precibus communicabant: quod indicat, eos a peccatis abſolutos non fuiſſe. Cyprianus quoque graviter invehitur in presbyteros, qui ante poenitentiam

 la-

(a) *Cypr. ep. X.* (b) *S. Thomas in IV. ſentent. diſt. 20. q. 1. art. 3.* (c) *Confer Morin. lib. IX. cap. 3. & 17.*

lapſis pacem dabant, & martyres etiam arguit, qui epiſcopos precabantur, ut ſtatim lapſos in communionem reciperent (*a*). Plura alia in hanc ſententiam proſtant teſtimonia, ſed inſtar omnium ſit Ambroſius: *nonnulli*, inquiens (*b*), *ideo poſcunt poenitentiam, ut ſtatim ſibi reddi communionem velint, hi non tam ſe ſolvere cupiunt, quam ſacerdotem ligare*. Praxis iſta ab apoſtolis videtur derivata, etenim Paulus & Joannes poſt exomologeſim inceſtuoſo & homicidae pacem dederunt. Verum ſi juſta & gravis ſubeſſet cauſſa, puta quod poenitenti mortis periculum immineret, aut ſi perſecutio proxima videretur, aut ex dilata pace aliquod eccleſiae incommodum inſtaret, etiam ante expletam poenitentiam publici poenitentes reconciliari ſolebant (*c*): & in privatis poenitentiis etiam ob cauſſas non admodum graves, puta itineris, aut cujuslibet occupationis, aut quia peccator hebetis ingenii eſſet, ſtatim poſt confeſſionem, aut paullo poſt nondum impleta poenitentia, abſolutio data eſt (*d*).

Pax data in morte non liberabat a poenitentia.

§. II. Nondum impleta poenitentia, pace quidem ob mortis periculum donabantur, qui ſani eam ſuſceperant; at ſi convaleſcerent, iterum poenitentiam ſubibant. Initio ſi poſt pacem in morte datam poenitentes ſanitati reſtituebantur, non

---

(a) *Cyprian. de lapſis & ep. X. & XI.* (b) *Ambroſ. lib. II. de poenit. cap.* 9. (c) *Confer. Natalis Alexander diſſ. IX. in* 3. *ſaecul. prop.* 2. *& ſeqq.* (d) *Morin. loc. cit. cap.* 27. *n.* 7. *ſeq.*

non videntur iterum poenitentiae ſubjecti (*a*). ſed inde mutata eſt diſcipina, & primum poenitentes in lecto reconciliati, & inde ſanitati reſtituti, inter conſiſtentes ſtare cogebantur, quod habent Nicaeni patres (*b*), qui hac occaſione datam abſolutionem ἐφόδιον *viaticum* appellant. Nomine *viatici* intelligebant veteres ſacramenta omnia & alia auxilia morientibus data, quod iter in alteram vitam munirent, quod Albaſpinaeus (*c*) obſervat. Paullo poſt in multis eccleſiis ſeverior recepta eſt diſciplina, ut poenitentes in morte reconciliati, ſi ſupervixerint, agant poenitentiam, atque ſtent in eo gradu, *in quo erant ante communionem iis ex neceſſitate datam*, ut Gregorius Nyſſenus (*d*) loquitur: quam diſciplinam canones Carthaginienſes, Arauſicani & Epaonenſes proponunt (*e*). Videtur eccleſia rigorem intendiſſe, quod multi in ſanitate ſuſceptam poenitentiam ſimulatis morbis excutiebant. Simul vero cum abſolutione infirmis in multis eccleſiis non dabatur euchariſtia, niſi re diſcuſſa id epiſcopus permiſiſſet (*f*). Sed in Africa etiam euchariſtia dabatur: *Poenitentes*, inquiunt patres Carthaginienſes (*g*), *qui in infirmitate viaticum eucha-*

(a) *Cyprian. ep. LII. Confer. Morin lib. X. cap.* 14.
(b) *Conc. Nicaen. can. XIII.* (c) *Albaſpin. in cit. Nicaen. can.* (d) *Gregor. Nyſſen. ep. ad Letoium can. IV.* (e) *Conc. Carthag. IV. can.* 78., *conc. Arauſic. I. can.* 3., *conc. Epaonſ. can. XXXVI.*
(f) *Conc. Nicaen. cit. can. XIII.* (g) *Conc. Carthag. IV. cit. can.* 78.

chariſtiae acceperint, *non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione*, *ſi ſupervixerint*. Per plura ſaecula ſtetit diſciplina, quae publicos poenitentes in lecto reconciliatos iterum poenitentiae ſubiiciebat, tandem vero una cum canonicis poenitentiis deſuevit.

Duplex olim data abſolutio.

§. III. Jam vero poſt inductos poenitentiae gradus publici peccatores exacto genuflectendi tempore, ubi ad conſiſtentes adſcendebant, ſacramentalem accipiebant abſolutionem (*a*). Equidem ubi poenitentes ad conſiſtentes tranſibant, cum ceteris fidelibus in precibus ſine oblatione comunicabant: quod niſi ſolutis peccatorum vinculis quî poterat fieri? Et deinde ſynodus Ancyrana de iis, qui coacti ſacrificaverant, & moeſti & triſtes coenaverant *in idolio* (loco nempe ubi cibi idolis immolati apponebantur), ſtatuit, ut *ſi triennale ſubſtrationis tempus impleverint*, *ſine oblatione recipiantur* (*b*). Recipere autem lapſos ſine oblatione idem eſt, ac eos a peccatis abſolvere, nec interim ad perfectam communionem admittere. Quoniam vero conſiſtentes licet a peccatis abſoluti de eo, quod perfectum erat, hoc eſt euchariſtia, non participabant, impleta conſiſtentia videtur data ſecunda abſolutio, qua in perfectam communionem recipiebantur: quae ſecunda abſolutio non videtur fuiſſe ſacramentalis, ſed mera declaratio, quae conſiſtentem dignum

(a) *Morinus lib. VI. cap. 21.* (b) *Conc. Ancyr. can. V.*

gnum euchariſtia faciebat. Cui diſciplinae hodierni Graecorum mores conveniunt. Graeci ſiquidem inde uſque a Nectario duas dant abſolutiones, unam poſt confeſſionem, quae eſt ſacramentalis, alteram poſt impleta poenalia opera antequam admittant ad euchariſtiam, qua ſecunda abſolutione, a *canone*, hoc eſt poenitentiis impoſitis, abſolvunt (a).

Apud Latinos jamdiu ante poenitentiam datur abſolutio.

§. IV. Sed diſciplina, quae abſolutioni praemittebat poenitentiam, in utraque eccleſia mutata eſt, itaque paſſim obtinet, ut ſtatim poſt confeſſionem ante impletam poenitentiam abſolutio detur. Coepit haec diſciplina in Oriente ſub Theodoſio imperatore, ubi Nectarius patriarcha publicam poenitentiam abrogavit (b): dum enim fidei poenitentis ſtandum erat, num datam poenitentiam impleviſſet, non amplius eam abſolutioni praemittere neceſſe fuit. Sed in Occidente diutius priſtina diſciplina ſtetit, & demum ſaeculo XII. abſolutio poenitentiae praemitti coepit: dederuntque mutationi cauſſam Hieroſolymitanae expeditiones: evidens namque periculum, cui cruce donati milites ſe exponebant, fecit, ut ſtatim poſt confeſſionem a peccatis ſolverentur (c), praeſertim quod per ſuſceptam crucem poenarum canonicarum remiſſionem adepti viderentur. Commode huc acceſſit opinio ſcholaſticorum de perfecta contritio-

(a) *Morin. lib. VI. cap.* 25. (b) *Confer. Morin. lib. VI. cap.* 24. (c) *Morin. lib. X. cap.* 22. *n.* 7.

tione confeſſioni praemittenda: qua poſita ſententia nil cauſſae eſſe videbatur, cur poſt confeſſionem abſolutio differri deberet, quum jam contritio peccata deleviſſet. Semel receptus mos in tanta militum multitudine continuavit, & ſenſim ordinarius avaſit, abolitis praeſertim canonicis poenitentiis. Diſtat autem inter Graecos & Latinos, nam hi ſtatim poſt abſolutionem admittunt ad euchariſtiam, illi vero ſpeciem antiquae conſiſtentiae adhuc ſervant, in qua longo tempore pace donati ad impoſitas poenas implendas detinentur, & demum nova veluti abſolutione, qua a poenis ſolvunt, ad euchariſtiam admittunt (*a*). Antiqua praxis indoli poenitentiae conformior erat; at non propterea ad vim ſacramenti pertinet, ut poenitentia ante pacem expleatur: nullum enim hac de re exſtat Chriſti praeceptum, totuſque poenitentiae agendae modus eccleſiae arbitrio relictus eſt. Et profecto male rigidiores quidam theologi praxim, quae abſolutionem ſatisfactioni praemittit, veluti evangelio contrariam & abuſionem traducunt (*b*): quam doctrinam Alexander VIII. merito proſcripſit (*c*). Ceterum ubi ſacerdotes minus probatos peccatores animadvertunt, debent differre abſolutionem, quouſque de vera poenitentia conſtet, quod theologi paſſim docent. *Ab-*

(a) *Chardon. hiſtoire du ſacrament de la penitence ſect. III. part.* 3 *chap.* 8. (b) *Confer. N. Alexander theol dogm. & mor. lib. II. tract. de poenit. cap.* 6. *art.* 6. *reg.* 3. (c) *Alexander VIII. prop. XVI. XVII. & XVIII.*

Abſolutio data per manus impoſitionem.

§. V. Jam per manuum impoſitionem data eſt a peccatis abſolutio, idque ſive palam ſive clam adminiſtraretur, ſive publica ſive occulta poenitentia impoſita eſſet. Etenim omnis abſolutio per preces data eſt, & ex conſtanti eccleſiae uſu manus impoſitionem preces ſemper comitabantur. *Quid aliud eſt impoſitio manus*, ſunt verba Auguſtini (*a*), *niſi oratio ſuper hominem*. Et deinde auctor apoſtolicarum conſtitutionum univerſa eccleſia deprecante *& manu impoſita* recipi jubet poenitentem (*b*): idemque habent veteres Latini canones. qui per manus impoſitionem peccatores reconciliandos edicunt (*c*). Immo in multis eccelſiis, praeſertim vero in Africa, ſimul cum epiſcopo in poenitentibus reconciliandis etiam univerſus clerus manus imponebat. Edicit enim Cyprianus (*d*), neminem ad communionem venire poſſe, *niſi prius illi ab epiſcopo & clero manus fuerit impoſita*. Plures manus impoſitiones in decurſu publicae poenitentiae fieri ſolebant (*e*); ſed ea erat ſacramentalis, qua poenitentes a peccatis ſolvebantur, & in eccleſiae communionem ſine oblatione recipiebantur. Uſurpata eſt ab eccleſia manuum impoſitio fere in omnibus ſacris officiis & functionibus: utpote quae ex antiquiſſima diſciplina etiam Judaica ſignum erat divi-

(a) *Auguſt. lib. III. de bapt. cap.* 16. (b) *Conſt. apoſtol. lib. II. cap.* 18. (c) *Conc. Carthag. IV. can.* 76. & 78., *conc. Arauſic. can.* 3. (d) *Cyprian. ep. XI.* (e) *Albaſpin. obſervat. lib. II. cap.* 31.

vinae benedictionis & potentiae. Et quid magis auguſtius & divinius, quam ut homines peccata dimittant? Quo factum, ut graves theologi manuum impoſitionem veluti elementum ſacramenti poenitentiae teneant. Et quamquam ſcholaſtici hunc ritum veluti ſupervacaneum habuerint; tamen (quae eſt Dei providentia) eccleſia in ſolvendis peccatoribus manus imponere & elevare numquam intermiſit: & dolendum omnino eſt, nonnullos ex recentioribus ritualibus libris hunc ritum omiſiſſe.

Formula abſolutionis.

§. VI. Formula autem abſolutionis in veteri diſciplina non indicativa ſed deprecativa fuit, qua ſacerdotes Deum ſive Chriſtum, ut peccata dimitteret, rogabant, quod Morinus fuſe demonſtrat (*a*). Sane reconciliatio dabatur per manuum impoſitionem, quae nihil aliud erat, quam oratio ſuper hominem: veteres patres ſemper docent, veniam per ſacerdotum preces peccatis dari: & quotquot ſuperſunt antiquae ſive Latinae, ſive Graecae abſolvendi formulae totidem orationes ſunt. Graeci aliique Orientales adhuc per preces peccata dimittunt, quod ex eorum auctoribus & ritualibus conſtat (*b*): ſed apud Latinos inde uſque a tempore B. Thomae formula non deprecativa ſed judicativa eſt (*c*) his verbis comprehenſa, *ego te abſolvo a pec-*

(a) *Morin. lib. VIII. cap. 8. ſeqq.* (b) *Confer: Morin. lib. VIII. cap. 12. & Renaudotius tom. V. perpet lib. IV. cap. 3.* (c) *B. Thom. opuſ. XXII. de forma abſolutionis cap. 5.*

a *peccatis tuis in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti*. Formula deprecativa initio ſaeculi XIII minus idonea fortaſſe ſcholaſticis viſa eſt: qui enim docebant, tantum contritos abſolvi debere, quî Deum ad peccata dimittenda poterant rogare? peccata enim ex eorum ſententia vi contritionis jam dimiſſa erant. Ergo coeperunt uſurpare formulam judicativam, quae apta videbatur ad declarandos in terris abſolutos, quos ante Deus in caelis abſolverat: etenim etiam magiſtratus verbis indicativis, quos innocentes deprehendunt, abſolvunt. Sed in illis initiis utramque formulam & deprecativam & indicativam conjungebant, priorem, ut gratiam & contritionem a Deo impetraret; alteram, quae coram eccleſia peccata jam dimiſſa demonſtraret. Tandem ſcholaſticis placuit, preces ad abſolutionis vim non pertinere, atque ita receptum eſt, verba *ego te abſolvo* formulam abſolutionis conſtituere. Et ſecundum hanc ſententiam inde docuerunt Tridentini patres, formam, in qua praecipue vis ſacramenti poſita eſt, illis verbis *ego te abſolvo &c.* contineri (a). Recepta autem apud Latinos indicativa abſolutione, theologi multi docere coeperunt, per preces datam veniam non valere: quae ſententia inde probari poteſt, quod eccleſia ſacramentis etiam per uſum certas conditiones poteſt adiicere, quarum omiſſione irrita reddantur. Ceterum in ipſa indicativa formula tantum verba *te abſolvo* neceſſaria tenent theologi, trini-

 ta-

(a) *Trid. ſeſ. XIV. cap. 3.*

tatem vero invocari non ſacramenti, ſed praecepti neceſſitate.

Tempus dandae abſolutionis.

§. VII. Poenitentiae autem laboribus expletis non quovis tempore, ſed feria quinta aut ſexta majoris hebdomadis publici poenitentes reconciliabantur (*a*): quae diſciplina etiam in privata poenitentia ſervari ſolebat: quamvis enim privata reconciliatio quovis die dari poſſet, tamen ſaepe in hebdomadam ante paſcha differebatur. Hinc antiqui libri rituales fideles admonent, ut ineunte quadrageſima peccata ſua confiteantur, & poenitentiam petant, ut inde in coena domini reconcilientur. Proxime ante paſcha videntur reconciliati peccatores, quod Chriſtus ſanguine ſuo effuſo homines eo tempore Deo patri reconciliavit: & deinde ob Chriſti reſurgentis triumphum ſumma erat eccleſiae laetitia, quae indulgentiam commendabat. In caſibus tantum ordinariis ad ſanctiorem hebdomadam abſolutio differebatur: nam ubi urgebat neceſſitas, quovis die data eſt (*b*). Et ad eccleſiae fortaſſe imitationem chriſtiani imperatores inde uſque a Valentiniano indulgentias criminum tempore paſchali concedere conſueverunt (*c*); adeo ut tempus paſchale & in eccleſia & in civitate tempus remiſſionis haberetur.

Ab-

(a) *Innocent. I. ep. ad Decent. cap.* 7., *Ambroſ. lib. V. exameri cap. ult. Confer. Morin. lib. IX. cap.* 29. (b) *Innocent. I. cit. epiſt.* (c) *Confer. Jacob. Gothofred. in tit. C. Theod. de indulgentiis criminum.*

Abſolutio data inter miſſarum ſollemnia.

§. VIII. Nec tantum proxime ante paſcha, verum etiam inter miſſarum ſollemnia ad totius eccleſiae preces publicis peccatoribus abſolutio in caſibus ordinariis dari conſuevit. *Reconciliare quemquam in publica miſſa presbytero non licet*, quae concilii Carthaginienſis II regula eſt (*a*). Hinc feria quinta majoris hebdomadis in Occidentis eccleſiis tres miſſae dicebantur, una ad pacem poenitentibus dandam, altera chriſmati faciendo erat addicta, & tertia diei ſpectabat officium, quod cardinalis Bona obſervat (*b*). Excluſis ceteris poenitentibus hujusmodi reconciliatio facta eſt poſt evangelium proxime ante communes preces, ut ita in communibus precibus cum eccleſia poenitentes communicarent: & in aliquibus eccleſiis etiam poſt conſecrationem poenitentes abſoluti ſunt (*c*). Ipſa quoque privata reconciliatio ſaepe in miſſa aut ſtatim poſt eademque actione continuata data eſt, eratque miſſa iſta propria poenitentium (*d*). Sed temporis lapſu deſuetis publicis & canonicis poenitentiis paſſim quovis tempore, & extra miſſam ſacramentum poenitentiae coepit adminiſtrari. Cui praxi majorem vim addit opinio ſcholaſticorum, preces ad peccatorum remiſſionem non requiri.

Hhh 2 *Qui*

(a) *Conc. Carthag. II. can.* 3. *Confer. Morin lib. VIII. cap.* 14. (b) *Card. Bona rer. liturg. lib. I cap.* 18. *n.* 6. (c) *Morin. lib. VIII. cap.* 14. (d) *Morin. loc. cit. n.* 12.

Qui recipiebantur haeretici.

§. IX. Generatim chriſtiani omnes, qui peccaverant, ad pacem & communionem per poenitentiam & abſolutionem recipiebantur praeter haereticos & ſchiſmaticos, qui in haereſi & ſchiſmate verum baptiſmum receperant, & inde in eccleſiae ſinum tranſibant. Hi namque non per poenitentiam, ſed per manus impoſitionem & chriſmatis unctionem ut plurimum recipiebantur (*a*). Et licet Latina monumenta in recipiendis hujuſmodi haereticis fere tantum manuum impoſitionem, Graeca vero fere ſolam chriſmatis unctionem memorent; tamen apud Latinos manuum impoſitioni chriſmatis unctio, apud Graecos vero chriſmati manuum impoſitio addita videtur. Sane Synodus Arelatenſis II. Bonoſiacos *cum chriſmate & manus impoſitione* recipi vult (*b*): & ſynodi Arauſicana I. & Epaonenſis haereticos in mortis periculo a presbyteris *cum chriſmate & benedictione* conſignari permittunt (*c*) Contra ſynodus Nicaena Novatianos per manus impoſitionem ſuſcipi jubet (*d*): & Siricius papa teſtatur, & Latinos & Graecos manibus impoſitis haereticos catholicorum conventui ſociare, *quod etiam totus Oriens Occidenſque cuſtodit* (*e*). Fortaſſe Graeca & La-

(a) *Confer. Petrus de Marca not. in conc. Claromont. can. XXVIII.*, *Bingh. orig. eccleſ. lib. XIX. cap.* 2. §. 7. (b) *Conc. Arelat. II. can.* 17. (c) *Conc. Arauſic. I. can.* 2., *conc. Epaon. can. XVI.* (d) *Conc. Nicaen. can. VIII.* (e) *Siric. ep. I. ad Himer. Tarrac. cap.* 1.

& Latina monumenta alterutrum tantum expreſſerunt, non quod unum tantum adhiberetur, ſed quod integer actus manuum impoſitione & chriſmatis unctione conſtans, Graecis *conſignatio*, Latinis *manus impoſitio* diceretur. Interim ſi Innocentius I. adfirmat, haereticos *ſub imagine poenitentiae* ſuſcipi (a); id ea ratione dictum eſt, quod etiam poenitentia per manus impoſitionem dabatur. Ideo vero per ſolam manuum impoſitionem, non vero per poenitentiam haeretici in haereſi baptizati ſuſcipiebantur, quia veteres tenebant, baptiſmi apud haereticos ſuſcepti efficaciam in ſuſpenſo eſſe, & tum demum operari, ſi haeretici depoſitis erroribus ad pacem & eccleſiae unitatem reverterentur (b). Et hinc per baptiſmi olim ſuſcepti vim peccata & peccatorum poenae remittebantur. Itaque haeretici in haereſi baptizati videntur ſolam confirmationem ſuſcepiſſe, quae baptiſmi gratiam roboraret: nam veriorem habeo Maldonati, Antonii Auguſtini, Sirmondi & Morini ſententiam, qui tenent, per veram confirmationem haereticos fuiſſe receptos. Ceterum qui ab eccleſia ad haereticos vel ſchiſmaticos deficiebant, ii ad eccleſiam reverſi per manus impoſitionem & abſolutionem recipiebantur, ſed quae dabatur poenitentia non ſemper luctuoſa & gravis erat (c).

Sa-

(a) *Innoc. I. ep. XVIII. ad Alexandr.* (b) *Auguſt. de bapt. lib. VI. cap.* 9., *Gregor. M. lib. IX. ep.* 61.
(c) *Confer. Chardon. hiſtoire de la penitence ſect.* 4. *chap.* 7.

Sacramentum poenitentiae peccata dimittit;

§. X. Jam vero abſolutionis ſeu potius ſacramenti poenitentiae, quod abſolutione perficitur, effectus eſt remiſſio peccatorum, & gratiae ſanctificantis in animam effuſio, qua peccatores in filiorum Dei adoptionem reſtituuntur. Sane ipſe Chriſtus clavibus eccleſiae datis per abſolutionem peccata dimitti conceſſit, ratamque in caelis habere promiſit miniſtri actionem in terris abſolventis aut ligantis (*a*): quam doctrinam conſtanti traditione ſemper eccleſia docuit, & in praxim deduxit. Quod ſi apoſtolus (*b*) *impoſſibile eſſe*, ait, *eos, qui ſemel ſunt illuminati . . . . & prolapſi ſunt, rurſus renovari ad poenitentiam*; id de renovatione per ſecundum baptiſmum, non de ea, quae per poenitentiam obtinetur, plerique patres interpretati ſunt; aut ad blaſphemiam in ſpiritum ſanctum, quae neque in hoc, neque in futuro ſaeculo remittitur, reſtringi debet, quam interpretationem Voſſius (*c*) praefert. Sane ad verbum ſententia apoſtoli accepta & poteſtati clavium apoſtolis datae, & conſtanti eccleſiae praxi, quae per poenitentiam peccata dimiſit, adverſatur. Quo autem per abſolutionem peccata dimittantur, ad eam recipiendam apti ſint peccatores, oportet; debent etiam peccata ex Dei amore, licet non ſummo, deteſtari & confiteri: enervarunt enim abſolutionis vim antiquiores ſcholaſtici, qui perfectam contritionem abſolutioni tenebant prae-

mit-

(a) *Matth. XVIII.* 18. (b) *Ad Hebr. VI.* 4. 6.
(c) *Voſſ. de bapt. diſp. XVII.*

mittendam. Quod ſi forte ob pietatis vehementiam divina abſolutio ſacerdotalem praeveniat; tum ſacerdotalis divinam in animo noſtro confirmat, amplioremque ſpiritus ſancti gratiam inſpirat, & frugum ex ea provenientium ſegetem multo uberiorem ſubminiſtrat. Una cum remiſſione peccatorum & gratiae dono reviviſcunt omnia opera bona, quae in caritate facta, inde per ſubſequens peccatum veluti extincta ſunt; non vero opera bona in peccatis facta, quae utpote ab initio mortua, per ſupervenientem ſpiritus ſancti gratiam non reviviſcunt (*a*). Et praeterea per abſolutionem dimiſſis peccatis publici poenitentes in veteri diſciplina in eccleſiae communionem reſtituebantur, & inter conſiſtentes tranſibant: quo factum, ut abſolutio paſſim in antiquis monumentis nomine *pacis* & *communionis dicatur*.

Sed non omnem poenam peccatis debitam.

§. XI. Verum enimvero non ſemper per omnia virtute ſacramenti poenitentiae peccata dimittuntur. Diſtinguere in peccatis oportet culpam ipſam, & poenam peccatis debitam, quae natura ſua aeterna eſt. Abſolutio recte diſpoſitis data dubio procul culpam peccatorum remittit, gratia enim cum peccati macula conſiſtere non poteſt; poenam vero peccati non ſemper integram remittit, ſed ſaepe debitum poenae temporalis exſolvendum relinquit. Quam dimittendi oeconomiam etiam apud Judaeos Deus ſervavit, ut Aaronis, Davidis aliorumque exempla palam fa-

(a) *Confer. Nat. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract. de poenit. cap. 2. prop. 4.*

faciunt (*a*). Sed ex quo evangelii lumen effulſit, ſemper in baptiſmo Deus omnem poenam dimittit, non vero in poenitentia, ampliori enim gratiae ubertate erant recipiendi, qui neſcientes, quam qui illuminati peccarunt (*b*). Hinc in chriſtianos peccatores miſericordiam juſtitia temperatam Deus exercere ſtatuit, ut ſcilicet remiſſis culpa & poena aeterna, nihilominus poenam temporalem exigeret in hoc vel in altero ſaeculo luendam: idque ut chriſtiani cautius etiam viverent, & veluti quodam freno a peccatis abſtinerent. *Ignoſcis confitenti*, inquit Auguſtinus (*c*), *ignoſcis*, *ſed ſeipſum punienti*: *ita ſervatur miſericordia & veritas*; *miſericordia*, *quia homo liberatur*; *veritas*, *quia peccatum punitur*. Et alio loco (*d*), *productior eſt poena quam culpa*, *ne parva putaretur culpa*, *ſi cum illa finiretur & poena*. Inde etiam eſt illnd Gregorii M. (*e*), *delinquenti dominus nequaquam parcit*, *quia delictum ſine ultione non deſerit*, *aut enim ipſe hoc homo in ſe poenitens punit*, *aut hoc Deus cum homine vindicans percutit*. Et hoc fundamento non minus poenitentiae & indulgentiae, quam in altera vita poenae purgatrices nituntur.

CA-

(a) *Numer. XX.* 24., 2. *Reg.XII* 13. (b) *Trid. ſeſ. XIV.cap.* 8. (c) *Auguſt. in pſal. I.* (d) *Aug. tract. CXXIV. in Joan.* (e) *Gregor. M.moral. lib. IX.cap.* 17.

CAPUT XXIII.

De miniſtro ſacramenti poenitentiae .

Miniſtri poenitentiae ſacerdotes .

§. I. Sacramenti poenitentiae miniſter, qui excepta in confeſſione peccata valeat dimittere, ſolus ſacerdos eſt: ſacerdotis autem nomine epiſcopi & presbyteri tantum veniunt. Solis nempe apoſtolis eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus remittendi & retinendi peccata Chriſtus fecit poteſtatem (*a*), eiſque claves eccleſiae, quibus remittendi peccata poteſtas continetur, demandavit (*b*). Hinc adfirmat Ambroſius (*c*), jus ligandi & ſolvendi ſolis ſacerdotibus conceſſum. Et Chryſoſtomus (*d*) hoc nomine ſacerdotis dignitatem cuivis alteri cenſet anteponendam, quod terreſtres poteſtates habent quidem vinculorum poteſtatem, ſed tantum in corpora; at ſacerdotum vinculum ipſam etiam animam attingit, & ad caelos uſque pervadit. Et Leo M. (*e*) docet, *praepoſitis eccleſiae* datam poteſtatem, ut & confitentibus poenitentiam darent, & eoſdem purgatos reconciliarent. Cui doctrinae adhaerentes Tridentini patres (*f*) docent, ſolos epiſcopos & presbyteros eſſe ſacramenti poeni-

(a) *Joan. XX.* 22. *ſeq.* (b) *Matth. XVI.* 19.
(c) *Ambroſ lib. I.de poenit. cap.* 2. (d) *Chryſoſt. lib. III. de ſacerd.* (e) *Leo M.ep. LXXXII.al.XCI.*
(f) *Trid.ſeſ.XIV. cap.* 6.

nitentiae miniſtros, & falſas & a veritate prorſus alienas eſſe doctrinas omnes, quae ad alios quoſvis homines praeter epiſcopos & ſacerdotes clavium extendunt miniſterium.

Duplicis generis poenitentiae miniſtri.

§. II. Cohaeret quidem ſacerdotio ligandi & ſolvendi poteſtas; at presbyteri eam exercent ex mandato & delegatione ſuperioris, aut ſi in titulum perpetuum curam animarum habent. Scilicet rectus ordo in eccleſia poſtulavit, ut inferiores miniſtri omnes ab epiſcopo penderent, nec interim in caſibus ordinariis aliquod munus exercerent, niſi epiſcopi juſſu & mandato (*a*). Turbaretur profecto, ſeu potius ſcinderetur eccleſia, ſi quilibet presbyter pro ſuo arbitrio ſacramenta adminiſtraret, & ſub ſe gregem independenter ab epiſcopo colligeret. Atque id eſt quod recenti loquendi genere, ſed ex antiqua doctrina, noſtri dicunt, ad ſacramentum poenitentiae adminiſtrandum non ſatis eſſe ordinis poteſtatem, ſed requiri praeterea juriſdictionem, ſive ordinariam, ſive delegatam: quod adeo verum eſt, ut ſi in caſibus ordinariis presbyteri ſola poteſtate ordinis aucti poenitentiam adminiſtrent, nulla ſit data abſolutio (*b*). Certi enim juris eſt, poſſe eccleſiam novas conditiones ſacramentis addere, quibus non ſervatis eorum nulla vis eſt. Itaque duplicis generis ſunt poenitentiae miniſtri; alii jure proprio, quales epiſcopus, parochi, poenitentiarii; alii vero ex alterius manda-

(a) *Can. apoſt. XXIX., conc. Laodic. can. LVII.*
(b) *Trid. ſeſ. XIV. cap. 7.*

dato confeſſiones excipiunt & abſolvunt.

Princeps poenitentiae miniſter epiſcopus.

§. III. Primarii igitur poenitentiae, ut ceterorum ſacramentorum, miniſtri ſunt epiſcopi, qui in ſuis paroeciis jure proprio & eminenti omnium confeſſiones audiunt & a peccatis abſolvunt. Succeſſerunt enim apoſtolis, qui verbis directis ligandi & ſolvendi acceperunt poteſtatem (a): inferiores autem presbyteri inde participant, quod ubertatis ſacerdotii pars in eos derivata eſt. Et reipſa in veteri diſciplina epiſcopi integrum fere poenitentiae forum adminiſtrarunt: ipſi confeſſiones excipiebant, poenitentias peccatis imponendas decernebant, poenitentiam dabant, qua ratione datam poenitentiam rei implerent, invigilabant, & demum peccata ipſa per abſolutionem dimittebant. Praeſertim ad eos reſervata erat publicae poenitentiae adminiſtratio, ubi de criminibus publicis agebatur. Hinc Cyprianus (b) presbyteros arguit ſuos, quod lapſos ante poenitentiam & ſe inconſulto reconciliarent, *nec epiſcopo honorem ſacerdotii ſui & cathedrae reſervantes*. Et patres concilii III. Carthaginenſis *reconciliare quemquam in publica miſſa*, hoc eſt publicum poenitentem, *presbytero non licere* ſtatuerunt (c). Tantum in neceſſitate, ubi epiſcopus jubebat, publicos ob crimina publica poenitentes presbyteri reconciliabant (d). Et quod ſpectat ad eos, qui pri-

(a) *Matt. XVIII.* 18., *Joan. XX.*23. (b) *Cyprian.ep.XI.* (c) *Conc.Carthag.II.can.*3. (d) *Conc. Carthag. III. can.* 32.

vatam agebant poenitentiam, aut publicam quidem ſed pro criminibus occultis, juſſu epiſcoporum iis inferiores presbyteri poenitentiam adminiſtrabant. Lapſu temporis ſenſim id onus pro maxima parte epiſcopi depoſuerunt; at non propterea deſierunt eſſe primarii poenitentiae miniſtri.

Eccleſiae ſpirituale tribunal.

§. IV. Sunt quidem epiſcopi primarii poenitentiae miniſtri; at olim ſollemni ratione ejus miniſterium eccleſia explicavit: a primis enim ſaeculis ſacrum tribunal inſtitutum eſt, quod *presbyterium*, *ſenatus eccleſiaſticus* & *corona eccleſiae* appellabatur. Praeerat epiſcopus, adſidebant presbyteri & diaconi: aderant quoque ceteri fideles, non equidem ut judices, ſed ut teſtes & ſententiae approbatores. In hoc ſenatu omnes eccleſiaſticae cauſſae tractabantur, in primis vero poenitentiae ſollemni ratione imponebantur, & poenitentes reconciliabantur, praeſertim ubi majora & publica erant crimina (*a*). Ipſi peccatores ſua ſubinde crimina etiam occulta presbyterio confitebantur (*b*): chriſtiani eo crimina fratrum ſive publica ſive occulta deferebant (*c*). Conſeſſus quoque gravitatem criminum expendebat, & pro eorum gravitate poenalia opera imponebat. Immo ubi fratres delati objecta crimina negabant, conſeſſus teſtes recipiebat, & convictos peccatores, qui agere poeni-

(a) *Cypr. ep.* X. *&* *XI.*, *Morin. lib. I. cap.* 10.
(b) *Tertull. de poenit. cap. X. & XI.* (c) *Aug. ſerm. XVI. de verbis dom.*

nitentiam detrectabant, a Chriſti corpore prorſus exſcindebat, & demum ad veniam dandam per manuum impoſitionem una cum epiſcopo concurrebat. Erat autem tribunal hoc eccleſiae totum internum & ſacramentale: & quamvis multa judicialia & ſollemnem veluti judicii ordinem adhiberet; tamen externa omnis forma unice tendebat ad peccata per poenitentiam curanda. Forum ejuſmodi toto ſaeculo XI. viguit, poſtea vero in duo diſtractum eſt, internum, quorum illud unice ſpectat peccatorum confeſſionem & crimina per ſacramentum ſine ulla ſollemni judiciali forma curanda; hoc vero formulis ſtrepituque forenſi exercetur, puniuntque in eo epiſcopi crimina clericorum & cenſuras eccleſiaſticas infligunt.

Jure proprio poenitentiarius *poenitentiam adminiſtrat.*

§. V. Porro jure proprio & ordinario poenitentiarius generalis in tota dioeceſi poenitentiam adminiſtrat. In eccleſiis Orientalibus poſt perſecutionem Decianam primum inſtitutus fertur presbyter poenitentiarius, cui velut ſtabili miniſtro quotquot poſt baptiſmum lapſi eſſent, peccata ſua confiterentur (*a*): presbyterum poenitentiae praepoſitum ἐκκλησιαστικῷ κανόνι *eccleſiaſtico albo* additum Socrates ſcribit, quod indicat peculiare officium, quale archipresbyteri & archidiaconi, fuiſſe inſtitutum. Proprius eccleſiarum Orientalium fuit presbyter poenitentiarius, qui inde ſub Nectario ſublatus eſt (*b*); at in eccle-
ſiis

(a) *Socrates lib. V. cap.* 19., *Sozomen. lib. VII. cap.* 16. (b) *Confer. Petavius in Epiph. haer. LIX.*

ſis Latinis nullus ejus uſus fuit, quidquid Sozomenus contra teſtetur (c): per plura enim ſaecula integrum poenitentiae negotium in Occidente fere ſoli epiſcopi adminiſtrarunt, quod Thomaſſinus & Valeſius recte obſervant (d). Verum poſt ſaeculum X. in Occidente inſtitutus eſt presbyter, qui vice epiſcopi confeſſionibus & poenitentiis totius dioeceſis praeeſſet, dictuſque propterea eſt *confeſſor & poenitentiarius generalis*. Non adeo aſſidui in vinea domini excolenda tum erant epiſcopi Latini, & hinc etiam in negotio poenitentiae vices ſuas alteri demandare voluerunt. Ergo poenitentiarii erat, ex quacumque dioeceſis parte confeſſiones audire, a caſibus epiſcopo reſervatis abſolvere, ab aliis ſacerdotibus impoſitas poenitentias relaxare, & dubia circa poenitentiam in dioeceſi exorta definire (e). Jamdiu apud Latinos poenitentiarii munus receptum Tridentini patres confirmarunt, & in perpetuum beneficium auxerunt (f), quod inter dignitates eccleſiae cathedralis cenſetur. Itaque poenitentiarius poſt epiſcopum totius paroeciae proprius presbyter cenſetur, adeo ut qui in paſchate ei ſua peccata confitentur, praecepto annuae confeſſionis ſatisfaciant, quod ſacra congregatio cenſuit (g). Adſumi autem in poenitentiarium Tridentini patres voluerunt presbyte-

(a) *Sozomen. loc. cit.* (d) *Thomaſſ. de benef. I. lib.2 cap.7.n.* 15., *Valeſ.not. in Sozomen.* (c) *Grancolas l'ancien ſacramentaire part.II.p.* 213. (f) *Trid. ſeſſ. XXIV. de refor. cap.* 8. (g) *Ap. Garziam de benef. part. V. cap.* 4. *n.* 113.

terum, qui in theologia aut jure canonico emeritus ſit, & annorum quadraginta, ſeu alias qui aptior pro loci conditione reperiatur: quod gravitas officii poſtulabat.

Parochi ordinarii poenitentiae miniſtri.

§. VI. Jure quoque proprio & ordinario parochi poenitentiam & reliqua ſacramenta gregi ſibi commiſſo, ſed ſub eminenti epiſcopi poteſtate adminiſtrant. Scilicet parochiarum & beneficiorum inſtitutio perpetuo & ordinario jure officia eccleſiaſtica beneficiariis demandavit (*a*). Ita parochi ipſa beneficii datione animarum curam accipiunt, & habentur quaſi inferiores praelati (*b*), qui vi officii ſui ſacramenta & poenitentiam ſibi commiſſo gregi ſub epiſcopo elargiuntur: nec opus eſt examine, aut alio epiſcopi mandato, ut confeſſiones excipiant. Verum in veteri diſciplina non adeo ampla erat ordinaria iſta parochorum in adminiſtranda poenitentia poteſtas: diu enim poſt inſtitutas parochias perrexerunt epiſcopi in tota dioeceſi publicam poenitentiam praeſertim in publicis criminibus adminiſtrare: atque adeo parochi fere in occultis criminibus miniſtri poenitentiae erant (*c*). Qua poſita diſciplina parochi in publicos peccatores, qui in ſuis eccleſiis erant, inquirebant, eoſque ad publicam poenitentiam hortabantur & epiſcopo ſiſtebant; nec niſi in praeſenti mortis periculo eos abſolvebant. Poſt ſaeculum IX. magis ma-

(a) *Trid. ſeſ. XXIII. de ref. cap.* 15. (b) *Joan. Gerſon. ſerm. contra bullam mendicant.* (c) *Thomaſſ. de benef part. I. lib.* 2. *cap.* 11. & *ſeqq.*

magiſque lapſa epiſcoporum in vinea domini excolenda ſollecitudine, etiam parochi & inde inferiores ſacerdotes publicis peccatoribus poenitentiam dare coeperunt, tantumque epiſcopis ſollemnis poenitentia reſervata eſt. Quoniam vero cura animarum certis perſonis & locis terminatur; hinc parochi per totam dioeceſim vi ſui beneficii alienis ſubditis poenitentiam nequeunt adminiſtrare. At vi conſuetudinis ſaltem de conſenſu parochorum per totam dioeceſim etiam ſibi non ſubditorum confeſſiones excipiunt: quod jus receptum eſt poſtquam extraordinarii ſacerdotes ad excipiendas confeſſiones per totam dioeceſim adſumi coeperunt (a).

Qui jure delegato excipiunt confeſſiones.

§. VII. Praeter parochos & poenitentiarios, qui jure proprio poenitentiam adminiſtrant, alii presbyteri etiam regulares ſelecti ſunt, qui delegata poteſtate confeſſionibus praeeſſent: abolitis enim in Occidente canonicis poenitentiis, frequentiores eſſe coeperunt confeſſiones: atque ita plures presbyteri ad eas excipiendas fuerunt neceſſarii. Primis ſaeculis tantum epiſcopi, tum inſtitutis paroeciis etiam archipresbyteri & parochi confeſſionum excipiendarum poteſtatem inferioribus praesbyteris faciebant (b). Sollemne enim eſt, ut qui jure proprio exercent jurisdictionem, alteri eam poſſint demandare. Stetit longo ſaeculorum curſu haec diſciplina, tandem-

(a) *Eſpen. part. II. tit. 6. cap. 6.* (b) *Conc. Ticinenſe an.* IͻCCCL., *cap. XII. ex. de poenit. & remiſſ., Jo. Gerſonius ſerm. contra bullam mendicant.*

demque in concilio Tridentino archipresbyteri & parochi tamdiu recepto jure ceciderunt: ſtatutum enim eſt in hoc concilio, neminem etiam regularem poſſe confeſſiones ſaecularium excipere, niſi aut parochiale beneficium habeat, aut ab epiſcopo per examen, ſi illi videbitur neceſſarium, probetur & admittatur (a). Presbyteri autem tanta poteſtate ab epiſcopo aucti per totam dioeceſim fidelibus epiſcopo adprobanti ſubjectis poenitentiae ſacramentum adminiſtrant, niſi definitam poteſtatem epiſcopus concedat. Nempe integrum eſt epiſcopis tempore, loco, perſonis, materia circumſcribere vicariam excipiendarum confeſſionum poteſtatem; idque vel generalibus ſtatutis, vel in ipſis mandati litteris facere conſueverunt (b). Hinc presbyteri ad audiendas confeſſiones etiam per totam dioeceſim aſſumti, ſine ſpeciali epiſcopi mandato nequeunt monialibus poenitentiam adminiſtrare, quod earum confeſſiones mandatis generalibus non contineri locorum canones & bullae pontificum edicunt. Quae omnia locum habent in caſibus ordinariis, nam ubi urget neceſſitas, jura humana non adſtringunt, & presbyteri etiam non adprobati ubique & quoſcumque a peccatis abſolvunt.

Quo jure presbyteri regulares excipiunt confeſſiones.

§. VIII. Quamvis autem regiminis eccleſiaſtici forma poſtulabat, ut ſine epiſcopi, aut

(a) *Trid. ſeſ. XXIII. de ref cap.* 15. (b) *Confer. Eſpen. part. II. tit. 6. cap. 6. n.* 17. *ſeqq.*

proprii ſacerdotis mandato inferiores presbyteri poenitentiam non adminiſtrarent; tamen poſt exortos fratres mendicantes ordo iſte in eccleſia receptus turbatus eſt. Etenim iis conceſſum eſt, ut auctoritate apoſtolica per totum Occidentem confeſſiones exciperent, & peccata dimitterent. Primus hoc privilegium Gregorius IX. conceſſit, illudque propterea Matthaeus Pariſienſis *inauditum* & *novum* appellat (a). Ergo mendicantes coeperunt eccleſias circumire & omnium confeſſiones excipere: praeſertim vero ad eos currebant nobiles & eorum uxores. Benigniores enim cenſebantur novi iſti poenitentiae praefecti, & quod miſſi tranſeuntes eſſent, non tanta verecundia eis fideles ſua peccata aperiebant, quanta ſuffundebantur apud proprios ſacerdotes. Itaque cecidit dignitas ordinariorum, & fideles audacter peccabant, *ſcientes*, inquit Matthaeus Pariſienſis, *ſe coram proprio presbytero non erubeſcere, ſua enormia peccata confitendo*. Hinc diffidia inter eccleſiarum praelatos & mendicantes, quae diu eccleſiam exagitarunt. Etenim Romani pontifices, diffidiorum judices, tot editis bullis potius mendicantibus quam ordini hierarchico, divina auctoritate inſtituto, faverunt: & dum honori epiſcoporum conſulere intendebant, nova emergebant diffidia: namque honor, quem ſalvum epiſcopis pontifices volebant, in ſpeciem tantum erat. Sane ex bullis pontificiis debebant quidem mendicantium ſuperiores petere ab epiſcopis

(a) *Matth. Pariſienſis ad an.* CIↃCCXLVI.

pis veniam pro fratribus, quos ad excipiendas confeſſiones elegiſſent; at epiſcopi petitam veniam non poterant denegare, nec iis dabatur expendere, num electi fratres ad excipiendas confeſſiones eſſent idonei: de plenitudine enim apoſtolicae poteſtatis mendicantibus venia adminiſtrandae poenitentiae dabatur, ſtatim ac epiſcopi petitam veniam denegaſſent; quod bullis Bonifacii VIII., Benedicti XI., Clementis V. & Alexandri V. comprehenſum eſt (a). Itaque diſſidia uſque ad comitia Tridentina perdurarunt, ubi complures epiſcopi contra mendicantium privilegia exclamarunt, eccleſiae & lapſae diſciplinae cauſſam perorantes; decretumque, ut nullus presbyter, etiam regularis, ad confeſſiones ſaecularium etiam ſacerdotum idoneus reputetur, niſi habeat beneficium parochiale, aut ad id munus mandato epiſcopi deputetur (b): quo decreto privilegia omnia, quibus auctoritate apoſtolica licebat mendicantibus confeſſiones excipere, abrogata ſunt.

Confeſſio fieri debet proprio ſacerdoti.

§. IX. Hactenus de miniſtris, qui poenitentiae praeſunt, videndum nunc, cui miniſtrorum debeant fideles ſua peccata confiteri. Veteri ſtante diſciplina praeſertim poſt inſtituta beneficia, quibus cura animarum annexa eſt, quiſque ſuo proximo in ſpiritualibus ſuperiori confiteri

Kkk 2

(a) *Extravag.* ſuper cathedram *de ſepult. inter comm.*, *Extravag.* inter cunctas *de privileg. eod.* *Clement.* dudum *de ſepult.*, *bulla Alexandri V.* regnans in excelſis. (b) *Trid.ſeſſ.XXIII.de ref.cap.*15.

fiteri peccata tenebatur, quod argumentum Grancolaſius fuſe perſequitur (*a*). Itaque epiſcopi ſuis metropolitis, parochi ſuis epiſcopis, aut presbyteris ad id ab epiſcopo aut archidiacono deputatis, clerici ſuis presbyteris aut etiam epiſcopis, monachi ſuis praepoſitis & abbatibus presbyteris, aut aliis monachis presbyteris ad id munus deputatis, & fideles laici ſuis parochis peccata aperiebant. Et ſi in mediorum ſaeculorum monumentis exempla eorum exſtant, qui *proprios confeſſores* a parochis diverſos haberent, id ſpeciali jure videtur inductum. Poſtulabat profecto cura animarum, ut illi oves ſuas adgnoſcerent & paſcerent, quibus earum cura erat demandata. Plures in hanc ſententiam conditi ſunt canones, in primis vero celebris eſt canon XXI. concilii IV. Lateranenſis (*b*), quo cavetur, ut omnis fidelis *omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter ſaltem ſemel in anno proprio ſacerdoti*, hoc eſt parocho: quo loco verba *ſaltem ſemel in anno* tantum ſpectant praeceptum annuae confeſſionis, non permittunt, ut praeter annuam confeſſionem cuique presbytero poenitentiis praepoſito ſua peccata fideles poſſint confiteri: etenim aperte edicunt patres, alienos ſacerdotes praeter veniam proprii ſacerdotis *non poſſe ſolvere vel ligare*. Qua ſtante diſciplina, ut quis alieno ſacerdoti confiteretur, aut venia proprii ſacerdotis, aut privilegio indigebat (*c*). *Pro-*

(a) *Grancolas l' ancien ſacramentaire par. II. p.* 242. *ſeqq.* (b) *Cap. XII. ex. de poenit. & remiſſ.* (c) *Cap. fin. ex. eod.*

Proprii autem *ſacerdotis* nomine etſi parochum patres Lateranenſes intellexerint; non tamen epiſcopum & poenitentiarium videntur excluſiſſe (*a*): ſemper enim in cura animarum potior eſt epiſcopi poteſtas.

Sed id jus hodie vix ſervatur.

§. X. Sed labentibus annis haec diſciplina mutata eſt; jamque paſſim obtinet, ut ſine venia proprii ſacerdotis, annua fortaſſe confeſſione excepta, fideles cuique poenitentiis praepoſito ſacerdoti poſſint ſua peccata confiteri. Deſuetis canonicis in Occidente poenitentiis, frequentiores evaſerunt confeſſiones, quae ante ob longas poenitentias abſolutioni praemittendas rarae videntur fuiſſe. Ita non amplius ſoli proprii ſacerdotes potis erant ad omnium confeſſiones excipiendas & poenitentiam adminiſtrandam. Ergo pontificum, epiſcoporum & parochorum auctoritate conſtituti ſunt multi presbyteri, qui praeeſſent confeſſionibus, & liberum cuique chriſtiano eſſe coepit, ſacerdotem, cui peccata ſua confiteretur, ſeligere: tantumque excepta eſt annua confeſſio, quam proprio ſacerdoti omnino ſalvam ſummi pontifices in privilegiis mendicantibus ad excipiendas confeſſiones datis voluerunt (*b*). Sic enim interpretati ſunt, ſeu potius reſtrinxerunt canonem Lateranenſem, quaſi juberet, teneri fideles ſemel in anno proprio ſacerdoti peccata confiteri: quam eam-

(a) *Confer. Juenin. diſſ. VI. q. 5. cap. 4. art. 3.*

(b) *Martin. IV. bulla* ad uberes, *Sixtus IV. extravag.* vices *de tregua & pace inter comm.*

eamdem ſententiam ei poſteriores canones etiam tribuerunt. Ceterum moribus praeſentibus in multis eccleſiis, praeſertim in Italia & Hiſpania, chriſtiani cenſentur ſatisfacere praecepto annuae confeſſionis, etiamſi cuilibet ſacerdoti, etiam regulari, ad audiendas confeſſiones deputato confiteantur. Promoverunt hanc diſciplinam Leo X. & Clemens X., qui editis decretalibus ſtatuerunt, chriſtianos praecepto annuae confeſſionis ſatisfacere, ſi cuique presbytero confeſſionibus praepoſito peccata ſua adaperiant (a). Sed hae bullae in Gallia receptae non ſunt, quod Grancolaſius teſtatur (b). Et certe ordini hierarchico & curae animarum jure proprio competenti videtur convenire, ut ſaltem ſemel in anno proprii paſtores conſcientiam ſuorum ſubditorum cognitam hebeant.

Peccata reſervata.

§. XI. Inferiores autem ſacerdotes ſive ordinario, ſive vicario jure aucti poenitentiam adminiſtrent, ea tantum crimina poſſunt dimittere, quae eccleſiae praepoſiti non exceperunt, ſibique reſervarunt. Antiqua profecto eſt eccleſiae diſciplina, quae grandia crimina majoribus tantum ſacerdotibus curanda reſervat: etenim difficultate abſolutionis crimina iſta videbantur cohibenda; & deinde in gravioribus morbis peritiores medicos oportet adhibere. Et epiſcopi in ſuis paroeciis & pontifices in omnibus eccleſiis ſibi peccata reſervare conſueverunt. Epi-

(a) *Leo X. bul.* inter mentis arcana, *Clemens X. bul.* ſuperna. (b) *Grancolas loc. cit. p.* 305. *ſeqq.*

Epiſcopales reſervationes cum ipſa eccleſia exortae ſunt; quidquid enim arduum inerat poenitentiae, epiſcopi ſemper ſuae cognitionis eſſe voluerunt: ſed pontificiae antiquitati ignotae ſunt, & demum poſt ſeculum X. invaluerunt, quod Thomaſſinus, Eſpenius aliique paſſim obſervant (*a*). Scilicet ſumma erat ea aetate morum corruptio, & hinc epiſcopi ut quorumdam criminum majorem horrorem incuterent, reos Romam mittere coeperunt, ut pontifex imponeret, vel ab epiſcopo impoſitam mitigaret, vel augeret poenitentiam; mox etiam in ſynodis quaedam crimina pontifici abſolvenda reſervare. Ab his inſtitutis ipſi pontifices ſtatim caſus ſuae cognitioni reſervare coeperunt: quae reſervationes labentibus annis magno numero creverunt, ſuntque receptis decretalium codicibus inſertae, vel aliis recentioribus bullis & extravagantibus continentur. Summa autem prudentia opus eſt ad peccata reſervanda, ut non paſſim omnia, ſed tantum atrociora & frequentiora poteſtate inferiorum ſacerdotum ſubtrahantur; multiplicatae enim reſervatiotiones non amplius arguunt criminis gravitatem, nec a peccatis admittendis revocant. Reſervationes ab epiſcopis factas omnes inferiores poenitentiae miniſtri etiam regulares ſervare tenentur (*b*): tantumque ipſi epiſcopi, & qui ab eis ſpeciale man-

(a) *Thomaſ. de benef. par. I. lib. 2. cap. 13.*, *Eſpen. par. II. tit. 6. cap. 7. n. 8.* (b) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. de poenit. cap. V. art. 10. prop. 27.*

mandatum habent, peccata epiſcopis reſervata dimittunt. Sed a peccatis pontifici reſervatis olim nemo ſolvebatur, niſi perſonaliter pontifici ſe ſiſteret, exceptis mulieribus, ſenibus aliiſque, qui impares ad Romanum iter erant, quos epiſcopi abſolvebant (a): inde vero multiplicatis reſervationibus conſueverunt pontifices peccata publica ſibi reſervata epiſcopis abſolvenda demandare: occulta vero ex juris conceſſione etiam epiſcopi in foro conſcientiae ſuis ſubditis dimittunt (b): & ſacra *poenitentiaria* in dies inferioribus miniſtris remittit.

Diaconi a peccatis non abſolvunt.

§. XII. Praeter epiſcopos & presbyteros nulli alii, qui ſunt in clero, abſolvere a peccatis poſſunt: ſacerdotio enim proprie ſic dicto abſolutio a peccatis adhaeret. Interim viri doctiſſimi Jo. Morinus, Jo. Launojus & Martene (c) contendunt, in neceſſitate etiam diaconos poſſe veniam peccatis elargiri. Multa in hanc ſententiam proferunt argumenta, praeſertim vero provocant ad Cyprianum (d), qui lapſis, quos martyres libellis ſuis commendaverant, ſuccurrendum per diaconos edixit, ut quo caſu presbyter non ſit, *& urgere exitus coeperit, apud diaconum quoque exomologeſim facere delicti ſui poſſint, ut manu eis in poenitentiam impoſita, veniant ad dominum in pace, quam dari martyres*

(a) *Cap. VI. & XIII. ex. de ſentent. comm.*
(b) *Trid. ſeſ. XXIV. de ref. cap.* 6. (c) *Morin. lib. VIII. cap.* 23., *Launojus de ſacram. unctionis infirmor.* (d) *Cypr. ep. XII. al. XIII.*

tyres litteris ad nos factis deſideraverunt. Nihil clarius expreſſiuſque judice Morino dici poterat, ad vindicandam diaconis in neceſſitate abſolvendi poteſtatem. Multa & ſcholaſtici & deinceps eruditi excogitarunt, quo Cyprianus clavium poteſtati ſolis ſacerdotibus datae concineret; eorum autem ſententiae pleraeque falſae ſunt, aliae verbis Cypriani non conveniunt. Magis ad veritatem accedit Carolus Blaſcus, vir de re canonica benemeritus & mihi amiciſſimus (a). Diſtinguit vir doctus exomologeſim in hoc loco eſſe peccatorum deteſtationem lacrimis & gemitibus factam, quae pars erat poenitentiae abſolutioni praemittenda: & deinde variis productis monumentis obſervat, diverſa eſſe periculum mortis, & mortis articulum; eſt enim periculum mortis, unde mors frequenter ſolet accidere; articulus autem quum regulariter certa mors eſt. Itaque, judice Blaſco, exomologeſis, quam apud diaconum fieri Cyprianus permittit, eſt peccatorum deteſtatio, quae fiebat, quum urgere exitus coeperat, hoc eſt in periculo mortis; at diaconus non ſimul dabat pacem & abſolutionem, quae inde dabatur a presbyteris, ubi, ingraveſcente morbo, ſpes nulla vitae eſſe videretur. Coacta primo obtutu videri poteſt haec interpretatio; ſed certe ceteris praeferenda eſt; quin confirmari poteſt canone quodam concilii IV. Carthaginienſis, ubi veluti tempore diſtincta proponuntur data infir-

(a) *Blaſcus in peculiari diſſert. ea de re Italice edita*.

mis poenitentia & eorundem abſolutio (a).

Confeſſiones in neceſſitate olim laicis factae.

§. XIII. Quamvis autem ſoli presbyteri poenitentiae ſacramentum adminiſtrent; tamen per plura ſaecula mos ſtetit, ut ubi neceſſitas urgeret, nec eſſet copia ſacerdotis, etiam laicis chriſtiani peccata ſua confiterentur. Sane auctor libri *de vera & falſa poenitentia*, qui a nonnullis Auguſtinus creditur, vult, ut ubi deeſt ſacerdos, chriſtianus proximo ſuo confiteatur (b). Et teſte Auguſtino (c) poenitens olim naufragii periculo catechumenum baptizavit, a quo inde petiit reconciliari, idque factum eſt. Conſentiunt quoque antiqui ſcholae magiſtri, ſocio vel proximo faciendam confeſſionem, ubi urget neceſſitas, & ſacerdos abeſt, quam ſententiam etiam B. Thomas tenuit (d). Qui S.Thomam ſecuti ſunt, doctores paſſim contrariam ſententiam amplexi ſunt, quo factum ut mos iſte laicis in neceſſitate peccata confitendi obſoleſceret. Interim laicis olim factae confeſſiones non erant ſacramentales, ubi enim deeſt clavium poteſtas, quî eſſe poteſt verum ſacramentum? ſed ex fervore caritatis, quae per confeſſionem magis magiſque excitabatur, peccata dimittebantur. Quae eſt Auguſtini doctina, de poenitente enim, quem neophytus ille baptizavit,

(a) *Conc. Carthag. IV. can.* 76. (b) *Auguſt. de vera & falſa poenit. cap. X., can. I. diſt.* 6. *de poenit.*
(c) *Auguſt. ep. ad Fortunat., can. XXXVI. D.* 4. *de conſecr.* (d) *Confer. Morin. lib. VIII. cap.* 24. *n.* 6. *ſeqq.*

vit, adfirmat, animi religionem & humiliatem ei gratiam impetraſſe: *motus animus religioſus & ſupplex ab homine exegit ſacramentum, a Deo ipſo impetravit ſanctitatem*. Et S. Thomas docet, confeſſiones laicis factas propter fidem & ſacramenti deſiderium peccata remittere, atque ideo eſſe quodammodo ſacramentales, non vera ſacramenta (*a*).

CAPUT XXIV.

De ſubjecto & neceſſitate ſacramenti poenitentiae.

Chriſtiani peccatores ſacramenti poenitentiae capaces.

§. I. SOli chriſtiani, qui poſt baptiſmum in peccata lapſi ſunt, ſacramentum poenitentiae ſuſcipere poſſunt. Contingit nempe, ut partam in baptiſmo gratiam & juſtitiam per peccata homines deperdant: Ergo Jeſus Chriſtus, abundans in miſericordia, illis etiam vitae remedium contulit, qui poſt illuminationem labuntur. Et hinc ſacramentum poenitentiae a patribus *ſecunda poſt naufragium tabula* appellatur: eo enim qui in vitae humanae proceloſo mari iterum naufragium faciunt, veluti ſecunda innixi tabula, emergunt & ad vitam reſurgunt. Itaque non baptizati incapaces ſunt abſolutionis, quae

(a) *Confer. S. Th. in IV. ſenten. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 3.

quae per poenitentiae ſacramentum obtinetur, eoſque ſola unda baptiſmi in Dei lumen & regnum adducit. Et quamvis in veteri diſciplina catechumeni ante baptiſmum peccata ſua confiterentur & de iis agerent poenitentiam (a): tamen confeſſio & poenitentia iſta non erant ſacramentales, nec ad dimiſſionem peccatorum ſuſcipiebantur (b), ſed potius erant ad baptiſmum praeparationes, quibus catechumeni ſuam converſionem teſtabantur. Spectat tamen ſecunda iſta poſt naufragium tabula proprie eos, qui peccata gravia admiſerunt; nam qui ſolis venialibus culpis adſtringuntur, non neceſſario per ſacramentum poenitentiae curari debent; ad harum enim curationem plura alia remedia praeſto ſunt (c): in primis vero eminet oratio dominica, quam proptera Auguſtinus ſaepe appellat *quotidianum baptiſmum* & *quotidianam medelam*. Et hinc quamvis venialia recte & utiliter in confeſſionibus aperiantur, taceri tamen citra culpam poſſunt. Immo in veteri diſciplina venialium confeſſio frequenti uſu fuiſſe non videtur, quod Mabillonius obſervat.

Abſolutio niſi praeſenti non datur.

§. II. Praeſenti autem reo in nova diſciplina adminiſtrari debet a peccatis abſolutio, & irrita profecto eſt, ſi abſenti per litteras aut nuntium detur: quod idem jus eſt de confeſſione ſacramentali

(a) *Tertull. de bapt. cap. XX.. Nazianz. orat. XL. de bapt.* (b) *Confer. Albaſpin. obſervat. lib. II. cap. 1.* (c) *Confer. Morin. lib. V. cap.* 32. (d) *Mabill. praef. in ſaecul. III. Benedict. num.* 9. & 92.

tali, quae etiam praeſenti ſacerdoti & quidem verbis ore prolatis facienda eſt: tantumque admittitur confeſſio per nutum, aut alia ſigna, quo caſu peccator loquendi facultate deſtituitur. Et profecto Clemens VIII. anno cIↄIↄcII. hanc proſcripſit ſententiam, *licere per litteras ſeu internuntium confeſſario abſenti peccata ſacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente abſolutionem obtinere*. Ceterum complures antiqui ex ſchola theologi validas habuerunt abſentibus factas confeſſiones ſive per litteras, ſive per nuntium itemque eodem modo abſentibus datas abſolutiones. Cui opinioni convenire videtur vetus diſciplina, quae abſolutiones datas abſentibus per litteras, ut & confeſſiones in abſentia factas, admittebat, quod multis productis exemplis & teſtimoniis Morinus probat, (a). Et profecto non recte N. Alexander & Drouvenus (b) docent, abſolutiones abſentibus olim datas fuiſſe a cenſuris non a peccatis, vel fuiſſe caerimoniales non ſacramentales: qui enim confeſſiones & abſolutiones illas expendit, profecto videt, eos plerumque peccata ipſa ſpectaſſe. Melius ergo Morinus contendit, in veteri diſciplina poenitentiae ſacramentum abſentibus adminiſtrari potuiſſe: idque quia tum eccleſia praeſentiae conditionem non neceſſariam habebat; contrarium vero tenendum poſt Clementis VIII. decretum, quo confeſſiones in-

(a) *Morin. lib. VIII. cap.* 25. (b) *Nat. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract. de poenit. cap.* 5. *art.* 5. *reg.* 12., *Drouuen. de re ſacram. lib. VI. q.* 8. *cap.* 3.

inter abſentes & abſolutiones abſentibus datae irritae factae ſunt.

Qui mortui externae communioni reddebantur.

§. III. Nec tantum praeſentes, verum etiam vivi ſint oportet chriſtiani, qui poenitentiae ſacramentum ſuſcipiunt. Poteſtas, qua eccleſia peccata dimittit, in mortuos non extenditur. Interim etſi eccleſia mortuis peccata non dimittit, methodum tamen invenit, qua mortuis ſaltem externam communionem reſtitueret. Et poenitentes quidem, qui navi & induſtrii erant in agenda poenitentia, quo caſu ante abſolutionem inopini decedebant, in communionem recipi cenſebantur, ſi eorum nomine oblationes factae admitterentur, & eorum nomina in precibus commendarentur: quae praxis in Africa, Hiſpania & Gallia ſollemnis erat (*a*). Vulgatum eſt, eccleſiam tantum eorum oblationes recipiſſe, qui cum ipſa communicabant (*b*). Sed eccleſia Romana primis ſaeculis externam communionem poſt mortem nemini concedebat, non quod de poenitentibus ante pacem caſu defunctis deſperaret, ſed quod eorum cauſſam Dei judicio committeret. *Nos*, inquit Leo M. (*c*), *quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non poſſumus*. Poſtquam vero in quinto concilio oecumenico probatum eſt, poſſe chriſtianos in eccleſiae communione mortuos poſt mortem ex-

(a) *Conc. Carthag. IV. can.* 79., *conc. Tolet. XI. can.* 12., *conc. Vaſenſe II. can.* 2. (b) *Confer. Bingh. orig. eccleſ. lib. XV. cap.* 2. §. 2. (c) *Leo M. ep. XC. al. XCII. ad Ruſtic. cap.* 6.

excommunicari, eccleſia Romana mutavit diſciplinam, & mortuos in poenitentia in externam communionem per oblationes & preces adſcivit (*a*). Erant alii, qui extra communionem moriebantur, quod vi factionis oppreſſi per injuriam eccleſia ejecti erant (quod accidit Chryſoſtomo): hi poſt mortem eccleſiae communioni reddebantur, ſi eorum nomina *diptychis* inſerebantur. Erant *diptycha* tabulae eccleſiarum, quibus nomina inſigniorum chriſtianorum, dum viverent, vel poſtquam fato ceſſiſſent, inſcripta erant, de quibus cardinalis Bona plura commentatur (*b*).

Sacramentum poenitentiae pluries accipitur.

§. IV. Jam vero chriſtiani quoties poſt baptiſmum in peccata labuntur, evangelico jure per poenitentiae ſacramentum reſurgere & reconciliari poſſunt (*c*): abſolvendi enim poteſtatem nullis limitibus adſtrictam eccleſiae ſuae Chriſtus demandavit. At eccleſia primis ſaeculis parce admodum tanta poteſtate uſa eſt, & tempore difficili rigorem intendit, ne medicina vilis minus utilis eſſet aegrotis. Sane idolatris, homicidis, moechis & peccatoribus in morte poenitentiam petentibus per eccleſias Occidentales communio nec in fine dari conſuevit (*d*). Multi quoque peccatores per totam eccleſiam ad extremum uſque vitae in poenitentia detinebantur, & de-

---

(a) *Chardonius hiſtoire de la pénitence ſect. IV. chap.* 10. (b) *Cardin. Bona rer. liturg. lib. II. cap.* 12

(c) *Trid. ſeſſ. XIV. can.* 1. (d) *Confer. Albaſpin. obſerv. lib. II. cap.* 7. *& ſeqq.*

& demum animam exhalaturi abſolvebantur (a). Et qui acta ſemel publica poenitentia, in eadem vel alia crimina incidiſſent, omni ſpe reconciliationis & pacis etiam in fine vitae carebant: non enim dabatur ſecunda poenitentia (b): & ultimum nefas videbatur crimen poſt baptiſmum & poenitentiam admiſſum. Sed ab hac diſciplina ſenſim deſcivit eccleſia, & omnibus in fine pacem dedit, & abſolutionem toties dare coepit, quoties chriſtiani in peccata laberentur. Iterari coepit in Oriente poenitentia tempore Nectarii, qui publicam poenitentiam abrogavit: ſponte ſcilicet ſua ſequebatur chriſtianos, quoties vellent, privatim poſſe poenitere; nec enim umquam eccleſia privatam poenitentiam vetuit iterari. Recepta hac diſciplina, adfirmare potuit Chryſoſtomus, qui Nectario in eccleſia Conſtantinopolitana ſucceſſit, *licet millies poenitentiam egeris, accede*, ut eum dixiſſe Socrates teſtatur (c), quamvis qua homilia id vir ſanctus dixerit, non conſtare videatur. Sed in Occidente tandem ſaeculo octavo publica poenitentia iterari coepit, & deſueta pro criminibus occultis publica poenitentia, & inde etiam deſuetis canonicis poenitentiis toties indultum, quoties peccatum eſt, permiſſumque vel quovis die ſacramentum poenitentiae ſuſcipere. Videant interim ſacerdotes poenitentiae praefecti, ne tanta facilitate peccata foveant, & toties repetita beneficia non magni aeſtimentur. *Qui-*

(a) *Confer. Bingham orig. eccleſ. lib. XVIII. cap. 4. §. 2.* (b) *Confer. Morin. lib. V. cap. 27. & ſeqq.* (c) *Socrat. lib. VI. cap. 21.*

Quibus denegatur abſolutio.

§. V. Sunt quidem chriſtiani, qui poſt baptiſmum peccarunt, ſacramenti reconciliationis capaces, modo tamen ex forma divinorum praeceptorum hanc ſecundam poſt naufragium tabulam adprehendant, hoc eſt, ſi peccata ſua confiteantur, de iis doleant & laborioſis operibus divinae juſtitiae ſatisfacere curent. *Deus* enim *converſis ad ſe peccata donat, non converſis non donat*, inquit adpoſite Auguſtinus (*a*). Hinc denegari, aut differri iis debet abſolutio, qui chriſtianae fidei rudimenta & eccleſiae praecepta ignorant, qui adhuc peccatis haerent, qui verſantur in occaſione peccandi, qui praeſcriptis ſibi contra peccata remediis uti detrectant, qui de iiſdem peccatis ſe accuſant, quoties confitentur (*b*). Porro incapaces abſolutionis reputantur, qui in criminis actu uſum rationis amittunt, nec inde recuperant, quo petant poenitentiam; & publici peccatores, qui prae morbi acerbitate obmuteſcunt, nec ante morbum aut verbis, aut ſignis, aut operibus ſuam converſionem teſtati ſint. Sane patres Carthaginienſes dandam edicunt poenitentiam infirmo, qui ingraveſcente morbo obmutuerit, aut deliret, ſi ex aliorum teſtimonio ſacerdoti conſtet, eum petiiſſe poenitentiam (*c*). Et quamvis fieri poſſit, ut qui in ipſo peccandi actu linguam amittunt, & pnblici peccatores, qui prae morbi acerbita-

(a) *Auguſt. in pſalm. XXXII.* (b) *Confer. N. Alexander theolog. dogm. & mor. lib. II. de poenit. cap.* 7. *art.* 3. (c) *Conc. Cartag. IV. can.* 76

te non petunt poenitentiam, vere doleant & poenitentiam deſiderent; non tamen in hoc dubio poſſunt ſacerdotes pretioſas Chriſti gemmas in incertum eventum proiicere (a). Sed quod ſpectat ad bonos pioſque chriſtianos, qui prae vi morbi nulla edunt poenitentiae ſigna, utrum in fine abſolvi poſſint, inter theologos diſputatur. Qua in re nobis humanior ſententia videtur praeferenda, quae ſaltem ſub conditione hujuſmodi chriſtianis ſenſu deſtitutis pacem elargitur: praeſumtio enim valida ſubeſt, bonos chriſtianos ſine neceſſario viatico ex hac vita nolle diſcedere (b).

Jure divino ſacramentum poenitentiae abſolute neceſſarium.

§. VI. Venio nunc ad ſacramenti poenitentiae neceſſitatem Jure evangelico chriſtianis in gravia peccata lapſis ad juſtitiae & gratiae recuperationem abſoluta neceſſitate poenitentiae ſacramentum neceſſarium eſt, ut nondum regeneratis neceſſarius eſt baptiſmus, quod Tridentini patres docent (c): ex dominica enim inſtitutione peccata gravia poſt baptiſmum admiſſa tantum per ſacerdotalem abſolutionem dimittuntur. Et quamvis ſcripturae paſſim omni fideli contrito & vere poenitenti remiſſionem peccatorum polliceantur; id tamen ſub evangelio ita intelligi oportet, ſi converſi & dolentes pec-

(a) *Confer Juvenin. de ſacram. diſſ. VI. quaeſt. 7. cap. 4. art. 4.* (b) *Confer. Morin. lib. X. cap. 10. n. 2. ſeqq. Chardon. hiſtoire de la pénitence ſect. IV. cap. 9.* (c) *Trid. ſeſ. XIV. cap. 2.*

peccata ſua clavibus eccleſiae ſubiiciant, & ſacerdotum precibus abſolvantur; pro vario enim generis humani ſtatu alia atque alia remedia Deus hominibus praeparavit, ut latius theologi docent (a). Quod ſi copia ſacerdotis non ſuppetat, & neceſſitas urgeat, peccata dimittuntur per contritionem deſiderio ſacramenti inſtructam. Atque hinc manavit doctrina, poenitentiae ſacramentum jure divino *in re vel in voto* eſſe neceſſarium. Obligat autem hoc divinum praeceptum praeſertim dum in mortis periculo chriſtiani verſantur, & dum aliquod ſacramentum recipere vel adminiſtrare debent: jure enim divino quilibet neceſſario ad mortem viatico ſe munire debet: & ſacramenta eodem jure in ſuſcipientibus & miniſtris animae puritatem requirunt. Extra hos caſus non ſtatim ac grave aliquod peccatum chriſtiani admittunt, debent confiteri, ſed non diu differendum (b); impoenitentiae enim & ſummae proterviae ſignum eſt, cum Deo differre reconciliationem. Quo fundamento veteres patres ſuſpectam habuerunt poenitentiam, quam peccatores ad mortem uſque differrent (c).

Jure eccleſiaſtico etiam ſacramentum poenitentiae neceſſarium.

§. VII. Porro eccleſiaſtico praecepto fideles omnes ratione utentes ad ſacramentalem confeſſionem tenentur. Saeculo VIII. ter in anno

(a) *Confer. N Alexander loc. cit. cap. 5. art. 3.*
(b) *S. Thomas in IV. ſentent. diſt. 17. q. 3. art. 1.*
(c) *Auguſt. hom. XLI. ex. l.*

fideles peccata ſua confeſſi videntur, ſemel nempe in unaquaque ex tribus, quae tum obtinebant, quadrageſimis, quod ex regula Chrodogangi conſtat. Id vero de peccatis tantum levibus videtur intelligendum; nam ſtantibus adhuc canonicis poenitentiis, quae per plures annos durabant, qui poterant fideles ter in anno gravia peccata confiteri? Sed concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. ſtatuit, ut fideles omnes ratione utentes peccata ſua ad minus ſemel in anno confiteantur, alias vivi ab ingreſſu eccleſiae interdicantur, & mortui eccleſiaſtica ſepultura priventur (a). Hac aetate tantum non deſuetis poenis canonicis, locum habere poterat eccleſiaſticum praeceptum, quod pluries vel ſaltem ſemel in anno chriſtianos ad confeſſionem adigeret. Nullam anni partem ad edendam confeſſionem ſynodus in ſpecie deſignat, quamvis euchariſticam communionem paſchati addicat. Sed & multorum conciliorum regulis & eccleſiarum moribus inductum eſt, ut praeceptum edendae confeſſionis in paſchate etiam obliget, ut ita parati fideles ad ſacram menſam accedant. Exoptat interim eccleſia, ut potius initio quadrageſimae, quam inſtante paſchate fideles edant confeſſionem (b); quadrageſima enim tempus eſt poenitentiae addictum; & ex veteri diſciplina exercitia poenitentiae hoc tem-

(a) *Cap.* Omnis utriuſque ſexus XII. *ex. de poenit. & remiſſ.* (b) *Trid. ſeſſ. XIV. cap. 5. Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. tract. de poenit. cap. 5. art. 5. reg. 9.*

tempore erant ſollemniora & duriora. Adde; quod feſti dies non ad adiminiſtrandam poenitentiam, ſed ad Dei laudes celebrandas inſtituti ſunt, quod Grancolaſius obſervat (a). Praecepto autem confeſſionis annuae tenentur etiam qui ſolis peccatis venialibus adſtringuntur: quae S. Thomae & aliorum graviſſimorum theologorum ſententia eſt (b). Et quoniam eam confeſſionem, quam Chriſtus praecepit, faciendam eccleſia jubet; hinc ſacrilega confeſſione illuditur potius quam praeceptum impletur (c).

CAPUT XXV.

De ſacramento extremae unctionis.

Definitio & nomina extremae unctionis.

§. I. EA fuit Jeſu Chriſti ſervatoris adverſus ſervos ſuos benignitas & ſumma clementia, ut omni tempore contra humani generis hoſtes ſalutaribus praeſidiis eos tutos & armatos voluerit. Itaque quemadmodum in aliis ſecramentis auxilia maxima exhibuit, quibus chriſtiani, dum viverent, ſe integros ab omni ſpiritus incommodo ſervarent; ita extremae unctionis ſacramento finem vitae, tamquam firmiſſimo

(a) *Grancolas l' ancien ſacramentaire part. II. p.* 787. (b) *S. Thom. in IV. ſentent. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 1, *Juenin. de ſacram. diſſ. VI. q.* 5. *cap.* 3. *art.* 2.
(c) *Alexander VII. prop. XLV.*

ſimo quodam praeſidio, munivit (a). Eſt ergo extrema unctio ſacramentum, quo per olei unctionem & ei adhaerentem orationem infirmis gratia confertur, peccata & eorum reliquiae abſterguntur, ad morbi incommoda ſuperanda vires augentur, & corporis ſanitas, ubi eorum ſaluti expedierit, reſtituitur. Ab oleo & unctione, quibus confertur, hoc ſacramentum a Latinis dicitur *oleum ſanctum*, *oleum benedictionis*, *ſacrati olei inunctio* & *unctio infirmorum*; a Graecis vero appellatur ἅγιον ἔλαιον *oleum ſanctum*, aut εὐχέλαιον *oratio cum oleo* (b). Nomen vero *extremae unctionis* ſub finem ſaeculi XII. procuſum eſt, quod Mabillonius obſervat (c), idque poſtremam ex unctionibus, quae chriſtianis conferuntur, ſignificabat (unguntur nempe chriſtiani in baptiſmo, confirmatione & tandem in infirmitatibus), ſenſim vero ſcriptorum & populi chriſtiani uſu ultimum ſacramentum coepit denotare.

Extrema unctio eſt verum ſacramentum.

§. II. Unum ex eccleſiae ſacramentis eſſe unctionem infirmorum, dogma eſt chriſtianae religionis, quod Tridentini patres definierunt, & contra Lutheranos & Calvinianos theologi noſtri in primis Launojus, Sambovius & Juveninus (d) pluribus demonſtrarunt. Eſt nempe ſignum

(a) *Trid. ſeſ. XIV. de ſacram. extr. unction.* (b) *Confer Sambov. de ſacram. extrem. unct. diſp. I. art.* 1.
(c) *Mabillon. praef. ad ſaec. I. Benedict. n. XCVIII.*
(d) *Launojus de ſacram. unctionis infirmorum cap. I. & II.*, *Sambov. loc. cit. diſp. II. art.* 2. *ſeqq.*, *Juvenin. de ſacram. diſſ. VII. q.* 2. *cap.* 2.

ſignum ſenſibile perpetuum divina auctoritate ad gratiam elargiendam inſtitutum. Adminiſtratur enim unctio infirmorum ex divina inſtitutione per oleum & preces, & gratiam effundit. *Infirmatur quis in vobis?* inquit Jacobus apoſtolus (*a*), *inducat presbyteros eccleſiae, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine domini. Et oratio fidei ſalvabit infirmum: & alleviabit eum dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Praeterea perpetuo uſu ab apoſtolis ad nos uſque adminiſtrata eſt, quod omnium ſaeculorum teſtimoniis conſtat: erratque profecto Dallaeus, qui evincere conatur, unctionem noſtram ab Jacobaea longe diſtare; differentiae enim omnes ab eo propoſitae, vel nullae ſunt, vel potius ad diſciplinam non ad rei naturam pertinent (*b*). Praeſertim vero a ſaeculo ſexto frequentior evaſit infirmorum unctio; nam ante viri juſti & poenitentes, dum infirmabantur, inungi non ſolebant (*c*): & praeterea primis ſaeculis clam ethnicis, quibus myſteria noſtra non patebant, vix poterant presbyteri infirmos ethnicis permiſtos inungere (*d*). Quod ſi aperta hujus unctionis in evangelio mentio non inveniatur, id non facit, ut eam Chriſtus non inſtituerit. Multa enim dominus operatus eſt, quae in evangelio non continentur. Hinc parum proba videtur ſententia Magi-

gi-

(a) *Jacob. ep. can. cap. V. 14. ſeq.* (b) *Confer. Sambov. cit. diſſ. II. art. 2.* (c) *Confer. Launojus oper. cit. cap. II. obſ. 2.* (d) *Confer. Chardon. hiſtoire de l'extrême-onction. chap. I.*

giſtri ſententiarum, S. Bonaventurae & Hugonis a S. Victore exiſtimantium, apoſtolos ſpiritus ſancti afflatu extremam unctionem inſtituiſſe. Et merito Tridentini patres docent, ſacramentum hoc a Chriſto apud Marcum inſinuatum & a S. Jacobo promulgatum (a).

Materia extremae unctionis eſt oleum conſecratum.

§. III. Jam vero extremae unctionis elementum oleum eſt, quod ex Jacobi verbis conſtat, *ungentes eum oleo*, & perpetua traditione eccleſia docuit (b). Olei autem nomine oleum proprie dictum venit, illud nempe quod ex oleis exprimitur, debetque eſſe ſimplex, nec balſami commiſtionem admittit. Et ſi Innocentius I. infirmorum oleum *chriſma* appellat (c), non propterea ex oleo & balſamo elementum extremae unctionis conſtabat; chriſma enim apud Innocentium nullam miſtionem importat, ſignificatque unguentum, quo unctio fiebat. Antequam vero oleum in uſum adhibeatur, ſollemni benedictione conſecrandum eſt. Conſecrant autem oleum iſtud in eccleſia Latina tantum epiſcopi (d), idque ex recepta diſciplina feria quinta in coena domini, qua etiam ſanctum chiſma & oleum catechumenorum conſecrantur. Sed apud Graecos presbyteri ipſi ad ungendos aegrotos acciti ante ſacramenti admini-

(a) *Trid ſeſ.XIV.de ſacram.extremae unct. cap.* 1.
(b) *Trid. loc. cit.* (c) *Innocet. I. ep. ad Decent. cap. VIII.* (d) *Innocent. I. ep. cit.*, *conc Cabilon. II. can. XLVIII.*

niſtrationem oleum benedicunt, idque ex euchologio conſtat; nec Graecorum morem eccleſia Latina umquam improbavit. Conſecrant quidem epiſcopi Graecorum feria quinta in coena domini oleum ſanctum; at oleum iſtud ad ungendos infirmos non aſſervatur, ſed ſtatim ad ungendos ſanos, qui ad ſacram ſynaxim accedunt, uſurpatur: ſic enim fert Graecorum diſciplina, ut feria quinta ſanctioris hebdomadis ad ſacram ſynaxim acceſſuri ante in poenitentiam oleo benedicto ungantur (a). Quapropter Tridentini patres dum ſtatuunt, materiam extremae unctionis eſſe oleum ab epiſcopo benedictum, dubio procul eccleſiae Latinae ſpectarunt conſuetudinem. Benedictio autem iſta olei ad ſacramenti naturam non pertinet, ſed eccleſiae auctoritate addita eſt, ut eo magis de ejus virtute conſtaret (b).

Quaenam corporis partes ungantur.

§. IV. Conſecrato oleo infirmum inungi oportet: *ungentes eum oleo*: quae unctio theologis *materia proxima* dicitur. Quas autem corporis partes inungi oporteat, Jacobus non expreſſit: nec ea de re quidquam habent antiqui patres, quamvis alias infirmos oleo inungi conſueviſſe teſtentur (c). Apud Latinos ſexto ſaeculo tantum pectus videtur inunctum: refert enim auctor vitae S. Eugendi, Eugendum presbytero, *Inſt.jur.can. T.III.* Nnn cui

(a) *Confer.Goar.not. ad rituale Graecor.* (b) *Confer. Sambov. de ſacr. extr. unct. diſſ. III. art.* 1.

(c) *Launojus de ſacram. unct. infirm. ubi de partibus ungendis cap. II. obſerv.* 1.

cui munus ungendi infirmos commiſerat, mandaſſe, *ut ſibi pectuſculum, ut moris eſt*, inungeret (*a*). Inde plures corporis partes apud Latinos coeperunt inungi, quod ex ſacramentariis & ritualibus libris conſtat: ſed non omnes eccleſiae inter ſe conſpirabant: aliae enim plures, aliae pauciores, nec omnes ſemper eaſdem patres ungebant. Et quoniam per unctionem Jacobaeam etiam corporis ſanitas promiſſa eſt, hinc in aliqnibus eccleſiis etiam pars male prae reliquis affecta inungi conſuevit, quod aperte jubet codex Tilianus apud Menardum (*b*). Apud Graecos unguntur frons, mentum, genae, pectus, manus & pedes (*c*). Et ex praeſenti eccleſiae Latinae diſciplina unguntur quinque ſenſuum organa & praeterea renes & pedes: ſed renum unctio in feminis ob honeſtatem ſemper omittitur, omittiturque etiam in maribus, ubi prae infirmitate commode moveri non poſſunt. Singulae autem partes ſub ſigno crucis unguntur, quod in omnibus ſacris caerimoniis ex antiqua diſciplina ſervatur. Ceterum plurium partium unctio ad vim ſacramenti non videtur pertinere, quod meliores theologi docent (*d*), & ubi proxima mors eſt, ſufficit unam corporis principem partem ſub generali formula inungere.

For-

(a) *Confer. Mabillon. praef. in I. ſaecul. Benedict. n. XCVII.* (b) *Menardus not. in ſacrament. Gregorii M. p.* 540. (c) *Arcudius lib. V. de extrema unctione cap.* 7. (d) *Juenin. de ſacram. diſſ. VII. quaeſt.* 3. *cap.* 2.

Forma extremae unctionis.

§. V. Partium unctionem formula verborum comitatur, quae olearem iſtam unctionem religioſam & ſacramentalem facit. Formula iſta in precibus ad Deum fuſis conſiſtit, quibus peccatorum remiſſio & infirmi allevatio peti conſueverunt. Sane ſuper infirmos orandum Jacobus edixit. Quoniam vero quibus verbis orare oporteret, non expreſſit, non omnes eccleſiae iiſdem orationibus uſae ſunt, aut etiam nunc utuntur, etſi variae iſtae orationes in eamdem ſententiam conveniant. Formula Graecorum continetur in euchologio, incipitque πάτερ ἅγιε ἰατρὲ τῶν ψυχῶν *pater ſancte medice animarum*, in qua praeter Deum plures etiam ſancti invocantur. Sed Latina eccleſia in praeſenti diſciplina ſub hac formula partes inungit, *per iſtam ſanctam unctionem & ſuam piiſſimam miſericordiam indulqeat tibi dominus quidquid per viſum* (& ita porro in aliis membris) *deliquiſti*. *Amen.* Atque hiſce verbis contineri formam extremae unctionis & Eugenius IV. & Tridentini patres docent (*a*). Intereſt vero praecipue hac in re Graecos inter & Latinos, quod illi precibus ad Deum fuſis & ſpirituale gratiae auxilium & corporis ſanitatem infirmis adprecantur, iſti vero ſolam peccatorum remiſſionem, nihilque de ſalute corporis habent. Sed ſatis eſt in formula exprimi praecipuum effectum, qui ſemper defectus inducitur a ſacramento, niſi ex parte recipientis ſit:

 qua-

(a) *Eugen. IV. in decreto*; *Trid. ſeſ. XIV. de extrem. unctione cap.* 1.

qualis eſt remiſſio peccatorum; corporis enim ſanitas veluti ſecundarius extremae unctionis effectus eſt, qua de re inferius.

Quibus verbis apud Latinos olim data extrema unctio.

§. VI. Verum enimvero concepta precum formula, qua in Latina eccleſia infirmi unguntur, non adeo antiqua eſt. Saeculo ſexto ſuper infirmis recitabantur quidem plures preces, quibus & corporis & animae medicina a Deo poſtulabatur; at harum precum nulla unctionem deſignabat, idque conſtat ex S. Gregorii ſacramentario, quod Grimoldus abbas ſub Ludovico pio creditur emendaſſe. Lapſu temporis, retentis orationibus, verba addita ſunt, quibus unctiones exprimerentur: erantque verba iſta indicativa, veluti *inungo te oleo ſancto*, aut ſimilia, quod Hugo Menardus & Joannes Launojus (*a*) fuſe demonſtrant. Quoniam vero incongruum fortaſſe videbatur, indicativa verba uſurpari, ubi orandum erat, forte ſaeculo X. formulae unctionum indicativae addi coeperunt preces, & ita miſta quadam formula in multis eccleſiis unctiones fiebant (*b*). Sed ſaeculo XII. indicativa unctionum verba ſenſim omitti coeperunt (*c*), fortaſſe quod minus propriae ad orandum viderentur, & tandem tota ungendi formula precibus

(a) *Menard. not. in ſacram. S. Gregorii, Launojus ubi de forma unctionis infirmor.* (b) *Albertus M. in IV. ſentent. diſt.* 23. *art.* 4. (c) *S. Bonavent. in IV. ſentent. diſt.* 23. *art.* 1. *q.* 4., *S. Thomas in ſupplem. q. XXIX. art.* 8.

bus coaluit, iis ferme verbis concepta, quibus modo pronuntiatur. Quae quum ita ſint, videtur conſtare apud Latinos initio preces, quibus corporis & animae medicina poſtulabatur, formam unctionis infirmorum conſtituiſſe; verba vero ſive indicativa ſive deprecativa inter ungendum recitata addita fuiſſe ad expreſſiorem ritus explicationem. Scolaſtici interea de praecifis materiis & formis ſacramentorum ſolliciti, quas ex placitis Ariſtotelicae philoſophiae expendebant, unctionum verba, ut magis materiae adhaerentia, veluti formam extremae unctionis docuerunt: quae ſententia omnium calculis probata, inde ab Eugenio IV. & concilio Tridentino recepta eſt. At, inquies, ita forma unctionis infirmorum mutata eſt. Si quae mutatio facta eſt, tota in verbis, non in re ipſa conſiſtit: etenim de eſſentia hujus ſacramenti tantum eſt, ut precibus a Deo petatur, quod Jacobus petendum edixit: & quando Jacobus preces non expreſſit, pendet ab arbitrio eccleſiae ſtatuere, quibus id fiat.

Miniſtri extremae unctionis presbyteri.

§. VII. Jam vero unctionis infirmorum miniſtri ſoli presbyteri ſunt, quod ex jure divino deſcendit; ait enim Jacobus, ſi quis infirmatur *inducat presbyteros eccleſiae*. Presbyteri autem eccleſiae non ſunt fideles aetate ſeniores, ſed veri nominis ſacerdotes: ut enim bene obſervat Eſtius (*a*), in novi teſtamenti libris nomine *presbyterorum*, ubicumque de eccleſiae miniſterio agitur

(a) *Eſtius in epiſt. can. Jacobi.*

gitur, tantum ſignificantur, qui ad epiſcopalem aut ſacerdotalem functionem ſacra ordinatione promoti ſunt. Et deinde conſtanti traditione ſemper in eccleſia receptum fuit, olei ſancti miniſtros tantum veros presbyteros eſſe (a). Hinc merito Tridentini patres anathema dixerunt Lutheranis & Calvinianis, qui unctionis Jacobaeae miniſtros fideles aetate ſeniores fuiſſe contendunt (b). Nec obſtat Innocentius I. dum aſſerit (c), oleo ſancto *ab epiſcopo confecto non ſolum ſacerdotibus, ſed omnibus uti chriſtianis licere in ſua aut ſuorum infirmitate inungendo*. Nam uſus olei, qui in neceſſitate fidelibus omnibus ab Innocentio permittitur, mera caerimonia videtur fuiſſe ex pietate profecta, non veri nominis ſacramentum, quod ſacerdotum oratio tantum perficit. Scilicet tanta olim fuit chriſtianorum religio, ut elementa ad ſacramentorum uſum conſecrata etiam extra ſacramentum in neceſſitatibus uſurparent: quod de aqua baptiſmi in multis eccleſiis etiam hodie chriſtiani facere ſolent.

Plures presbyteri ad aegros ungendos adhibiti.

§. VIII. Quoniam vero ad infirmorum olearem unctionem plures presbyteros Jacobus edicit advocandos; hinc non unus ſed plures miniſtri ad conficiendum hoc ſacramentum videntur adhibendi. Et quidem apud Graecos ex antiquis moribus ſeptem presbyteri, aut ſaltem tres, ubi

(a) *Confer. Sambov. de ſacram. extrem. unct. diſput. VI art.* 1. (b) *Trid. ſeſ. XIV. can. IV. de extrem. unct.* (c) *Innoc. I. ep. ad Decent. cap. VIII.*

ubi ſeptem non inveniuntur, oleum ſanctum adminiſtrant (*a*). Similiter veteri Latinorum diſciplina etiam ad ungendos infirmos plerumque plures presbyteri advocabantur. *Multi ſacerdotum*, inquit vetus codex ſacramentarii S. Gregorii apud Menardum (*b*), *infirmos perungent inſuper in quinque ſenſus*. Et Carolus M. *oleo ſancto inunctus ab epiſcopis* dicitur in ejus vita, quam monachus Engoliſmenſis conſcripſit. Et, ut alios mittam, Riculfus Sveſſionenſis epiſcopus conſtituit, *ut presbyteri infirmos ſuos poſt confeſſionem & reconciliationem oleo ſancto perungant*. Plures autem iſti ſacerdotes in ſacramento conficiendo participabant: alibi enim unus ungebat & alter orabat; alibi ſinguli unus poſt alium eaſdem corporis partes ungebant, & ungentes orabant: quae diſciplina obtinet apud Graecos, quod ex eorum rituali Goarius obſervat (*c*). Adminiſtratio olei infirmorum per plures presbyteros non tantum Jacobi verbis, verum etiam inſtitutioni hujus ſacramenti videtur convenire, operatur enim oleum Jacobaeum per fidei orationem, & quo plures ſimul orant, eo melior & Deo acceptior oratio habetur.

Miniſter extremae unctionis apud Latinos.

§. IX. Verum enimvero apud Latinos mutata eſt diſciplina, jamque a ſaeculo XII. ab uno pres-

---

(a) *Simeon. Theſſalonic. de ſeptem. ſacramentis. Confer. Renaudotius perpetuitè de la foi lib. V cap. 1.*

(b) *Ap. Menard. not. ad ſacrament. S. Gregorii pag.* 253. (c) *Goarius not. in ritual. Graecor. pag.* 438.

presbytero infirmi inungi coeperunt: cui innovationi cauſam videtur dediſſe avaritia ſacerdotum, qui niſi ingenti aeris pondere recepto, ungere infirmos detrectabant, quod conſtat ex ejus aetatis monumentis. Ita coepit unus presbyter adhiberi, ne pauperes tanto praeſidio deſtituerentur. Quapropter epiſcopo Carnotenſi Alexander III. reſcripſit, ſacerdotem uno preſente clerico & etiam ſolum infirmos ungere poſſe (*a*). Nec id Jacobo prorſus invito factum videtur: in ſcripturis enim numerus pluralis ſaepe ſingularis loco eſt, quod pluribus collatis exemplis Auguſtinus (*b*) obſervat. Et deinde in veteri diſciplina S. Eugendus, S. Wolphelmus, Herebertus Colonienſis aliique ab uno presbytero inuncti ſunt (*c*): quod indicat, veteres Latinos non crediſſe officium unctionis infirmorum neceſſario a pluribus presbyteris perfici debuiſſe. Sed non quilibet presbyter extremae unctionis ordinarius miniſter, ſed tantum parochus, & ceteri quibus jure proprio cura animarum competit: & hinc veluti magni criminis rei in Clementina 1 de privilegiis a corpore Chriſti abſcinduntur religioſi, qui clericis & laicis nulla habita proprii ſacerdotis venia ſpeciali extremam unctionem miniſtrare praeſumſerint. Tantum de parochi licentia, aut in neceſſitate, ubi parochus abſens eſt, ſacerdos alius recte extremam unctionem adminiſtrat: jura enim humana in neceſſitate non ad-

(a) *Cap. XIV. ex. de V. S.* (b) *Auguſt. de conſenſu evangeliſtar. lib. III cap.* 16. (c) *Confer. Sambov. de ſacram. extrem. unct. diſſ. VI. art.* 3.

adſtringunt. Ceterum in praeſenti diſciplina bene eſt, ſi parochus oleum ſanctum miniſtraturus, plures presbyteros & clericos adhibeat, quod S. Carolus monet (*d*): immo ſi totam eccleſiam ad orandum invitet.

Infirmis datur extrema unctio.

§. X. Quod vero ſpectat ad eos, qui oleo ſancto ungi poſſunt, ii chriſtiani infirmi ſunt, qui actualia peccata poſt baptiſmum admiſerunt. Sane infirmos ungendos Jacobus edixit: ſed qualis eſſe debeat infirmitas, ejus verba non demonſtrant, ut proinde totum hoc negotium ab eccleſiae regulis dependeat. Veteri Latinorum diſciplina infirmi non tantum gravi morbo decumbentes, verum etiam in morbis non adeo gravibus videntur inuncti: multi enim ungebantur flexis genibus, aut ſedentes; alii etiam in eccleſiam ſe conferebant, aut ſe exportare faciebant, ut ibi majori religione oleum ſanctum ſuſciperent (*e*). Qui mores nunc obtinent in eccleſia Graeca, ubi etiam ob leves morbos, aut initio infirmitatis infirmi ungi ſolent. Sed in Occidente poſt ſaeculum XII. mores ſenſim mutati ſunt, & olei ſancti datio in mortis articulum rejecta eſt; idque invaluiſſe videtur a vulgi in Anglia & Gallia ignorantia, qua credebatur, ſuſcepta extrema unctione, non licere amplius matrimonio uti, nec carnes comedere, nec nudis pedibus ambulare, nec condere teſtamentum:

 pro-

(*a*) *Conc. IV. Mediol. par. II. cap. 6.* (*b*) *Confer. Chardon. hiſtoire de extreme-onction chap. III. & Sambov. diſp. VIII. art. 1.*

hinc in ultimas vitae anguſtias dilatum oleum infirmorum, ne ſi eo ſuſcepto infirmi convaleſcerent, tantis incommodis obnoxii eſſent, quod Jo. Mabillonius (a) obſervat; & *ſacramentum exeuntium* coepit appellari. Haec autem abſurda praxis conciliorum decretis & ritualium regulis emendata eſt; jamque ſic fert Latinae eccleſiae diſciplina, ut qui laborant periculoſo morbo, unde periculum mortis videtur imminere, extrema unctione donentur: ſtatuunt enim Tridentini patres, oleum ſanctum *infirmis* adminiſtrari, *illis vero praeſertim, qui tam periculoſe decumbunt, ut in exitu vitae conſtituti videantur* (b): quo decreto etiam qui graviter infirmantur, oleo ſancto inungi permittuntur: idque non eſt a ratione alienum: prodeſſe enim poteſt oleum ſanctum etiam ad corporis ſanitatem, & ideo hac ſpiritali medicina qui graviter infirmantur, privandi non videntur.

Quibus non datur extrema unctio.

§. XI. Verum enimvero etſi Jacobus generatim infirmos ungendos edixerit; non tamen eccleſia infirmis omnibus extremam unctionem adminiſtrare conſuevit. In primis (I) ſecundum antiquam diſciplinam nec fideles inculpatae vitae (c), nec publici poenitentes ea donari ſolebant (d): inde ſaeculo VI. viri ſancti inungi coeperunt, & deinceps publicae poenitentiae rigo-

(a) *Mabillon. praef. in ſaecul. I. Benedict. n.* 100.
(b) *Trid. ſeſ. XIV. de extr. unct. cap.*3. (c) *Confer. Launojus ubi de ſtatu & aetate infirmorum cap. III.* (d) *Innocent. I. ep. ad Decentin cap. VIII.*

gore deſuetó etiam peccatores, qui in fine poenitentiam petebant, uncti ſunt. Non donantur quoque (II) hoc ſacramento infantes ante uſum rationis (a); publici peccatores contumaces, & qui extra eccleſiae communionem moriuntur. Amentes quoque (III), qui ab ipſa nativitate mentis compotes nunquam fuerunt; ungendi non ſunt: bene vero amentes & furioſi, qui dum integrae mentis eſſent, aut hoc ſacramentum petierint, aut ſigna pietatis & doloris dederint; niſi tantus ſit furor, ut contra ſacramenti religionem aliquid infirmus operari timeatur. Carent etiam (IV) extrema unctione morti proximi ſed ob aliam ab infirmitate cauſſam, ut capite damnati & ad praelium procincti (b): tales enim invito Jacobo ungerentur. Multo minus (V) oleo Jacobaeo liniri poſſunt ſani & benevalentes. Et ſi Graeci & reliqui Orientales etiam ſanos oleo infirmorum inungant; mera haec caerimonia eſt, non ſacramentum: teſtatur enim Renaudotius (c) vir in ritibus Orientalium peritiſſimus, presbyteros Orientales tantum ſuper aegrotos orationes, quibus oleum ſanctum adminiſtrari ſolet, recitare, non vero ſuper ſanos: invaluitque praxis iſta ex pia religione, qua ex veteri ſententia creditum eſt, elementa ad ſacramentorum uſum conſecrata etiam extra ſacramentum auxilio eſſe poſſe.

 Eſ-

(a) *Confer. Benedict. XIV. de ſynodo dioeceſana lib. VII. cap. 21.* (b) *Conc. Mediolanenſe IV. tit. 6.* (c) *Renaudot. perpetuitè de la foi lib. V. cap. 8.*

Effectus unctionis infirmorum.

§. XII. Res autem, quam unctio infirmorum producit, ſpiritus ſancti gratia eſt, qua infirmi interius inuncti plures & ſalutares effectus, quos Jacobus & ex eo Tridentini patres (a) recenſent, conſequuntur. In primis (I) oleum ſanctum abſterſis peccatorum reliquiis, quae ſunt inclinatio ad malum, & torpor & debilitas ad bona opera facienda & coeleſtia cogitanda, infirmos allevat (ἐγερεῖ *eriget* habet Graecos textus, *allevabit* vero nonnulli codices Latini), & in iis magnam divinae miſericordiae fiduciam excitat; qua recreati aequo animo morbi incommoda ferant, & daemonum tentationibus alacrius reſiſtant. Et in hoc ſumma Dei erga nos benignitas elucet, inſtituto peculiari ſacramento ad infirmos erigendos, ubi maxime praeſenti & forti auxilio opus erat, ad morbi moleſtias ſuperandas & caeleſtia appetenda. Porro (II) oleum ſanctum, ſi quae ſuperſunt adhuc peccata dimittit, in primis venialia, & per conſequentiam etiam mortalia, ſi qua forte commiſſa ſunt poſt ſuſceptam in infirmitate abſolutionem, praeſertim ubi ea commiſiſſe infirmus ignorat; aut confiteri non valet (b) Et demum (III) extrema unctio ipſam corporis ſanitatem reſtituit, ſi id ſpiritali infirmorum ſaluti expedire Deo viſum fuerit (c). Hinc omnes libri ti-

(a) *Trid. ſeſ. XIV. de extr. unct. cap. 2.* (b) *Confer. N. Alexander theol. dogm. & mor. lib. II. de exem. unct. cap. 2.* (c) *Confer. S. Thomas in IV. ſentent. diſt. 23. q. 1. art. 2.*

rituales habent orationes, quibus & peccatorum remiſſio & corporis ſanitas a Deo poſtulantur. Et concilium Cabilonenſe II anno ɪↃcccxɪɪɪ. infirmorum unctionem medicinam appellat, *quae animae corporiſque medetur languoribus* (a). Ceterum corporea ſalus veluti ſecundarius extremae unctionis effectus eſt: ſacramenta enim directo animae ſalutem ſpectant, quod Auguſtinus recte obſervat (b). Quod ſi Jacobus inter olei effectus primum locum corporis ſanitati tribuat; id non facit; ut iſta praecipuus hujus ſacramenti effectus ſit: nam ſtilo ſcripturarum non ſemper primo loco potiora referuntur, quod pluribus productis locis Sambovius probat (c).

Diſpoſitio ad extremam unctionem.

§. XIII. Quo autem oleum ſanctum recte ſuſcipiatur & effectus producat ſuos, apti & diſpoſiti ad gratiam infirmi ſint, oportet. Inprimis (I) requiritur, ut ſuſcipiens ſit corde contritus & a peccatis abſolutus; eſt enim infirmorum unctio poenitentiae complementum. Ipſi infirmi (II) ſibi dari oleum ſanctum petere debent, nec ſacerdotes unctionem poſſunt miniſtrare, niſi ab aegroto aut ejus cuſtodibus vocentur: quae eſt antiqua eccleſiae diſciplina ab Jacobi verbis deducta: *infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros eccleſiae* (d). Quod ſi prae morbi acerbitate unctionem petere infirmis

(a) *Conc. Cabilon II. can. LXVIII.* (b) *Auguſt. enchirid. cap. LXVI.* (c) *Confer. Sambov. de ſacr. exrem. unct. diſp. II. art. 2.* (d) *Confer. Launojus ubi de petitione ſacram. unctionis infirm.*

mis non liceat, etiam poteſt adminiſtrari, modo bene & religioſe vixerint, aut ſi male, ſaltem dum mente conſtabant, doloris & converſionis ſigna dederint. Praediti etiam (III) fide viva ſint oportet infirmi & ſumma obtinendae ſalutis fiducia, utpote qui per fidei orationem eriguntur. Et demum (IV) bene eſt, ut adhuc integris ſenſibus, nec adeo fractis viribus infirmi ungantur: ſic enim majori religione ad gratiam diſponuntur, & ſanitas corporis facilius reſtituitur: oleum namque ſanctum non per miraculum ſanitatem operatur, ſed virtute ordinaria ſupernaturali, quae cauſſas naturales adjuvat. Ita exſpectandae non ſunt extremae vitae anguſtiae, ubi funus potius inungi videtur, & ſine grandi & manifeſto miraculo infirmi non ſanantur.

Extrema unctio complementum poenitentiae.

§. XIV. Quando autem per infirmorum unctionem, ſi quae habeant infirmi, peccata dimittuntur, & eorum reliquiae abſterguntur; recte eccleſia hoc ſacramentum veluti poenitentiae & totius chriſtianae vitae, quae continua poenitentia eſſe debet, perfectionem & conſummationem aeſtimavit (a). *Unctio infirmorum*, inquit Ivo Carnotenſis (b), *publicae poenitentiae ſacramentum eſt*. Hinc in multis eccleſiis Occidentis infirmi ante unctionem & viaticum cilicium induebant, & ſigno crucis ex cinere ſupra pectus ſignabantur: quae duo in datione pu-

(a) *Trid. ſeſ. XIV. de ſacram. extrem. unction.*
(b) *Ivo Carnotenſ. ep. CCLV.*

publicae poenitentiae ſollemnia erant: eaque diu extrema unctio retinuit, etiam ubi poſt euchariſtiam adminiſtrari conſuevit, quod Launojus pluribus perſequitur (*a*). Immo apud Graecos feria quinta ſanctioris hebdomadis & aliis diebus etiam ſani in poenitentiam & peccatorum expiationem oleo ſancto ungi ſolent. Et ex hac doctrina, quae infirmorum unctionem publicae poenitentiae perfectionem reputabat, in Britannia praeſertim & Gallia videntur ſaeculo XIII. abſurdae conſuetudines invaluiſſe, quibus oleo ſancto ſuſcepto nefas putabatur, infirmos ſanitati reſtitutos deinceps uxoribus ſuis uti, carnes comedere, nudis pedibus ambulare & teſtamentum condere (*b*). Etenim publica poenitentia in Occidente ſemel ſuſcepta perpetuo negotiis ſaecularibus & matrimonii uſu interdicebat. In pleriſque eccleſiis nullus hac aetate in ungendis aegrotis eſt cilicii & cineris uſus: at ex eccleſiae ſententia etiam hodie extrema unctio conſummatio poenitentiae reputatur.

Extrema unctio olim data ante euchariſtiam.

§. XV. In veteri diſciplina plerumque ante euchariſtiae viaticum unctio infirmorum dari ſolebat. Erat profecto poenitentiae perfectio & complementum, atque ita ſanctae euchariſtiae praemitti debebat. Sane in veteri ſacramentario S Gregorii poſt peractam infirmorum unctionem dicitur, *deinde communicet* (infirmus) *cum*

(a) *Launoius de ſacram. unct. infirm.* (b) *Confer. Eſpen. part. II. tit. 8. cap. 2. n. 16. ſeqq.*

cum corpore & ſanguine domini (a). Et Theodorus Cantuarienſis ita de infirmis fatur (b), *ſacra unctione uncti communione viatici reficiuntur*. Similiter Hincmanus Remenſis (c), *ſi ipſe presbyter viſitet infirmos, & inungat oleo ſancto & communicet per ſe*. Sexcenta alia in eamdem ſententiam proſtant monumenta, quae Launojus & Grancolaſius exhibent (d). Ceterum etiam olim in aliquibus eccleſiis poſt euchariſtiam infirmi uncti ſunt, quod Chardonius (e) probat; at receptior diſciplina in contrarium erat. Generatim uſque ad ſaeculum XIII. ante euchariſtiam unctio infirmorum data eſt, at inde ſenſim mores mutati ſunt, eoque tandem deventum, ut exceptis monachis Ciſtertienſibus & fortaſſe paucis aliis eccleſiis ubique in Occidente infirmi poſt ſuſceptam euchariſtiam olei ſacramento liniantur. Ipſa vox *extrema unctio*, quae quorumdam e ſchola theologorum animis ultimum ſacramentum objecit, quando unctionum ultimam ſignificabat; & dilata uſque ad extremas vitae anguſtias olei ſancti adminiſtratio; praecipuae videntur fuiſſe cauſſae, ut poſt euchariſtiam infirmi extremam unctionem ſuſciperent; nec enim dignum videbatur infirmis omni ſenſu & ratione deſtitutis dare euchariſtiam,

(a) *Sacrament. S. Gregorii ap. Menardum*.
(b) *Theodor Cantuarienſ. in poenitentiali.* (c) *Hinc. Remenſ. cap. X.* (d) *Launojus de ſacram. unct. infir. & Grancolas l'ancien ſacramentaire part. I. p.* 252. *ſeqq.* (e) *Chardon. hiſtoire de l'extrême-onction chap. III.*

ſtiam. Ceterum moribus praeſentibus ubi infirmorum aliqui veteris diſciplinae non ignari petant, ſe ante euchariſtiae viaticum oleo ſancto liniri, tantae religioni videtur annuendum, modo inde fideles non offendantur: etenim etiam hodie ex eccleſiae mente poenitentiae pars eſt extrema unctio: exemploque eſſe poſſunt Chriſtianus Lupus & Franciſcus Fervacquius, viri de eccleſiaſticis antiquitatibus bene meriti, qui ante viaticum inungi petierunt & impetrarunt (*a*).

Neceſſitas extremae unctionis.

§. XVI. Quum extrema unctio non ſolum infirmos erigat & peccata dimittat; verum etiam, ubi Deo placuerit, ſanitatem reſtituat; nemo profecto qui ejus capax eſt, eam debet omittere, quin potius eniti tenetur, ut fortis & armatus contra diaboli inſidias in patriam diſcedat. Interim juſti, qui tantum venialium peccatorum ſibi conſcii ſunt, nullo divino praecepto, quod per ſe obliget, videntur ad extremam unctionem adſtringi, quod Eſtius & Sambovius (*b*) recte docent. Etenim verba Jacobi verum praeceptum non videntur continere: & deinde veteris eccleſiae uſus, quo juſtis extrema unctio non dabatur, nullum eſſe divinum praeceptum videtur oſtendere. *Per ſe*, inquam, juſti ad ſuſcipiendam extremam unctionem non tenentur; at ubi graves tentationes eos in

 exi-

(a) *Eſpen. par. II. tit.* 8. *cap.* 2. *num.* 29.
(b) *Sambov. de ſacram. extr. unct. diſp. VII. art.* 3. *prop.* 3.

exitu premant, contrarium videtur dicendum: quilibet nempe divino praecepto peccandi occaſiones vitare tenetur. Sed qui ſibi peccatorum mortalium, de quibus nequeunt confiteri, conſcii ſunt, illi neceſſitate divini praecepti extremam unctionem ſuſcipere tenentur. Ceterum praecepto eccleſiae etiam juſti in infirmitatibus oleo ſancto inungi debent: & certe non videtur audiendus Sambovius (*a*), qui nullum exſtare praeceptum eccleſiaſticum docet, quod ad iſtud ſacramentum recipiendum omnes adſtringat, etſi, inquit, *leges privatarum eccleſiarum ad id obſtrinxerint quoſdam de eccleſia*. Certe ſi non aliud exſtaret praeceptum, id habent omnes eccleſiarum mores, ut extrema unctio infirmis detur: & parum intereſt, utrum leges rebus ipſis & factis, an ſuffragio condantur, quod Julianus juriſconſultus recte obſervat (*b*).

Unctio infirmorum repeti poteſt.

§. XVII. Infirmorum oleum ſemel ſuſceptum ab eodem iterum iterumque ſuſcipi poteſt. Utrum primis ſaeculis iterari ſoleret hoc ſacramentum, non conſtat: verba quidem faciunt vetuſti ſcriptores de infirmorum oleo, at de ejus iteratione vel unica ſuſceptione nihil habent, quod Launojus obſervat. Saeculo autem XI. diſputatum eſt, utrum oleum infirmorum ſemel datum iterum eidem dari poſſet, Jvo Carnotenſis & Goffridus abbas Vindocienſis aliique

(a) *Sambov. loc. cit. prop.* 4. (b) *L. XXXII* §. 1. *D. de legibus*.

que tenebant (a), ſemel oleo Jacobaeo perunctos iterum deinceps ungi non poſſe, idque his duabus praeſertim rationibus, quod extrema unctio publicae poenitentiae ſacramentum eſt; & publica poenitentia non iterabatur: & quod reliquae unctiones divino vel eccleſiaſtico jure inductae ſemel dabantur. Sed alii in primis Alanus Porretanus & Petrus Lombardus (b) extremam unctionem iterari poſſe docebant, tum quia ſacramentum poenitentiae iteratur, tum etiam quod morbo redeunte iterum exhibenda erat medicina. Quae ſententia tandem praevaluit, praeſertim quando in contrarium rationes non adeo magni momenti erant. Ab unitate publicae poenitentiae ad extremae unctionis unitatem argumentum vix valebat; poterat enim eccleſia ſemel dare poenitentiam, pluries vero extremam unctionem: praeſertim quando unitas poenitentiae rigore diſciplinae nitebatur. Et deinde reliquae unctiones non repetebantur, quod effectum perennem producebant, qualis non eſt extrema unctio. Itaque ſtatuerunt Tridentini patres, infirmos, *qui poſt ſuſceptam hanc unctionem convaluerint, iterum hujus ſacramenti praeſidio juvari poſſe, quum in aliud ſimile vitae diſcrimen inciderint* (c). Quo decreto nihil videtur definitum, utrum infirmi iterum ungi poſſint, ubi morbus remittitur, & in-

(a) *Ivo Carnotenſ. ep. CCLV.*, *Goffrid lib. II. ep.* 19. (b) *Alan. de maximis theologiae n. CXIII.*, *Lombard. lib. IV. diſt.* 23. (c) *Trid. ſeſ. XIV. de extrema unctione cap.* 3.

inde denuo ingraveſcit, pendetque hoc caſu a peculiaribus eccleſiarum moribus & regulis iteratio ſacramenti.

Locus dandae extremae unctionis.

§. XVIII. Locus autem, ubi dari ſolet extrema unctio, in eccleſia Latina lectus eſt, in quo infirmi decumbunt: quo eodem in loco in gravioribus infirmitatibus apud Graecos adminiſtratur. Porro apud Graecos ex plebe multi aegroti aliorum manibus & ope ad eccleſiam ſe deferri curant, ibique ſaepe plurium dierum ſpatio in catechumeniis jacent, morantur, pernoctant, & ſacra tandem unctione ſibi remedium expoſcunt, quod Goarius teſtatur (a). Etiam apud Latinos olim infirmorum aliqui in eccleſia oleum ſanctum recipiebant, quo vel ipſi adhuc viribus valentes ſe conferebant, vel aliorum ope ſe deferri curabant (b). Et decebat quidem in domo orationis, quando potis erat, ut ſacramentum, quod per orationem operatur, daretur. Sed inde quum apud Latinos invaluiſſet, in extremis vitae anguſtiis infirmos inungi, deſierunt infirmi ad eccleſiam deferri, ne funus potius duci videretur. Apud Cluniacenſes peculiaris lectulus ad hanc caerimoniam erat in terram demiſſus, ut fratres undique poſſent circumſtare. Et in aliquibus Latinis eccleſiis & monaſteriis poſt datam unctionem & viaticum etiam lecto trahebatur infirmus, & in diſtento ſu-

(a) *Goarius not. in rituale Graegor.* (b) *Confer. Sambov. de ſacram. extr. unct. diſp. VIII. art.* 1. & *Chardon. hiſtoire de l'extrême-onction. chap. III.*

ſuper terram cilicio cineribus conſperſo collocabatur, quod ex pontificalibus libris Launojus obſervat, ut ita in poenitentia infirmus vitam finiret.

Extremam unctionem proxime exciperet de ſacris ordinationibus tractatus; ſed quidquid ejus rei eſt parte I. abunde explicuimus.

FINIS.

ANT 1316PPO

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google